This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

A 826,210

PROPERTY OF
University of Michigan Libraries
1817
ARTES SCIENTIA VERITAS

ГЛАСНИК

СРПСКОГ УЧЕНОГ ДРУШТВА

КЊИГА 56

РАЗЛИЧНА НАУЧНА ГРАЂА

СА ДВЕ СЛИКЕ У ПРИЛОГУ

У БЕОГРАДУ 1884

У ШТАМПАРИЈИ КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

На продају у књижарници В. Валожића

ГЛАСНИК

СРПСКОГ УЧЕНОГ ДРУШТВА

КЊИГА 56

РАЗЛИЧНА НАУЧНА ГРАЂА

СА ДВЕ СЛИКЕ У ПРИЛОГУ

У БЕОГРАДУ 1884

У ШТАМПАРИЈИ КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

На продају у књижарници В. Валожића

СВ. САВА И СВ. СИМЕУН

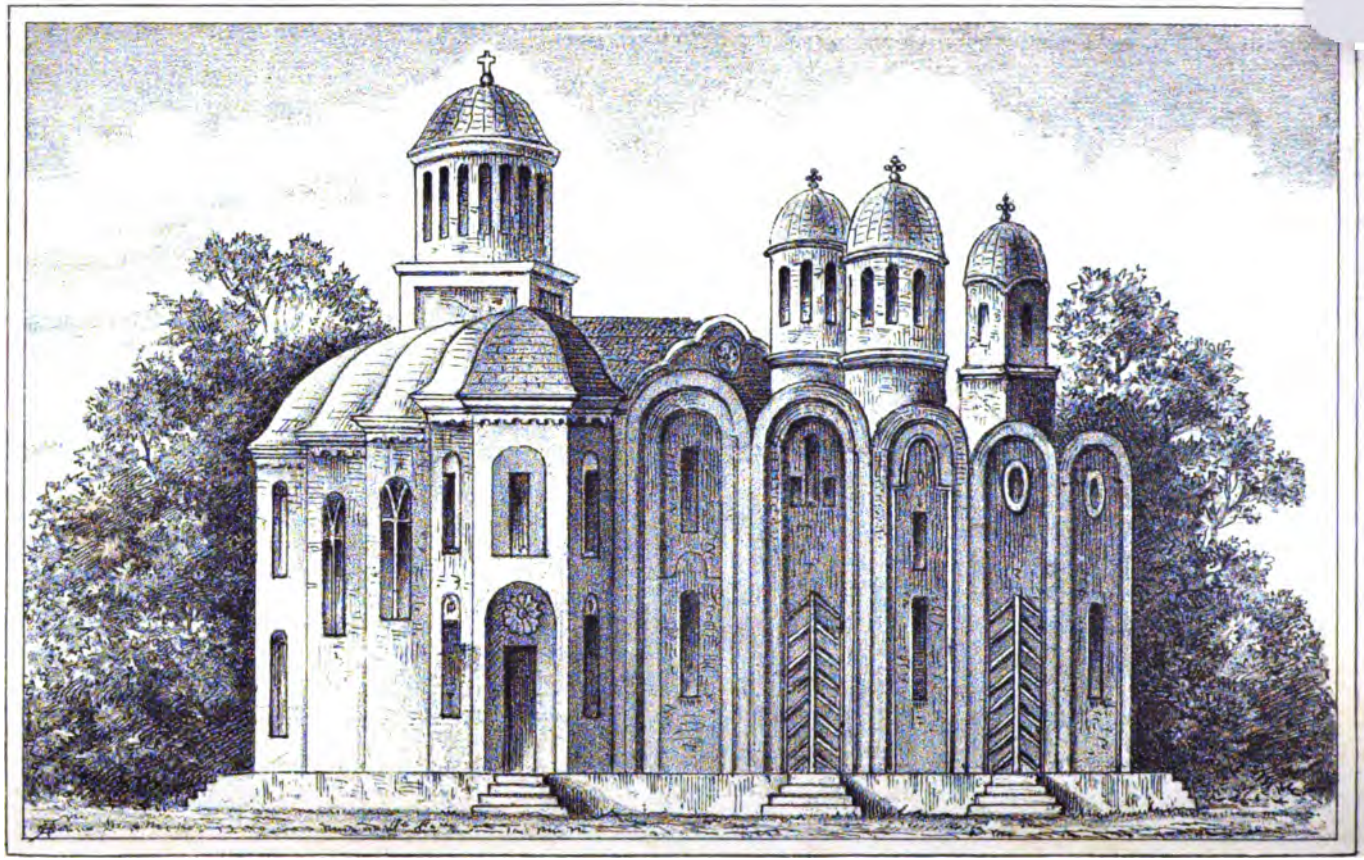

САБОРНА ЦРКВА ХИЛАНДАРСКА

ГЛАСНИК

СРПСКОГ УЧЕНОГ ДРУШТВА

КЊИГА 56

РАЗЛИЧНА НАУЧНА ГРАЂА

СА ДВЕ СЛИКЕ У ПРИЛОГУ

У БЕОГРАДУ 1884

У ШТАМПАРИЈИ КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

На продају у књижарници В. Валожића

LP
30
.57
.5

Dis.
Perlstein
10.13.54
89161

Преглед.

СТРАНА

1. Старине Хиландарске. Од Н. Дучића, архимандрита V
2. Извештај Максима Ратковића, ексарха београдског митрополита, 1733. Преписао и приредио Гаврило Витковић . . . 117
3. Белешке и натписи. Прибрао их Љуба Ковачевић. — Друга руковет 327

СТАРИНЕ ХИЛАНДАРСКЕ

ОД

Н. ДУЧИЋА

архимандрита

САДРЖАЈ.

	СТРАНА
Предговор	I — VI
Слике: Симеуна, Саве и саборне цркве хиландарске	
Монографија Хиландара	1 — 32
Типик св. Саве за Ораховицу с примједбама и његов печат	32 — 52
Упутак за читање псалтира од св. Саве српскога	52 — 56
Књижница хиландарска и ређе старине	56 — 63
Животопис старца Исаије	63 — 78
Осьмь чєстьи слова ѥлико глаголѭмь и пишемь	78 — 86
Извод из граматике Константина философа	86 — 94
Повијест о словима Црнорисца Храбра	94 — 98
Записи из старијех књига хиландарскијех	98—110
Слово Константина пресвитера бугарскога	110—114
Заклетва попа „**Георгии**" у Хвостну	114—115
Стихира с нотама хиландарскога појања	115—116

ПРЕДГОВОР.

Кад сам 1882 г. био у Цариграду мисијом код васељенскога патријарха г. Јоакима за „свето миро“, и у Светој Гори за српски манастир Хиландар, задржавши се у њој свега 15 дана; свртао сам пажњу, колико су ми други и пречи послови допуштали, и на српске књижевне старине.

Па сам се увјерио, да поред свијех досадашњих публикација ученијех путника и походилаца Свете Горе и Хиландара, има још много непроученијех и неописанијех старина: књижевнијех, умјетнијех и архитектонскијех; које чекају на стручнике, да их објелодане и науци приступне учине.

При свем том, што нијесам могао, да останем у Хиландару више од 8 дана, послујући оно, ради чега сам у њ дошао; опет сам успио:

Прво, да прикупим грађу за монографију Хиландара.

Друго, исписао сам типик св. Саве српскога с мраморскога надвратника у његовој „типикарници“ у Карејама; гдје сам нашао и његов најстарији печат, који виси о пергамену, на којем је св. Сава написао тај типик.

Судећи по правопису неколиких ријечи у овоме типику, у којима су: ї м. и, ѧ м. ꙗ. є м. ѥ и м. оу ъ м. ь; рекло би се, да је из XV в.

И ако се по палеографскијем знацима и карактеру: језика, правописа и облика слова распознаје и одређује доба писања књижевнијех старина, особито на којима нема године; опет по тијем неколикијем само правописнијем знацима нијесам могао, да одлучно одредим: ни XV, ни XIV в. Тијем прије, што се таких ситнијех неправилности находи у понеким књигама старога доба.

О Савину сам печату (који је веома драгоцјен за српску сфрагистику и хералдику) проговорио, што је требало, код типика карејскога и у „Старинару“ I св. А овдје напомињем само то, да ни један учени походилац Кареје није сврнуо доста пажње на овај печат.

Њим ће се моћи, надам се, објаснити грб Србије прије постанка краљевине.

Треће, упоређујући поменути типик с онијем, што га је штампао с исправкама покојни д-р Ђуро Даничић по биоградском рукопису у „Književniku“ III у Загребу 1866 г., нашао сам у истом рукопису, који је својина српскога ученога друштва № 51., и исписао упутак, или: „**Сказь хотѣштомоу дрьжати ѯалтирь сьи**“; књижевна радња св. Саве српскога, за коју се до сада није знало.

Четврто, проговорио сам неколике о књижници хиландарској и ређим старинама у њој.

Пето, нашао сам у хиландарској књижници једну србуљу, и исписао из ње „животопис“ (до сада незнан у нашој књижевности) српскога заслужнога калуђера Исаије, који је живио у XIV вијеку; био: учен, родољубив и од цара Душана веома поштован.

Поред многијех заслуга њему припада и та, што је његовијем настајањем скинута анатема: са српске цркве, владалаца, свештенства и народа; за вријеме кнеза Лазара и српскога патријарха Саве IV.

Шесто, нашао сам у истој србуљи и исписао „Ѡсьмь ѵестьи слова, ꙗлико глаголѥмь и пишемь“; извод из граматике Константина философа.

Седмо, о ортографији из исте граматике.

Овај хиландарски извод иде у ред онијех извода Константинове граматике, које помиње славни Даничић у „I. књ. Starina“ у Загребу 1869 г.

Први — Српскога ученог друштва бр. 26; други — Народне библиотеке у Биограду бр. 144; трећи — врднички у Фрушкој Гори; и четврти — карловачки најопширнији, из којега су по мишљењу Даничићеву постали сви остали краћи, написавши о њему расправу.

Свакојако је вриједно, да се објелодани и овај хиландарски, као варијанат.

Осмо, „Ѡ писменехь Ѵрьнориѕца Храбра“.

Ову сам кратку повијест исписао за то, што је српске редакције. Иначе је бугарске реценсије и сувише позната у словенској литератури.

Девето, исписао сам из старијех књига неколика записа, који имају књижевну и историјску вриједност. Неки су међу њима до сад са свијем непознати; а од некијех су само по неколике врсте познате из публикација: Григоровића, Петковића, владике Порфирија, и архимандрита Леониде.

Десето, исписао сам из једнога србуљског јеванђеља „Слово Константина философа“ српске редакције.

И ако се по палеографскијем знацима и карактеру: језика, правописа и облика слова распознаје и одређује доба писања књижевнијех старина, особито на којима нема године; опет по тијем неколикијем само правописнијем знацима нијесам могао, да одлучно одредим: ни XV, ни XIV в. Тијем прије, што се таких ситнијех неправилности находи у понеким књигама старога доба.

О Савину сам печату (који је веома драгоцјен за српску сфрагистику и хералдику) проговорио, што је требало, код типика карејскога и у „Старинару“ I св. А овдје напомињем само то, да ни један учени походилац Кареје није сврнуо доста пажње на овај печат.

Њим ће се моћи, надам се, објаснити грб Србије прије постанка краљевине.

Треће, упоређујући поменути типик с онијем, што га је штампао с исправкама покојни д-р Ђуро Даничић по биоградском рукопису у „Književniku“ III у Загребу 1866 г., нашао сам у истом рукопису, који је својина српскога ученога друштва № 51., и исписао упутак, или: „**Сказь хотѣштомоу дрьжати ѯалтирь сьн**“; књижевна радња св. Саве српскога, за коју се до сада није знало.

Четврто, проговорио сам неколике о књижници хиландарској и рећим старинама у њој.

Пето, нашао сам у хиландарској књижници једну србуљу, и исписао из ње „животопис“ (до сада незнан у нашој књижевности) српскога заслужнога калуђера Исаије, који је живио у XIV вијеку; био: учен, родољубив и од цара Душана веома поштован.

Поред многијех заслуга њему припада и та, што је његовијем настајањем скинута анатема: са српске цркве, владалаца, свештенства и народа; за вријеме кнеза Лазара и српскога патријарха Саве IV.

Шесто, нашао сам у истој србуљи и исписао „Ѡсьмь чєстьи слова, єлико глаголѥмь и пишємь“; извод из граматике Константина философа.

Седмо, о ортографији из исте граматике.

Овај хиландарски извод иде у ред онијех извода Константинове граматике, које помиње славни Даничић у „I. књ. Starina“ у Загребу 1869 г.

Први — Српскога ученог друштва бр. 26; други — Народне библиотеке у Биограду бр. 144; трећи — врднички у Фрушкој Гори; и четврти — карловачки најопширнији, из којега су по мишљењу Даничићеву постали сви остали краћи, написавши о њему расправу.

Свакојако је вриједно, да се објелодани и овај хиландарски, као варијанат.

Осмо, „Ѡ писменехь Чрьнориѕца Храбра“.

Ову сам кратку повијест исписао за то, што је српске редакције. Иначе је бугарске реценсије и сувише позната у словенској литератури.

Девето, исписао сам из старијех књига неколика записа, који имају књижевну и историјску вриједност. Неки су међу њима до сад са свијем непознати; а од некијех су само по неколике врсте познате из публикација: Григоровића, Петковића, владике Порфирија, и архимандрита Леониде.

Десето, исписао сам из једнога србуљског јеванђеља „Слово Константина философа“ српске редакције.

Без сумње је ово „Слово“ Константина познатога пресвитера бугарскога и ученика Ћирилова.

И ако се за ово „Слово“ зна из историје књижевности, Руске Бесједе и биљежака вриједнога архимандрита Леониде; опет мислим, да није сувишно, да га и ми у цијелости имамо; толико прије, што су га Руси два пута штампали.

Једанаесто, исписао сам из истога јевађеља „**Молитва светыхъ отьць иже хоштеть приѥти поповьство**“:

Ово је иначе заклетва попа „**Георгиѥ епископоу хвостьньскомоу Иосифоу**; која је до сада непозната, а садржином и обликом са свијем оригинална. Припада 14, а може бити и 13 вијеку.

Ни руски ни други учени путници, који су описивали књижевне старине у Хиландару, не спомињу: ни ову заклетву; ни животопис Исаијин; ни граматику Константинову; ни запис о краљу Душану; ни печат Савин у Карејама. А његов „**Сказь**“ за читање псалтира, нијесу могли ни споменути, јер је нађен у Биограду. Само је Аврамовић снимио овај печат, и то с техничкијем уљепшањем! не назирући у њему ону важност, коју има.

Дванаесто, исписао сам једну васкрсну стихиру из хиландарске србуље нотнога црквенога пјевања, која није без интереса за нашу културну историју. Приложио сам је на крају још и за то, не би ли се њом покренула воља којега вјештака нашега црквеног нотног пјевања, да испита и напише расправу о хиландарском нотном пјевању и његовој модификацији у нашој српској цркви, у коју је без сваке сумње пренесено из српскога Хиландара, из Свете Горе.

Исписујући поменуте старине, оставио сам све, па и интерпункцију, онако како је у оригиналу; осим што сам скраћенице исписивао цијеле, у које спадају и: ѿ, ꙋ, и ѿ; које сам растварао и писао: **оть**, **оу**, и **шт**. Само сам у карејском типику „ꙋ“ и „ѿ“ оставио нерастворено, због упоређења и разлика с биоградскијем рукописом и Даничићевијем издањем.

Упутак за читање псалтира, исписујући оставио сам све тачно онако, како сам нашао написано, и ако је из новијега доба, с тога, што сада први пут излази на свијет.

О важности овијех књижевнијех старина није потребно ни једне проговорити. Приредио сам их за штампу и „Гласник“ Српскога ученог друштва, гдје им је најприличније мјесто.

Ваља ми споменути још и то, да сам приложио овоме дјелу и двије слике: а) св. Симеун и св. Сава; б) саборна црква хиландарска.

Ове су слике с руских цртежа, које сам нашао у Хиландару. Оне немају све тачности архитектонске и техничке; али су опет и у томе потпуније од свијех до сада познатијех сликка тијех предмета.

Вриједни управитељ српске државне штампарије г. С. Раичевић дао је увеличати ове снимке према формату „Гласника“.

Свакојако су ове слике потребне ради потпуније историје Хиландара.

На пошљетку с највећом захвалношћу напомињем, како су ми деликатну пажњу указивали и путовање у Свету Гору олакшали: српски краљевски посланик у Цариграду г. Јеврем Грујић; његова светост васељенски патријарах г. Јоаким; и Султанов министар иност. послова г. Саид-паша.

А свијем члановима светогорскога карејскога сабора, братству хиландарском, архимандриту рускога манастира св. Пантелејмона, оцу Макарију, старјешинама Ватопедским, г. митрополиту Нилу и многим другим дугујем братску захвалност за љубазан и одличан дочек.

У Биограду на Митров дан 1883.

АРХИМАНДРИТ

Н. Дучић.

Штампарске погрешке.

СТРАНА	ВРСТА			
9	4	1 г. и 8 м. 1197 г.	м.	3 г. 1195 г.
11	5	Методије	„	Данило
29	6	велики жупан	„	краљ
37	12	кѣштаєть	„	кѣшта
45	12	192) б. и Д. оу на крају		
46	25	Д. ни	„	ни
48	4	Д. ни на крају		
48	20	Д. агрипини	„	агрипиним
48	23	Д. ,		
48	24	Д. .		
49	30	Д. :	„	; б. без интерпукције
51	15	539) б. Ѥе: — на крају, Д. ніє и без интерпункције		
54	16	ѿказмь	„	ѿсиамь
56	16	Ватација	„	Ватанја
67	12	раждегь	„	раждеть
67	28	страхь	„	стрнь
68	21	мало се што	„	ништа се више није
82	1	настоештаго	„	настоешаго
82	7	настоештаго	„	настоешаго
82	26	или	„	или
83	17	биека	„	биека
87	5	и ѯде	„	иѯиде
90	20	аште	„	аште
90	28	сьпротникаа	„	сьпротникила
94	18	грьчьскымь	„	грьчьскымь
95	12	ѿ сьтное	„	ѿдьтное
95	20	приими	„	трими
106	8	долнѣю	„	олнѣю
106	10	до	„	о
106	23	семь	„	есмь
107	5	собра	„	орлє

I.

МОНОГРАФИЈА ХИЛАНДАРА

„Да видите чудо невиђено,
„Б'јел Вилиндар на сред Горе Свете,
„Задужбину Саве Светитеља
„И његова оца Симеуна.“

С. н. п.

ЧИТАО 31 ОКТОБРА У СЈЕДНИЦИ ОДБОРА ЗА ДРЖАВНЕ И ИСТОРИЧКЕ НАУКЕ СРПСКОГА УЧЕНОГ ДРУШТВА РЕДОВНИ ЧЛАН

архимандрит Н. ДУЧИЋ.

Доћи у Свету Гору, бити у томе земном рају, видјети српску лавру, славни Хиландар, поклонити се гробу светога Симеуна Немање, станути на земљу, по којој су ходили најзнаменитији Срби, од како се зна за српско име: први ујединилац српскога народа велики жупан Стефан Немања (у калуђерству св. Симеун); први српски архијепископ св. Сава; први српски цар Душан, и прва српска царица Јелена. Одморити се, или у ћелијама, које су они сазидали, и у којима су се одмарали; или у хладу под: маслинама, лимунима, поморанџама и ћипарисима, које су они засадили на обали Јегејског мора; па не рећи ни једне о Хиландару; било би за Србина грјешно, а за ствар штетно.

Прем да су учени путници (међу којима је и Србин Аврамовић) писали о Светој Гори и Хиландару; па би се могло рећи: то је доста. Ну, сваки је писао по својему

начину и са своје тачке посматрања; те неће бити, мислим, сувишно, да и ја на свој начин искажем своје рефлексије и утиске о Хиландару.

Хиландар је између најљепших и најзнаменитијих монумената српске средњевјечне архитектуре. Пун је унутра и изван српскијех светијех спомена. Учинио је на ме неисказано побожан и весео утисак. Никад нијесам био прожет таквијем жмарцима радости, нити ми се икад коса на глави од милине тако подизала, као онога тренутка, кад сам крочио преко прага у њ; кад сам ушао у саборну велељепну цркву; и, кад сам се поклонио и цјеливао гроб нашега великог Немање, св. Симеуна.

Нема пера, које би могло описати, нема ријечи, којима би се могло исказати: оне побожне мисли; она узвишена осећања; оно душевно усхићење; оне небеске тајанствене милине, које обузимају у тај мах срце и душу Србинову.

Ко није никад имао у својему животу таквијех душевнијех, узвишенијех тренутака; ко није никад био у таквом светом и божанском усхићењу; тај не може потпуно појмити, каква је хришћанско-српска душевна радост, каква ли је рајска духовна наслада.

Нема, ја мислим, Србина свјесна, Србина патриота, Србина душевна, који се не би тако исто усхитио, кад би ушао у Хиландар, и стануо пред гроб онога великог српског владаоца; великог државника; великог патриота; који је ујединио српски народ; створио српску снажну државу; утврдио у њој православље; уздигао и прославио српско име; и који се је на пошљетку својевољно одрекао: владалачке власти, круне и порфире, палата и сјаја; па се обукао у црну мантију, сазидавши:

„Б'јел Вилиндар на сред Горе Свете“

и у њему, као монах, испоснички довршио свој земаљски живот.

Ко није без вјере; ко није огрезнуо у грубом материјализму; ко није духом ништаван; ко није без патриотизма и идеала; тај ће лако појмити величину државничкога духа и родољубља; величину врлина, побожности и самопрегорења нашега великога Немање, св. Симеуна.

Да се лакше појми све то, доста је споменути се његова једнога владалачкога двора у Котору на Јадранском, а другога калуђерског — на Јегејском, или бијелом мору. Велики Немања пружио једну руку на Јадранско, а другу на Јегејско море. То је била маршрута његовијем даљијем потомцима: краљу Милутину и цару Душану.

Ну, колико му је велика најприје замисао, по том факат, да уједини све српске државице својега племена у једну; толико је корисно за српски народ, српску цркву и књижевност, што је са својим сином светијем Савом добио од цара грчкога Алексија III Комнина и подигнуо Хиландар у Светој (атонској) Гори; у ондашњем средишту духовнога живота на балканском полуострву; у центру: грчког, српског, бугарског и румунског православља; у средишту: грчке, позније српске и бугарске црквене књижевности.

Зна се, да је Света Гора у средњем вијеку била свјетилница православља; радионица књижевности и умјетности: грчке, српске, бугарске и румунске. Њезини су благодетни зраци допирали чак у Русију и Грузију. То свједоче и сада њихови манастири у Светој Гори: руски свети Пантелејмон, и грузијски Ивер. А поједини су се владаоци свијех тијех народа надметали, да сазидају што љепшу себи задужбину, а својему народу богомољу, свети споменик; и да што више помажу и заштите у опће светогорске манастире.

Чак су и турски султани оставили у вриједности, потврдивши и признајући до данашњега дана светогорску автономију.

Наш је Хиландар био најплоднији расадник српско-црквене књижевности у средњем вијеку. Он је био, може се рећи, српска духовна академија. Из њега су изашли српски најбољи и најчувенији писци и поглавари црквени старога доба: св. Сава, св. Арсеније, Доментијан, Никодим, Данило, Исаије и многи други.

Хиландар је поред тога још и српски Јерусалим, српска „ћаба"; јер је у њему гроб ујединиоца српског народа, оца српске најславније династије Немањића, онога којега наша српска црква признаје за свеца и слави 13 фебруара.

Писац се овијех редака није могао уздржати, а да не пролије од радости и благодарности побожну сузу на гробу нашега великог Немање у Хиландару 21 септембра 1882 год. с топлом молитвом: „О, велики Немањо, узоре српскијех владалаца! о, свети оче Симеуне, свјетило српске цркве и српскога калуђерства! заштитниче српског народа! смилуј се, погледај с небескијех висина на једнога пигмеја твојега српскога народа, који данас побожно клечи пред твојим освећенијем гробом након 681 г., и смјерно те моли: благослови српски измучени народ, којега си негда ујединио, узвисио и прославио; да се опет прикупи у једну српску краљевину, и прослави: истином, правдом и просвјетом! Благослови српског краља Милана I! и српски краљевски дом, који је пошао твојим стопама и твојих славнијех потомака: краља Милутина и цара Душана! Укријепи га на томе путу до краја! Заштити српску цркву, коју је уредио и у православљу утврдио твој син, свети Сава! О, свети Симеуне и свети Саво! божји угодници, српскога народа заступници! сачувајте српску цркву: цијелу, непорочну и свету онако, као што сте је кроз вијекове чували! чували и онда, кад готово вас српски народ бјеше допануо тешког ропства с неслоге, себичности и безумља! Нека

српска црква и од сада буде: тихо пристаниште српском паћеничком народу ! нека буде душевна утјеха добријем хришћанима и хришћанкама! нека остане српска народна светиња и најдрагоцјенији аманет! и нека буде у њој божја и ваша света воља вазда и ва вијек!"

Да би слика Хиландара била потпунија, постараћу се да опишем макар и у најкраћим потезима: прво, његово мјесто; друго, како су га св. Симеун Немања и св. Сава добили од Грка; треће, од чега је тако прозван; четврто, какав је сада; и пето, хиландарско предање о икони Троручици.

1. Мјесто Хиландара.

Хиландар је на сјеверно-западној страни Свете Горе, први на уласку у њу сухијем путем из Маћедоније и солунске области међу планинама на мјесту, које има облик лавскијех чељусти; од обале морске унутра $^1/_2$ часа; од врха атонскога (Mont Athos) с јужне стране Свете Горе 12, а од Кареје, гдје је централна светогорска управа, 5 часова у истоме правцу.

Хиландар је опкољен са свијех страна планинама; само је са сјеверне стране оризонат нешто мало отворенији. Али су и његове планине питоме и обрасле разном ситном и крупном шумом. Поред њега тече поток, који никад не пресушује, и утјече послије $^1/_2$ часа у море хиландарско на сјеверној страни. Око Хиландара су: виногради, маслине, лимунови, поморанџе и ћипариси. Не може, а да се не устави поглед на стољетнијем ћипарисима, особито поред пута са сјеверне стране, који изгледају, као упарађена војска пред Хиландаром.

Граничи: с јужно-источне стране бугарскијем манастиром Зографом; са сјеверно-источне грчким — Есфигменом; са сјеверне морем; а са западне морем и Превлаком; до

које је од Хиландара 5 часова. Превлака спаја Свету Гору са солунском облашћу и Маћедонијом. Ту је и граница светогорска. Отален почиње полуострво Света Гора и пружа се у море на југ до највеличанственијега од природе врха атонскога скоро 17 часова дужине; а широка је од мора до мора: негдје 2, негдје 3, а негдје и 4 часа.

Превлака је, гдје почиње Света Гора, врло уска. Њу је прокопао персијски цар Ксеркс, кад је војштио на стару Грчку 480 г. прије Христа, и провео море једнијем каналом с једне стране на другу, који је доцније, па је и сада, засут. Али се пруга види. За то се и прозвала „Превлака“, или, како у Светој Гори у опће веле: „Провлака“.

На овој је Превлаци цар Душан потписао своју крисовуљу 1348 г., у којој су побиљежене границе непокретности хиландарске у Светој Гори; откупивши од оближњих манастира за Хиландар велики простор: земље, планине, маслина и винограда.

На њој су потписани поред старјешине карејскога и сви игумани 20 великијех светогорскијех манастира; а то је одобрење и потврда новијех хиландарскијех граница.

2. Добитак Хиландара од Грка.

Хиландар је из најприје био грчки манастир. Запустио је, не зна се тачно, које године, услијед честијех напада и пљачкања морскијех гусара, којих је било много по Архипелагу у средњем вијеку. Гусари су у опће нападали светогорске манастире, и доста им чинили штете и зла.

Калуђери су се бранили из кула (πύργος), које су подигнуте око свијех 20 главнијех манастира за одбрану.

Гусарима је најлакше било нападати на Хиландар: једно, што је хиландарско пристаниште на полуострву све-

тогорском најпространије и најудобније за бродовље; друго, што је не далеко од мора и пристаништа усамљен и опкољен планинама; те је најпослије запустио и срушио се. А његове земље, винограде, маслине, и планину прихватила је карејска управа.

Међу тијем Немањин најмлађи син Растко, доцније у калуђерству Сава, а по смрти свети Сава, остави у 17 години своје младости очин владалачки двор, и оде у Свету Гору 1185 г., гдје се у руском манастиру светог Пантелејмона закалуђери.

По чем су у Светој Гори два руска манастира светог Пантелејмона: један главни и велики код мора, у којему живе у једном дијелу и грчки калуђери; а други мањи под управом првога у планини више њега на путу у Карију један час далеко; то ћу напоменути, да се свети Сава закалуђерио у овоме другом у планини.

Руси су у новије доба поправили и овај манастир у планини; али су из поштовања светога Саве оставили у првобитном облику пирг и у њему црквицу, на источном углу ограде манастирске, у којој се закалуђерио свети Сава онијех дана, кад је стигла за њим поточ од Немање да га врати натраг.

Рашчувши се по Светој Гори, да је Сава Немањин син; да се је закалуђерио, и, да богоугодно и строго монашки живи; игуман чувеног светогорскога манастира Ватопеда зажели, да пријеђе у његов манастир, и да у њему остане. За то позове светога Саву и Прота светогорског (1)

(1) Светогорски сабор у Карејама зове се грчки: *πρώτιστος*, а предсједник сабора најстарији игуман зове се: *πρῶτος*, т. ј. први. У сабору су перманентно 20 представника из 20 великих манастира светогорскијех. А на предсједништво имају право само 4 манастира: Лавра св. Атанасија Атонскога, Ватопед, Хиландар и Ивер. Доцније је добио то право и Дионисијат.

у Ватопед на славу манастирску Благовијести 25 марта. Св. Сава оде у Ватопед, и остане у њему по игумановој жељи и одобрењу Протову.

Наш је св. Сава задивио својим строгијем монашкијем и светијем животом све калуђере светогорске. Њему је био омилио монашки, тешки и испоснички живот тако, да је често писао оцу, да преда владавину својему сину Стефану, па да се закалуђери и с њим заједно у Светој Гори испашта и Богу моли. Уједно затражи од оца, да му пошаље новаца, како би могао сазидати једну малу цркву српску и ћелије у Ватопеду.

Немања волећи својега мјезимца Саву већма него и једно своје дијете; пошаље му: новаца и разнијех црквенијех „утвари“ од сребра и злата више, него што је затражио. Тако сазида у Ватопеду не једну, него три црквице; међу којима је једна храм св. Јована Претече у стобору манастирском мало на више иза саборне цркве, и, у којој се за дуго служила словенска литурђија. Сагради и цио ред ћелија на три боја од сјеверне стране Ватопеда.

Довршивши те грађевине, Немања му још пошаље новаца и црквенијех „утвари“, које св. Сава раздијели светогорскијем манастирима, а највише Ватопеду. Он је са својим оцем Немањом I поправио и богато обдарио манастире: Каракал и Ксиропотам; овај је не само поправио, него и цркву дао живописати; а манастир Филотеј, који је био недовршен, довршио, назвавши се њихови ктитори.

Сви су ови манастири сада у грчкијем рукама.

Славни Немања најпослије одлучи, да се закалуђери, сазвавши сабор српскијех великаша у Рашку, и по свршетку литурђије, коју је служио рашки владика Калиник у цркви св. Петра и Павла, преда свечано владавину својему сину Стефану. По том сјутра дан пођу сви уједно из Рашке у

манастир Студеницу, гдје је такође служио литурђију владика Калиник, и замонашио Немању и његову супругу Ану; добивши имена у калуђерству: Симеун и Анастасија.

Немања послије 3 године, 1195 г., оде из Студенице са свијем у Свету Гору; настанивши се у Ватопеду у новијем ћелијама са својим сином Савом, гдје је најљубазније дочекан. Игумани свијех главнијех манастира и мноштво ћелиота и пустињака стекли су се, да га поздраве добродошлицом. А он их свијех обдари.

Монахиња Анастасија остане у својему женском манастиру св. Богородице у Топлици.

За тијем монах Немања у друштву својега сина Саве монаха походе Карију и Лавру св. Атанасија атонскога под врхом атонскијем, обдаривши богато све манастире светогорске, врате се опет у Ватопед, и продуже у својим ћелијама строго испоснички монашки живот.

Свети Сава у брзо постане у Светој Гори чувен и веома поштован, колико, што је владаочев син, што строго монашки живи и обилне прилоге дава; толико и са своје ријетке мудрости, којој су се дивили и најпаметнији грчки старци, јер је била необична за његове године младости.

Ватопед, имајући неку велику потребу код тадашњега грчкога цара Алексије Комнина, којега је кћер била удата за Савина брата Стефана, тада великог жупана, доцније првовјенчанога краља српског, прими св. Саву одлично, и све што је затражио, испуни му.

Хиландар је, као што сам већ споменуо, био у развалинама. Ну, како није далеко од Ватопеда, св. Сава замоли цара Алексија, да га поклони Немањи и њему; а они да га уступе Ватопеду.

Цар Алексије и то му повољи.

Вративши се св. Сава из Цариграда у Ватопед с пунијем успјехом своје мисије, то веома обрадује, како Не-

мању, тако игумана и братство ватопедско, особито за добит срушеног Хиландара.

Рашчувши се по Светој Гори успјех Савине мисије у Цариграду и добит Хиландара, вели животописац Немањин и Савин, учени калуђер Доментијан, да је тада један старац, (по предању Хиландарском, родом Србин) живећи ту, замолио св. Саву, да изради један манастир у Светој Гори за српске калуђере, који живе као странци, по туђијем манастирима.

Та мисао одмах прионе за срце и душу Савину, саопћивши је и својему оцу Немањи. Искусни и мудри старац с великом се похвалом одазове. И од тога часа оба почну најозбиљније размишљати и радити о томе, тражећи по Светој Гори згодно мјесто за манастир. Прегледавши све манастире и сва мјеста, гдје би могао бити манастир, сложе се да је најзгодније, гдје је срушени Хиландар.

По правилима светогорскијем обрате се за то предсједнику карејскога сабора. Предсједник, који је особито поштовао Немању и Саву, одобри им, да Хиландар буде српски манастир.

За ово је ваљало добити пристанак и одобрење и игумана ватопедскога. Ну, игуман, знајући, да ће се одласком Немањинијем и Савинијем умањити важност и приходи Ватопеду, с почетка се противио њиховој намјери и одлуци. На пошљетку се и он склони, и одобри им Хиландар, разумије се, да су му дали за то награду.

Тај их је успјех неисказано обрадовао, те пишу великоме жупану Стефану, да им пошаље сребра и злата, да подигну и уреде манастир Хиландар за српске калуђере. Добивши од Стефана све, што им је било потребно, св. Сава подигне цркву, и сазида ћелије за српске монахе, за Немању и себе.

Калуђери српски, који су дотле живјели по разнијем манастирима, ћелијама, испосницама и пећинама светогорскијем с радошћу се прикупе у нови српски манастир Хиландар, у којему св. Сава уреди калуђерски живот по ватопедском типику; поставивши им одмах за игумана Данила, родом Србина: научна, побожна, искусна и енергична.

За тијем св. Сава по мудром сјету очину оде у Цариград својему сроднику цару Алексију III Комнину, да изради за Хиландар повластице онакве, какве имају прве лавре светогорске; желећи да буде Хиландар са свијем независан од протата карејског, како у управи, тако и у бирању и постављању игумана.

Цар Алексије прими св. Саву, као сродника, најљубазније, дивећи се и његовој и Немањиној побожности, самопрегорењу и трудном монашком животу; испуни све што је затражио од њега. Уручи му хрисовуљу са златнијем печатом и својеручнијем потписом, којом се проглашује и утврђује Хиландар за српски манастир са свијем правима и повластицама прве светогорске лавре; и, да има право бирати и постављати игумана независно од светогорског сабора, и да је непосредно под царевом влашћу.

Да би ово јасније било, споменућу, како је био обичај, у средњем вијеку на истоку, који је прешао у пра́во, да православни цареви постављају игумане у великијем и тако званијем царскијем лаврама. Манастири тога реда имали су засебна и особита права. Тај обичај и то право задржали су и наши српски краљеви, постављајући игумане у неколика српска најглавнија манастира. Како су избирани, посвећивани и постављани ти игумани, прописао је св. Сава у студеничком типику. Само ћу напоменути то, да су и српски краљеви долазили у цркву на ту посвету и давали из својих руку приуготовљени штап новом игуману у знак власти. Игумани тијех манастира имали су за ври-

јеме цара Душана свој засебни стô у земаљском сабору; и били су у почасти, као и епископи.

За знак тијех права и повластица дарује цар Алексије св. Сави игумански штап (палицу) украшен бисером и драгијем камењем, који се и сада чува, стојећи у игуманском столу у хиландарској саборној цркви. Овај штап може се видјети у Аврамовићеву „Опису древ. срп. у Светој Гори, таб. XIII. Н° 12“. На њему има и запис ћирилицом, који је Аврамовић исписао и штампао у поменутој књизи на стр. 13.

По мојему је мишљењу овај запис много доцније урезан у овај штап; јер и језик и правопис и година тврде ово моје мишљење. Овдје га не наводим: једно за то, што је већ штампан и познат; друго за то, што му није постанак уједно са штапом. Поред тога дарује му још и срушени манастир Зиг, који је био, док није од гусара запустио, непосредно под царском влашћу. Уједно га обдари и другијем драгоценијем даровима; а тако пошаље царске дарове Немањи и Хиландару.

Свети Сава, вративши се са сјајнијем успјехом, царскијем повластицама и даровима, одмах се с оцем договорно постара и поради код карејског сабора, да се уступи све, што је припадало срушеном грчком Хиландару: земље, виногради, маслине, планина и море. И то је све повраћено и утврђено за Хиландар. Поред тога докупе још: земље и планине у околини хиландарској од сусједнијех манастира, и у Карејама, гдје је св. Сава сазидао двије црквице и код њих ћелије: једну за хиландарског игумана, кад доходи у Карају, и за представника хиландарскога у сабору; а другу за себе, гдје се испаштао и писао. Прву посвети Преображењу Христову; а другу св. Сави Освећеном (Јерусалимском).

За ову другу напише особити типик; по којему се прозове и дан данашњи се зове „Типикарница“ св. Саве.

Хиландар има и сада у Карејама: земље, винограда, маслина и планине: с кестенима, орасима, љешницима и другијем воћкама; више него 5 првијех светогорскијех манастира. На тој својој просторији има поред двије поменуте цркве и ћелије још 23 црквице, и око сваке по неколике ћелије, које се дају по светогорском обичају под закуп калуђерима, који живе засебно, и зову се „ћелиоти“. Те су ћелије по питомијем светогорскијем планинама, као љетниковци, врло лијепе и удобне. За њих имају засебна правила у Светој Гори.

Планине светогорске обилују изворима добре воде. Али је најздравији један јак извор на хиландарском карејском земљишту, који подмирује сву Карају. А, кад којему подворју треба мало више воде, не може је добити без одобрења хиландарске управе.

У кратко: све што су св. Симеун Немања и св. Сава добили и купили, и доцније: краљ Милутин, цар Душан и остали српски владаоци и данас је у Светој Гори најљепше и највриједније: црква је хиландарска најкраснија; пристаниште најпространије; риболови најобилнији; земље, виногради, маслине и планине око Хиландара и у Карејама најпространије и најбоље.

Те су и тијем, поред осталијех многобројнијех великијех дјела, св. Симеун Немања и св. Сава оставили себи вјечан спомен, како у Светој Гори, тако и у српском народу и потомству.

3. Од чега је Хиландар тако прозван.

Хиландарци мисле, да је Хиландар грчки: *χιλιανδάριον* прозван од „тисуће и магле“; изводећи ту ипотезу из овога факта: кад су Каталонци у почетку 14

вијека нападали на свету гору, да је освоје и на унију присиле, имајући за примјер у томе грчкога цара Михаила Палеолога и цариградскога патријарха Векка, који су били примили унију за вријеме крсташке владе у Цариграду; тада се неки манастири предаду без отпора Католонцима; а неки опет ни по што нијесу хтјели, да се предаду, бранећи се јуначки из тврдијех ћелија и кула. Међу овијема је био и наш манастир Хиландар. Каталонци, не могући, да га освоје, најпослије раздијеле један одред од 1000 војника на двоје; па га нападну: једна половина с јужне, а друга са сјеверне стране. У тај се мах спусти густа магла на манастир и око њета тако, да се ништа није могло видјети даље од себе! Те Каталонци с једне стране мимоиђу манастир, и ударе на оне на другој страни, држећи, да су калуђери, побију се међусобно, и сви изгину; осим тројице, који се предаду калуђерима, и по том се закалуђере.

Њихове се слике и сада виде на зиду више врата у оној трпезарији хиландарској. Имена су им: Мануил, Савел и Авив.

Из овога историјскога факта и грчке ријечи: „χιλιάνδαρος“, које значи тисућа магла, изводе самовољно име „Хиландар“.

Калуђери хиландарски и у опће светогорски увршћују овај догађај међу чудеса. А у бугарском је манастиру Зографу подигнут врло лијоп споменик онијем калуђерима, који су, бранећи манастир од Каталонаца, изгорјели у ћелијама.

Историја је забиљежила, како су Каталонци ударали на Свету Гору у почетку 14-га вијека и у Хиландару се традиција чува, како је цио један одред изгинуо пред Хиландаром, гдје се још и сада види костурница тијех изгинулијех Каталонаца; али се ни чим не може доказати, да је Хиландар од тога пречван.

И тако ова версија о имену Хиландара отпада. Отпада управо за то, што се у хрисовуљи Немањиној, коју је дао Хиландару, кад је подигнут на измаку 12 вијека, спомиње име: „Хиландар“. Тако се и у дипломи цара грчкога Алексија III Комнина, коју је дао св. Сави за Хиландар, изријеком вели: „у мјесту Милеју Хиландар“. А ови су споменици много ранији и старији од војштења Каталонаца на Свету Гору и Хиландар.

Друга је версија, да је Хиландар тако прозван од мјеспога облика, који је наличан на лавске чељусти; грчки: „*Χείλος-λέοντος*“.

Трећа је версија ова: руски архимандрит и археолог (сада владика) Порфирије Успенски, који је дуго проучавао старине у Хиландару и у опће у Светој Гори, мисли, да је Хиландар тако прозван од некога старога африканскога народа „Хеланди“. Хеланди су у старо доба освојили многа острва у Архипелагу, међу којима је било и острво Тасо спроћу хиландарског пристаништа. Па, како је ово пристаниште удобно за бродовље, и, како је у тој околини било много шуме и грађе за њих; тако су се због тога Хеланди настанили, гдје је садашњи Хиландар. А за одбрану пристаништа и бродовља имали су у власти стари град Самарију; чије се развалине и сада виде на једној високој хумци више самога хилачдарског пристаништа. А виде се и неке старе развалине пред Хиландаром, за које нико не зна да каже из којега су доба.

И тако је по мишљењу Порфиријеву од „Хеланди“ прозван „Хиландар“.

Ја бих склоњенији био, да усвојим ону другу версију, да је Хиландар прозван од његовог мјесног облика; јер ми се чини, да је најближа истини.

4. Садашњи Хиландар

Прије него почнем описивати садашњи Хиландар, ваља да напоменем, да је садашњу саборну цркву хиландарску из основа сазидао српски краљ Милутин 1293 г.; јер је она Немањина и Савина била мања. А паперту је садашњу прву на уласку са западне стране призидао кнез Лазар у истом стилу и једнакијем камењем и опекама тако вјешто, да се ни по чему не може разликовати од остале цркве.

Хиландар је неправилан четвороугао. У њ се улази са сјеверне стране кроз троја велика гвоздена врата, над којима је кубе живописано у сликама јеванђелскијех прича: о богатом и Лазару и дому на пијеску. Над првијем је вратима слика Ваведења (храм Хиландара), пред којом гори вазда кандило. Над другијем су вратима: велика слика Богородичина, и слике светијех ктитора: Симеуна и Саве српскога; пред којима такођер гори неугасно кандило. За овијем су трећа велика гвоздена врата, с којих се на један пут открива и види цјелокупна унутрашња величанствена слика манастира: саборна велељепна црква, храм Ваведења 21 новембра, на сред стобора, а поред ње са сјеверне стране у растојању неколика метра дивна крстионица на осам мраморнијех стубова, у којој се сваке године закршћава аћијазма па Крстов-дан и Богојављење. Око ње 4 колосална ћипариса, које су својеручно усадили св. Немања и св. Сава, кад су довршили Хиландар и у њ се уселили.

Црква је у облику царскога брода. С поља и унутра величанствена. Дуга је са олтаром и обје паперте 17 хвата и 2 стопе; широка без пијевница (клироси) свуда 5 хвата. На њој су 4 кубета у облику крста. На првом и највећем кубету, које је над главнијем дијелом цркве, има 8 про-

зора на около. На остала три мања кубета: два над папертом до главнога дијела цркве, или поноћницом; а једно над папертом на уласку у цркву, или павечерницом по 6 прозора. У њу се улази и излази са 7 великијех врата; а свијех прозора има на њој 40. Кубета су, као и сва црква, покривена оловом. Зидана је бијелијем лијепо отесанијем, четвртастијем камењем и црвенијем опекама, особитога квалитета и тврдоће, а све у симетричнијем редовима. Прозори су, довратници, надвратници и прагови на вратима од бијелога мрамора рељевно израђени. Тло је црквено уздигнуто над површином (niveau) од западнијех врата до олтара од 3 до 9 ступања.

Црква сва сија од богато и чисто позлаћенога: темпла, икона, полијелеја и кандила у сребру и позлати. Кад се погледа са западнијех врата кроз цркву до у олтар, укаже се пред очима сјајан управ небески кризор. Није могућно ни исказати, ни описати, онај необични утисак, који производи та велељепност на Србина и у опће хришћанина, који први пут уђе у њу! Не може, а да не узвикне: заистину! ово је небо на земљи! ово је дом цара небескога!

У првој су паперти: два мраморна стуба, а у сриједи међу њима виси из кубета полијелеј. Међу свецима је, који су у њој живописани, и српски кнез Лазар, ктитор ове паперте. А за вратима је на зиду слика Милоша Обилића.

Ово је најочитији доказ, колико и свети оци, калуђери хиландарски, цијене и поштују јунаштво Обилићево; јер се у црквама сликају само свеци.

У овој се паперти редовно чита: павечерје, молбан Богородици и светијем ктиторима: Симеуну и Сави српском.

У другој су паперти такође два мраморна стуба. Међу њима висе из кубета два полијелеја и треће пред иконама: Спасителя и Богородице. У њој су живописани међу свецима српски краљеви и неки грчки цареви. Ту се редовно

читају: поноћница и часови пред литурђијом; а, кад је свеноћно, излази се у њу на литију. У њој су троја велика врата: једна с источне стране; кроз која се улази у главни дио цркве; једна са сјеверне, и једна с јужне.

У храму су, т. ј., главном дијелу цркве: 4 велика мраморна стуба, на којима се опире велико кубе. Двије пијевнице (клироси) изнесене изван зида тако, да је ту црква у облику крста. Иконостас у грчком стилу, диван, и вас богато позлаћен. Пријестоне су и друге „чудотворне“ иконе (већином живопис старе византијске школе) у самоме сребру и позлати. На сриједи виси из великога кубета величанствен полијелеј, а око њега коло с малијем иконицама и свијећама. Пред царскијем дверима и двјема пијевницама висе три мања врло лијепа полијелеја. Четири колосална бронзова свијећњака стоје на четири стране: два пред царскијем дверима; један пред иконом Троручицом; а један пред иконом св. Петра и Павла. На десној страни до пијевнице је уз мраморски стуб игумански сто, у којему стоји „чудотворна“ икона Богородичина (Троручица).

О њој ћу опширније говорити на крају.

У истом столу пред њом стоји игумански штап (палица) украшен бисером и драгијем камењем, којега је даровао цар грчки Алексије Комнин св. Сави за знак власти, да је Хиландар „Ставропигија“. и да је независан; као што сам већ о томе споменуо на својем мјесту. Пред иконом су Троручицом 12 сребрнијех кандила, која и дан и ноћ горе. Ту је више ње и један мањи полијелеј са свијећама, које горе за вријеме литурђије. До тога је стола други игумански сто украшен седефом; дар Хиландару од сарајевског митрополита Исаија 1635 год. Иза ова је два стола при зиду гроб Немањин. На њему је поклопница од бијелога мрамора; више њега поред зида балдахин позлаћен; а св. Симеун Немања живописан на зиду поред гроба; над њим

су двије најстарије иконе: Христова и Богородичина; и кандило вазда гори.

По пријеносу његовијех светијех моћи из Хиландара у Студеницу, израсла је једна лоза из његова гроба кроза зид на изван, која и сада рађа најдивније грожђе; и држе га у Светој Гори за чудотворно. Ту је под том лозом, до самога зида црквеног, гроб (који се сада не види!) ћесара Војихне, оца деспотице Угљешине у калуђерству Јефимије, која је везла двије знамените и ријетке умјетности завјесе: хиландарску и раваничку.

Уз други је велики стуб спроћу Троручице икона св. Тројице. Уз трећи је Богородичина „чудотворна“ икона, која се зове „поповска“. А уз четврти су стуб иконе: св. Петра и Павла и св. великомученика Димитрија. Код великијех је врата са сјеверне стране трећа Богородичина „чудотворна“ икона, која је казнила пономара за небрежност; четврта је била у дохији; па кад је тај дио Хиландара горио, остала је цијела! — С десне су стране у иконостасу иконе: Сведржитеља, Ваведења и „чудотворна“ Богородичина икона, која се зове „акатисна“. С лијеве су стране иконе: Богородичина, св. Симеуна, св. Саве српскога, и св. Јована Претече.

Олтар је доста пространи свијетао, као и сва црква због многијех прозора. Више горњега је мјеста величанствена слика Христова; а с једне и друге стране свеци са раширенијем рукама. Пријесто је (часна трпеза) велељепан; а над њим балдахин дивне резотине у чистој позлати. На пријестолу: св. Јеванђеље, дароносица и крстови у сребру и злату. Ту се чувају светиње и честице од појединих мученика и божјих угодника. Чува се часно „древо“, које је даровао цар грчки Јован Ватаци св. Сави српском, кад се други пут враћао из Палестине преко Никеје у своје отачанство. Чува се међу осталијем и једно дивно грчко

јеванђеље на најфинијем пергамену исписано с краја на крај златнијем словима; и сачувано, као, да је сада писано. Хиландарци по предању тврдо, да га је својеручно писао св. Јован Златоуст. У цркви се чува и једна велика свилена застава, коју је поклонио Хиландару цар Душан, кад је у њему био 1348 год. Она је нацртана у Аврамовићеву „Опису древ. срп.“ таб. V.

Црква је сва живописана. Али стари живопис, на велику штету! није сачуван; него је из почетка овога вијека 1801 г.

На зиду је у паперти до главног дијела цркве с јужне стране запис краља Милутина, како је 1293 г. сазидао ову садашњу цркву. Карактер српског језика и правописа 13 вијека није сачуван у њему; него је покварен садашњијем црквенијем језиком онда, кад је и стари живопис покварен и новијем замијењен! За то га овдје и не исписујем; толико прије, што је цио штампан у Аврамовићеву „Опису древ. срп.“ у Светој Гори.

Патос је у цркви од најљепшега мрамора. А у главном је дијелу цркве израђен веома умјетно у разнијем бојама и дивнијем шарама. И врло добро сачуван.

Оваког патоса нема ни једна светогорска лавра.

Око цркве су ћелије на 3 и 4 боја на сводовима и доксатима са високијем кулама за обрану манастира; а ни једна не додирује цркву; те се може лако око ње обилазити. Кула на источној страни наличи потпуно на оне, које се пјевају у народнијем пјесмама од 9 „тавана“. У огради хиландарској има осим саборне цркве још 11 малијех цркава, или параклиса, у којима се служи служба: 1, св. Симеуна и св. Саве српскога; 2, св. великомученика Димитрија; 3, св. великомученика Ђорђија; 4, св. Арханђела Михаила и Гаврила; 5, св. Јована Крститеља; 6, св. апостола Петра и Павла; 7, мале Госпође; 8, Богороди-

чина покрова; 9, св. Николе; 10, св. Јована Рилскога; и 11, св. 40 мученика.

Међу ћелијама су и собе за госте у опће и за госте одмјеније; ту су: ризница, библиотека, боница, еклисијарница, дохијарница и велика ручаоница (трпезарија) са 16 мраморнијех столова дугијех и четвртастијех; а игумански у зачељу округао. На сриједи уза зид узвишено мјесто за читање по типику „житија светијех“ у вријеме ручавања.

Ћелија има за неколике стотине калуђера.

У Хиландару нема сада „опште-житија“, т. ј. заједничке трпезе; које је св. Сава прописао.

У овоме је братство хиландарско одступило од завјета и типика св. Саве, који ваља на сваки начин повратити и тачно вршити.

Иза ограде су манастирски врти поред потока са сваковрснијем поврћем. Ту је међу вртима црква Благовјештења, у којој је подземна гробница калуђерска. Ту су с горње стране пута на уласку у Хиландар засебно ковачнице за потребу манастирску. С те је стране на путу к мору не далеко часовница у спомен „чудотворне“ иконе Троручице. Мало даље у истом правцу на потоку воденица манастирска. За тијем на истоме путу к мору крст на једној стијени, гдје се одмарао св. Симеун Немања, ходајући од манастира к мору .и натраг. Ту је на средини пута између манастира и мора једна велика маслина, која се зове „царска“ за то, што је игуман с братством дочекао под њом цара Душана и царицу Јелену, кад су походили Хиландар 1348 год.

По правилима светогорскијем, женама није допуштено да доходе у Свету Гору. То се и сада строго држи. Али се у Душановој хрисовуљи, коју је дао Хиландару 1348 г. тврди, да је те године с њим заједно била и царица Је-

лена не само у Хиландару него и у Карејама и по свој Светој Гори, узевши тада Типикарницу св. Саве под своју заштиту. (1)

Неколике минуте даље к мору од поменуте царске маслине има једна висока кула од 7 подова, коју је сазидао цар Душан по молби Хиландараца за обрану манастира од морскијех гусара. Од те је куле до мора равница, која се зове „Савино поље“, веома питомо и родно. Туда се сије жито; туда су виногради и маслине, којих има толико старијех, колико је и Хиландар. У правцу је од те куле висока и обла хумка више самога пристаништа са сјеверне стране, и на врху развалине старе Самарије. Ту је близу куле на сјеверној страни скит св. првомученика Стефана; ту је и црквица св. Харалампија с ћелијама за чуваре винограда и маслина хиландарскијех. На дну је Савина поља на једној морској стијени манастир: Вазнесења и св. Василија, који је подигао српски краљ Милутин; назвавши га у својој хрисовуљи „Пирг“. На томе је мјесту био стари грчки манастир под именом „Крусија“, па је запустио од гусара.

Овај је манастир некад био са свијем у мору; а улази се у њ само с једне стране преко моста, под којим је сада сухо; јер се море у дугом времену нешто мало одмакло.

Ту је на пристаништу манастирска житница и радионица малијех лађа и мрежа за ловљење рибе у мору.

Већ сам споменуо прије на једном мјесту, да је хиландарско пристаниште у свој Светој Гори најпространије и најбезбједније за лађе, и риболов најобилнији; од чега Хиландар има лијеп приход.

---

(1) Душанова оригинална хрисовуља у Хиландару, штампана у Аврамовића „Описаніе древностіи србски у Светој (атонској) Гори. Београд 1847 ст. 44—47.“

Хиландарске су простране и најродније земље и маслине у Кумици, особито маслине на острву Тасо. Кад маслине добро роде, могу донијети до 20.000 ока масла (зејтина).

Осим тога има велики простор земље и шуме у Арсеници Касандри, и у Кала-Марији у солунској области. Ове земље у Кала-Марији приложила је Хиландару турска царица Мара, кћи Ђурђа Бранковића; с којих прима Хиландар годишње од 70 до 100.000 ока пшенице.

Хиландар има своје метохе: у Солуну, Смирни (у Малој Азији), Нишу, Пироту, Софији, Трнову; и у свјема другијем већим варошима по Бугарској, Румелији, Старој Србији и Маћедонији. Од свијех овијех метоха има по нешто прихода; а највише из Солуна и Смирне.

Сви су српски владаоци од Немање до потоњега Бранковића прилагали Хиландару богате прилоге, и били му, као српској првој лаври, усрдни и моћни заштитници; а особито краљ Милутин и цар Душан. А послије коначне пропасти српске државе у 15 вијеку, с којом су пропале и хиландарске многе земље по Србији и Маћедонији, прилози српскијех краљева, царева и кнежева; краљица, царица и кнегиња; помагала је Хиландар: српска патријаршија, српске владике из свијех покрајина, и у опће српски и бугарски народ.

На измаку XVII вијека Хиландар је био задужен толико, да му је пријетила опасност да запусти и пропадне. Али се тога мучнога времена појави један велики добротвор, богати трговац из Мљетака родом Србин, који је имао брата калуђера по имену Симеуна, управ тога времена игуман хиландарски. Овај добри и побожни Србин исплати све дугове хиландарске, и по том се закалуђери у Хиландару, добивши име Никанор.

Поред исплате дугова он је још много добра учинио Хиландару, поправљајући опале ћелије и пиргове, и плаћајући, да се пишу црквене књиге.

Никанор се у записима хиландарскијем назива „башта“ и „ктитор“. За његову се душу и сада сваке године чини спомен у Хиландару.

Вриједно би било знати, од које је српске породице овај велики добротвор, који је сачувао српску царску лавру од пропасти.

Најпослије сврне своју пажњу и руски цар, Иван Васиљевић Грозни, одредивши му помоћ, као српској православној лаври 1556—71 г. Од то се доба ни Русија није оглушивала Хиландара.

О свему овоме, што рекох, находи се потврде у старијем листинама и књигама у Хиландару.

Хиландар је управо свесрпски; јер нема ни једне српске покрајине, из које није било у њему српскијех калуђера и, која му није слала и давала прилоге. Тако исто нема ни једнога српског манастира: у краљевини Србији, Старој Србији, Маћедонији, Босни, Херцеговини, Црној Гори, Далмацији, Сријему и Банату; у којем се не находи по која црквена књига, писана у Хиландару. Па ни Русија није без њих.

За то га српски народ пјева, слави, и преузноси у својим народнијем пјесмама и приповијеткама. Да Хиландар и даље остане српски ваља да му Србија и у опће српски народ више пажње поклања и помоћи дава.

Од прије 150 г. и бугарски је народ знатно прилагао Хиландару. На стотине је доходило побожнијех Бугара у Хиландар, да се у њему помоле Богу, и, да му прилог оставе. Али се с ослобођењем и постанком бугарске кнежевине и то прекратило! —

Од каквога је и коликог благодетнога утицаја био Хиландар од својега постанка до данашњега дана у религиозном и књижевном погледу: на Србе, Бугаре и Словене у Маћедонији; видјеће се тек онда, кад се све радње и пошљедице пронађу, прикупе, проуче и процијене; и тада ће се потпуно знати, колика је његова голема важност на балканском полуострву.

Док се год ово не расвијетли, дотле ни један ни научник ни књижевник српски није ослобођен од те племените дужности.

У Хиландару живи сада 80 калуђера већином бугарске народности; а српске једва једна десетина.

Познато је, да Срби радо зидају цркве и манастире, а још их радије помажу: да се у њима служи божја литурђија; да се спомињу живи и мртви; али се у овоме вијеку нерадо калуђере.

На ову би се тему могла написати читава расправа. Али јој овдје није мјеста.

Прије него завршим опис Хиландара, споменућу још и то: чим се Србија ослободила, и почела да живи својим државнијем животом, велики је и мудри ослободилац кнез Милош Обреновић узео Хиландар под своју заштиту, одредивши му и редовну помоћ.

Кад је грчки народ у садашњој грчкој краљевини устао на оружје 1821 г., да се од Турака ослободи, тада су светогорски манастири неописано страдали с тога, што их је турска влада подазријевала, да помажу грчки устанак; ради чега је Лобуд паша с 4.000 војника сједио у Светој Гори 7 година на трошкове манастирске, мучећи калуђере свакојаким мукама.

И тада је наш Хиландар најмање пострадао, благодарећи мудром заузимању и заштити кнеза Милоша.

Осим тога кнез је Милош, кад су била призната и свечано проглашена политична права Србије, послао прилог од 100.000 гроша у 20 великијех светогорскијех манастира, да се у њима спомиње његово име на св. Андрију 30 новембра сваке године.

Добро вели наш српски народ: „памет царује, а снага кладе ваља“.

Кнез је Милош памећу највише добио; он је памећу царовао. Ово му се и у српској лаври Хиландару с благодарношћу признаје.

Ну, и његов достојни потомак краљ српски Милан I обратио је своју високу пажњу, као пошљедник српскијех краљева и царева, на ову српску, краљевску и царску најзнаменитију лавру. Те то најпоузданије јамчи, да ће овај дивни споменик великијех Немањића под Његовом краљевском заштитом опет процвјетати и у српскијем рукама остати, да српске нараштаје покреће и надахњава: благодарношћу, побожношћу, науком, умјетношћу, племенитошћу и родољубљем.

5. Икона Троручица.

Свршивши опис Хиландара, и споменувши у њему на својем мјесту икону „Троручицу“, обећао сам, да ћу о њој на крају опширније проговорити.

Предање о Троручици, које се свето чува у Хиландару, није без интереса; толико већма, што се находи о њој спомена и у појединијем Немањићскијем хрисовуљама.

Ова је икона најприје била својина Јована Дамаскина, славнога црквенога пјесмопјевца и догматичара из прве половине VIII вијека.

Зна се из црквене историје, да је Дамаскин био велики непријатељ иконоборске јереси. Веома даровит философ-пјесник, и учен теолог борио се против ње усмено и писмено

тако, да јој је био један између најопаснијих противника. За то га оптужи заштитник те јереси, грчки цар Лав код кнеза дамаскога, код којега је Дамаскин био у државној служби на високом мјесту.

Кнез ражљућен, заповједи, да се Дамаскину осијече десна рука иза шаке(?); па, да се изложи јавно на ономе мјесту у вароши, гдје се народ највише скупља, за углед и страшило!

Дамаскин је имао пријатеља и у најближој околини кнежевој; те преко њих замоли, да му кнез допусти, да узме осјечену руку.

Кнез стишан у својој љутини, одобри; и рука се преда Дамаскину. Примивши је, затвори се ноћу у своју собу, намјестивши шаку на зглавке, куда је осјечена, клекне пред икону Богородичину, коју је с особитијем поштовањем држао у соби, и са сузама се сву ноћ молио, да му исцијели руку. У томе плачу и молитви најпослије заспи. Кад се пробуди, види, да је шака прирасла и рука цијела и здрава. Само је остала црвена пруга, да се зна, куда је била рука осјечена.

Дамаскин из благодарности да̂ сковати од сребра руку, и за вјечити спомен намјести је на ту икону Богородичину, те се по том прозове „Троручица“.

Може бити, да је отада постао обичај у хришћанској цркви, да се међу на иконе сваковрсни украси од сребра, злата и драгог камења за помоћ и заштиту, и ко је болестан, за исцјељење.

Ово се чудо одмах рашчује по Дамаску. И било је од велике олакшице за успјех против иконоборске јереси.

Кнез дамаски, покајавши се за учињено зло, допусти Дамаскину, да може писати, шта хоће, и живјети, гдје му је воља.

Дамаскин, оставивши свјетску службу, оде у лавру св. Саве Освећенога код Јерусалима, понесавши собом и поменуту икону, као највећу светињу.

По његовој смрти, та икона остане ту у манастиру.

Свети Сава Освећени, који је умрьо у VI вијеку, предсказао је при самрти ученицима и калуђерима, који су били око његова одра, да ће доћи негда из Јевропе с јужноисточне стране у Палестину, да походи света мјеста и његову лавру један светитељ његова имена родом од царске лозе, који ће бити велики учитељ и просвјетитељ својега народа у православљу. Па кад такви светитељ дође, завјешта, да му се преда његова „патерица“ и „чудотворна“ Богородичина икона „Млијекопитатељница“.

Походивши први пут св. Сава српски Палестину и у њој света мјеста у почетку XIII вијека, дође и у лавру св. Саве Освећенога. Ушавши у цркву, да се помоли Богу, стане пред иконом „Млијекопитатељницом“, гдје је била и „Троручица“ Дамаскинова и „патерица“ Савина“. У тај мах падне сама „патерица“ са својега мјеста пред св. Саву српског. Чувар изненађен тијем, отрчи и јави то игуману. Игуман, споменувши се предсказања и завјета св. Саве Освећеног, позове путника, замоливши га, да му каже прво: име; друго одакле је; и треће од којега је рода.

Свети Сава одговори на сва три питања. Тада игуман рекне: „ти си онај, за којега је свети основатељ ове лавре предсказао у VI вијеку на самрти, да ће овамо доћи“. Па му се поклони и преда обје поменуте „чудотворне“ иконе и „патерицу“ св. Саве Освећенога.

Вративши се св. Сава из Палестине у Свету Гору, приложи „Троручицу“ Хиландару; а „патерицу“ и Млијекопитатељницу“ — својој испосници храму св. Саве Освећенога у Карејама.

Све се ово и сада чува, као највиша светиња, у Хиландару и Карејама, које је писац овијех редака прошле године лично видио.

Хиландарци причају још и ово, што је у осталом историјски факат: завадивши се браћа Савина око власти: краљ Стефан и велики кнез Вукан; тада св. Сава похита на позив својега брата краља Стефана из Свете Горе у Србију, да измири завађену браћу, понесавши собом моћи св. Немање и „чудотворну“ икону „Троручицу“. Свете моћи положи у ћивот у манастиру Студеници; а икону дарује краљу Стефану са завјетом, да је чува у краљевском дому, и да се у вријеме рата носи пред војском ради побједе.

Помиривши браћу остао је по потреби и молби брата Стефана и српскога свештенства, као архимандрит у Студеници до 1215 године. За то је вријеме написао типик за Студеницу. По том се опет врати у Свету Гору у своју ћелију у Ораховици (ἐν Κάραις).

Икона је „Троручица“ по завјету св. Саве заиста чувана у Немањићском краљевском дому, и предавана од оца сину до потоњега Немањића.

По изумрћу те српске славне династије, појави се икона „Троручица“ једне ноћи пред Хиландаром на путу од мора са сјеверне стране неколика минута далеко, ондје, гдје је сада часовница, која је ту сазидана за спомен послије тога појава.

Игуман хиландарски, уставши једне ноћи у обично вријеме, да иде на поноћницу у велику цркву; на један пут угледа кроз прозор своје ћелије свјетлоћу, као сунце на мало прије поменутом мјесту. Брже позове калуђере, да оду, и виде, какво је то привиђење и чудо. Кад тамо, а оно икона „Троручица“ на земљи с горње стране пута, који води од мора у Хиландар. Престрављени тијем до-

несу одежде, крстове и кадионице; те је с пјевањем и читањем однесу у саборну цркву, и положе на горње мјесто у олтару.

Сјутра дан, на велико њихово чудо, нађу је у игуманском столу; не знајући откуда је ту; опет је с поклонима и молитвама однесу на прво мјесто у олтар. Игуман, сумњајући, да је еклисијарах (који обично држи кључ од цркве) није ноћу пренио у игумански сто; закључа цркву, и понесе кључ собом.

Али му се „Троручица“ јави те ноћи на сну с ријечима: „нијесам дошла овдје, да ви мене чувате, него ја вас“. — Игуман пране од сна и одмах пође са свијем старцима и калуђерима заједно пред цркву; отворивши је нађу опет „Троручицу“ у игуманском столу. Тада јој се ту сви поклоне, ишчитавши молбан Богородичин; оставе је у столу; гдје је и дан данашњи, гореће пред њом у вијек 12 кандила.

Отада калуђери, кад иду да служе у цркви, метанишу пред њом и цјеливањем узимају од ње благослов мјесто од игумана по типику манастирском.

Да су Немањићи држали ову икону по завјету св. Саве, као светињу, потврђује се и тијем, што је црква јепископска у Скопљу, коју је сазидао српски краљ Милутин, била посвећена „Троручици“; коју је цар Душан, кад се ту зацарио 1346 г., с договором свега сабора подигао и прогласио за прву српску митрополију.

Ево, шта вели Душан у својој хрисовуљи о томе: „**И по милости божиѥи, како подвигохь сань краљевьскы на царьство, и архїепископию на патрїаршьство, и епископиѥ на митрополитьства; такожде подвигосмо всеучьстноую епископию учьстнаго и славнаго града Скопиѥ Троеручицоу на прьвопрѣстонноую митрополию, поискасмо пискоупию**

подложити въ область митрополіе светые Троеручице скопьскые. (1)

Онијема, који се баве изучавањем историје и хрисовуља Немањићскога доба, кад прочитају ову кратку повијест о „Троручици“ Хиландарској, биће им са свијем јасно ово мјесто у Душановој хрисовуљи; а тако и у другијем листинама, у којима се спомиње име „Троручица“.

Завршујући ову кратку повијест по хиландарском предању о „Троручици“ овдје је мјесто, да се рекне: „велики си, Господе, и чудна су твоја дјела, и никаква ријеч није довољна, да опјева твоја чудеса“.

---

(1) Гласник XXVII. ст. 289.

II.

ТИПИК СВ. САВЕ СРПСКОГА НА МРАМОРСКОМ НАДВРАТНИКУ У ЊЕГОВОЈ ТИПИКАРНИЦИ У КАРЕЈАМА ОД 1199 Г.

Српске и остале старине у Светој Гори познате су из биљежака и читавијех књига ученијех путника: кијевског монаха Василија Г. Барскога из XVIII вијека; Француза Вилуазона, Бугарина Мине, Србина Аврамовића; Руса Григоровића; рускога успенског архимандрита (сада владике) Порфирија; рускога консула К. Петковића; рускога архимандрита Леониде; Руса Благовјештеног; професора Т. Флоринскога, по фотографским снимцима атонскијех аката од П. И. Севастијанова; Инглеза Tozera, Грка Ламброса и т. д.

И поред свијех важнијех публикација овијех ученијех путника из прошлога и овога вијека о старинама у Светој Гори, опет се може наћи у њој по нека ријетка старина још, или недовољно, или никако непозната ученом свијету.

Ја ћу се зауставити на типику св. Саве за ћелију у Ораховици, који је до сада познат у нашој књижевности само из друге руке.

У „Типикарници“ св. Саве у Карејама нашао сам његов оригиналан типик на пергамену, по којему је и прозвана „Типикарница“; а нема сумње, да га је написао својеручно св. Сава српски. Типик се тај чува у истој цркви у једној тенећци.

Завршетак му је: „въ лѣто ѕѯз (=6707=1199). Всѣхъ послѣдныи Сава грѣшныи“.

Мастило и рука иста, као и у цијелом типику. О пергамену виси печат од некакве тврде смоле на поветшаној свиленој узици, а на печату на свакој четвртини цијело име: Сава; које имају облик крста.

Разматрајући овај важни печат нека ми буде слободно да овдје кажем, како сам дошао на мисао, да је овај Савин печат основа ономе грбу Србије, у којем је у сриједи крст с 4 оцила, која су тако до сада називали наши историци, археолози и у опће писци.

Може се с основом мислити, да је овај печат св. Саве српскога с краја 12 вијека постао с независношћу српске цркве у првој четвртини XIII вијека грб црквени; који је с ослобођењем Србије у овоме вијеку погрјешно усвојен за грб државни, ако смијем рећи из недовољног познавања средњевјечне српске хералдике и овога Савина оригиналнога печата из 12 вијека.

Према овоме нијесу оно у грбу Србије 4 оцила на 4 угла крста, како су до сада називани и сматрани; него су 4 С; и значе: Сава; као што сам већ споменуо.

Ову нову мисао о печату Савину и грбу Србије истакнух овдје мимогред, као ипотезу; а снимак ћу печата приложити у орган српскога археолошког друштва; гдје ћу и коју више о томе проговорити.

Нашао сам, што је веома важно, Савин карејски типик урезан врло умјетнички у мраморном надвратнику у тој истој његовој црквици са скраћеницама, које се с муком разабирају; јер је ту доста написано на мало простора.

На пошљетку сам нашао и пријевод на садашњи црквени језик, који ми монах и чувар „Типикарнице“ услужно показа, говорећи, да је трудно читати онај на пергамену;

а онај на надвратнику још трудније; те жељаше, да ми тијем олакша труд!

Чувар је овај из онога броја садашњијех светогорскијех монаха, који наукама никако не муче свој мозак.

Краткоћа времена није ми допустила, да са свом пажњом прочитам и упоредим онај на пергамену, у којем је на неколико мјеста мастило изблиједјело, с овијем на надвратнику, те сам сврнуо сву своју пажњу на овај пошљедњи, и уложио труд, да га тачно испишем.

П. Ј. Шафарик објавио је с неколико ријечи типик св. Саве за Ораховицу у „Serbische Lesekörner“ — 119; — а у „Голубици“ II стр. 247—251 у Биограду 1840 г. штампан је цио по ономе покваренoм пријеводу, који се по тврђењу Даничићеву находи у карловачком архиву, и у којем нема ни трага од старине. А нема сумње, да је преписан с онога, којега ми поменути монах топло препоручива за читање.

Тек је ученом и марљивом (сада већ покојном) Даничићу пошло за руком, да нађе карејски типик св. Саве, како рече, у вјерном пријепису у једном рукопису у библиотеци Српскога ученога друштва № 51; који је наштампао с поправкама и тако рећи „исправним правописом“ у „Književniku“ III стр. 139—140 у Загребу 1866 год.

Али овај на надвратнику Савине црквице у Карејама до сада није штампан. И ако се може држати, да је истоветан с оним на пергамену; ја сам га ипак исписао, као ријетку старину српске књижевности 12 вијека, и све у њему скраћенице разријешио, приуготовивши га за штампу с упоређењем и разликама онога, који је наштампао Даничић у „Književniku“.

Даничић, наш најбољи филолог и највећи ауторитет за српске књижевне старине, штампајући карејски типик

из биоградскога рукописа, и тврдећи по некијем старијем ријечима и облицима, да је вјерно преписан; опет показа у њему неколике гријешке. За које рече: да су гдјекоје између њих могле доћи само у преписивању; а неке опет, да су се тако находиле у старијем пријепису, с којега је преписивач биоградскога — тако и преписао:

Из овога се јасно види, да је Даничић мислио, како овај биоградски није преписан с најстаријег управо с оригинала Савина, него са старијега.

Даничић, немајући у рукама правога оригинала, да овај биоградски пријепис упореди с њим а находећи у њему неке гријешке према науци и језиковнијем законима; логично је и појмљиво, што је тако изрекао о њему свој суд, сматрајући, да су те гријешке: нешто из старијега; а нешто из новијега биоградскога пријеписа.

Па се постарао, да исправи у њему све, што је мислио, да је погрјешно, како у старијем тако и у новијем биоградском пријепису, и, да изједначи онако, како би ваљало, да је написано према науци, законима језиковнијем и исправном правопису.

Упоредивши дакле овај типик с надвратника Савине црквице у Карејама с онијем пријеписом у библиотеци српскога ученога друштва у Биограду и исправкама Даничићевијем у „Književniku“ III, нашао сам у њима ситнијех и крупнијех разлика, које ћу истакнути напријед на својему мјесту.

Међу тијем је важно то, што се већином оне гријешке, за које Даничић рече, да су преписивача, нешто старијега, а нешто новијега — биоградскога, находе и у ономе на надвратнику. Те је сада јасно, да све те гријешке нијесу, као што је Даничић мислио, учинили преписивачи; или је онај на надвратнику доцније урезан. Кад се тачно ис-

пише и штампа онај с пергамена, тада ће и расправа о Савином карејском типику са свијем бити завршена.

Имајући дакле у рукама пријепис типика Савина с надвратника, и упоредивши га с биоградскијем и с поправкама Даничићевијем у „Književniku“, нашао сам, да је биоградски пријепис истоветан садржином с онијем на надвратнику у Ораховици, осим неколико ријечи, правописнијех разлика и завршетка, или боље рећи, потписа:

„**Вьсѣхъ послѣдии Сава грѣшны**“; којега нема на надвратнику, него је у ономе на пергамену.

Да сам имао времена, да испишем и онај с пергамена, те да се с овијем на надвратнику упореди и види, има ли каквијех разлика; била би потпуна цјелина и за историју наше старе књижевности важно.

Према овом мијења се у неколико и оно Даничићево мишљење, да је биоградски пријепис с некаква старијега, за који се до сада не зна; и, у којем је по Даничићеву мишљењу преписивач учинио гријешке, којих нема у оригиналу.

Ну, да има у биоградском и преписивачевијех гријешака, али не свијех онијех, које му Даничић приписа, то се види из упоређења с онијем на надвратнику. Све се оне крупније гријешке, које Даничић истакну, и поправи, находе, као што мало прије рекох, и у оном на надвратнику.

Штета, што Даничић није имао у рукама оригинал, или барем у свему тачан и вјеран пријепис Савина карејскога типика; те бисмо данас знали његово компетентно мишљење о онијем ријечима, облицима и правопису, за које рече, да су гријешке, бацивши за њих кривицу на преписиваче! —

Из свега, што се сада зна о Савину карејском типику, мучно би се што друго могло извести, до то, да се још у 12 вијеку гдјешто писало с таквијем гријешкама: па се

с временом развијао и усавршивао, како језик, тако и правилније писање.

Приправљајући за штампу карејски типик с надвратника цркве св. Саве, истакнуо сам све разлике и гријешке, о којима је ријеч, упоредо с Даничићевијем исправкама.

Ваља ми још овдје споменути и то: да сам исписујући га, скраћенице попуњао; уносио ' (ь) у текст; само сам скраћеницу ову ѹ (оу) оставио тако: а щ растворао и писао: шт; друго сам све, па и интерпункцију, оставио онако, како је на надвратнику.

Начело прѣмоудрости страхъ господень 1) разоумьже благъ всѣмь 2) творештимь 3) ꙗко же бо 4) вѣшта 5) велики 6) апостоль Павль 7) ихьже око не видѣ 8) ни оухо слиша 9) ни на срьдьце человѣкꙋ 10) не възыде 11) ꙗже 12) оуготова, богъ любѣштимь 13) ѥ 14) Тѣмьже слишеште 15) сен 16) всакомꙋ 17) хотештомꙋ 18) спасти се 19) подобаѥт 20) подвизати се, 21) шьствовати тѣснымь 22) и присрьдьнимь 23) поутемь. 24) пꙋть бо 25) кратькь ѥсть 26) братїа 27) моа 28) любимаа, 29) имьже течемь. 30) дымь ѥсть 31) житїе 32) наше, 33) пара 34) прьсть, 35) и прахъ 36) въ малѣ ꙗвляѥть се 37) скорѣ погибаѥть. 38) маль бо ѥст трꙋдь 39) житїа 40) нашего 41) велико же и бесконьчное 42) благыхъ 43) възданиие. 44) Тѣмьже и азъ всѣхъ 45) последнїи 46) и грѣшнїи, 47) и 48) присно 49) слабїи 50) и оуныльїи 51) на подвизїе 52) духовное. 53) пришьствовавь въ 54) Свѣтоую горꙋ 55), ѡбрѣтохъ 56) богоизьбраньнаꙗ 57) свѣтила разлиуьными 58) ѡбразн 59) текꙋште 60) въ 61) подвигоу духовномꙋ 62) сего ради 63) и азъ оукрѣпивь свою немощь, 64) подвигохъ се 65) елико 66) силѣ могꙋштн 67) ꙋстронти 68) оустроихъ 69) ѡградꙋ 70) светꙋю 71) домь 72) прѣсветые 73) владичице нашеи 74) богородице присно

дѣвы 75) Маріе 76) ѡбьшта же 77) скетаго 78) житїа 79) и келїе 80) имь довольне оу Карєѧхь идѣже 81) да приходеште прѣбивають ігумень 82) и вса 83) братїа 84) По семь 85) пакы оустронхь тоужде 86) оу Ораховици 87) мѣсто безмолькїю. 88) светаго 89) и прѣподобнаго 90) отьца нашего 91) Саввы. 92) въ пребыванїе, 93) двѣма или тремь по глаголоу 94) господьню. 95) идеже 96) бо 97) еста 98) два или трїе 99) събрани 100) вь име мое, 101) тоу исам 102) и азь по срѣдѣ нхь. Тѣмьже сїю 103) заповѣдь даю въсѣмь 104) да исть 105) вѣдомо.

Ни проть да не имать ѡбласти 106) над товь келїѡвь. 107) ни їгумень 108) светаго 109) нашего монастира. 110) ни инь никто 111) оть братїе. 112) да не имать 113) смоштати 114) живоштаго 115) вь 116) келїи 117) сеи, 118) светаго 119) Савы. И что 120) обрѣтает се 121) оу тои кели 122) или вино, 123) или овоштие. 124) да не имать 125) оузимати нашь монастирь 126) иноче-саре от того. 127) или їгумень 128) и нѣмоу отдавати 129) нь 130) паче да дають се 131) тоу оть нашего монастира 132) помѣни ради свѣшта светому 133) Савѣ, 134) масла литрь ѯ. 135) а ѡ 136) иному всему 137) на волю възлагаю 138) ігумену, 139) и всеи 140) братїи. 141) аште чиимь имоуть 142) мошти присвѣштати брата живоштаго 143) въ 144) кели 145) сеи. 146) то вѣрую въ 147) Бога. 148) Єре 149) да не ѡскоудѣеть 150) грьсть моуки, 151) и 152) чвань 153) масла 154) и мою аште и грѣшиоу 155) молитвоу 156) наипаче 157) имѣти хоштеть 158) въ 159) помошть себѣ. Єгоже 160) бо азь ѡставлю 161) по сьмрти своеи 162) въ 163) тои кели 164) тои 165) да пребиваеть 166) до живота своего 167) непремѣньнь ни оть когоже.

По томь паки 169) еликов ѡбразь 170) даваю 171) да биваеть. 172) да съвкоупляеть 173) се їгумень 174)

светаго 175) того 176) монастыра 177) сь 178) вьсею 179) братїею 180) и да избирають 181) мужа 182) богобоѧзнива. 183) иже есть 184) подобьнь житн въ 185) келии 186) вь мѣстѣ томь. 187) любо аште бѫдеть 188) кто. 189) по їгѹмєнѹ, 190) или инь нѣкто 191) поработавши 192) мѣстѹ 193) томѹ 194) светомѹ, 195) да посилаеть 196) се въ 197) то мѣсто. 198) и тои 199) вьсакѹ 200) свободѹ 201) и ѡбласть 202) да имать надь келїею 203) товь, ѩкоже и прѣжде писахомь. 204) а монастырь 205) ни їгѹменѹ 206) да не имать никоере 207) ѡбласти 208) надь келїѡвь 209) товь 210) ни пакы мьіта ради, 211) да не поставлаеть 212) се никто 213) оу келии 214) тои, 215) а не бѫдеть 216) достоинь правила дѹховнаго 217).

Сїиже 218) оуставь оуставлаю 219) вь 220) келии 221) тои. 222) да дрьжить хотеи жьіти 223) вь 224) неи. 225) Вь 226) понедѣлникь, 227) и срѣдѹ, 228) и петакь, 229) ни масла ѩждь, 230) ни вина пии. 231) вь 232) вторникь 233) же, 234) и 235) четврьтькь. 236) масло ѩждь, 237) и вино пии. 238) Сіе 239) же все 240) петь 241) дьни. 242) Єдиною 243) дьнемь да ѩси. вь 244) сѹботе 245) же, и въ 246) недѣлю, 247) рыбы, 248) и сырь, 249) и вьса 250) проче 251) 252 двашти дънемь 253) ѩденїе. 254) вь 255) посты 256) 257) великїе, 258) 259) въ сѹботѹ 260) и въ 261) недѣлю 262) масло ѩждь, 263) и вино 264) вькушаи 265) а въ 266) инїе 267) дьни, 268) ни вина, 269) ни масла. А къ 270) рождьствоу христовѹ 271) постъ, 272) ѩкоже и въ 273) иньі дьни оуставихомь. 274) бѫди 275) и тъги 276) такожде. А въ 277) пости 278) къ 279) светьімь 280) апостолѡмь 281) такожде да есть, 282) ѩкоже 283) въ 284) ини 285) дьни препросте 286) оуставьіхомь 287)

Вь пѣніе 288) же да дрьжит 289) се сиковь 290) оуставь 291) оутрна 292) и вечерна, 293) ꙗкоже есть 294) ѡбичан. 295) На оутрни же прѣзь вьсе годиште, 296) да поют 297) се по г. кафисмы 298) 299) а на вечерни 300) къ 301) господꙋ 302) егда 303) въскрьбѣхь 304) развѣ, 305) тропарен. 306) Године же поѥ разно. 307) прьвꙋю 308) годинꙋ 309) съ 310) оутрьнею 311) безь Ѯалтира. 312) на г. же 313) године. 314) и s-й 315) и на ѳ.-й 316) поеть 317) по 318) г. кафисми. 319) съ 320) метаніемь 321) ꙗко же ѡбичан 322) имами. 323) на въсако 324) же начело, 325) въ 326) придете 327) поклонимь се 328) по 329) г. метаніꙗ. 330) и пакы кончавше 331) Ѯалѡмь. 332) и рекшꙋ 333) аллілꙋиа. 334) по 335) г. метаніа. 336) или въ 337) вечерни 338) или въ оутрьни, 339) или въ 340) мсѳімонѣ 341) или въ 342) ѯалтири 343) или въ 344) годинахь. 345) или въ 346) полꙋноштиницахь. 347) въ 348) всакои 349) же службѣ 350) съвршаюштꙋ 351) се концꙋ. 352) гдере 353) глаголет 354) се, боже 355) оуштедри нъі, 356) по 357) ві. метанию 358) Полꙋноштиница 359) же пѣвает се 360) въ 361) цркви 362) съ 363) блаженами по 364) г. кафисми 365) и канонь молбьнь 366) богородици 367) а что 368) же ѡстаеть 369) ѯалтира 370) то изъглаголи. 371) любо въ 372) дьне, 373) любо въ 374) нощти. 375) Тьчію 376) да прѣпѣвает 377) се ѯалтирь 378) на дънь, 379) и на 380) нощть. Въ 381) сꙋботꙋ 382) же вечери 383) бывають 384) ꙗкоже имамо обичан 385) агрипніа 386) се же пѣвлемь 387) на агрипіи 388) рекше 389) трисветое, 390) и помилꙋи 391) ме боже. и по том поемь 392) канонь агрипіе. 393) и по том чтет се 394) тетрьевангеліе 395) глава а. 396) Аште ли бꙋдеть 397) невьзможно, 398) да прѣполовить. 399) а 400) по томь начинает 401) се служба 402) оутрьни. 403) отьпѣвше

404) по ѕ 405) ѯламехь. 406) по богь господь, 407) отьпѣкше 408) г. кафисми 409) и д-оую, 410) блажени 411) непороуни, 412) съ 413) приплѣтїемь 414) аггельскы 415) съборь, 416) и потомь, 417) съдалнїе 418) и 419) утенїе. 420) по семь. 421) степенне, 422) въсако 423) дыханїе. 424) евангелїе. 425) и 426) по евангелїю 427) въскрсенїе 428) христово, и по томь помнлоуи ме боже и пѣсни 429) ꙁаедно 430) да поет 431) Єдни. 432 и по томь канонь въскрьсень, 433) ѩкоже имамо ѡбнуан. 434) и светомь, 435) аште имаши иномь 436) съврьшаеть 437) ѩкоже подобаеть 438) светихьже 439) и божьствьних 440) литургїѩхь 441) противь 442) силѣ да съврьшѫт се 443) въ 444) господьскые 445) и великїе 446) праꙁникы 447) подобаеть 448) намь съблюдати 449) въ 450) пѣнїи 451) и бдѣнїи 452) ноштномь. 453) поминаюште слово глаголемое. 454) бдите 455) и молите се 456) да невьнидете въ 457) напаст. 458) дьхь 459) бо бъдрь 460) а пльть 461) немоштна. 462) сего ради бдите. 463) троуди 464) бо плодь своихь снѣюсть 465) аште сїе 466) съврьшите 467) и блажени бѫдете 468).

Сеї 469) оуставь въ 470) пѣни 471) и въ 472) ѩдени 473) оуписахомь 474) мольбою молим 475) се, 476) ѩко да бѫдеть 477) непрѣтворьнь 478) раꙁвѣ аште въ 479) болѣꙁнь падаеть. 480) то ѥлико 481) крѣпость можеть. О питии 482) и 483) ѩденїи, 484) аште славит се 485) нѣкоемь 486) любимомь 487) пришьствїе 488) на оутѣшенїе 489) ти тогда 490) раꙁараеть 491) се пость 492) раꙁвѣ срѣди 493) и петька. О свободѣ же мѣста того 494) ꙁаклинаю 495) господемь нашим Іисусь 496 Христомь 497) и прѣсветою его 498) матерїю 499) ѩко же писахомь 500) ꙁдѣ 501) да не бѫдеть 502) потворено аште 503) кто 504) сїе 505) прѣтворить, 506) и смѫштать 507) иметь живѫштаго 508) въ 509) семь мѣстѣ, 510) или

что 511) **вьзьимать** 512) **имать** 513) **єже** 514) **єсть** 515) **въ** 516) **мѣстѣ томь, или оть книгь** 517) **или оть їконь** 518) **или ино** 519) **что** 520) **годь** 521) **бѹдеть** 522) **оумѣсте** 523) **томь** 524) **проклеть бѹди** 525) **и завѣзань** 526) **оть светые** 527) **и животворештїе** 528) **тронце** 529) **отьца и сына и светаго** 530) **дѹха** 531) **и иною грѣшнимь** 532) **и да не бѹдеть** 533) **проштень при семь вѣце** 534) **и бѹдештемь.** 535) **Сего ради писахь** 536) **и подьписахь** 537) **свое** 538) **роукописанїе.** 539) 540) **s ✱ з** (6707 = 1199.

У овијем примједбама б. значи биоградски рукопис; а Д. Даничићево поправљено издање у „Književniku III.“

1) Д. ь међу д. и н. б. . послије ове ријечи. 2) Д. ь уметнуто међу в и с. 3) Д. и додато пошљедњем слогу и, ; послије ове ријечи. 4) б. в Д. **ꙗко оубо.** 5) б. **вещаеть,** Д. **вѣштаеть.** 6) б. **ы** на крају, Д. **ын** 7) Д.: 8) б. без интерпункције. Д., . 9) б. и Д. **ы,** б. без интерпункције, Д., . 10) б. и Д. **оу.** 11) б. и Д. **ь** међу **к** и **з,** и **н** међу **з** и **д.** 12) б. и Д. **иже.** 13) б. и Д. **є** међу **к** и **ш,** Д. **и** додато крајњем слогу. 14) Д. **н,** па крају., б. без интерпункције. 15) б. и Д. **ы** међу **л** и **ш.** 16) б. ., Д., . 17) б. **оу** на крају, Д. **ь** међу **к** и **с** и на крају **оу** 18) б. и Д. **оу** на крају. 19) б., Д. без интерпункције 20) б. **є,** Д. **ѥ.** 21) б. ., Д. без интерпункције. 22) Д. **ь** уметнуто међу **с** и **и** и **н** међу **ы** и **м.** 23) б. **ы** међу **н** и **м,** Д. **ь** уметнуто међу **с** и **н** и **н** међу **ы** и **м.** 23) б. **ы** међу **н** и **м,** Д. **ь** уметнуто међу **к** и **н** и **н** међу **ы** и **м** 24) б. **з.** 25) б. и Д. **оу** 26) б. **є** у почетку, Д., послије ове ријечи. 27) б. **їє,** Д. **ѥ** на крају. 28) б. и Д. **ꙗ** на крају. 29) б. и Д. **люкима.** 30) б. без интерпункције. 31) б. **є** у почетку. 32) Д. **ѥ** на крају. 33) б. . 34) Д., . 35) Д. без интерпункције. 36) б. ., Д.; . 37) б. и Д. **а** додато. 38) б. и Д. **ы**

међу г. и б, б. є међу а и т. 39) б. и Д. оу међу р и д. 40) Д. нѫ на крају. 41) б. . Д., 42) б. а међу н и ч, Д. ь међу н и ч и међу ч и н. и ѥ на крају. 43) Д. н додато послије ы. 44) б. възданіа, Д. въздание. 45) б. и Д. ь уметнуто међу в и с. 46) б. н на крају, Д. ь уметнуто међу д и н и два н на крају. 47) б. ѣ међу н и н, Д. ь додато међу ш и н. 48. б. и Д. н нема. 49) Д. ь уметнуто међу с и н 50) б. ы на крају, Д, ын. 51 б. н на крају, Д. ын. 52) б. подвизаніє, Д. ніє на крају. 53) Д. доуховьноє. 54) б. ъ. 55) Д. є међу в и т. оу на крају. 56) Д. о у почетку. 57) б. богонзьбраннаѩ, Д. богонзбраннаѩ. 58) б. н међу н и м, Д. ын. 59) б. ы на крају, Д. о у почетку и ы на крају. 60) б. и Д. оу у сриједи. 61. б. ъ. 62) Д. доуховьномоу. 63) б. и Д. тѣмьже. 64) б. ., Д. без интерпункције. 65) Д. , . 66) Д. ѥ у почетку. 67) б. и Д. оу у сриједи, н на крају. 68) б. и Д. нема устроитн. 69) б. и Д. оусьтворихь. 70. б. оу на крају, Д. о у почетку и оу на крају. 71. б. и Д. оу у сриједи. 72) б., 73) Д. ѥ на крају. 74) б. єє на крају, Д. єѥ на крају. 75) б. н на крају. 76) б. и Д. ніє на крају, Д. без интерпункције. 77) б. ѡбьщаго, Д. обьштаго. 78) Д. аа у сриједи. 79) Д. нѩ на крају. 80) Д. ніє на крају. 81) б. є међу д и ю. 82) б. и Д. н у почетку и оу у сриједи. 83) Д. ь међу в и с. 84) б. їа на крају, Д. нѩ на крају. 85) б. и Д. же 86) б. и Д. н уметнуто међу оу и ж. 87) б. в у почетку. 88) б. ь међу з и м, Д. ь међу л и в и ню на крају. 89) Д. аа у сриједи. 90) Д. ь додато међу б и н и аа међу н и г. 91) б. и Д. о на крају. 92) б. и Д. в једно и без интерпункције. 93) б. и Д. вь жилиште и без интерпункције. 94) б. и Д. гласоу. 95) Д. : 96) б. и Д. ѣ међу д и ж. 97) б. и Д. нема бо. 98) Д. ѥ у почетку. 99. б. ыє на крају, Д. ніє на крају. 100) Д. ь. 101) Д. ѥ на крају. 102) Д. ѥсмь. 103) Д. ню на крају.

что 511) **възьимать** 512) **имать** 513) **еже** 514) **есть** 515) **въ** 516) **мѣстѣ томь, или оть книгь** 517) **или оть їконь** 518) **или ино** 519) **что** 520) **годь** 521) **бѫдеть** 522) **оумѣсте** 523) **томь** 524) **проклеть бѫди** 525) **и ꙁавѣꙁань** 526) **оть светые** 527) **и жиротворештїе** 528) **тронце** 529) **отьца и сына и светаго** 530) **дха** 531) **и иною грѣшнимь** 532) **и да не бѫдеть** 533) **проштень при семь вѣце** 534) **и бѫдештемь.** 535) **Сего ради писахь** 536) **и подьписахь** 537) **свое** 538) **роукописанїе.** 539) 540) **ѕ ѯ ꙁ** (6707 = 1199.

У овијем примједбама б. значи биоградски рукопис; а Д. Даничићево поправљено издање у „Književniku III.“

1) Д. ь међу д. и н. б. . послије ове ријечи. 2) Д. ь уметнуто међу в и с. 3) Д. н додато пошљедњем слогу и, ; послије ове ријечи. 4) б. в Д. **ꙗко оубо.** 5) б. **вещаеть,** Д. **вѣштаеть.** 6) б. **ы** на крају, Д. **ын** 7) Д.: 8) б. без интерпункције. Д., . 9) б. и Д. **ы,** б. без интерпункције, Д., . 10) б. и Д. **оу.** 11) б. и Д. **ь** међу **в** и **ꙁ,** и **н** међу **ꙁ** и **д.** 12) б. и Д. **иже.** 13) б. и Д. **е** међу **к** и **ш,** Д. **н** додато крајњем слогу. 14) Д. **н,** на крају., б. без интерпункције. 15) б. и Д. **ы** међу **л** и **ш.** 16) б. ., Д., . 17) б. **оу** на крају, Д. **ь** међу **к** и **с** и на крају **оу** 18) б. и Д. **оу** на крају. 19) б., Д. без интерпункције 20) б. **е,** Д. **ѥ.** 21) б. ., Д. без интерпункције. 22) Д. **ь** уметнуто међу **с** и **н** и **н** међу **ы** и **м.** 23) б. **ы** међу **н** и **м,** Д. **ь** уметнуто међу **с** и **н** и **н** међу **ы** и **м.** 23) б. **ы** међу **н** и **м,** Д. **ь** уметнуто међу **к** и **н** и **н** међу **ы** и **м** 24) б. **ꙋ.** 25) б. и Д. **оу** 26) б. **е** у почетку, Д., послије ове ријечи. 27) б. **їе,** Д. **ѥ** на крају. 28) б. и Д. **ѩ** на крају. 29) б. и Д. **любима.** 30) б. без интерпункције. 31) б. **е** у почетку. 32) Д. **ѥ** на крају. 33) б. . 34) Д., . 35) Д. без интерпункције. 36) б. ., Д.;. 37) б. и Д. **а** додато. 38) б. и Д. **ы**

међу г. и б, б. є међу а и т. 39) б. и Д. оу међу р и д. 40) Д. нѫ на крају. 41) б. . Д., 42) б. а међу н и ч, Д. ь међу н и ч и међу ч и н. и ѥ на крају. 43) Д. н додато послије ы. 44) б. възданіа, Д. възданиѥ. 45) б. и Д. ь уметнуто међу к и с. 46) б. н на крају, Д. ь уметнуто међу д и н и два н на крају. 47) б. ѣ међу н и н, Д. ь додато међу ш и н. 48. б. и Д. н нема. 49) Д. ь уметнуто међу с и н 50) б. ы на крају, Д, ын. 51 б. н на крају, Д. ын. 52) б. подвизаніє, Д. ниє на крају. 53) Д. доуховьноѥ. 54) б. ъ. 55) Д. є међу в и т. оу на крају. 56) Д. о у почетку. 57) б. богонъбраннаѩ, Д. богонъбраннаѩ. 58) б. н међу н и м, Д. ын. 59) б. ы на крају, Д. о у почетку и ы на крају. 60) б. и Д. оу у сриједи. 61. б. ъ. 62) Д. доуховьномоу. 63) б. и Д. тѣмьже. 64) б. ., Д. без интерпункције. 65) Д. , . 66) Д. ѥ у почетку. 67) б. и Д. оу у сриједи, н на крају. 68) б. и Д. нема устроитн. 69) б. и Д. оусьтворихь. 70. б. оу на крају, Д. о у почетку и оу на крају. 71. б. и Д. оу у сриједи. 72) б., 73) Д. ѥ на крају. 74) б. єє на крају, Д. єѥ на крају. 75) б. н на крају. 76) б. и Д. ниє на крају, Д. без интерпункције. 77) б. ѡбьщаго, Д. обьштаго. 78) Д. аа у сриједи. 79) Д. нѩ на крају. 80) Д. ниє на крају. 81) б. є међу д и ю. 82) б. и Д. н у почетку и оу у сриједи. 83) Д. ь међу в и с. 84) б. їа на крају, Д. нѩ на крају. 85) б. и Д. же 86) б. и Д. н уметнуто међу оу и ж. 87) б. в у почетку. 88) б. ь међу ъ и м, Д. ь међу л и в и ню на крају. 89) Д. аа у сриједи. 90) Д. ь додато међу в и н и аа међу н и г. 91) б. и Д. о на крају. 92) б. и Д. в једно и без интерпункције. 93) б. и Д. вь жилиште и без интерпункције. 94) б. и Д. гласоу. 95) Д. : 96) б. и Д. ѣ међу д и ж. 97) б. и Д. нема бо. 98) Д. ѥ у почетку. 99. б. ыє на крају, Д. ниє на крају. 100) Д. ь. 101) Д. ѥ на крају. 102) Д. ѥсмь. 103) Д. ню на крају.

104) Д. ь. 105) Д. ѥ у почетку. 106) Д. о у почетку. 107) б. нѡ, Д. но у сриједи. 108) б. и Д. н у почетку. 109) б. о на крају, Д. аа у сриједи и о на крају. 110) б. и Д. н међу т и р, б. . послије ове ријечи, Д. , . 111) б. нѣкто, Д. ь додато међу к и т. 112) Д. нѥ на крају и без интерпункције. 113) б. и Д. є међу м и т 114) б. ъ међу с и ш, Д. ь и оу међу м и ш. 115) Д. аа у сриједи. 116) б. ъ послије в 117) Д. нн на крају. 118) б. и Д. без интерпункције 119) Д. аа у сриједи. 120) Д. ь уметнуто међу у и т. 121) б. є међу а и т, Д. ь на крају. 122) Д. нн на крају. 123) Д. без интерпункције. 124) б. ѡвоцѥ, Д. о у почетку, и , послије ове ријечи. 125) б. и Д. є међу м и т. 126) Д. н међу т и р. 127) Д. , б. без интерпункције. 128) б. и Д. н у почетку. 129) Д. , . 130) б. ъ. 131) б. є међу а и т. 132) Д. н међу т и р. 133) б. и Д. оу на крају. 134) б. и Д. без интерпункције. 135) Д. ; . 136) Д. о. 137) Д. ь уметнуто међу в и с. 138) б. ь уметнуто међу ѕ и л, Д. ь само међу в и ѕ. 139) б. и Д. н у почетку и оу на крају без интерпункције. 140) б. и Д. ь међу в и с. 141) Д. нн на крају. 142) б. и Д. оу у сриједи. 143) Д. аа пред пошљеднијем слогом. 144) б. и Д. ь 145) б. їн, Д. нн на крају. 146) Д. , . 147) б. и Д. ь. 148) Д. , . 149) б. и Д. ѥ у почетку. 150) б. ѡскоудѣѥть вы; тако и Д. са разликом о у почетку. 151) б. и Д. оу међу м и к и ы на крају; Д. , . 152) б. и Д. нн 153) б. уванаць, Д. уваньць. 154) Д. , . 155) б. и Д. оу на крају. 156) б. и Д. оу на крају. 157) б. и Д. попаує. 158) б. и Д. тє на крају. 159) б. и Д. к. 160) Д. ѥ у почетку. 161) Д. о у почетку. 162) Д. ѥ међу о и н, и без интерпункције. 163) б. и Д. ь. 164) б. їн на крају. 165) б. и Д. ть. 166) б. ѣ међу р и б, Д. такође ѣ и ѥ међу а и т. 167) Д. ѥ међу о и г. 168) б. и Д. ѣ међу р и м. 169) б. и Д. ы на крају.

170) Д. о у почетку. 171) б. ь међу к и ѡ. 172) б. и Д. ы међу б и в, Д. ѥ међу а и т, и: послије ове ријечи 173) б. сьвакоуплѧет, Д. сьвькоуплѧѥть. 174) б. и Д. н у почетку и оу међу г. и м. 175) Д. аа. 176) б. и Д. нема того. 177) б. и Д. н међу т и р. 178) Д. ь. 179) б. нема ь, Д. ь. 180) Д. ѥ на крају и , послије ове ријечи. 181) б. и Д. избирають. 182) б. и Д. оу међу ѩ и ю. 183) б. и Д. ѫ међу о и з, Д. , послије ове ријечи, б. без интерпункције. 184) Д ѥ у почетку. 185) б. и Д. ь. 186) б. їн на крају. 187) Д. , . 188) б. и Д. оу међу б и д. 189) Д. ь уметнуто међу к и т. , б. и Д. без интерпункције. 190) б. и Д. игоумень, Д. без интерпункције. 191) Д. ь уметнуто међу в и ш. 193) б. и Д. оу на крају. 194) б. и Д. оу на крају 195) б. и Д. оу на крају, б. . послије ове ријечи. 196) б. є међу а и т. Д. ы међу с и л и ѥ међу а и т. 197) б. и Д. ь. 198) Д. , . 199) б. и Д. ть. 200) б. и Д. ь међу в и с и оу на крају. 201) б. и Д. оу на крају. 202) Д. о у почетку. 203) Д. ѥ међу л и ю. 204) б. ѡ међу х и м, Д.; послије ове ријечи. 205 б. ы међу т и р. 206) б. и Д. н у почетку и оу међу г и м. 207) Д. ѥ међу о и ф. 208) Д. о у почетку. 209. б. н међу л и ѡ, Д. но. 210) Д.;. 211) б. и Д. без интерпункције. 212) Д. ѥ међу ѫ и т. 213) б. нѣкто, Д. ь уметнуто међу к и т. 214) б. їн на крају. 215) Д. без интерпункције. 216) б. и Д. коуде. 217) Д. доуховьнааго) 218) б. и Д. Сни же. 219) б. и Д. ѫ међу л и ю. 220) б. и Д. ь. 221) б. їн на крају. 222) Д. , . 223) б. и Д. н међу ж и т. 224) б. и Д ь. 225) б. и Д. ѥ међу н и н, б. без интерпункције, Д.: 226) б. и Д. „вь“ нема. 227) Д. ь уметнуто међу л и н. 228) Д. оу на крају и послије ове ријечи без интерпункције. 229) Д. без интерпункције, б. . 230) б. . Д. без интерпункције. 231) б. їн на крају, Д.; послије ове ријечи. 232) б. ъ. 233) Д. ь уметнуто међу в

и т, и међу р и н. 234) Д. без интерпункције. 235) б. и Д. и вь. 236) б. , Д. без интерпункције. 237) б. и Д. без интерпункције. 238) б. їн на крају, Д.; послије ове ријечи. 239) б. нє, Д. нє. 240) Д. ь уметнуто међу в и с. 241) б. и Д, н на крају. 242) б. дьннє, Д. є на крају. 243) Д. є у почетку. 244) Д. ь. 245) б. и Д. соуботоу. 246) б. и Д. ь. 247) б. . , Д. без интерпункције. 248) б. и Д. без интерпункције. 249) б. н међу с и р, Д. без интерпункције. 250) б. вса. 251) б. аа и послије ове ријечи , Д. аа. 252) б. и Д. н 253) б. и Д. ь. 254) Д. нє на крају. 255) б. ъ. 256) б. и Д. ь на крају. 257) б. и Д. жє. 258) б. ы на крају, Д. ын и без интерпункције. 259) б. и Д. ь. 260) б. и Д. оу у сриједи и на крају. 261) б. и Д. ь. 262) б. , . 263) Д. без интерпункције. 264) б. и Д. а на крају. 265) б. и Д. оу међу к и ш. , Д. , послије ове ријечи. 266) б. а, Д. ь. 267) б. и Д. нны. 268) б. и Д. без интерпункције. 269) б. и Д. без интерпункције. 270) б. и Д. ь. 271) б. и Д. оу на крају. 272) б. и Д. ь. 273) б. и Д. ь. 274) б. ѡ међу х и м., Д., послије ове ријечи. 275) б. и Д. оу међу к и д. 276) б. и Д. ь. 277) б. и Д. ь 278) б. и Д. ь. на крају. 279) Д. ь. 280) Д. ын међу т и ш. 281) Д. о међу л и м. 282) Д. є у почетку 283) б. и Д. н 284) б. и Д. ь. 285) б. и Д. ннє 286) б. и Д. ѣ међу р и п. 287) Д. о међу х и м. 288) б. пѣти, Д. нн на крају. 289) Д. ь на крају. 290) б. и Д. сніко. 291) б. . , Д. : 292) б. ь међу р и н, и а на крају, Д. ь такође и ѧ на крају. 293) б. а на крају, Д. ь међу р и н, и ѧ на крају, и без интерпункције. 294) Д. є у почетку. 295) Д. о у почетку, и; послије ове ријечи. 296) Д. без интерпункције. 297) б. поєт; Д. поєть. 298) Д. т међу а и н, б. , , Д. без интерпункције. 299) б. ѱалтира, Д. псалтира. 300) Д. ь међу р и н. 301) Д. ь. 302) б. и Д. оу на крају. 303) Д. є у почетку, и , послије ове

ријечи, б. . 304) **въскрьбѣхь** нема ни у б. ни у Д. 305) б. и Д. без интерпункције. 306) Д. **тропарии**. 307) Д. **ь** уметнуто међу **ѕ** и **н**, и: послије ове ријечи. 308) б. и Д. **оу** међу **в** и **ю**. 309) б. и Д. **оу** на крају. 310) Д. **ь**. 311) Д. **ѥ** међу **н** и **ю**. 312) б. **ы** међу **т** и **р**. Д. **псалтира** и; послије ове ријечи. 313) б. **третиенже**, Д. **ѥ** пред послѣднијем слогом. 314) б. и Д. **ѣ** на крају и без интерпункције 315) б. и Д. **на шестои** без интерпункције. 316) б. и Д. **деветои** и без интерпункције. 317) б. **пѣклемь**, Д. **ѥ** међу **л** и **м**. 318) б. , Д. . 319) Д. **т**. међу **л** и **н**, и **ы** на крају. За тијем: б. **ѯалтира**, Д. **пс** у почетку. Ове ријечи нема на надвратнику. 320) Д. **ь**. 321) б. **мѣтаніамь**, Д. **нѧ** међу **н** и **м**, и **н** на крају. 322) б. **ы** међу **к** и **ѵ**. Д. **о** у почетку и **ы** међу **к** и **ѵ**. 323) б. и Д. **о** на крају, б. . послије ове ријечи, Д.; 324) б. нема **ь**, Д. **ь**. 325) б. и Д. без интерпункције. 326) б. и Д. **ь**. 327) б. **їн** међу **р** и **д**, Д. **нн** међу **р** и **д**, и **ѣ** међу **д** и **т**. 328) Д. **ь** на крају. 329) б. , Д. . 330) б. **а** на крају и послије ове ријечи , Д. **ние**; 331) Д. **ь** уметнуто међу **н** и **ѵ**, и међу **в** и **ш**. 332) б. **псалѡмь** и послије ове ријечи , Д. **ь** уметнуто међу **л** и **м** и, . 333) Д. **ь** уметнуто међу **к** и **ш** и **оу** на крају. 334) б. **аллїлоуіи**, Д. **алилоуіи** и , послије ове ријечи. 335) б. , Д.: 336) Д. **ние** на крају и , послије ове ријечи. 337) б. и Д. **ь**. 338) Д. **ь** уметнуто међу **р** и **н**. 339) б. и Д. **въоутрьнн** нема. 340) б. и Д. **ь**, 341) Д. **метемонѣ** и без интерпункције. 342) б. и Д. **ь**. 343) б. **ы** међу **т** и **р**, Д. **пс** у почетку и **ь** међу **л** и **т**, и без интерпункције. 344) б. и Д. **ь**. 345) Д. без интерпункције. 346) б. и Д. **ь**. 347) б. **оу** међу **л** и **н**, Д. **оу** и **ь** уметнуто међу **т** и **н** и; послије ове ријечи. 348) б. и Д. **ь**. 349) б. и Д. **а** уметнуто међу **с** и **к**. 350) б. **оу** међу **л** и **ж**, Д. **оу** и **ь** међу **ж** и **б**. 351) б. **н** на крају, Д. **ь** међу **с** и **в** и **н** на крају. 352) б. **оу** на крају, Д. **ь** уметнуто међу **н** и **ц**

и оу на крају. 353) б. и Д. ѣ међу д и р. 354) Д. ѥ међу л и т и ь на крају, и: послије ове ријечи, б. . 355) Д. , . 356) б. и Д. без интерпункције. За тијем: б. и Д. и благословн ны. Ово нема на надвратнику. 357) б., Д. 358) Д. нн на крају. 359) б. оу међу л и н, Д. оу и ь међу т и н. 360) Д. ѥ међу л и т и ь па крају. 361) б. и Д. ь. 362) Д. ь уметнуто међу к и к, и без интерпункције. 363) б. и Д. ь. 364) б. , Д. . 365) Д. т међу л и н, и ы на крају. 366) б. и Д. молбьнь нема. 367) Д., . 368) Д. ь уметнуто међу ч и т. 369) Д. о у почетку и ѥ међу л и т. 370) Д. пс. у почетку. 371) Д. ь нема и без интерпункције. 372) б. и Д. ь. 373) б. и Д. без интерпункције. 374) б. и Д. ь. 375) Д. , . 376) Д. нню на крају. 377) Д. ѥ међу л и т, и ь на крају. 378) б. ы међу т и р, Д. пс у почетку и ь уметнуто међу л и т. 3 79) б. и Д. без интерпункције. 380) Д. на нема. 381) б. и Д. ь. 382) б. и Д. оу у сриједи и на крају. 383. б. и Д. ь на крају. 384) Д. ѥ међу л и т. 385) б. ы међу б и ч. , Д. о у почетку и ы међу б и ч. 386) б. и Д. нню на крају, Д.; послије ове ријечи. 307) Д. ѥ међу л и м. 388) б. и Д. агрипнинм, и, послије ове ријечи. 389) Д. ь уметнуто међу к и ш. 390) Д. трискето. 391) б. и Д. оу међу л и н, Д. , послије ове ријечи. 392) Д. ѥ међу о и м. 393) б. агрипнїннє, Д. агрипнинє и послије ове ријечи. 394) чьтеть се. 395) Д. тетрьѥвангелиѥ. 396) б. єдна, Д. ѥдьна, и; послије ове ријечи. 397) б. и Д. оу међу б и д. 398) Д. ь уметнуто међу ж и н. 399. Д.; 400) б. и Д. н. 401) б. ь на крају, Д. ѥ међу л и т, и ь на крају. 402) Д. ь уметнуто међу ж и б. 403) Д. без интерпункције. 404) Д. ь уметнуто међу в и ш. 405) б. и Д. шести. 406) б. и Д. псальмѣхь, Д. , послије ове ријечи. 407) б. и Д. без интерпункције. 408) б. и Д. ь уметнуто међу к и ш. 409) Д. т међу л и н. 410) б. и Д. четвьтоу, б. , послије ове ријечи, Д. без интерпункције.

За тијем у оба катисмоу. 411) б. и Д. є на крају. 412) б. и Д. нема непороуни. 413) Д. ь. 414) б. не, Д. ние међу т и м, и: послије ове ријечи. 415) аньгельскыи. 416) Д. ь. и; послије ове ријечи. 417) б. ѡ међу т и м. 418) б. сѣдалие, Д. ь уметнуто међу л и н. б. . , Д. , послије ове ријечи. 419) б. и Д. по том. 420) Д. ь уметнуто међу ѵ и т, и ние на крају, и, послије ове ријечи. 421) б. и Д. и пред по семь. 422) Д. ние на крају. б. . послије ове ријечи. 423) б. все, Д. вьсе, 424) Д. ние на крају, и, послије ове ријечи. 425) Д. ѥвангелие и, послије ове ријечи. 426) б. и Д. и нема. 427) Д. ѥваньгелию. 428) б. и Д. ь међу к и с, Д. ние на крају. 429) б. ы на крају. 430) Д. ꙁа ѥдьно. 431) Д. ѥ међу о и т. 432) Д. ѥ у почетку. 433) Д. вьскрьсьнь, б. без интерпункције. 434) б. ы међу в и ѵ, Д. о у почетку и ы међу в и ѵ, и, послије ове ријечи. 435) б. и Д. оу на крају. 436) б. и Д. нномь нема; него: и по томь. 437) б. скрьшает се, Д. скьрьшаѥть се. 438) б. и Д. и пред подобаѥть, Д. ѥ међу а и т. 439) б. ы међу т и х, Д. ы и ь на крају. 440) б. ы међу н и х, Д. ь међу ж и с и међу в и н. ын међу н и х, 441) б. оу међу т и р и а међу ї и х, Д. такође оу и нн међу г. и х. 442) б. и Д. оу на крају. 443) б. и Д. слоужеть се. 444) Д. ь. 445) б. же на крају, Д. ѥ међу ы и ж. 446) б. ы међу к и є, Д. ыие на крају. 447) б. д. међу ꙁ и н., Д. дь међу ꙁ и н., б. послије ове ријечи, без интерпункције. 448) Д. ѥ међу а и т. 449) Д. ь међу с и в, б. . послије ове ријечи. 450) б. и Д. ь. 451) б. и на крају. Д. ни. 452) б. и на крају, Д. ь међу в и д и и на крају. 453) б. ѡ међу н и шт, Д. ь уметнуто међу т и н, б. . послије ове ријечи, Д. , . 454) Д. ѥ међу л и м и ѥ на крају; б. и послије ове ријечи. 455) Д. ь уметнуто међу в и д. 456) б. без интерпункције, Д. , . 457) б. и Д. ь. 458) Д. , послије ове ријечи. 459) Д. оу међу д и х. 460) б. и Д. ь

међу б и д и без интерпункције. 461) б. и Д. ь међу л и т. 462) б. и Д. ь уметнуто међу шт и н, Д., послије ове ријечи. 463) Д. ь уметнуто међу б и д, б. и Д. , послије ове ријечи. 464) б. и Д. ь на крају. 465) б. є на крају, Д. ь уметнуто међу с и н и є на крају. 466) б. їа на крају, Д. ни 467) Д. ь међу с и в. и , послије ове ријечи, 468) б. и Д. оу међу б. и д. 469) б. сїн же, Д. сни же. 470) б. и Д. ь. 471) б. пѣти, Д. ни на крају. 472) б. и Д. ь. 473) б. їн. 474) б. ѡ међу х и м, Д. , послије ове ријечи. 475) Д. ь на крају. 476) б. . 477) б. и Д. оу међу б и д. 478) б. и Д. є међу р и н., Д. , послије ове ријечи. 479) б. и Д. ь. 480) б. и Д. вьпадеть, б. . , Д. , послије ове ријечи. 481) б. є у почетку 482) б. пити же. Д. ни на крају. 483) б. и Д. о. 484) Д. ни на крају. 485) б. оу међу л и ч, Д. ь уметнуто међу с и л, оу у сриједи и ь на крају. 486) б. и Д. нѣкомоу. 487) б. и Д. любикомоу, б. код те ријечи на страни м, као поправка. 488) Д. ние на крају. 489) Д. ние на крају. 490) б. и Д. да. 491) Д. ие међу а и т и ь на крају. 492) Д. , послије ове ријечи. 493) б. и Д. ы на крају. 494) б. . послије ове ријечи. 495) б. и Д. а међу н и ю. 496) Д. н у почетку и оу међу є и с. 497) б. . послије ове ријечи. 498) Д. ие у почетку. 499) Д. ню на крају. 500) б. ѡ међу х и м. 501) б. без интерпункције, Д. , послије ове ријечи. 502) б. и Д. оу међу б и д 503) б. и Д. ли. 504) Д. ь уметнуто међу к и т. 505) Д. ние на крају. 506) Д. н на крају. 507) б. ъ међу с и м, и оу међу м и шт, Д. ь међу с и м, и оу међу м и шт, Д. ь међу с и м, и оу међу м и шт, и н у оба на крају. 508) б. оу међу в и шт, Д. оу такође и аа међу т и г. 509) б. и Д. ь. 510) б. и Д: мѣстѣ семь, б . послије ове ријечи. 511) Д. ь уметнуто међу ч и т. 512) б. и Д. оу у почетку, и н међу ц и ш н на крају. 513) б. и Д. є међу м и т, Д. , по-

слије ове ријечи. 514) Д. ѥ у почетку. 515) Д. ѥ у почетку. 516) б. и Д. ь. 517) б. . послије ове ријечи. 518) б. и Д. и у почетку, Д. без интерпункције послије ове ријечи. 519) Д. , послије ове ријечи. 520) Д. ь уметнуто међу ѵ и т. 521) б. и Д. годѣ нема. 522) б. и Д. оу међу б. и д. б. ѣ међу д и т, Д. є међу д и т. 523) Д. ѣ на крају. 524) б. . , Д. , послије ове ријечи. 525) б. и Д. оу међу б и д. 526) б. и Д. ꙁавеꙁать, б. . послије ове ријечи. 527) Д. ѥ на крају. 528) Д. єѥ на крају. 529) Д. , послије ове ријечи. 530) Д. аа међу т и г. 531) Д. оу међу д и х, и, б. послије ове ријечи. 532) Д. ь уметнуто међу ш и н, и н међу ы и м. 533) б. и Д. оу међу б и д, 534) б. ни вьсїемь вѣцѣ, Д. ніє међу с и м. 535) б. и Д. нивь боудештемь. 536) б. и Д. вь 537) б. и Д. сн. 538) Д. ѥ на крају, и без интерпункције. 540) б. въ лѣто, Д. вь лѣто и ѕ ѯ ꙁ. — б. късѣхь послѣдни Сава грѣшны. Д. вь сѣхь послѣдьнии Сава грѣшьныи.

На надвратнику нема овога потписа, који се находи на пергамену, на којем је написан овај типик, и чува се у Карејама, као што сам то већ споменуо.

III.

УПУТАК, КАКО ВАЉА ЧИТАТИ ПСАЛТИР, ОД СВ. САВЕ СРПСКОГА.

У србуљи, која је споменута, код Савина карејског типика, као својина српског ученога друштва, под Н° 51, нашао сам упутак, како ваља читати псалтир преко седмице. Упутак је преведен с грчкога; а превео га је св. Сава српски; о чему има довољно доказа у самоме упутку. С тога је за историју српске књижевности од не мале вриједности.

За чудо, како није спазио овај упутак Даничић, који нам је изнио обилно благо из српскијех књижевнијех старина у својем рјечнику. Толико зачудније, што је овај упутак у србуљи одмах иза типика карејскога, и, што је била дуго времена у рукама, које су с неописаном истрајношћу исписивале српске књижевне старине! —

Тако је исто ова књижевна радња св. Саве умакла неопажена и осталијем стручницима српске старе књижевности. А јамачно се ни данас не би за њу знало, да нијесам имао потребу, да упоређујем типик Савин онај с надвратника у његовој цркви у Карејама с овијем у рукопису и Даничићеву издању у „Književniku III“. Та ме је намјера на ову старину намјерила.

Упутак је овај преписан онога времена, кад је и типик Савин; јер га је исписала иста рука, једнакијем мастилом, која је — и поменути типик. Али је преписивач онаказио „Упутак“, недржавши се вјерно оригинала Савина ни у језику, ни у правопису!

Штета! што преписивач није споменуо: ни матицу, из које је преписао, ни мјесто, ни годину! Иначе има заслуге, што нам макар и овако искварену сачува ову књижевну радњу нашег српског Светитеља, за коју се до сада није знало.

Исписао сам га тачно онако, како је у србуљи; са скраћеницама, интерпункцијом, и ортографијом. Никакве друге промјене нијесам учинио, осим, што сам састављене ријечи одвајао, и властита имена писао крупнијем словима.

Сказь хотѣщо҃оу дрьжати ѱалтирь сь.(1)

Бг҃оно́снїи и҆ прѣбл҃женныи и҆ прѣпо҃бныи ѿци на́ши. всемоу̀ ми́роу свѣ́тила. зе́млзныи а҆́гг҃лы, н҃бны̀ чл҃ци. и҆спрьва ѿ сі҃го д҃ха прѣданїа и҆ночьствовати навыкѝше. и҆ бл҃гтїю бж҃їею просвѣти́ше се. и҆ х҃а вьселикѝше вь прѣкра́снїе и҆̀ дш҃е. чтаго ради житїа и҆̀. на дїавола побѣдоу показа́ше. и҆ того многы́ми и҆скоушенїи ражига́емїи. и҆ ѿдо́левше е́моу, паче зла́та и҆скоушена сїаю҃. и҆ ꙗснѣе снѣга оу́бѣлише се. и҆ невещ҃ства́на зла́та крилѣ̀ мы́слнѣй вьперив҃ше на н҃ба вьзлетевше. ꙗ҆́ко бг҃опа́рнїи ѡ҆р́ли. на́мь ѡ҆ставивше оу̀ста́вь бг҃опрѣданнаго пѣнїа и҆̀. и҆ оумыленїе молитвы, и҆́ми же г҃а мл҃тива себѣ̀ сътворише. Ѡ҆вы̀ бо и҆̀ часы съ межаучасии поѩ́хоу и҆ сь мл҃твами. и҆ съставикѝше и҆зборнїе ѱа́лмы съ мл҃твами. и҆ нарекоше книгы тїи часословьць.

Дроузы̀ же е́ди́нь ѱалтырь бе́з мл҃твь поехоу. и҆́ни же подви́жнеиши соуще. съ мл҃твами ѱа́лтырь оуста́вив҃ше поехау. и҆ стихы̀ пока́ан҃ны и҆ тр҃тое съ покланѧемь. та́же ѱалтырь съ҆̀ е҃ ·:·

Да боудетже вѣдомо вьсакомоу хотѣщомоу дрь҃жати ѱалтырь. сь҃. да́ поеть заоутрьню, и҆ часы и вечрню. ѡ҆́бычно бе́з межоучасы̀ и҆ бе́з мл҃твь. нь сѐ емоу боуди за всѐ то̀. Ѡ҆пѣвь́ медимонь вь҃сь до неви́димы̀ ѹ҆ра́гь мои҆̀. и҆ невиди-

(1) Крупна црвена слова.

мыи врагъ мои рекь. и ꙗко страшнь соудь. и непостидноую. та, ги помлоуи, м. та, пріидете поклонимсе, гі та, помлоуи ме бе. по тш канш стѣй бцѣи, пі напрѣдь. та, слава вьвышны. тропрѣ. та, млтвоу, ги ги избавлеи на. пі послѣди. та, ги помлоуи, м аще ли є пш, н. и потш, пріидете поклонимсе гі и тако начнѝ блжень моужь. разоумно а не брьзере. ѝ кончавь прьвоу кад и та алуїа. гі та, сты бе. прѣстаа трице. шчѣ нашь. и глеть трисстое, поклони се, д. та, поклонна два, ибо. та. м, на редоу. та ги помлоуи м. аще ли є пш, н. и поклони се гі глющь. пріидете поклоним се, гі та. в. кда. тако пои елико ти мощно. и почивѣ мало. и начни пюлоуношницоу. Блженыи непорочны. и поскончаны пюлоунощници. шпои, ѕ, кадзмь. и сьтворь ш поу, благодаривь га. и покоꙗ вькоуси законьно. и пакы вьставь прѣ заоутрьнюю. и шпои, ѕ, скамь, твореще поклони и трисстое и прочаа ꙗкоже оу прьвой, кадзме пнса. и по тшм пои заоутрьню. и что ти избоудеть ш ѱалтира, то изгли вь дне аще ли работу коую работаѩь. нощь починоути хощеши. то поне, і кадзмь нощію изгли, а, і, днью. а не мозы ѡставити правила сего. нь на нощ и дньь ѱалтирь да испѣваеши. аще же брате есѝ бьдрь. и разоумѣеши ꙗко гь даеть ти силоу и крѣпость на славословіе его. и оуспѣеши изглати и вьсь прѣже пришьствіа свѣтоу, илѝ прѣже кончаніа дне. то пакы заиди и почны и испльни. ѱалтырь бо некончаетсе николиже. и аще кь оуставлюному ты приложиши.то ш га соугоубоу мьзоу пріимеши ꙗко петь талантъ ш него пріимь десе емоу вьдаси. то тоу вь прилѣжаны твоемь, и мене грѣшнаго помени мниха Савоу. да твои сврьшеніем, мои недостьтькь напльнитсе. Азь бо грѣшни прѣписа ѱалтырь сь. похвалꙗе стыи шць бьдрое и дльготрьпеливое житіе. свокже похоулꙗю немощь. и ѡказанноую лѣню. и санноую теготу. Аще ли єсѝ

бра́те лѣнив҃ъ ꙗкоже и҆ а҆́зъ. нъ҃ ѡ҆бача въспрѣни. и҆ помысли да́ры ꙗ҆́же ѡ҆бѣща гь҃ даровати любещїимь е҆го. и троужаю-щимсе е҆го̀ рай҃. вѣща бо бж҃твны а҆п҃ль. и҆хже о҆́ко не ви́дѣ ни оухо слыша, ни на ср҃це ч҃коу не възи́доше. ꙗ҆́же оуготова гь҃ любѣщи҃м е҆гѡ̀. та́мо бо желаю҃т и҆ а҆гг҃лы при-никноути. и҆ па́кы вѣ́ща. нѣсть сла́ва ми́ра се́го, по҃бнаа боу҃-щаго вѣ́ка сла́ви, такоже̑ о҆́ѹбо и҆ моу́кы҃ сего свѣта ничто̀же соу́ть при ѡ҆́нѣ҃. трѣпещет҃ бо и҆̀ реч҃ и҆ са́мь сата́на. вѣси же любимиче. ꙗ҆́ко пострав҃ши҃м ч҃ть и҆ слава́. а҆́ лѣнивимь и҆ непотрѣбны҃м по покои телѣснемь моу́ка вѣ́чнаа. И҆ сїа̀ всѧ̀ ра́смотривь. и҆ о гн҃и оукрѣпивсе, станы крѣпко на лѣ́ности. и҆ начьнь оу҆ставь свои҆м и҆ кон҃чаи. да прїимеши мь҃зо҃у вѣч҃нꙋ. А҆́ще ли и҆ вели́ми сьни҃м ѡ҆́бьеть е҆́си. то̀ пюнѣ нощїю а҆́ще и҆ мало на́чни елико можеши. оутрѣ̀ всѐ и҆спльниши. вѣ́ща бо Дв҃ь. твои҆м е҆ дн҃ь и҆ тво̀а е҆ но҃щ. тькмо ты҃ не ѡ҆ставь пра́вилоу своего. по ѱалтырь дн҃ем и҆ нощїю да испльниши. ми҃ть гн҃ѧ поможет҃ ти: —

А҆́зь же недш҃ини и҆ лѣ́ниви и хоуди҆м мни҃м Сава. слы-шавь и҆ видевь ѱалтырь сицеви. грьчьскы҃м е҆зы́кѡ҃м напи-сань. сѫжалих се помы́сливь свое̑ неразоумїе понѣже нера-зоумѣ́нь бѣ҃м добрѣ грьчьскы. нъ̀ пакы оубоа́хсе бѣ́ды ра́ба ѡ҆ню҃м лѣ́ниваго сѫкрыкшаго тальнѣ́ть. и҆ потъщѧ҃ се бж҃ї́ею бл҃гтїю, е҆ли́ко ми мо́щ҃ до́стиже и҆зложи҃м. и҆ прѣда҃м ва́мь и҆сти-ны҃м трьжникѡ҃м. да вы҃ тво́рите прикоуп҃.

Сыи же оу҆ставь, е҆ дн҃и да дрьжитсе. да се зачи-нае̑ вь не̑ вечр҃ь. а҆ вь пе́к до веч҃ре да сьвръ́шае̑ се. а҆ вь соу҃, и҆ не̑ да не дрьжитсе. токмо соу҃те свитающи҃ да и҆з-мльвиши, е҆, кѳ҃. на полоунощници зач҃нь тре́тїю, д҃. е҆. ѕ҃. з҃. а҆ вь не̑ свитающи, дроу́гое, е҆. кд҃. да и҆змльвиш҃. зач҃нь, н҃, д҃, г҃, аі҃ ві҃. а҆ вь дн҃и тькмо часы пой.

IV.

КЊИЖНИЦА ХИЛАНДАРСКА.

Књижница је хиландарска у једној ћелији више коридора опште ручаонице (трпезарија) на првом спрату са западне стране саборне цркве. Та је ћелија доста пространа; али није грађена за књижницу, него је по потреби у њу смјештена. Изложена је опасности од ватре, као што је већ један пут 1722 г. изгорио јужно-источни дио хиландарскијех зграда, или, како Хиландарци веле „махала“. У томе су дијелу биле: еклисијарница и ћелија за архијереје (госте), у којој је управо тога времена сједио босански митрополит, проучавајући старине хиландарске. Једнога дана буде позван од игумана некијех светогорскијех манастира, да им закалуђери неколика „искушеника“; а ватра букне ноћу, и изгори јужно-источни дио Хиландара. У еклисијарници и архијерејској гостинској ћелији изгорјеле су многе старине и хрисовуље, међу којима је и грамата грчко-никејског цара Јована Вата ија о часном „древу“, које је даровао св. Сави српском; и, што је још штетније, изгорјела је историја Хиландара, која је била у тој ћелији на читању босанскога митрополита!

Старци хиландарски причају са сузама о томе несрећном догађају, као и то, да је ту историју писао сам св. Сава српски.

Ћелије су пограђене и поновљене; а историју, старине и хрисовуље бог да прости! —

Књиге су у књижници поређане на полицама без икаква реда. Било је започето нумерисање књига; али је и то недо-

вршено. Ну није никакве штете, јер књиге нијесу сортиране: ни по форматима ни по струкама, нити је нумерисање почето по азбучном реду; него просто, да се зна колико их је на броју! —

Књиге су већином србуље литурђичне садржине, писане и штампане; међу којима су и оне историјске садржине н. п.: животописи: Немање, св. Саве, цароставник и т. д.

Бавећи се 8 дана у Хиландару, оно мало времена, што ми је претицало од онијех послова, ради којих сам ту дошао, употребио сам на прегледање књижнице нахвалице српскијех старина. Али, да се прегледају, проуче и стручно опишу све старине, у Хиландару, не би доста било ни 8 мјесеца, камо ли по неколико часова за то 8 дана.

За пратиоца у Хиландару имао сам оца Јевстатија најинтелиђентнијега члана хиландарског сабора, родом из Бугарске, који се учио у кијевској духовној академији. У прегледању књижнице доста ми је олакшавао, јер као што мало прије рекох, књиге нијесу у реду; те сам му врло захвалан за љубазну услужност.

Књижница је хиландарска најбогатија у рукописнијем јеванђељима на пергамену и хартији. Ја сам их нашао на свијем полицама и на брзу руку прегледао равно 48. Јамачно, има их још у тој гомили по полицама. То је богаство, какво се нигдје ни у једној библиотеци не може наћи. И сва су та јеванђеља српске реценсије, изузевши неколика бугарске. Има их с веома лијепијем арабескама, минијатурама и иницијалима у злату и разнијем бојама.

Србин, кад их види и уједно погледа саборну велељепну цркву, не може, да се не усхити неком тајанственом божанском радошћу и да се не диви тој средњевјечној српској умјетности.

Ту је и она дивна завјеса за царске „двери“ у саборној хиландарској цркви, коју је везла српска великашица, кћи

Воихне ћесара, а жена деспота Угљеше, позније калуђерица Јефимија. Завјеса је дуга и широка, колико су и царске „двери“; извезена је чистијем златом, сребром и разнобојним свилама на црвеном од тешке свиле атласу. У сриједи је слика Спаситељева; а с једне стране Јован Златоуст; с друге Василије Велики; изнад Спаситеља два анђела држе двије заставе с натписом „αγïος“; оба светитеља држе листове у рукама с цитатима из њиховијех дјела; а највећи је и најважнији запис испод ногу спаситељевијех, у којем је између осталога име везиље приложнице и година 1399, кад је завјеса везена. Овај је запис цио штампан у Гласнику V српскога ученог друштва стр. 298—299; за то га овдје и не прилажем.

На тој је завјеси показала Српкиња деспотовица толико дара, и вјештине, да ће вавијек имати велику вриједност у историји српске умјетности.

Отац калуђерице Јефимије, ћесар Воихна управљао је за вријеме цара Душана Драмом и Сијером (Серез) у Мађедонији управо до Солуна; умрьо је између 1357 и 60 г., и сахрањен у Хиландару с десне стране саборне цркве изван до самога зида ондје, гдје је израсла лоза из гроба Немањина прије 6 вијекова, која рађа и сада најдивније грожђе; и о којој се у Хиландару и у опће у Светој Гори причају чудеса.

Послије Воихнине смрти управљао је Драмом и Серезом његов зет најприје ћесар, позније деспот, Угљеша Мрњавчевић и т. д.

Поред све добре воље нијесам могао с краткоће времена да то сакровиште српског књижевнога блага опишем онако, како би задовољило научну потребу. То жалим; али другачије није могло бити.

Барем сам успио толико, да испишем из онијех јеванђеља, у којима сам нашао: записе, године, кад су и гдје писана и имена писаца.

Један је међу тијем записима од не мале вриједности за нашу историју; јер се у кратко описују својства Душанова и границе његове државе.

Јеванђеље је, у којем је тај запис на пергамену, српске реценсије умјетнички написано; а прилог је Хиландару од краља Душана — дакле прије, него што је постао цар. Година, кад је писано, није забиљежена. Али се у запису лијепо каже, да је писано „**господиноу краљю, чєтврьтомоу Стєфаноу**“; па даље вели: **и въ то лѣто начєть зьдати монастырь архангєла Михаила въ Призрѣнѣ градѣ**“. Из овога се записа види, да је Душан почео зидати манастир св. арханђела Михаила у Призрену док је још био краљ; а довршио га је, као цар 1348. г.

Писац јеванђеља, укратко описујући у томе запису Душанове врлине, вели да ни један хришћански владалац тога времена није био ни угледнији, ни физично љепши од њега.

А Филип Мезијер, описујући посаобину папину цару Душану, по што се зацарио, између осталог вели: „qui quidem Rex inter omnes homines mundi suo tempore maior erat corpore, et terribilis facie“. (= Тај краљ бјеше већи тијелом од свијех људи на свијету, својега времена, и страшан у лицу)(¹).

Очигледна разлика између нашега домаћега и иностранога писца о Душановој физичкој љепоти: први вели, да је био најугледнији међу свијем хришћанскијем царевима онога доба; а други вели, да је био већи од свијех људи, и да је страшан у лицу.

Ову драгоцјену биљешку писца хиландарскога јеванђеља нашао сам на листу пред почетком јеванђеља Матејева послије предговора и заглавака јеванђељскијех. Писана је истом руком, словима и мастилом, која је писала цијело јеванђеље;

(¹) Гласник XXI стр. 283.

те је за то драгоцјенија; јер је аутентична и писана, у Светој Гори у лаври св. Атанасија атонскога.

Читаоци ће наћи и ову биљешку с осталијем на крају.

Али, како се до сада није знало за њу, и због важности за нашу историју, навешћу је и овдје:

„Сиѭ божьствьнаѭ и прѣблажанаѭ книга рекьше тетраєѵаггелъ писа се вь свѣтои горѣ благоѵьстивѡмоѵ. и христолюбивомоѵ. и свѣтородномоѵ. прѣвысокѡмоѵ. и самодрьжавномоѵ господиноѵ краалю, ѵєтврьтомоѵ Стефаноѵ. ємоѵ же богь подасть по милости своєи. и молитвами свѣтихь єго прѣродитель вь ѡбьдрьжаниє и вь ѡбласть имѣти всоѵ срьбьскоѵ ѕємалю и на Ѕагориє даже до Бдинѭ. грьѵьскоѵ ѕємалю даже до Мороѵньца града, рекьше Христополѭ. на Солоѵнь и Дивѡкантию всоѵ даже до Драѵа. Се же бысть по дароѵ божию. добродѣтєли єго дѣлѭ. милостывь бо бѣѭше паѵє мѣри, кротькь доьготрьпѣливь. мѵжьствомь оѵкрашєнь и красотою тѣла. ѭко ни єдиномоѵ таковомоѵ кьѕороѵ бити вь благоѵьстывихь царихь. и въ то лѣто наѵєтъ ѕдати монастырь архангела Михаила вь Приѕрѣнѣ градѣ. на помощь и на спасєниє да моѵ єсть доѵши и тѣлоѵ єговоѵ. а хотєще ѵисти си тетраєгѵагєлъ помнинаитє прьвореѵєнаго Стефана краалѭ“.

Други запис истога писца на крају овога јеванђеља, који је врло интересан с црквенога гледишта, навешћу заједно с овијем овдје и осталијем на крају међу записима.

Прегледајући у књижници ово обиље српске црквене књижевности, нађох једну србуљу на пергамену црквенога нотног пјевања, која је већ позната из Григоровићева путовања и осталијех ученијех походилаца Хиландара. По ка-

рактеру језика и правописа у њој, може се рећи, да није старија од 17. в. Исписао сам из ње једну стихиру с нотама, која се пјева на вечерњи Васкрсења, и коју ћу приложити на крају.

Нађох још једну србуљу по спољашњости тамну и худу, али по унутрашњости садржином сјајну и драгоцјену, коју до сада ни један од ученијех путника, који су прегледали хиландарску књижницу није споменуо. У њој се находи поред осталога и животопис српског до сада мало познатога калуђера Исаије. А од колике је важности, лако ће се појмити и оцијенити, кад се прочита цио, којега овдје прилажем.

Овијем ће се попунити једна велика празнина у нашој црквеној и политичкој историји.

Поред тога у овој је србуљи важно још и ово: осам дијелова Константинове граматике; кратки упутак за правопис; и кратка повијест „Ѡ писменехъ Ѹрьноризца Храбра“; која је до сада позната по бугарској реценсији.

Србуља је на хартији средње 8-не у кожаном повезу без копача. Има 105 листова. Многи су окрзани и сви исцрвоточени по крајевима; а гдјегдје и између редака и слова. Окрпљени листови свједоче, да је много читана, а и повезивана више од један пут. Нема имена пишчева ни године, кад је писана. Али и осим језика и правописа откривају још и неки дијелови њезине садржине, да није старија од 15 вијека; н. п. правопис Константина философа, учитеља српскога код деспота Стефана Лазаревића.

На реду је, да изложим у опће њезину садржину; по томе ћу исписати у цијелости: животопис Исаије, осам дијелова граматике, и повијест о словима Црнорисца Храбра.

На листу 1) (црвенијем словима): мѣсеца їюнїа ві (12) дьнь слоужба прѣподобнаго ѿтьца нашего Петра лѡѡнь-

скаго творенїє. Геньнадїа іеромонаха. и доместика. на малєи вечєрьни. стихиры. гласа к҃ (8) ѿ прѣславноє: —

На листу 17) мѣсеца тога к҃і (17) прѣподѡбнаго и богоноснаго ѡтьца нашего Андонїа великаго. на малєи вечєрьны. стихиры. гласа к҃ (2) єгда ѡть дрѣва.

На листу 33) мѣсеца тога к҃і (12) паметь прѣподобнаго ѡтьца нашего Петра, аѳѡньскаго стыхь: — имѣеть оубѡ и т. д.

Сьи прѣподобныи ѡтьць нашь Петрь. бѣше оубѡ вь царьство Касїаїа царѧ грьчьскаго Макєдона. родѡмь сїи Ивирь. сынь царѧ ивирьскаго имѣнемь, Варзабаква. и т. д.

На листу 38) їоуніа. к҃і (12) житїє и жизнь иже вь свѣтыхь ѡтьца нашего Петра, аѳоньскаго. благослови отьче: —

На крају ове повијести на листу 69 има тајном буквицом овај запис: знеѳѕ внѕаунѫвзь. — који сам разријешио = Генадије доместикь.

На листу 70) ѡсьмь чєстыи слова. єлико глаголємь, и пишємь: —

На листу 79) Кирїаѣ философь. Сїа словеса вь кратцѣ изьбраньнаа. ѡть книгы Коньстантина философа. оучителѧ сръбьскаго. быкшаго при благочастивѣмь деспотѣ Стефаноу. сыноу стараго кнезѧ Лазара.

На листу 87) ѡ писменехь Урънорнзца Храбра: —

На листу 90) мѣсеца аугоуста к҃а (21) паметь (овдје једна ријеч изблиједјела) присноспомиваемаго прѣподобнаго ѡтьца нашего Псаїє и т. д.

На листу 98) житїє и жїзнь прѣподобна и богоноснаго оца нашего Фїлотеа иже постивьшаго се въ аѳѡньсцем горѣ. благослови отьче: —

Ова је повијест о Филотеју писана брзописом, а једнакијем мастилом као и она о Исаији.

V.

ЖИВОТОПИС СТАРЦА ИСАИЈЕ, КОЈИ ЈЕ ЖИВИО У XIV ВИЈЕКУ.

Исаија се родио у српском Полимљу за вријеме краља Стефана Дечанскога. Отац му је Ђорђе, а мати Калина из реда српске властеле. Научивши га књизи у својем дому и васпитавши у духу властеоском, даду га српском краљу у дворску службу по ондашњем дворском и властеоском обичају.

Нашега је Исаију жеља вукла више манастиру и аскетичком животу, него сјајном двору и свјетском уживању. За то једнога дана побјегне из краљева двора у манастир св. Јаћима у Сарандапор. — Игуман га с братством радосно прими и закалуђери, гдје дуго остане. На пошљетку зажели, и с благословом игумана сарандапорскога отиде у Свету Гору у српски манастир Хиландар.

У Хиландару је тада био игуман у оно доба чувени старац Арсеније, којега спомиње и епископ рашки Никодим у запису крмчије рашке 1305 г.; он прими Исаију за својега ученика.

Исаијини добри родитељи: Ђорђе и Калина једнако су о њему мислили и за њим чезнули. А Исаија опет мислио је, како, да приволи своје родитеље, да се закалуђере.

На пошљетку одлучи, да ради тога походи своје родитеље у Полимљу. Родитељи његови видећи први пут својега сина, као монаха смјерна и побожна, плакали су од радости.

Исаија, склонивши своје родитеље, да се закалуђере, позове једнога дана свештеномонахе, те их обоје замонаше, до-

бивши у калуђерству имена: Ђерасим и Тодосија. По том проживе у монашком и испосничком животу још неколике године.

Па, кад је било Богу угодно, да се с овога варљивога свијета преселе на други — вјечни и истинити; обоје умру једнога дана, и буду, по причању животописца Исаијина, сахрањени у један гроб.

Њихов се захвални и побожни син, монах Исаија, усрдно молио Богу за спасење душа својих добријех родитеља.

Наш се Исаија прочује својим строгијем монашкијем животом, памећу и ученошћу, како у Светој Гори, тако и у српском народу.

Кад су цар Душан и царица Јелена походили Хиландар и Свету Гору 1348. г., тада је престарјели игуман Арсеније, којега је цар Душан веома поштовао, при самрти препоручио Исаију царевој наклоности због врлина и даровитости.

И заиста је наш Исаија био велики љубимац цара Душана. То се потврђује и једном хрисовуљом, коју је дао манастиру руском св. Пантелејмона у Светој Гори 1349. г.

У XIV вијеку Русија није била још првога реда јевропска држава. Њезини кнежеви (владаоци) или нијесу могли или нијесу хтјели, да сврћу своју пажњу, и да помажу руском манастиру св. Пантелејмона у Светој Гори; оставивши га и са свијем заборавивши. С тога је тај манастир тада био не само у оскудном стању, него је почео да се руши и готово са свијем да запусти. На пошљетку дође у њ наш Исаија, те припадне с молбом цару Душану за помоћ и поправку манастира.

Цар Душан, којега је Света Гора признавала за цара, не осврћући се на анатему цариградскога патријарха Калиста, коју је изрекао на њ и српску цркву послије сабора у Скопљу и за њим у Серезу, уважи ту молбу, одредивши обилну по-

моћ, и тијем поставши други ктитор рускога манастира св. Пантелејмона; желио је да се са свијем поправи и у добро стање поврати.

За ово се најбоља потврда находи у Душановијем хрисовуљама, које се чувају у истом манастиру у Светој Гори, и које је објелоданио руски вриједни архимандрит Леонида у XXIV „Гласнику“ српскога ученог друштва.

Да би се ова Душанова жеља и одлука тачно извршила, ваљало је наћи вјешта и часна извршиоца. За то цар Душан изабере својега љубимца Исаију, говорећи у једној својој хрисовуљи:

„Понска же царство ми сь всакимь прилежанниемь, иже на сие богоугодно дѣло послужити могуштаго; обрѣтохь же чьстнаго вь иноцѣхь, мнѣ же многолюбима и вѣрна монаха Исаїю, и на сего наложихь вьсако попечение и промишлание ѡ сеи светои обитѣли, тому нехотештю, сь великимь умилениемь и метаниемь, вьнупѣ и сь благочьстивою и превьзлюбленною ми царицею августиею кѵра Еленою. Ѡнь же молениие наше прѣзрѣти не могы, покиню се и приие(1).

Наш је Исаија својом памећу, побожношћу, ученошћу и утицајем у српском царском двору чинио много добра светогорскијем манастирима; особито: Хиландару, св. Пантелејмону и св. Павлу.

И поред свега тога завист некијех светогорскијех калуђера, није ни њега мимоишла; те је морао преживјети горкијех дана и година;

Ружна црта, али појамна; јер обично гори завиде бољима, и чине им, кад год могу, свакојаке пакости! Ну та-

(1) Гласник XXIV стр. 234.

кијех је појава бивало у свијех народа од како је свијета и вијека, и биће их вазда.

Благо ономе, којему завиде за људске врлине и добра дјела! —

Наш добри старац Исанија надахнут науком јеванђелском, побожношћу, мудрошћу и узвишен срцем и душом над свијем страстима и људскијем ништавилом; веледушно је опраштао увреде, и монашком смјерношћу и трпљивошћу савлађивао тешкоће.

Он је страдао још и од разбојника, који су често у средњем вијеку нападали на поједине манастире у Светој Гори.

Једном, идући са своја неколика ученика у манастир св. Атанасија атонскога; ухвате га морски разбојници, и одведу на свој брод, мучећи га нечовечно и грозно! —

Исанијин животописац вели, да је трпљиво сносио те муке; хвалећи га и преузносећи до неба завршује, да га је Бог избавио из руку разбојничкијех.

Наш је Исанија радио и на пољу књижевном. Знајући добро грчки, превео је Дионисија Ареопагиту по настојању митрополита сереског Тодосија. У драгоцјеном запису, о томе пријеводу, који се чува у бечкој дворској библиотеци, споменуо је у кратко пораз српске војске на Марици 1371. г. под краљем Вукашином и деспотом Угљешом([1]).

И што је најважније, сва заслуга припада овоме знаменитом српском калуђеру што је скинута анатема са српске цркве, владалаца, свештенства и народа за вријеме кнеза Лазара и српскога патријарха Саве.

Изабраши 4 најспособнија калуђера: два Грка и два Србина, који су знали изврсно грчки, и били уједно вјешти

([1]) Миклошић Chrestomathia palaeoslovenica Vindobonae 1861. г. — Из ове је хрестоматије извадио тај запис г. Стојан Новаковић и штампао у „Примјерима књижевности и језика старога и српско-словенскога“, окренувши га на српски изговор стр. 372. Биоград 1877. г.

говорници, као што је и Исанија; а један је међу њима био и дубоки зналац канонскога права; упути се с њима у Цариград: гдје изради код тадашњега цариградскога патријарха Филотија и грчкога цара Јована и сина му Манојла Палеолога, да се скине анатема са српске цркве, коју је метнуо, као што се зна, цариградски патријарах Калист онда, кад је Душан подигао српску архијепископију на патријаршију и краљевину на царевину.

Шта се и колико зна из Цароставника о старцу Исанији и скидању анатеме с наше цркве, навешћу овдје ради веће пуноће овога животописа.

„Ѵьстьнѣишии же старьць кирь Исаиѧ ѕьлобѣ сеи нераздрѣшеноѥ видѣвь, ревьностию раждеть се божьствьною, приде кь кнезоу Лазароу, и ськазоуѥть ѥмоу о вешти. кнезь же Лазарь боголюбивь сы и многыми добродѣтельми оукрашень, сиѧ оуслышавь иже о предьреченѣи ѕьлобѣ, вь многѣ печали бысть; посылаѥть старьца кир Исаию кь патриарьхоу сьрьбьскомоу Савѣ. и пришьдь ѥдва оумоли ѥго о семь раздрѣшении; онь же преклонивь се и моли старьца Исаию поити вь Царьградь поискати о семь раздрѣшеніѥ. онь же семоу покиноувь се ꙗко поити, и пришьдь кь кнезоу вьзеть оть ѥго ѥже на потрѣбоу довольнаѧ, и тако ѥмлаѥть се поути. поѥть же сь собою ѵьстьнаго вь добродѣтелехь бывьшаго прота Светыѥ Горы кирь Теофана и два оученика ѥго Силвестра и Нифона, сь сими и Никодима глаголомь тьлькокателѧ, и сьбороу вьсемоу оповѣдаѥть, старои царици кира Ѥлисавьти и вьсѣмь соуштинмь властелоумь. таже вь Светоую Гороу вьшьдь, и оть тоудоу вь корабль вьлѣзе царьствоуюштаго града достигь, стрѣь и бѣды многиѥ приѥмь, царьствоуюштоу тогда Калоѧноу Палеологоу и сыноу ѥго кирь Маноилоу. патриарьхоу кирь Филотею моужоу добродѣтельноу и прѣмоудроу. тажс оукѣдѣно бысть пришьствиѥ старьца Исаиѥ и вина ѥѥже ради

приде; и приеть сего патриарьхъ и вьсь сьборь, ꙗкоже ест лѣпо, сь ѵьстию многою. Таже сьвѣть сьтворьше о семь. праштають прѣжде бывьша ꙁапрѣштениꙗ и отьлоѵѵениꙗ цара и патриарьха и вьсѣхъ живыихъ и прѣставльшихъ се, и приемлють вьсе арьхиереє и иереє въ приобьштение и сьслоѵжение. бываеть же ꙁдѣ нѣѵьто лоѵѵьше ради сихъ пришьдьшихъ, паѵе же ꙁа кирь Исаию, по нѣже бѣ ꙁѣло вьꙁлюбленъ патриарьхоѵ. того ради дароѵють не въ томоѵ имѣти арьхиепископа срьбаемь, нь патриарьха самовластьна и никыимь же обладаема, единоѵ о семь давьше ꙁаповѣдь, ꙗко аште оукрѣпеть се срьбли, и грьѵьскые пакы страны приимоѵть, митрополить и помень тѣхъ рекьше патриарьховѣхъ да не прѣмѣнеть, ꙗкоже и сьборьнаꙗ повелѣвають правила и семоѵ бывьшоѵ, написоѵють въ потврьждению синьгелиꙗ, и отьпоѵштають его сь любовию и ѵьстию, и сь ними два ѵловѣка изꙁрана въ лоѵѵьшемоѵ извѣштению, въ свештенонноцѣхъ кирь Матеꙗ и кирь Моисеꙗ. иже пришьдьше въ Призрѣнь ꙗко оть лица патриарьхова, и вьшьдьше въ црьковь царевоѵ слоѵжише и приобьштише се светителемь и свештеникомь срьбьскымь отьлоѵѵенымь прѣжде" (¹).

Мимо ово ништа се више није знало до сада о овоме заслужном старцу Исаији. А сада с наласком његовог животописа знамо: гдје је рођен; кад; ко су му родитељи; гдје се учио; гдје се закалуђерио; шта је радио; и, какве заслуге има за српску цркву и књижевност.

Ево дакле тога животописа:

„Мѣсеца авгоуста ка (21) **паметь** (овдје једна ријеч изблиједјела) **присмопомнаемаго преподобнаго ѡтьца нашего Исаїе** (изблиједјеле двије ријечи) **Исаїнь доухъ приемлеть небесніи въздоухъ. тѣло же на ꙁемли остави доуховнымь своимь ѵедомь, велика оутѣшениꙗ и радости. на ꙁемли остави**

(¹) Даничић. животописи краљева и архијепископа српских стр. 381 3.

Исаїа сьзданноую покоую ѡбитѣль чедамь своимь доуховнымь Христе мои. на небеси доухомь вьселаѭть се вь вѣчнѣ обитѣли. добродѣтельнїи твои сладкїи езыкь аште оугасе на земли, ѡ отьче, нѣнмаши вь вышнїихь небесныхь оумовь сладчаншоую бесѣдоу. Вьзиде ѡть соудоу къ вьздоухоу великаа слава Исїа емоу же слава великаа на земли. тебе приеше небесная селенїа, ѡ отьче, и деже оуготова богь любештиимь его, и нась оубогыхь немощтиихь и многыми скрьбими одрьжимихь, неостави светыми молитвами нась.

Вь ка (21) сладка бесѣда Исїа оуспе, ѡ господи:

Сьи преподобнїи и присноспоминоаемїи блажени ѡтьць нашь Исаїа. бысть рожденїе и вьспитанїе сриьскые земле. ѡть епархїе глаголемїе Лїмань.

У једној хрисовуљи краља Милутина спомиње се међу осталијем српскијем епископијама и лимска, на којој је тада био епископ Андоније (1).

На једном србуљском апостолу у Народној библиотеци, који је нађен у пчинском манастиру у вријеме српскога рата за ослобођење и независност и послан од врховне команде, има овај запис:

„Съвръшен се ѡ бозѣ сьи праѯи. храмъ скетїихь апостоль Петра и Павла. митрополїе лимскые поселенїемъ прѣѡсвященнаго митрополита лимьскаго кѵрь Филѡѳеа.

Къ мнѡгометежное времe,

въ лѣто ,ѕцн (= 6950 = 1442).

Мнѡгогрѣшнїи Рѡмань“.

Ова је лимска епархија установљена за вријеме краља Милутина. Главно је сједиште њезина епископа било у садашњем Бијелом-пољу на Лиму у манастиру светијех апостола Петра и Павла. Тако је постојала, како прије рођења нашега старца Исаије, тако и послије његове смрти.

(1) Архим. Леонида. Истор. опис. срб. цар. лавры Хиландаря. Москва. 1868 г. стр. 25. — Опис. древ. срп. 1847 г. Аврамовић.

Роди же се при благоуастиѣмь и христолюбиѣмь самодрьжци всее срьпские ѕемле и подоунавские и поморские и арбанашкїе светомь краан Оурошн. ѡть благородноу и благѡуастивоу родителю, ѡтьца Геѡргїа матере же Калїни. вьспитѣнже бысть отрокь сь и наоучень книгамь. бѣше бо многолюбимь родителн своими. и хотѣхоу его прѣдати вь полатоу царевн. онь же послоушавь створи имь волю вь мало време. и нехоте ѡскрбити ихь. ѡть младнхь бо нокьть вьѕлюбивь бога. всѣмь срдцемь и всею доушею. Еуангелское слово оуслишавь. иже оставить ѡтьца и матерь, и сва красная мира сего. сторицею прнїметь и жизнь вѣчноую наслѣдить. онь же умилнвь се доушею и оставль царскаа и полатоу. отьца же и матерь, и любимоую дроужнию, и вса красная мира сего. и абие вьѕьмь крсть свои, послѣдова Христоу. и оустрьми се бѣжа. и пришьдь достиже вь светїи монастирь светаго ѡтьца нашего Їѡакїма иже вь Саранданори. и тоу прнюеть бнвь ѡть игоумена и ѡть все братїе сь радостию. и тако постригь власы прнюеть аггискѝ образь ѡть светаго игоумена и ѡть все братїе.

Желанїемь доухобным испльнив се прїнде вь Светоую Гороу аѳонскоу, и дошьдь вь светїи и частнїи монастирь пресветые богородице Хилаандарь нарицаемїи. и тоу сь радостию прнюеть бнвь ѡть игоумена и ѡть всеие братїе. Оусрдное и троудолюбивое его житие елико показа и то исповесть. трпѣнїа. смѣренїа. послоушанїа. вьздржанїа поштенїа. бдѣнїа. кротостїю благогѡвѣнїа. молитвами и моленими, и всакими добродѣтелми оукрасив се ꙗко превьзити житиемь вь плти аггеловидным, все мнихы соуштеие вь тои светои ѡбитѣли. егда же достиже вь съвршена моужа добродѣтель. вь мѣроу вьзраста испльненїа Христова. егожс и видѣвь богь, иже вса провиде и вѣдїи. и хотѣи всемь спасти се и вь разоумь истиннїи прити.

Божьствьнымь посѣщенїемь и благодатию прѣсвѣтаго доуха подвиг се. ныже не себе единаго на висотоу вьзведе довольи бѣ. нь собою поуть и родителема своима показавь. и тѣю привести къ добродѣтелем аггелскаго житїа вьзведе. вьсхотѣвь ѿтїти и видѣти отьчьство си. и ꙗкоже прїиде къ родителемь своимь и они видѣвше, познаше него. Ѿ, радости ѿ веселїа велика даровавше се тѣмь тогда. видѣвше свое чедо аггела въ ꙗвльи к нимь пришьдьша. радостїю веселѣхоу се и скрьбию любьзно нѣкако испльнѣхоу ѿчи сльзами, толико креме любимаго невидѣвше. Блажены же ѿтьць нашь Исаїа не трьпѣ на многъ славити се родителем и сьродникы своимь. нь вьскорѣ призвавь свештенмьнокы моуже доуховные. и сихь доушеполезнимь словеси оучѣштавь, и аггелскымь образомь оукрасивь наоучи ѿ всемь, ѿ иже како подобаеть инокомь подвизати се доуховно. и сихь прѣименовавь, ѿтьца Герасимь, матере же Ѳеѡдосїа. таже о нихь много помоливсе. и абие ѿть нихь изиде. тьнташе бо се ꙗко да не на многъ зависнить ѿть прѣдлежаштаго емоу любимаго и сладчаншаго подвига доуховнаго. Семоу же пришьдшоу въ свою обитѣль. прѣподобнаже родителе его. добрѣ подвизавше се ꙗкоже подобаеть богооугодно поживше велико време съ миром свончаше се богооугодною сьмрьтию божїемь поселенїемь и оба въ едїнь дьнь. и тако положише богооугодние въ единоу раковоу и погребоше.

Ѿ чюдесїи дивномоу. ꙗкоже мню и сие бог сьдѣꙗ ради своего оугодника ѿтьца нашего Исаїе молитвами.

Блажены же оуслышавь ѿ дивномь оуспени чьстьныхь родитель своихь. и благодаривь всеблагаго бога о нихь много молитвовавь радостию доуховною много вьзрадова се. и тако по семь благодатию доуховною подвиже се къ послоушанїю. и обрѣть нѣкоего великa старца просвѣштена доушею. ради его доуховнихь многыхь добродѣтелей

именемь Арсенїа. семоу о господи покиновка се вь всако послоушанїе и покоренїе. и многымь тьштанїемь потроудие се и томоу послоуживь богоугодно якоже подобаеть своемоу ѡтьцоу доуховномоу елико време.

Сего великаго и светаго старца Арсенїа благоучьстывы и христолюбивїи царь нашь Стефань много любѣше. и вьсами оусрьдно послоушаше. ради многыхъ его доуховныхъ добродѣтелен. Егда же прїиде благоучьстывїи царь наше Стефань вь Светоую Гороу, приїде кь старцоу великомоу Арсенїю. и много бесѣдовавше и насадивше се доушеполезнїих словесь. приемь светїи старць за роукоу ѡтьца нашего Исаїоу глаголеть. благоучьстывїи царю и христолюбивїи. времe ѡшьствїа моего пришло есть, и се азъ идоу вь поуть ѡтьць монхь и ктомоу кь пльти неимаши мене видѣти. и се тебѣ сынь мои доуховнїи Исаиа и имѣи его вь мѣсто мене вь всако исправленїе и оутѣшенїе твоимь доуховнимь исправленїемь. И оть того времена толикоу зѣло показа благоустывїи царь Стефань вѣроу и любавь и поучьстьна блаженимь ѡтьци нашемь Исаїи елико неимамь како исповѣдати. Таже стар(ь)ць Арсенїе прѣиде ѡть сего живота кь богоу. По оуспении же светаго старца изиде ѡтьць нашь Исаїе вь мѣсто безмльвно сь оученикомь своимь Силвестромь, вь мѣсто глаголемое светаго Павла поустинаа. имѣе и сьвѣтника и сьподвижника блаженаго и прѣподобнаго ѡтьца Дїонїсїа ѡсвештеннаго. и тоу прѣпроходивь време доколно вь многомь боренїи и подвизи. И оть тоудоу наставлаемь доухомь светымь. прїиде вь светоую ѡбитѣль светаго и славнаго великомоученика и целителя Панделеимона. За неже бѣше и прѣжде светомоу томоу мѣстоу много помагаль и покрѣпляль, и сїе видѣвь пороушено запустѣло мало не до конца. и подвигсе ревностию божьствною, поревновавь светомоу Афанасїю афонскомоу. призивае помошть божию и светаго великомоученика Панделеимона. и приеем сьвѣть и благо-

словеніе ѿть светыхь и доуховнїихь ѿтьць. изиде кь благоуьстивомоу цароу Стефаноу. видѣже его Стефань царь великою радостию вьзвеселисе о пришьствїи его. и насладивше се доуховнихь и божьствныхь словесь. Сказавь емоу о всакыхь вештехь еже имаше, и ѡ обновленїи и подвиженїи монастира светаго Пантелеимона, и о нихь потребахь моуждни светогорскыхь монастирен. помоштн и застоупленїи и покрѣпленни. Благоуьстивїи же Стефань царь. многооусрьдно и обрадованнѣ весело приеть глаголемымь всѣмь ѿть отьца нашего Исаїе. такожде и благоуьстивая царица Елена многооусрьдно прїимаше словеса его. и вса елика вьсхотѣ сь радостию вса емоу испльнише и сьврьшише. и обьдароваше многаа злата и имѣнїа на помошть и на сьзданїе монастироу. и на раздаиїе оубогымь монастиремь и немоштнны урьницемь. и тако его сь радостїю и сь миромь ѿтьпоустише. ѿтьць же нашь Исаїа приде ѿть благоуьстивїихь царьь вь монастирь сь радостию многою. и тако ѿть самого основанїа вьздвигь црьковь прѣкрасноу. и трапезарию, и дохїе. и всакые потрѣби, иже соуть монастироу на потрѣбоу и мнихомь на оупокоенїе, цркви великїе красно, пиргове, метохїе сь хрїсовоули царскыми. сна вса сьврьшивь божиею помоштїю и светаго великомоученика Пантелеимона.

Егда же хотѣаше ѿть многыхь троудовь починоути и оупокоити се. нѣ неиавидеи добраа старїи злодѣи иже многымь светымь искоушенїа наводеи. и семоу светомоу, многа искоушенїа прѣжде коньуниии наведе. тогда бо нѣци добаїи подвигше се завистию и клеветами на ближенаго. и да би бил инако нѣкако. нѣ соуштїи и искрьнїи ныже то бѣше многа добра сьтворивь. видѣвь же то блаженїи, нехотѣ, прѣтиканнїа дати имь ни сьблазни, оуклони се ѿть нихь. да невештьшеѐ распалить се на злобоу. и поиемь люубимаго своего оученика иже то бѣ емоу благооугодьнь вь всакои

слоужбѣ именемь Никандра и иноу нѣкоую братїю. и отиде на западноую землю. и тамо ѡтьшьдь, многы добродѣтели сьтвори къ странахъ тѣхъ благодатию христовою. многы чрьки сьтвори. ѡбитѣ жїтна сьвкоупи. множьство много людїи приведь къ благоразоумию. и тако благодатию христовою въ свои паки прїиде монастирь въ своим любокимь чедомь доухокимь. Тогда же и онїи сьпротивокорнїи придоше въ чювьство и зазрѣше себѣ иже соуть створили показаше се, и приеше проштенїе ѡть прѣподобнаго. видѣше же его иноци и любимаа братїа доухокиаа светые тое ѡбитѣли, тогда бо тогда ѡть радости и весеаїа елика имь дарова богъ. таковаго свѣтилника насладити се и медоточнаго езика. Видѣв же блаженїи толико оусрьдїе и любовь своихъ си иже к немоу. възрадова се и възвесели се доухомь. ꙗко стоештоу немоу тогда на мѣстѣ нѣкоемь ракитѣ и прозрачнѣ, и окрьсть его сьбравшихъ се ливоке светыхъ ѡтьць и братїи любимїихъ немоу иноки, множство много народа. ꙗко аггело ѡбразно стоеште и съ вѣрою и съ страхомь и съ любовию доуховною слушеште и приемлюште слово его въ срьдци своемь. Сматраше же блаженни и провиде срьдечнима ѡчима вѣроу и любавь своихъ послоушникъ иже къ немоу. ѡть радости и оумиленїа. ꙗко съ сльзами къ себѣ помолити се на многъ часъ. таже паки решти. благодароу те владыко многомилостиве господи мои Іисоусе Христе, сине и слове Бога живаго. сьбравшомоу светое свое сїе стадо: Ты его сьбаюди и настави на поуть заповѣди светыхъ твоихъ. и толикоу показа любовь доуховноу къ тоу соушїтимь братїамь, не тьчию въ тои светои обитѣли, нь и въ инихъ окрьсть инихъ монастирехъ елици въ Светѣ Горѣ ѡбрѣтают се. всѣмь бысть ѡть него посѣштенїе и покрѣпленїе и помощь. такождеже иже къ безмолвїи сѣдештимь светымь ѡтьцемь въ единьствѣ въ отїшїи Богоу слоужештимь ѡкрьсть светаго Аѳона. и прѣчистоую и прѣсветоую владичицоу и богородицоу не-

прѣстанно славєштихъ много множство. ѿть него приѣше оупокоєнїа и оутѣшєнїа доуховнаа же и тѣлєснаа.

Нѣкогда оубо бившоу прѣпословию и расходѣ и не сьглашєнїю начєлникомь црьковьнимь. Грькомь и Србємь, и не прїимахоу Грьци въ прикоснутєнїю прѣчистыхъ и божьствєнынихъ тайнь србьскыє свєштєннонаучєлникы, нѣ и паче вєльми хоуташхоу. Видѣвъше то блажєнии ѿтьць нашь Исаїа. и да не оумножит се зло̑ба и подвигь се доухомь свєтимь съ всєлєтымь потьштанїємь. и поємь съ собою прѣжде бившаго прота иже въ Свєтѣи Горѣ много врѣмє прѣпроводившо, и прїсвѣкшо въ старости тьи, имєнємь Ѳєѡфана моужа многогоизрєднаа. бѣше бо прѣподобномоу ѿтьцоу нашємоу Исаїи съи блажєнии Ѳєѡфанъ многолюбимь ради иєговихъ многыхъ добродѣтєлїи. понєже бо бѣ чюдимь обнчаємь и дивнымь оукрашєнь. благъ. кротъкъ, смѣрєномоудрь. страннолюбєць, милостивь. сладькъ въ словєси. сладчаиии въ бєсѣдѣ и въ всакомь сьвѣтѣ благо̑ѣ. нѣкаковою благорастворєною и свєтою простотою всавомоу члвкоучьскомоу обитаю благоооугодьнь. Такожде же и Никодима. частна и оскєштєна моужа силна въ книгахъ. сиамѣнїша въ разоума и словєсєхъ и ѿтьвѣтѣхъ. Грька родомь. иже и сьставльшаго на Оутроблашскои зємли два вєлика и частна монастира съ всєанкимь троудомь и потьштанїємь многомь и съ сьвѣтомь и помоштїю прѣподобнаго ѿтьца нашєго Исаїє. и тако силою свєтаго доуха и божїимь посѣштєнїємь сьвьноупи општаа житиа множство много народа инокь чрьнориизць. иже и на тои зємли сїаєть ѩко нѣкаа свѣтаа дьнїца всакыємн доуховнимн добродѣтєлми оукрашєнь. Такожде же и ѿть свонхъ оучєникъ избрань два чьстна моужа благоразоумна и на всакоу добродѣтєль доуховноу много искоусна имєнємь Никандра и Сїлєкєстра. иже то бѣхоу блажєномоу благоооугодни на всакоу слоужбоу. и възьмьше съ собою довольнаа иже на потрѣбоу достиже царствоуюшаго града.

и сьбраисе о доухоу светомь сь вселенскимь светимь патрїархомь. и сь божиею помоштїю и поспѣшенїемь светаго доуха вса ванка вьсхтѣ сьтворн. Сьмиренїе и благословенїе испросивь и сьвькоупи раздор светие црькве. и до дньсь мироуеть благодатию христовою црьковь божьствнаа. Вьселенскїиже светїи патрїархь не тькмо испльни вса повелѣнная о всакыхь работахь доуховнїихь. иже вьсхотѣ прѣподобни, нь и сь великою поуьстїю ѡтьпоусти блаженаго.

Пришдьшоу же преподобномоу ѡть Цариграда сь радостию великою вь монастирь, и ѡтьтоудоу принесе многы разлучние потрѣби и оутвари црковние. красни ѵьстние икони. завѣси. свѣштники, тембла. хора. кандила сирска. и ины многы ѵьстные потрѣби. И бысть веселїе радость многа вь монастири о пришьствїи праведнаго. Нь и еште прѣстае старая злоба .... ты праведникоу.

Пошьдьшоу же нѣкогда вь Лавроу блаженомоу, и сь нимь петь братие ѵьстныхь моужи инокь. ѡ, оукы мнѣ нѣкые ради потрѣби, вьпадоше по срѣдѣ варкарь и всѣхь похватавьше вькрьгоше вь корабь. Прѣподобнаго же ѡтьца Исаию онїи проклети крьковпїице немилостиви толико бише по всемоу тѣлоу и по светои главѣ тако и ксемоу тѣлоу обагрити се крьвїю. нь, ѡ, сѣти ѡ скрби колика ни обрѣтоше тогда. нь Исаїа по смотренїю божїю прилоучише се праведномоу. многы бо скрби праведномоу. Нь благїи и силнїи и чловѣколюбивьи милостивїи Бог ское оугодники биѣть искоушаеть, нь сьмрьти не прѣдаеть до коньца. и ѡ сїе напасти вьскорѣ блаженаго сь всею благостию свободи мановенїемь своимь якоже ѡнь вѣсть. нь и да сьбоудетсе слово нѣкоего светаго великаго старца иже прорече блаженомоу галголеть. ѡтьче Исаїа моужансе и крѣписе тако болѣзни и скрби ждоуть тебе (овдје је једна ријеч изблиједјела) и ѡть того времене (овдје двије врсте изблиједјеле са свијем) оу праведнаго Іѡва, и нинх многыхь светихь. и ѡть

толикыхъ искоушенїи еликоже прилоучише се блаженомоу. Нѣ ѡ, чюдеси. ѡ дльготрьпѣнїа. ѡ оутѣшенїа. ѡ кротости. ѡ смѣрьноумоудрїа. ѡ оумиленїа. ѡ милости. ѡ сладкыхъ и топлых сльзъ. ѡ светые и незлобивие простоты. елика показа светаа она и просвештиаа доухомь, такоже слышахомь въ светихъ писаниихъ ѡ светом великомь Сїсои, или о инихъ великыхъ светихъ многыхъ пришьдшихъ въ великоую и чюдноую простотоу и незлобие. Сице и блаженїй ѡтьць нашь Исаїа. къ толико прїиде незлобїе въ светоую простотоу яко неведѣти аште въ мирѣ семь есть, или ест какова злоба (овдје двије ријечи изблиједјеле) како тешко. никого тоужи. ни нѣкаково слово неоугодно комоу изреуе. или неправедно нѣкое и зло въ споменоу никаво.

VI.

ѡсьмь чєстьнь слова. ꙗнко глаголємь, и пишємь (¹): —

По божїю ѡбразоу сьзданьномоу человѣкоу, и слова почьтєньномоу самомь. сего чєсты имиже сьстоит се, не безь оучєнїа ѡставить потрѣба. аште бѡ и кромѣ сихь вь доуши сьстоит се слово. ꙗкоже оучєть богоносии ѡтьци, не вь вьтороморождєнїю пльти. ꙗст же оустнами и гласомь изꙗвлꙗємо, и проучими сего ѡроудьми пльти.

Тогда и чєсти вь сьставлєнїю трѣбоуєть. кромѣ бѡ сихь изьꙗсмити о нихь же слово немоштно. соутже оубо слова чєсты ѡсмь, ꙗнка глаголємь и пишємь. вьнѣ сихь нищто же ꙗсть.

Соуть же сїє. имє. рѣчь. причєстнє. разлучїє. мѣстоимєнє. прѣдь. нарєчїє. сьоузь. и сихь ѡсмь чєсты нѣкыє имоуть и вь себѣ раздѣлєнїа. ꙗкоже сє имє оубѡ дѣлит се на троє. вь моужьско, и женьскѡ, и срѣдниє. имєже глаголит се, ꙗко имать подлєжєште соуштьство ѡ имєже ꙗсть имє. Ꙗвлꙗєт же сиїе, моужьско имє. богь. ѡтьць. сынь. доухь. свєть. господь. аггел. человѣкь. Петрь. Павль. вьздоухь. вѣтрь. мѣсєц. свѣть. и ꙗнка сиїмь подобна. Женско єже сє. троица. свєтаа. богородыца. дѣва. доуша. лоуна. землꙗ. вода. и сиїмь подобнаа. Срѣдниє же имє. ꙗстьство. соуштьство. царьство. владычьство. нєбо. человѣчьство. и проча сиїєка. И нѣкоа сихь и кромѣ оуказа разлучїа ꙗкѣ

(¹) Црвенијем словима; тако и сва зачелна.

соуть нѣкоѩже трѣбоують ѩ ѩзыкенїю разануїа. чтоже ѥсть
разануїе. помалѣ оуказемь. И кромѣ оубѡ разануїа ѩзы-
кемаа имена ѡть соудѣ познавають се. моужьскѡмоу оубѡ
именоу сьпрьшенїе, ѥрь. скончаваѥть. женьскѡмоу же, аѯь.
срѣднѥмоу же, онь. инаѩы коеждо ѩме дѣлит сѣ, на паде-
нїи нѣть. ѩже соуть сїе. права. родна. книжна. дателна.
ѯвателна. Сїа оубѡ о моужи сице глаголют се. права, чло-
вѣкь. родна, чловѣкоѩ. книжна, чловѣка. дателна, чловѣкоу.
ѯвателна ѡ чловѣче. О имени же женьскѡмь сице глаголют
се сїа. права, жена. родна, женина. книжна, женоу. дателна
женѣ. ѯвателна, ѡ жено. Срѣднѥмоу же именоу сице по-
слѣдоують подьпадная. права, ѥстьство. родна, ѥстьство.
книжна ѥстьство. дателна, ѥстьствоу. ѯвателна, ѡ ѥстьс-
тво. Соуть же нѣкаа имень инѣшта̑ се быть моужьскаа.
приложеноу же ѩ симь разануїю. ѩзывают се женьскаа. неко
аѯомь скончаваѥть се, нѣ ѥромь ѩкоже и моужьскаа. юже
соуть сїа. крьвь. соль. стрьсть. прьсть. и просто глаголема,
инет се моужьскаа. сь разануїемже ѩзывают се женьска̑.
Соут же и ѩ срѣднѥмь имени. не кончаваюште се оно́мь,
нѣ ѥстѡмь. ѩкоже. солнце. ѡроужїе. копїе. тѣмже и се-
моу потреба ѩ ѩзыкенїю разануїа. Соут же и ѩ женьскомь
имени, ѩже нескончаваютсе на. аѯь, нѣ на й. ѩко инаости.
свекрн. дьшти. да ѡва оубѡ имен̑ь. сь разануїемь. ѡва же
и кромѣ сего ѩвѣ соуть кые чести быкають. Соут бо и ѩ
моужьскомь имени, ѩже не на ѥрь коньць имоуть, нѣ на,
й. ѩкоже. камн. гвоѯдй. чрьвы. и таковаа. Соуть же ѩ
именѣхь и дроуга̑ раздѣленїа. ѩ моужьскомь же коупно. и
женьскѡмь. и срѣднѥмь. ѡваа оубѡ имен̑ь ѩзывают се ѡбш-
таа, всемоу ѥстьствоу. ѩко сѣ ѩ моужьскѡмь имени
всемоу ѥстьствоу, моужь. собное же сьставѡмь. Петрь.
Павль ѩ женьскѡмь же ѡпште всемоу ѥстьствоу ѩме ѥсть
жена. собное же сьставѡмь Сарьра. Аньна. ѩ срѣднѥмь
же имени ѡбште всемоу ѥстьствоу ѥсть ѩме. соуштьство.

сокноє же сьстакѡмь. небо. дрѣво. желѣзо. соуть же вь имєнѣ и числа. Єдино. двоино. множно. и оубо єдїноє прѣдьтакихѡмь. двоино же єсть се. правда человѣка. родила человѣкоу. винителна. такоже и правда. датєлна. человѣкомь. зватєлна. ѡ человѣка. вь женьскомь же имєни двоина сице: правда, женѣ. родила, женинѣ. датєлна, женама. винителна, такоже и правда. зватєлна ѡ женѣ. вь срѣдниємь же двоина, сице соуть. правда, єстьствѣ. родила, єстьствоу. винителна. такоже и правда. дателна, єстьствома. зватєлна, ѡ єстьствѣ. множна же, сице соуть. правда, человѣци. родила, человѣцѣ. винителна, человѣке. дателна, человѣкѡмь. зватєлна, ѡ человѣци. въ женьскѡмь же имєни, множна сице. правда, жене. родила, женьѣ. винителна, жены. дателна, женамь. зватєлна, ѡ жене. срѣднаго же имєни множна, сице. правда, єстьства. родила, єстьствоѣ. дателна, єстьствомь. винителна, такоже и правда. зватєлна. ѡ єстьства.

Послѣдоуюшта же имєномь соуть, петь. роды. виды. наурьтанїа. числа. падежи. и оубѡ роды соуть трые. моужьскы. женскы. срѣдїи. видь же имєнь дѣлит се вь сїа. вь прьвобытно. и дѣйствьно. и повѣсно. и рододатно. прьвобытно. єсть се. всакь человѣкь. не бо ѡть иного прїєть се. дѣйствьное же се, тако ѡть дѣйства прозиваєт се. тако се. ковачь. дрѣводѣлъ. ѡть рода же, тако се. маниїтакь. шоуме. ѡть повѣстиже тако се. ѡбѣшеникъ ѡбѣшенїи бѡ подасть всемоу родоу ѡбѣшенїа ниє. наурьтанїа же инаа соуть любомоудрьства хитрости. и инаа рѣчєтоуьства. дроуга же писменьная. писменьаже здѣ тавнмь. тако послѣдоуюштаа чєстємь слова. наурьтанїа же соуть. ѡка, проста. ѡка сложна. ѡваже прѣсложна. и ѡубо проста глаголют се. тако ѡть єдиное чести слова сьстоєт се. тако се. Петрь. Павль. Ѳома. Милошь. Драгошь. сложна же Доброслав. Радослав. Добромирь. всако бо сихь ѡть двою чєстоу слова слагаєт

се. ино бо доброе, иноже слава. и дроугоѥ радость, иноже слава. и ино драго, дроугоже мирь. ова бо оть сихь соуть, нарѣчїе. ова же ѥ моужьскоѥ. женьско. или срѣдне. Что же ѥсть нарѣчїе вь своѥмь чиноу оукажет се. имена же прѣдписаше се. прѣсложно же ѥсть сѐ. Еже оть трехь чести слова слежит ѥ. ѩко сѐ. благовѣстьникь. благопрои҃зволь. бѣдноотьѥмлемь. ѕлопрїетьнь, и елика такова.

Соуть же нетьчїю вь именѣхь. вь моужьскоѥмь. и женскоѥмь. и срѣдньемь. нѣ и речахь послѣдоующаа. сложна и прѣсложна. оть ихже чести слежет се, ѩвляют се вь раздѣленїи чести. и оубо роды, и виды. и наурьтанїа, сказахоѥмь. числа же, единно. двоинно. множно. паденїа же. правая. родная. дателная. винивна. ѕвателна. и оубо о имени по силѣ оть чести сказахоѥмь. о малихь же сихь, и прочая любооучиньмь ѩвѣ боудеть. ѩже о имени.

По ѥже прѣдварше рѣхоѥмь. ѩко осмь чести соуть слова. ине же вь сихь ѩко основанїе прочее бо чести. оглаголанїа соуть именоу. о имени бо глаголют се. ѩвляюште стрьсть или дѣйство его же ѥсть ине. страждоуштаго или дѣйствоующаго. многаеже инихь.

Рѣчь сего ради рѣчь прѣжде оуставихоѥмь изъѩснить. рѣчь же ѥсть честь словоу непадающи. сказьтелна лицоу и врѣмени. дѣйствоуже и страсти и обѣма вьсоуп. оть коего лица дѣйствоует се или страждеть и вь кое врѣме. и сего ради глаголѣт се рѣчь. ѩко разчиняющи лица же и врѣмена. дѣйство же и страсть и обоѩ вьсоуп. и ѥгда показоуѥть коегождо лица дѣйство, сице глаголѥть рѣчь. Петрь оучаше. Павль посилаше. матьѳеи благовѣствоваше. и сѐ ѩви дѣйство минмошьдьшаго врѣмене. Егда же ли глаголѥть. Петрь оучить. Павль посилаеть. Матьѳеи благовѣствоуѥть. сѐ ѩви дѣйство настоѥщаго врѣмене. Егда же ли глаголѥть, тїи вамь боудоуштї соудїе. ли тї вамь соудеть ѩви дѣйство боудоуштаго врѣмена.

Сѐ ꙗкѡ рѣчь дѣйство миноучьшаго, и настоѥшаго, и боудоуштаго времене. на трѝ бо дѣлит се време. ꙗкѡ же и коего ꙁалога соуть. сѝ рѣчь дѣйственаго. дѣйство бо. вишереченаа а не страсть. Страдалнаго же ꙁалога соуть сїа. Христось распет се (1) солнце помрачает, каменїе распадает се. Христось распнет се. солнце помьрькнеть, каменїе распадет се. сѐ ꙗкѡ рѣчь миношьдьшаго, и настоѥшаго, и боудоуштаго времене страсть. и оубо ꙁалогь дѣйства и страсти сказахомь въ сихь вишереченьныхь. ѡбоюже коупно сирѣчь, дѣйства и страсти ꙁалогь, еже глаголет се посрѣдѣ дѣйства и страсти рѣчь, по раздѣленїи времене скажем. тогда бо благоꙗвленѣе боудеть.

Нинѣ же послѣдоуюшта рѣчи скажемь. ꙗже соуть сѐ. изложенїе. ꙁалогь. виды. наурьтанїа. числа. ѡбразы. времена. и соупроужьства. Изложенїе же есть сѐ. колѣ доуши износима гласомь, рѣчїю ꙗвлѣема. колѣ же доуше въ сихь петь словьь ѡбьдрьжитсѣ. въ повелѣниномь. въ молитвьномь. въ въпросномь. въ ꙁкателномь. въ повѣсномь. ꙗже изложенїа нарицают се. есть и дроугое изложенїе. еже ꙁовет се не ѡбавно. не бо можеть изъꙗвити само ѡ себѣ лица (и)ли времена или ꙁалога, и иже иное кое послѣдоуштихь рѣчи. сего ради есть егда и иные нарицает се, тѣмже и раꙁличїе именоу прїемлеть. ꙗкоже сѐ. Еже чисти польꙁно. еже ести потрѣбно. еже играти оукорно. кромѣ же раꙁличїа глаголемое не ѡбавно. сьни или же честьи слова сьставлѣемо бывает вѣшть именоу. или рѣчи испльнꙗющтѝ сьвѣть доуши. ꙗко сѐ. повелѣваю ти быти. повелѣваю, рѣчь есть. ти, мѣсто имене. быти неѡбавно. да оубѡ, рѣчь, и ине. (и)ли мѣсто (и)мене требоують неѡбавнаго, въ испльнѥнїю сьвѣта доуше. сего ради неѡбавное въ чьтеть се сь изло-

(1) Попријечно написано: Христось распинает се. солнце помрачуе. каменїе распаде се.

женими. аште и ѡ себѣ само въ изложенїю силы неимать. тѣмже и нарече се неѡбразное, залогъ же послѣдоующти рѣчи что есть тѣнхѡмъ, въ послѣдоующтихъ рѣчи. Вид же много ѡбразнѣ глаголет се, въ любомоудрїи и рѣчетоучьствѣи именѣхъ. Что же есть видъ въ рѣчехъ тѣмъ. видъ глаголет се, рѣчи дѣлимѣе на двое. въ прьвоѡбразное, и прѣводное. ѩко сѐ. прьвоѡбразное, прїимоу. хокю. прѣводное же. хокю въспрїимоу ѡть прїетїа бѡ. въспрїетїе, и проуа таковаа.

Подобно же. и наурьтанїа много ѡбразнѣ глаголют се. что же есть наурьтанїе въ рѣчехъ скажемъ. Наурьтанїе есть знаменїе рѣчи. проста ли есть или сложьна. и проста, даамъ. сложна въздамъ, прѣсложна, въздамъ немоу. Числа же колика соуть въ имѣнехъ тѣнхѡмъ. Что же соуть въ рѣчехъ скажемъ. единственые рѣчи числа соуть сїа. твороу. творишн. творить. твореть. творика. творита. творимъ. творите. Страдателна же. бию се. биешь се. биет се. биева се. биемо се. биете се. биют се.

Сеѝ въ рѣчехъ тѣнхѡмъ числа. число же глаголет се. ѩко ѡть единицьь множна сьчитаеть. лица же въ рѣчехъ соуть се. Чтоже есть лице. рѣчь юже глаголеть кто ѡ себѣ. или къ нѣмоу же ѡ нинѣмь глаголеть. или ѡ нѣмь несоуштнмь тоу. Колико лицьь. трн. прьвоѡ. второѡ. и третїе, ѩко се. глаголю азъ. глаголеш ты. глаголеть онзи. и се оубо лица тѣнхѡмъ. Соуть же и двоина и множна ѩкоже и въ имѣнехъ прѣдѣнихѡмъ.

Времѧ же есть съпротезаемо мира съставленїе. въ немже всако мѣритсе движенїе. (и)ли звѣздьь. (и)ли животь. (и)ли что таковихъ. ѡть соудоу и дѣйства рѣчи, и страсти рѣчи. и посрѣднѣе дѣйства и страсти рѣчи въ времѣнѣ бываемые времена глаголют се. раздѣлает же се времѧ на трое. въ прѣдьбывшее. въ настоеште. въ боудоштее. И пакы

дѣлит се прѣдьбывшеѥ вь четири. вь теженое. вь непрѣдѣлное. вь надьпрѣдѣлѥмоѥ вь прѣдьлежнмоѥ. настоештеѥ же недѣлимо ѥсть. боудоуште иже вь двое дѣлитсе. вь помалѣ бывающтеѥ. и вь боудоуштеѥ. глаголютже се врѣмена дѣйствьнѣ сице. прѣдьбывшее протежеьное быхъ. непрѣдѣлное же, быхъ. двѣже проуїи. ѩзыкоу непрїетиѣ. настоештаго же, быю. вь помалѣ бывающтаго, бытию. боудоуштагоже. бити имамь. страдалнаго же ѕолога врѣмена, сице глаголют се. прѣдьбывшее протежеьное, бѣхоуме непрѣдѣлное, бише ме. настоештеѥ, бию ме. помалѣ бывающтеѥ, бити ме те. боудоуштеѥ, бити ме имоуть. Посрѣдѣже страсти и дѣнства, сице глаголют се врѣмена. прѣдьбывшеѥ протожеьное. бѣх се. непрѣдѣлное бихси. настоештеѥ, бию се. помалѣ бывающтеѥ, бити се ию. боудоуштеѥ, бити се имамъ. Соупроужьства же рѣчи окончаваема, ѩко се. слава. ѕемлѧ. жена. и проуаа женьскаго имене. Ѥгда же ми глаголѥмь раѕлиїе, ѩже ѩвихѡмь вь единицахь срѣднаго имене правоѥ. ѩко се. небо. чювство. дрѣво. и проуаа срѣдниїихь имень.

Падениїа же имень раѕлиїа нетрѣбоуют вь словѣньскомь ѥѕицѣ. инже имоуть прѣдьчиньнихь. подьчиниихь же имоуть двѣ. ѥже соуть сїе, вь моужьскѡмь имени. егоже, ѥмоуже. и оубѡ, егоже, падениїа ѥсть роднаго. ѥмоу же, дателнаго. Вь женьском же имени подьчиньна соуть три. ѥѥ. ѥи. ѥже. и оубо, ѥѥ; падениїа ѥсть роднаго. ѥи, дателнаго. ѥже, винобнаго. Вь срѣднемже, еже и вь моужьскомь. и правих же имень раѕлиїа сь испитаниїемь. подьчиньнаа соуть. аште и вь прѣдьчиньнаа прїемают се. множиихь же имень моужьскихь раѕлиїе ѩко и вь единомь. иже роднаа, ихже. дателнаа, имьже. Вь женскохь же именѣхь множна. правоа, ѥже. роднаа, ихже. дателнаа, имже. Вь срѣднѥм же имени раѕлиїе множно. право, ѩже. родноже и винобно ѩкоже и вь моужьскѡмь, и женьскѡмь.

И оубѡ разлиѵїа вь еллиньскѡмь езыцѣ. многа соуть. Вь словѣнскѡмь же многае сихь нхже рекохѡмь невьмѣштають се. дѣлетьже се вь двоие, вь предѵиньна и подѵиньнаа. И оубѡ предьѵиньнаа того ради глаголютсе ꙗко предьваряють ѵиньи слог именоу. подьѵиньнаже ꙗко посаѣдоуюшта симь. И елика прѣведохѡмь. подѵиньна соуть, ꙗкоже предьрекохѡмь разлиѵїе же сего ради нареѵе се. ꙗко разньствоуе лица именѡмь. сирѣчь, моужьскѡмоу, женьскомоу и срѣднюмоу. послѣдьствоуюшта же разлиѵїю соуть сїа. роды. виды. ѵисла. ѵто же соуть сїа. ꙗкихѡмь вь именѣхь: — И сїа оубо до зде: —

VII.

ИЗВОД ИЗ ГРАМАТИКЕ КОНСТАНТИНОВЕ
О
ПРАВОПИСУ.

Кѵрїлъ философъ.

„Сїа словеса вь кратцѣ изьбраньнаа. ѡть книгы Коньстантина философа. оучителѧ сръбьскаго. бывшаго при благоуастивѣмь деспотоу Стефаноу. сыноу стараго кнеза Лазара: —

Кто хоштеть писати, сьмотри зде. словеса и рѣчи, и бѣлѣгы, ѡхїе и варїе, и апострофь, и сровы, и междоусроуїе. и сьпротивные. и малителнаа слова. и повелителна, и сьвръшителнаа. и кои белѣзы, или коа слова прикладна соуть конмь рѣчемь. ꙗкоже зде ѡбрѣштеши, пиши вь славоу божїю знаменїе, ы.(1) се, ы повелително есть и испльнително. ꙗко би решти, посла господь, апостолы. пророкы. ѥрархы. прѣподобные, постникы. милостникы. храбры. дѣвьставникы. крѣпкы. моужьствены. ликы. лицы. сьлнцы. ѡбразы. сьархангелы. сьгелы. прѣстолы. Давидовы. моученицѣ Варьвары. Акулы. въ Їсоусовы. единородныи сынь сеже ѡ многѣхь единороднїи. ты господи. мы, вы. ныимы. ниые. глаголы. ѡтьрыгноу вѡды. многыи. скоты. вода. Споѣстно. ꙗкоже би решти. бѣхоу тоу ѿы многи. или еже рече апостоль. блюдѣте ѿы. сирѣчь блюдѣте се ѡть ѿы. аште ли самѣмь чловѣкомь глаголѣши се пиши ѿи.

---

(1) Црвенијем су словима ове двије ријечи; тако и сва зачелна.

Аште ли хоштеши отроуе оучить. прьвѣе всего иного. навикѡхомь ѿть светыихь ѿтьць нашихь. писати и оучити въ начелѣ крсте помаган. крштениїемь распехѡмь се Христови въ начелѣ. и о крьстѣ единомь хвалиши се господьни, по апостолоу. ни изиде нѣцїи хоулоу вьносеть въ начелѣ глаголюште. Крсте Боже помаган. и окоженїе твореть крстоу. сеже есть знамениїе божїе на бѣсы, а не божьство. мы же по грьчьскыхь, к҃д (24) хь писменехь, положиль зде начелѡ: —

Крсте помаган.([1]) азь. веде. глаголе. добро. ест. ѕѣлѡ. земли. и. ѳїта. їже. како. людїе. мыслете. нашь. ѯи. онь. покон. рьрци. слово. твьрьдо. оу. фи. хирь. ѱи. ѡ.

Сїа же прилѡбрѣтена соуть нашимь езыкоу. ѩ. ѥ. ю. ѿть. ѥры. боукы. живете. ѣть. ша. ща. щи. чрьвь ъерь.:

Боукы таже изьоучивь сїе сь ѡбоихь страни. по томь написати емоу за молитьвь светыихь ѿтьць нашихь, такоже светыи ѿтьци повелѣше. по томь. цароу небесныи таже светыи Боже. слава ї нынѣ. пресветаа тронце. ѿтьче нашь. господи помилоуи, к҃і (12). вь ѡбразь е҃і. апостоль. Все сїе сь прилежанїемь по вьзрокоу. сирѣчь по срокоу изьоучивь. да изьоуштасть добрѣ. и не даждь емоу ни вь чесомь погрѣшить, или свою волю сьтворити. ни вь словѣ. ни вь силѣ, ни вь гласѣ. аште сице вьмалѣ потроудиши се. инѡгаа богатьства словесна вьскорѣ сьбереши. Такожде и писать, аште хоштеши оучиши писати, все сь бѣлѣгы, и писмени да оучить. иноуто же бѡ оуниу женьнѣнше есть вь Грьцѣхь, или вь Бльгарѣхь, или вь иньхь езыцѣхь. Еже не быти божьствьны глаголь вь питакїехь, или сего сеже паки инако.

Ѡ велико похвально вь оудивлении. Ѡ прѣславное чюдо. или ѡ благочьстивїе господи. или ѡ божьствьныи пльче. мо-

---

([1]) Овдје је попријечно † црвен; тако је и свако зачелно слово.

ангеланоже. ѡ господи спасиже. ѡ господи поспѣшиже. или ѡ владыко призри. помосително. ѡ безаконная сьмилице Іоуденская. ѡ невѣріе, подобная симъ. Рєчємь и ѡ семь писмени ѡ великаа се главно писме есть. Соломѡнь нѡвѣ. вѡды. мѡра. Моусеи. родѡвь. вѡдь. нѡгь. роуть. ѡни. се ѡ мнѡзѣхь. ѡблаци. ѡгниве. ѡроужіа. ѡдры. такожде и ѡ моужехь. Ѳеѡдоръ. Ѳеѡдосіе. Ѳеѡфанъ. и подобная симъ. сеже, О. о единомь, огнъ. облакь. одръ. орьль. о боѕѣ вь поворителныхь же сице. вьходештоу ти господи. вьхожденіе. нисхожденіе. вода. море. небо. Око. оочи. Очи.(1) о мнѣ. о тебѣ, о женахьже. Ѳеѡдора. Ѳеѡфана. Ѳеѡдосіа. онь. омоужи. Ѡньсица. она. о женѣ. ѡтьцоу, о единомь ѡтьцемь. ѡ мнѡзѣхь. отьцоу, отьцемь. Сеже о҃. число дрьжить седмьдесеть. Сеже, н҃. молително, и ськрьшително, и господьствоуюштеие. Молително. апостоли светіи молите се господеви. пророци. моученици. арьхангели, ангели. нерарьси. прѣподобніи. праведніи. патріарьси. милостивіи. блаѕіи. смѣреніи. чловѣколюбивіи, се ѡ мнѡѕѣхь. видѣхѡмь. вино. вина, сирѣчь оуѕрокь. вином тожде глаголеть сирѣчь говори. сего ради. мнеси. три. четыри. ни, неимами, или неимамы. сѫдѣаньное ими. боуди ими господие. писаніе. питаніе. єирѣчь пишта. пи. спи. весели се. вѣни. ѡтьиди, ѡтьстоупи. ѡтьими. ѡтьнеси. оунсти. Споведѣстно. прости господь. молително. прости господи. и оунсти доушоу мою. остави, ѡтьпоусти, прости. Сіе все соуть поклителные, и молителне. споведѣстне же. ѡтьпоусти. прости. оумоли. и подобная симь. такоже вь трьновьскыихь добрыихь изходѣхь ѡбрѣштеши.

Пакы се, ы. дѣлы, добрыими, благыми. добродѣтелными. плѡды. добры. нивы плавы. самарянины. серафѣнини. сѡмантѣнини. єзыкь мнѡгы. єзыци мнѡзіи. єзыкь единь.

---

(1) У ова три имена има у првом о једно зрнце у средини; у другом оо и по једно зрнце; а у трећем два зрнца.

рабы многыи. рыбиць мало. ризы многы. риза едина. погыбе, погыбѣль. рыдахь. рыдахь. ръзыкахь гласы. словесы. молитвы. милостыни. обѣты. обыдѣте. обымѣте. жрьтвы. словесные. бесловесные. помысль съврьшенїи. тъїю помысли. помышленїа. глаголы съврьшени. горы высокыи. или горы. врьтьпы. доубравы. кедры. бысть. бытїе. быкаеть. пытанїе. испытанїе. сирѣть прошенїе. дѣты. отъ нищеты. ѕлы. поустыни. пастырїе. бисры. бисерь. сиры. сирота. сырь, отъ овьць. скрьбы. тѣсноть. клетвы. веригы. врагы. трагы. станы. раны. штиты. жегы. жеглы. пекгы. лоукы. стрѣлы. изъоштрены, споведѣстно въ прьсы, или напръсы Їсоусовы. или прьсть роуѕныи, или ножныи. или прьсть ѕемльная. или прьсть отъ ѕемлѥ. роукы. ланиты. ѕоубы. бѣлы. ноздры. власы. главы. брады. роусы. сеже власы чловѣци. божьственыи, прѣмоудрыи. светыи, о единомь се. сїа вса споведѣстна соуть. съврьшителная же и молителная. и повелителная соуть се. и. ѕастоупи. спаси. помилоуи, оуштедри. съхрани. просвѣти, омы. очисти. омыи Боже, отъсквьрны. освети. штедроты твое ниспосли. покры, съкрыи. съпротивное. брани. раты, воиски. како, тако. би. сѣци, рани. скоуби. оумори ѕаколи; изкрьѕи кьнь, надьворь. вьнь. вьноутрь. вьны. что. нечтоже. кто. никтоже, ѕаніе, тоуніе. како. тако. посрьбскоиже на дворь. вьнь, вьноутрь, нань, нечтоже. би. сѣци. не досади. не оуби. не оумори. не ѕаколи.

Сїа и на прѣдь решти хотештаа. аште добрь изводь обрѣштеши, ресавьскыи. или трьновьскыи. вса оудобно исправиши, и въ свое мѣсто вьмѣстиши. Аште ли нѣсть кое отъ сихъ въ своемь мѣстѣ, то нѣсть домоу владыкы. а иже ли нѣсть домоу владыкы. нѣсть ли. противно; вѣждамь же глаголю. аште и прѣмѣнеть от сихъ еже хотеть, нѣсть чюдно. понеже и мы въсъврьшенїе недостигохомь, нь отъ чести.

Сыже пашы бѣлѣги: † ꙗ идеже погрѣшимь, да приведьши симь мѣсто погрѣшенное. Реченмь ѕде въ кратьцѣ,

и ѡ силахъ гласоу. се / оѯїа глаголюет се грьчьскы. сирѣчь остра. и идеже обрѣтает се, опри оусты. сѣкии. Сеже \ варїа. иже есть тежька. ѡпирающи грьлоуь. Се есть ⌒ перисполеии. срьдьчьнии гласъ, сице. Моусї̑ еиоуже свѣзлюбие. похвалнаа. Се ' апостроф. моужьскыи гласъ. есть. ⌣ а сїа се, женьскыхъ гласъ. 'іоудїт. 'іоуаїанїи. 'іоуаїта. и проуаа 'іоусть. 'іоустинїанъ, моужьска соуть. 'іоулїанъ. и подобна сиыь. ^ се сѐ двѣ двѣ ^ тѐ. сѐ же пакы едино , идеже поучьтоныхъ книгахъ бѣзымають сьписателїе въ свѣдѣтельство. ѡть бытїа. или пророчьствїа, ꙗкоже что глаголю. се дѣвица въ чрѣвѣ прїиметь. или въ евангелїи. рече господь господеви моеиоу. или идеже пре сь еретики се ѡтьꙗвлѣеть православныхъ рѣчи. идеже глаголють, вѣроую въ единога Бога. или исповѣдоують истиньноую богородыцоу или поклоненїе чьстныхъ иконъ. Сїа веса православныхъ соуть. и зрї̑ бѣлѣгь сы единъ ,. А идеже еретичьскые хоулы и блѣдословїа. идеже глаголють богородыцоу не глаголати. или единосоуштна сына, отьцоу не прїемлють. ≍. или ѡть отьца и сына, доуха исходит глаголють; и зрї̑ бѣлѣгы ^ еретичьскые си два, ^ да лште сихъ вьпишеши идеже соуть православныхъ глаголы. видиши ли въ коликоу пропасть низходиши себе окаяньие.

Сеже пакы идеже на конци еуаггелиста, или посланїа Павлова, въ Коринѳїѡмъ. или въ Филїписеѡмъ идеже толикъ стихѡв сїа срока и крьсть. • ✕ такожде. и сїа, • чрьнаа идеже обрѣтаетсе. и се †:· ⲛ̄. и сїа срока мала. и се междоусроучїе. „, сирѣчь коука. ꙗкоже нѣкое ѡтьдьхноутїе посрѣдѣ рѣчи се. Сеже сьпротивнаа. ; ꙗкоже что глаголю. оубѡ царь ли еси ты; или педесеть лѣть не оу мьлаши; и Авраама ли еси видѣль; Сеже великихъ въ разоумѣ иест, ⲍ̄. идеже врьста сьврьшает се. глаголь же нѣкы и подь титлоуь. или въ тои врьстѣ невьмѣштаетсе, еже решти божьственое. или любо кои глаголь. да не запинаютсе

тьтештеи. макра. врахїа. ѯїлн. ѵфень. и подїастоан; и подобнаа сиь. Пакы реуемъ о сеь. трѣзвенїе. трепеть. трессенїе. трава. врата. страна. брана. слока. растворена. сьврьшена:· ✕ ☺

Аште хоштешь и инако сїа словеса. писати, невьзьбранно ти есть. тьуїю право да пишоуть се. такожде, и ѿть Матьѳеа светаго еуаггелїа, аште бьпишеть или реуеть, ѿть Матьтеа, то глаголеши ѿть соуетнаго, или ѿть мачинта. Ѳомѧ. Варьѳоломеи. Наѳанаилъ. Наѳань. Аѳаньсїе. Аѳонь. Аньонь. Аньоесїе. Аѳїногень. Агаѳонь. Еуѳїміе. Агаѳїи. Агатагьгель. Ѳеѡдосїе. Ѳеѡдоръ. Ѳеѡфанъ. Ѳеѡпемьть. Ѳеѡна. Ѳеѡдоритъ. Ѳеѡстирїкт. Ѳавмасїе. Аѳоѡнонь. Киньсанда. Киньсафгїи. Киѳанїа. Киѳлеемь. Киѳїнїа. Марьѳа. Ѳоманда. Ефраньѳоу. Нефѳалимь. Ѳеофилъ. Ѳеѡфилактъ. Сїа и сиь подьбна.

Аште не на своеь мѣстѣ стоеть. все хоулы и разграштенїа соуть. и ереси. нѣцїиже.

Съже ь нѣсть науелно слово. нь поминоватално. и сьврьшително якоже и сь велики ъ, моужь, юнь. Петрь. Павль. и подобнаа сиь. Мали же ерьць се есть ''', сь нимьже глаголеши, нан'иже оупованхь. ним'же, Финїѯ', (и) ан купарис'. и подобнаа. И аште пишеши великы сь ъ. вь мѣстѣ малаго сего '. то растлѣвлеши глаголь. и не глаголеши на Бога оупованїи. нь вь нѣнзврьженїе изьдвора.

Пакы. се е погребенїе. гредеть. греди самь. древлие. предеть. преди. двери. дверце. село. селце. светештїа злать. гредоуштн гредѣи вь име господне.

Пакы ы. прѣподобних. прѣподобнымь. праведныхь. праведнымь. светыхь. или светымь. прѣды. народы. роды вси. рогы. розн. стьзы. поути, нимже ходиши поуты. сирѣуь желѣзы, или поутоу, тожде поутю. по нюемь же ходиши. и да не вьпишеши горѣ .ю или долѣ. оу да не вьзвратиши глаголь. ѩды, сьнѣды. безьсьнѣды. цѣны, безцѣны. вьны.

нами. помилоуи ны. идоли. игры. мышца. мытарь. оуны. ты. о единомь. ти, ѡ мнѡзѣхъ.

Речемь, и о фїтѣ, еже есть писме господьствоуюштее. Θеѡсь, грьчьскы, Богъ глаголет се. нан ѕреи веса Богъ сы. Тїмофеи. чьтыи Бога глаголеть се. и аште пишеши, Θимотеи, шрѡстеи Бога глаголет се. Θимотеи шрость глаголет се. ҂ Кирилъ того ради книжевны отроци, не глаголоуть сїю книгоу бльгарьскоу, нан срьбьскоу. нь словѣньскоу. понеже ѡть з҃. (7). еѕыкь сьстави се, филосѡфь начеть. и сь нимь бѣхоу до о҃. (70). моужїи, иѕданїа ради шкоже сь Давидѡмь егда сьставлише ѱалтырь

Сеже, е. светь господь. нан светыи Боже. сь небесе. на небесехь. хлебыи небесные. сирѣчь врата небесная. препоситъ. преѕвитерь. ти спети выше. выше. и симь. подобная.

Нан нѣт ан горше Несторїеви ереси. еже христїани твореть побратимьство. и приводеть еѵаггелїе скѣдѣтелм своеи прѣльсти. и пагоубные нѣкые молитвы. проповѣедають, ѩко вси христїане братїа есмы по крьстоу господню. Нан свештеньникь на вѣньчани прьвѣе цѣлоуеи невѣстоу, шкоже бї ю себѣ женоу нарекаль. нан сь нею вѣньчаль се симь цѣлованїемь.

Ї. Начаеноже есть, и покорително. Нѡсїфь. Иоуда. Нѡма. Исаакь. Иаковь. Нѡиль. покорителноже. Гаврїиль. Гаврїиль. Оурїиль. Рафаиль. Димитрїе. Григорїе. царїе. трїе. благословенїе. метанїе. бытїе. и симь подобная.

Речемь же и о тїтлѣ сеи. ~ титла есть самь. нан слава. нан царьствїе. шкоже есть. бь, гь, ц҃рь. сн҃це. м҃ць. ц҃рца. бца. ѵ҃лкь. и пр҃.

Привьведьже се и добро сь нею сє ̑. дрьжи глаголы шже скуть сн҃. вл҃ка. вл҃уца. гпожа. м҃лци. бгть. нан речеши бть. непогрѣшаеши. нан бже бе. нан вл҃ль тожде ест ѵ҃лкь.

Таже и сѐ ѯн. господьствоуюштее писме. вь отъвленіе вештемь и гаѡлѡмь. ѡть покоа, и слоба. п с сїрѣчь ѯалѡмь. ѯалтырь. ѯалѡмникь. ѯое. нан Самѯонь. ѯалмы. ѯалѡмь. тѡмьфаннсь. о ѯѡе. рнѯїмїн. ѯнфїстонь, ѯалн. ѯїхїмась. ѯелѡсь. и подобнаа снмь.

Тажде и сѐ ѯ. ѯерьѯь. арьта ѯерѯь. доуѯь. финїѯь. ѯенѡфь. ѯенофѡнть. ѯаньтїе. ѯаньтолоуаь. ѯенѝ. ѯеннкь. Маѯїмь. Маѯимїань. ехн. Маѯеньтїе. Канаѯагорь. Аѝѯеньтїе. Алеѯаньдрь. Алеѯїе. и подобнаа снмь. сьдрьжить же инѡго ѡть еѝренскынхь глаголь: —

VIII.

Ѡ писменехъ Чрьноризца Храбра.

Прѣжде оубо словѣне неимѣхоу книгъ. нѣ чрътами и рѣзами чьтѣхоу и гатаахоу, погани соуште. кръстивше же се римьскыми и грьчьскыми писмены, нажждаахоу се словѣнскы рѣчь безъоустроенїа. нѣ како может се писати добрѣ грьчьскыми писмены, Богъ. или живѡть. или ѕѣло. или цркковь. или чаанїе. или широта. или ѩдь. или юда. или юност. или ѥзыкъ. и инаа. подобнаа симь. И тако бѣше мнѡга лѣта.

По томже человѣколюбьць Богъ строи въса. и не оставляе человѣча рода безъ разоума. нѣ въса къ разоумоу приводе, и спасенїю. помиловавь родь человѣчь, посла имь светаго Кѡстантїна философа нарицаемаго Кирила. моужа праведна и истинна. и сьтвори имь, л҃, (30) писмена, и осмь. ѡва оубо по чиноу грьчьскыихъ писмень. ѡва же по словѣнсцѣи рѣчи. ѡть прьваго же начьнь по грьчьскоу. ѡна оубо, алфа. ась, азъ. ѡть аза начеть ѡбое. и ꙗкоже ѡни подобаъше се жидовскыимь писменемь сътворише, тако и сь грьчьскыимь. жидове бо прьвое писме имоуть алефь. Еже сказаеть оучинюнїе сьврьшаюште. ѩводнимоу дѣтиштоу и глаголюште, оучи се. еже ѥсть алефь. И Грьци подобеште се томоу, алфа рѣше. и сподоби се реченїе сказанїа жидовьска грьчьскоу ѥзыкоу. да речеть дѣтиштоу вьоученїа мѣсто, ништи алфа. коиши се речеть грьчьскыимь ѥзыкомь. Тѣмь бо подобе се светыи Кѵриалль, сътвори прьвое писме,

азъ. нѣ ꙗко и прѣкомоу соуштоу писмени азъ. и ѿть Бога даноу родоу словѣньскомоу на ѿтьврѣстїе оусть. вь разоумь оутештны се коукбамь. великомь раздвиженїемь оусть възъгласит се. а ѿна писмена маломь раздвиженїемь оусть възгласет се и исповѣдают се. Сеже соуть писмена словѣньскаа. сице ꙗ подобаеть писати и глаголати. а҃ б҃ в҃ г҃(1). Друзїиже глаголють, поуто ѥсть, л҃н (38) писмень сътворилъ. а можеть се и мъньшимь того писати, ꙗкоже и Грци. к҃д (24) пишоуть. и не вѣдеть колицѣми пишоуть Грьци. ѥсть бо оубѡ, к҃д, писмень. нѣ не напаѣнꙗють се тѣми книгы. нѣ приложили соуть, двѡгласныхъ, а҃і (11) и въ писменехь же, г҃ ѕ҃ е҃. д҃, десетное. и д҃ дьтное. и сьбирають се ихь, л҃н. Тѣмже подобно. и вь тъжде ѡбразь сьтвори светыи Кѵриалъ, л҃н (38) писмень. Дроузїиже глаголють. ѵесомоу соуть словѣньскы книгы. ни того во есть Богъ сътворилъ. то̀ ни аггели. ни соуть нѫде конни. ꙗко жидовьскы и римьскы и еллиньскы. нѫде ѿть кона соуть. и приѥтно соуть Богомь. А дроузїи мнеть ꙗко Богъ намь ѥсть сътворилъ писмена. и невѣдет се ѵто глаголюште ѡкаанїи. и ꙗко прїми ѥзыкы есть Богъ повелѣлъ книгамь быти. ꙗкоже въ еѵаггелїи пишеть. и бѣ дьска написана: жидовьскы. и римьскы. и еллиньскы. а словѣньскы нѣсть то̀у. тѣмь же нѣсоуть словѣньскыѥ книгы ѿть Бога.

Кь тѣмь ѵто̀ глаголѥмь. или ѵто реѵемь кь тацѣмь безоумїемь. ѡбаѵе реѵемь ѿть светыхь книгъ ꙗкоже наоуѵихѡмь се. ꙗко къса по редоу быѥають ѿть Бога. а не многдою. нѣсть бо Богъ сътворилъ жидовьска ѥзыка прѣжде. ни римьска. ни еллиньска. нь сирьскыи. ныже и Адамь глагола. И ѿть Адама до потопа. и ѿть потопа дондеже Богъ раздѣли ѥзыкы при стьлпотворенїи ꙗкоже пишеть. размѣшеномже вывшемь ѥзыкомь. и ꙗкоже се ѥзыци раз-

(1) У повијести бугарске рецензије овдје су сва слова исписана. Рат. стр. 89.

мѣсише, тако и нравн и обычае и оустави. и законн. и хытрости. на езыкы. Егѵптѣнѡмь же землемѣренїе. а Перьсѡмь и Халдеѡмь и Асирѡмь, звѣздоучтенїе. влъшкенїе. врачеванїе. чаробанїа. и въса хытрость человѣча. жидовѡмже светые книгы, въ нихже есть писано. ꙗко Богъ небо сътвори и землю. и веса ꙗже на нем. и человѣка. и веса по редоу ꙗкоже пишеть. Еллинѡмь граматикїоу. риторнїоу. философїю. Нъ прѣжде сего Еллини не имѣхоу своимь езыкомь писмень. нъ финичьскыми писмены писахоу свою рѣчь. И тако бѣше мнѡга лѣта. Памамиди же послѣждь пришьдь. начьнь ѡть алфы и виты, ѕі (16) писмень тькмо Еллинѡмь обрѣте. прѣложише имь кадьмьлисїи писмена, г҃. тѣмь же мнѡга лѣта, ді (19) писмена писахоу. и по томь Симонидь обрѣть приложи двѣ писмени. Епихарїиже сказатель, г҃. писмена обрѣте. и събра се ихь, кд (24). По многѣх же лѣтѣхь Дионись граматикь ѕ, двѡгласныхь обрѣте. по томже дроугыи, е҃. и дроугыи, г҃, чисменитаа. и тако многи мнѡгыми лѣты, едва събраше, лн (38) писмень. По томже мнѡгѡмь лѣтѡмь миноуеше. божїемь повелѣнїемь обрѣте се, о҃ (70) моужь иже прѣложише ѡть жидовьска на грьчьскыи езыкь. а словѣньскые книгы, единь светыи Кѡстантїнь, нарицаемыи Кѵриль. и писмена сътвори и книгы прѣложи въ малѣхь лѣтѣхь. а ѡни многи мнѡгы лѣты, з҃ (7) ихь писмена оустрои. а о҃ (70) прѣложенїе. тѣмь же словѣньскаа писмена, светѣиша соуть и чьстнѣиша. свѣть бѡ моужь сътворилъ ѝ есть. а грьчьскаа, Еллини поганїи. аште ли кто реченть ꙗко нѣсть оустроилъ добрѣ. понеже се постражають и еште. ѡтьвѣть реченъ симь. и грьчьскы такожде, многажди соуть постражали. Акилаа и Симьмахь. и по томь ини многи. оудобѣе бѡ есть потворити неже прьвое сътворити. Аште бо въпросиши книгочие грьчьскые глаголе. Кто вы есть писмена сътворил. или книгы прѣложилъ. или въ кое време то рѣдьци ѡть нихь

вѣдеть. Аштѧ ли вьпросиши словѣньскые боукаре гааголе, кто вы писмена сътворилъ есть. или книгы прѣложилъ, то̀ къси вѣдеть. и ѡтьвѣштавше рекоуть. светыи Кѡстантїнь философь нарицаемы Кѵриилъ. тъ намь писмена сътвори и книгы прѣложи. и Меѳодїе братъ его. И аште вьпросиши вь кое врѣме, то̀ вѣдеть и рекоуть. ꙗко вь врѣмена Михаила царѧ грьчьскаго и Борисѧ кнеѕѧ блъгарьскаго. и Растицѧ кнеѕѧ моравска. и Коцелѧ кнеѕѧ блатеньска: —

Вь лѣто же ѡть съѕданїѧ въсего мира.

ѕтѯг (= 6363 = 855) соуть же и ини ѡтьвѣти. юже индѣ речемь. а иниꙗ нѣсть врѣме. Таковь раѕоумь братїе Богь есть далъ Словѣнѡмь. емоу же слава и чьсть и дръжава и поклонѧнїе. нинѧ и присно и вь бескѡнечьные вѣкы, аминь. —

IX.

БИЉЕШКЕ ИЗ СТАРИЈЕХ КЊИГА КЊИЖНИЦЕ ХИЛАНДАРСКЕ.

1. Јеванђеље на пергамену in fol. српске реценсије с арабескама у злату и разнијем бојама једно од најљепших, ћирилицом, за која се до сада зна. На крају: „Азъ грѣшны Глигорие дїакъ недостонны нарещи се дїакъ ѕаставихъ сие еванґелие ѕлатомъ кнеѕю великославномоу Мирославоу синоу Ѕавидиноу. А мне господи не ѕабоуди грѣшнаго ны храни ме себѣ дѣ ми ѥсть господьне жаль. тебѣ работави кнеѕю своемоу господиноу. дѣ мне нехраниши грѣшнаго. (Година избрисана с пергамена ножем! — ?) Али се зна по именима: Завида и сина му Мирослава, брата и синовца Немањина, да је из 12 вијека.

Упоредивши овај запис с онијем, који је прештампао г. С. Новаковић у књизи „С археолошке изложбе у Кијеву 1874 г. стр. 33—34. из „Записака императорской академіи наукъ, томъ XXII, к. I“, у коју га је унио И. И. Срезневски из збирке владике Порфирија, руског старинара; по мојему читању находе се неколике ситне разлике; иначе су једнаци.

Важност овога Мирослављева јеванђеља иште, да те разлике, и ако су ситне, овдје истакнем; толико прије, што је тај запис по читању и испису Порфиријеву прошао кроз руке два стручника, који нијесу имали у рукама оригинал.

У Новаковића:	У орђиналу и моје читање:
„Грнгорне“;	„Глнгорне“;
„ны храни себѣ“;	„ны храни ме себѣ“;
„господине жаль“;	„господьне жаль“;
„работавши“;	„работаеи“;
„дѣ ми е не хранишн“;	„дѣ мне не хранишн“.

За лист, који је био на угледу на кијевској археолошкој изложби 1874 г. из јеванђеља, из којега је поменути запис исписан и штампан (1), вели Срезневски: „листъ этой великолѣпной рукописи хранится въ собраніи пр. Порфирія, остальные листи на Аѳонѣ“.

Из овога се не види: јесу ли и лист и запис из Мирослављева јеванђеља, из којега сам и ја исписао овај запис? или су из неког другога, за које се до сада не зна?

Ако је тај лист заиста из хиландарскога Мирослављева јеванђеља, трудно је појмити, којим је путем обогаћена њим збирка пр. Порфирија, кад листови тога јеванђеља нијесу разасути; него је у тврдом везу сачувано тако добро, као да је сада прошивено и укоричено?! —

---

2. Јеванђеље на пергамену in fol. српске рецензије с арабескама у злату и разнијем бојама писано краљу Душану. У њему се находи веома важан запис између заглавака и јеванђеља Матејева: **Сиѭ божьствьнаѭ и прѣблаженаѭ книга реньше тетраєѵаггелъ. писа се вь Свѣтои горѣ. благоѵьстивѡмоѵ. и христолюбивомоѵ. и свѣтородномоѵ. прѣвысокѡмоѵ. и самодрьжавномоѵ господиноѵ кралю. ѵетвьртомоѵ Стефаноѵ. ѥмоѵ же богь подасть помилости своѥй. и молитвами свѣтихь ѥго прѣ-**

(1) Срезневски. Записки императ. акад. наукъ т. XXII. к. I. ст. 137—40. Новаковић, С археолошке изложбе. — Биоград 1874 г. ст. 35—36.

родитель въ ѡбьдрьжание и въ ѡбласть имѣти всоу срьбьскоу землю. и на Загорие даже до Бдинѣ. грьчьскоу землю даже до Мороуньца града, рекьше Христополѣ. на Солоунь и Диѡкантию всоу даже до Драча. Се же бысть по дароу божию. добродѣтелан его дѣлѣ. мылостывь бо бѣше паче мѣри. кротькь дольготрьпѣливь. моужьствомь оукрашень и красотою тѣла. яко инѣдиномоу таковомоу въ зороу быти въ благочьстывихъ царихъ. и въ то лѣто начеть здати монастырь архагела Михаила въ Призренѣ градѣ. на помощь и на спасение да моу есть доуши и тѣлоу егоѡоу. а хотеще чисти си тетраеуаггелъ помниште прьвореуснаго Стефана краля.

Године, кад је писано, нема; али се дознаје по реченици „и въ то лѣто начеть здати монастырь арха(и)гела Михаила въ Призренѣ градѣ“, да је писано између 1333 и 1348 г.

У истом јеванђељу на крајњем листу има овај запис:

Сеже боуди вѣдомо хотещомоу чисти книгоу сию. яко недрьжить црьк(ѥ)и вселеньска. ни на блажена. ни на литоурги. чисти апостола любо еуаг(г)елїа на всакь дьнь свѣтимь. нь чтию редовие. рекьше стаь прѣзь все годиши. и свѣтимь избранымь иже имать тропарь. аще ли хощеть кто литоургию комоу свѣтомоу творити ищи ѡбще свѣтомоу противоу свѣтомоу. а еже чисти на всакь дьнь свѣтомоу. оть свога изволениїа. (Овдје је цио ред избрисан ножем).

Си тетроеуаг(г)ель писа се въ лаврѣ свѣтаго Афанасиѣ. оть изьвода манастирьска. и хотен прѣписовати да не дрьзнеши разврашати

на своѥ хотѣниѥ. нь пишиѭко же обрѣтаѥши. по нѥже нашь родь разврѣтнаи соу многе книгы нѥбѣдоще силоу ѥзыкоу грьчьѣомоу.

---

3. Животопис св. Саве српскога на пергамену 4-на има 210 листова; добро сачуван. — Житиѥ и подвизы ѥже вь поустыни сь своимь ѡтьцемь. и ѡсобь хождениѩ. и оть чести чюдесы сповѣданиѥ иже вь свѣтыхь ѡтьца нашего Сави прьвааго архиепископа и оучителѧ ѿ҃ сръпскаго. сказано прѣподобьнымь Доментїаномь, иноком и презвѣтеромь монастира Хиландара нарицаемаго. Сьписано же Ѳеѡдосиѥмь мнихомь, тогожде монастира. Благослови.

На крају животописа:

„Слава сьвершивьшоу ми, богоу нашемоу Їисоусоу Христоу сию божьствьноую книгоу, вь лѣто ҂ѕѡмд (6844 = 1336) рукою грѣшнаго Ѳеодоула“.

---

4. Јеванђеље на пергамену in fol. с дивнијем минијатурама 4 јеванђелиста, бугарске реценсије, добро сачувано.

На крају листа гдје је завршено јеванђеље Марково, находи се ова биљешка: Богомъ и царъ царьствоуѧщимъ. и владыка прѣвладѧщимъ. творѧ и дѣѧ и съкръшаѧ хотѣнїа и дѣла блага волеа боѧщихъ сѧ. и твораѧщихъ волѧ его. благоизволи оусрьдїемъ сьрдца своего велїкыї царь Геѡргїе. Синъ великаго царѣ Ѳеѡдора Сватослава прѣдръжѧщомоу скїптра. блъгаръскаго же и грьцкаго. и изписакъ сїе четвероблаговѣстїе, повелѣнїемъ царьства его, въ слава, и хвала, и чьсть ѻ҃ѩ и сыѩ и свѣтомоу доухоу. царь-

ствоу же имъ оставленїа и прощенїе грѣхомъ† въ лѣто ҂ѕѡл (6830 = 1322)“.

По дну листа глаголицом:

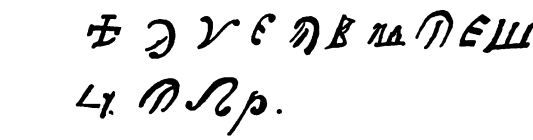

---

5. Јеванђеље на пергамену in fol. српске реценсије с особито лијепијем минијатурама у злату и различитијем бојама. На крају овај запис:

„**Сиѥ свѣтыѥ, д҃ роблъговѣстныѥ кингы. поучеиѥ и свръшиѥ се повелѣниѥмь и попечениѥмь прѣподобнаго отца нашег игоумена кѵрь Арсениѥ, въ лѣто ҂ѕѡмє** (6845 = 1327) **индиктиѡна є҃го** (5) **богоу на славоу. нами аминь.**

Малю же вы чтоущихь ѥ, ѡ недостатьчьныхь простите Романа грѣшнаго т҃а, инока чрьтавшаго сихь“.

За тијем на другом и крајњем листу:

„**Сиѥ светоѥ евангелиѥ храма прѣсвѣтыѥ богородицє манастыра нарицѥмаго Хиландара лаври светаго Симеѡна и Савы въ свѣтѣи горѣ Афона. Повелѣниѥмь чьстнаго въ свещенономѡхь игоумена кѵрь Арсениѥ роукою смѣренаго инока Романа писа се, въ дьни благочьстваго и прьваго цара Срьблѥмь кѵрь Стефана въ лѣто ҂ѕѡмє** (6845 = 1337) **индиктиѡна є҃го** (5)“.

Те је године Душан владао, али није био цар.

На истом листу другом руком овај запис:

„**Послѣдже оукраси се чьстнымь въ свѣщено иноѡхь игоуменомь кѵрь Дорофеѥмь. Въ царьство благочьстиваго цара кѵрь Стефана**

Оуроша Срьбльмь вьтораго, сына прьвомоу прѣвысокомоу вь крѣпости же и дрьжавѣ и благоучьстїи и всакои добродѣтелн цароу кѵрь Стефану. вь лѣто ҂ѕѡѯн (6868 = 1360).

Маѯдоу же да подасть комоуждо по безмѣрнѣи благости, добрнмь датель бог“.

---

6. Јеванђеље на пергамену in fol. српске реценсије, на крају:

„Списа же се сїа книга. вь лѣто ҂ѕѡѯд (6864 = 1355) индиктионь д҃ (9).

Вь то врѣме прѣстави се прѣвысокы господинь, а҃ (1) царь срьбскыи. сынь светаго краля Оуроша, г҃, го. (3) Стѣфань Доушана. ѥмоу же боуди вѣчна паметь“.

---

7. Јеванђеље на пергамену in fol. српске реценсије, на крају:

„Слава сьвершителю богоу вь вѣкы аминь. Григорїе именемь мнихь не дѣломь. исписахь сию книжицоу светомоу великомоучеником Христокоу Пантелеимоноу. повелѣнїемь господина и отьца ми вьсечьстнаго старца Исаие. тѣм же простите ме не потрѣбна“. Нема године, кад је писано. Али се може одредити 14 в., јер је ово онај знаменити Србин Исанја из 14 в. Види његов животопис у овоме Гласнику стр. 63.

---

8. Јеванђеље на пергамену in fol. српске реценсије, с арабескама у злату и бојама и овијем записом:

„Азь рабь Христовь Станѥвнь великыи воевода Никола приложихь свѣтїи и божьствьнїи тетраевангель прѣчистой богородице

хиландарьской. и молю егоже изволи богь игоумена и всоу братию вь домоу светие богородице хиландарьскые или господьствующа сербьскою землею сие смѣрно троудолюбие неотнети ѿть домоу богородице хиландарьскые аще ли потьщи се кто любо отьнети сие оть богородице хиландарскые, да моу есть мьстьница богородица сега свѣта и вь дьнь страшнїи соудищи Христови". — Године, кад је писано, нема.

---

9. Јеванђеље на хартији in folio, српске реценсије. На крају овај запис:

„Вь славоу иже вь тронци благоучьстно славимомоу господоу нашемоу Іисоусоу Христоу вь лѣто ҂ѕцнѳ (6959 = 1451). сьписа се сїа книга вь дни благоучьстиваго и христолюбимаго господина деспота Вука. тогда владиучьствующу новооосвещенему митрополитоу белградцкому кирь Филоѳею. и сьписа ю попь Їѡань. господїе и отци и братїе молю ви, кого донде сїа книга учьтете исправающе аще самь что и сьгрѣшиль никто бо есть безь грѣха тькмо едень богь. сице ѿбрѣтохь вь изводѣ. сьвершителю богоу, отцоу и сыноу и светомоу доухоу нинѣ и присно и вь вѣкы вѣковь амїнь".

---

10. Јеванђеље на хартији in folio, српске реценсије с овијем записом:

Вь лѣто ҂зрѯѕ (7166) а от рождьства бога нашего Іисоуса Христа ҂ахни (= 1658) мѣсеца геноуарїа 16. Смѣренїе наше Максимь архїе-

пископь пекцскый, прїнде въ светоую гору афонскюоу. въ великоую лавроу србьскоую монастирь Хиландарь“.

---

11. Јеванђеље на хартији in fol. бугарске реценсије. Приложио га Хиландару Дмитар, спахија од Подгорице ҂зрн (7108 = 1600).

---

12. Јеванђеље на хартији in fol. штампано, бугарске реценсије. Запис на крају српски.

„**Повелѣнїемь господина Їоана Басараба великаго воеводи сина Їо господина въсеи земли оугровлахїнскои и подоунавїю. троуд. свещеноиноковь Макарїе въ лѣто ҂зк** (7020 = 1512).

---

13. Псалтир на хартији српске реценсије, без године. На једној корици унутра запис овај:

„**Сы ѱалтырь ѡправи смѣрни Єлевтерїе быви наслован прїети сань архиереиства бѣлиградскїе епархи при архиепископе србьскомь Максиме лето ҂хрна** (7151 = 1643).

---

14. Хронограф на хартији велике 4^не^ српске редакције; има 157 листова. На крају запис другом руком:

„**Сїа книга рекома царославникь монастира Хиландара храмъ ваходъ пресвятие богородице васката свѧтихъ подписа грѣшни Рахфанлъ їеромонахъ лето ҂афн** (1508)

С почетка су на 38 листова питања и одговори из догматике и о створењу свијета из историје библијске, и неколике различите бесједе св. отаца.

На 29 листу почиње повијест од створења свијета библијским начином, и о царевима римским и грчким.

У њему нема повијести ни о једном српском ни бугарском владаоцу. Али имају заграде на странама листова црвенијем мастилом, које се тичу бугарске историје, и које сам тачно исписао. Види се јасно, да их је биљежио неки Бугарин.

На 89 листу: „Царьство Анастасїа цара. На страни листа: При саїи цари, наше блъгаре поемахи землаю сїю. прѣдшьшꙋ бьдынѣ. и прѣжде научеше поимати олнѣю землаю ѡхридскоуѡ и по томъ сїю въсꙋ“.

На 90 листу: „Ѡть исхода же Блъгаромъ о нинꙗ ѡ.о. лѣто.

На 115 листу. „Царьство Константина брата Имизие.

„При семь Константинѣ цари придоше Блъгаре през Доунаво и отъюше Грьком землаю сїю въ нюи же живоуть и до нинꙗ. разбивше их. прѣжде же нарицаше се землꙗ сиꙗ Мисїа“.

На 121 л. „Царьство Льва Иконоборца.

„При семь цари Львѣ, Кꙋмане нападоше на Царинградь, и на всю землю. иже и потоноуше въ мори, и избиени Грькы. А проуїе блъгаре съкоше вьса“.

На 125 л. „При семь Львѣ бысть кньзь Блъгаромь Кордамь.

На 127 и 8 л. „Царьство Никїфора Геника.

„Сь Никїфорь, изиде на Блъгарскꙋю землаю при Крꙋмѣ кнезе. испрва оубѡ побѣди его. и расхити имѣнїе носимое имь тогда. и по томь же добрасе. Крꙋмь съ своими ѡставишими оть разбоꙗ, нападе нощїю на цара. и не тькмо разби Грькы, нь и самомъ царю главоу отърѣза. и окова крхъ ее сребромь и вълива вино вню. даваш Блъгаромъ пїти“.

На 129 л. „Царьство Михаила Пигавса. „Сь симъ царемь пак Кроумь кнѣзь бранъ състави под Ѡдрїнїемь, и разби его. ꙗко ни самому цареви едва оутещи. Вьсеже царское имѣнїе Блъгаре вѣзаше: и грѣуьско“.

Царство Льва Арменина иконоборца.

На 130 л. „Сь сиковомъ царемъ пак Крумь красе въ Ѳравѝ. испрьва оу битвѣ Блъгаре побѣдише. Гонꙗщамь же Българомъ Грькы. неопаснѣ. Вьзвративше се они, разбише нхъ ꙗко мало и самъ. Кру(мь) неоухващенъ бысть. коню его пьдшу подь нимъ“.

На 131 л. „Царь Грькомъ Мїханлъ.

„При семь цари въста нѣкто Грькь їменемь Ѳома, и орав много чисто вонскь ꙗко мало и всоу грьчьскую землю и приде хоте отъети Мїханлу царьство. Нь изшьдь блъгарскы кнѣзь Мортаго, разби его. и побѣди. зане велику любавь имꙗше съ Михаиломъ“.

На 132 л. „Царство Мїхаила сина Ѳеѡфилова.

„При семъ Михаїле цари, и при матери его крьстише се Блъгаре. отъ толѣже до нинꙗ лѣтъ фіа. (511). Нѣкогда бо невѣмъ ꙗко сестра Блъгарьскаго кнꙗза плѣнена бысть Грькы, и въ царьскомь дворѣ прѣдана бысть и крьщена бысть и наоучена кнѣзѣ. Вь царство же сихъ царен мирь соущу великоу Грькы и Блъгари и премѣнена бысть на нѣкоемъ болѣрнѣ Ѳеѡдорѣ Коуфарѣ. Пришьдьши она непрѣстааше оучещи брата своего ѡ вѣре Христовѣ, дондеже и крьсти его. оному же крьстившоу се въсташе Блъгари на нь, хотеще оубити его, ꙗко вѣру нхъ ѡставльша. Нь тыи изшьдь на брани, по-

бѣдн нхъ. и отъ толѣ крьсти, обѣхъ волею, а другы нхъ и поуждею".

На 136 л. „Царьство Василїа Македонѣнина.

„При семъ Василїи цари крьстише се Руси".

На 138 л. „Царство Льва прѣмоудраго, сина Василїева.

„Сь Львь царь, Оугры изведе по пизмѣ на Сїмеона цара блъгаромъ, понеже конску него многажди разби. иже и разбивше его. поплѣнише блъга. а то̀ застристь вьдрьстѣ (?). Сїмеонъ пакы воевавъ на Вугры (sic) попаѣнивъ земаю нхъ, и самѣхъ разби и възвраща се отъ тоудѣ пакы брань съставн съ Грьки и побѣди нхь".

На 140 л. „Царьство Александ. брата Львева и Константина сина Львева.

„При семъ Константїнѣ цари. Сїмеонъ блъгарскы вънде по мору въ Царградь и благословн се отъ патрїарха, и обѣдова съ царемъ. и съ нимъ изьшьдьше же отъ туду нача плѣновати. и брани бывши, побѣди зѣ Грьки по двашн".

На 142 л. „Царство Романа Лакапїна.

„При семъ цари Романѣ блъгарскѝ царь Сїмеонъ многажди до самаго Царграда плѣни, паче же и царьскѝ дворь пожеже; Їоврии прїеть и при семъ цари умре".

На 143 л. „Царьство Романа, сына Константина багрѣнороднаго.

„При семъ Романѣ цари, Петрь царь блъгарскѝ оумрѣ. синове же него Борисъ и Романъ — талника и суща въ Царградѣ отъпоущена быста въ свое".

На 145 л. „Царьство Никїфора Фоки.

„При семъ Никїфорѣ цари, плѣнише Руси блъгарскую ѕемлю по двашь въ двою лѣтоу. царьствоваше Никїфорꙋ изведшꙋ сва слава на нихь“.

На 148 л. „Царьство Їоана Цимисхїа.

„Сь Цимисхїи царь приють Прославоу. и бъѕемъ въса царскые бѣлегы. и самого Бориса отъведе въ Цариградь. съвасуе юго тамо съ царьскыхъ и сътвори юго магистра. сеже юсть сань веліи въ Грьцѣхъ. По приюти же Прославѣстѣмъ. Свеславоу кнезю рускомꙋ, поплѣнившꙋ блъгарьскоую ѕемлю, и под себе сътворшоу. а въ дрострѣ емоу сꙋщꙋ. Шедь тамо Цимисхи съ многими ратники побѣди юго. самагоже своеволанѣ. отпоустн. Нъ и тъ дошедь въ Печенѣги, тамо сконуа се съ всѣми сконми“.

На 149 л. „Царьство Василїа и Константїна. синꙋ Романе цара.

„Съ Василїе царь разби Самꙋила цара Блъгаромь по двашн. и приють Бдинь и Маниськ и Веанкоу Прославоу и Малинъ и проуе градовы многы. нь и Скопїе прѣдан бысть емꙋ Романомъ сына Петра цара. Тамо бо бѣ далюмоу Самꙋиль царь владати. ибо Блъгаре до Ѡхрида и до Драуа и далеюе царьствоваше“.

На 150 л. „Съ царь Василїе. многь и безчисльны плѣновы сътвори Блъгарѡмь, и разбое аюты ибѡ разбивь Самꙋила цара ѣи (15) їнлїадъ Блъгаръ осаѣпи. на въсако сто едного ѡставаѣа съединюмъ окомъ. и отъсла ихъ къ Самꙋилꙋ. видѣвь же ихь онъ отъ жда оумрѣть. —

На 151 л. „Самодрьжьство цара Константїна брата Василїева.

„Отъ сего Василїа бысть блъгарское царьство подь областїю грьчьскою, даже и до Асѣнѣ цара блъгарѡмь прьваго“.

---

15. Јеванђеље на пергамену in folio без првога листа, српске реценсије. Године нема, кад је писано. На свршетку Јованова јеванђеља при дну листа запис црвенијем мастилом:

„Рабь Христовь дїѩкь Боунило написах. снаксарь по трѣеванглоу реую господина митрополита Даминѩна. да ѩще есть что и прѣгрѣшно. прашанте, а некльнинте. ерѣ непнсань типикь едьн-га посрѣдь. нь се послѣ приписа да гледан добрѣ“.

За овијем на првом цијелу листу молитва „раздрѣшеньна“. За тијем на другом листу „слово светаго Константина философа“, које сам исписао цијело онако, како је у јеванђељу.

X.

СЛОВО КОНСТАНТИНА ФИЛОСОФА БУГАРСКОГА ПРЕСВИТЕРА (1).

„Проглась ѥсть свѣтаго ѥвангоуліа. ꙗкоже пророцѣ прорекше соуть прѣжде. Христось гредететь ѥзыки сьбрати. свѣть бо ѥсть всемоу мироу. рѣше бо ѡни слѣпіи прозрѣть. глоусіи оуслышеть слово боуковное. бога познають ꙗко достоить. тѣмьже оуслышите Словѣніи вси. дарь бо ѥсть оть бога сьзданъ. дарь божіи десные ѵестіи ѥсть. дарь божіи доушамь николи же тлѣѥ. доушамь тѣмь иже и приимоуть. се же ѥсть дарь. Матьѳеи, Марько, Лоука, Їѡань. оучить вьсь народь глаголюще. иніко лѣпотоу своимь доушамь. ведете, любите и радоуите се. ѥлико же хотеть грѣхь тѣлоу отвръщи. и мира сего тлю отложити. и ѥлико житіѥ раиское ѡбрѣсти. и избѣжати оть ѡгнꙗ горещаго. въ нь мѣтенꙗ оть вьсего оума. слышите словѣньскь народь вьсь слышите слово оть бога бо приде. слово иже крѣпить доуше ѵьльвѣѵьскіѥ. слово ѥже крѣпить срьдьца и оумы. слово вьса готовашь бога познати. ꙗко бо безь свѣта радость не боудеть. окоу видещю божію тварь всоу. нь все ни лѣпо ни видимо ѥсть. тако и доуша всака безь боуковь не видещи божїꙗ закона добрѣ. закона книжьна доуховнаго. закона рай божіи ꙗвлꙗюще. кыи бо слоухь громнаго

(1) Ова је бесједа два пута штампана у Русији: у „Русской бес. 1858 г. II. стр. 108, од Гиљфердинга; и у „Истор. опис... Хиланд. од архим. Леониде 1868 г. Москва. Није дакле с горега, да је и ми имамо.

поутна неслышавь можеть бога бояти се. но ѕари же паки цвѣта неоуханци. како разоумѣють се божие чюдо. оуста же сладька нечюють. яко камена творить чьловѣка. паче же сего доуша безбоуковна. мрьтва бывать се вь чьловѣцѣхь. сеже все мы братие замишляюще. глаголюмь свѣть подобающь. еже человѣки все отлоучить оть житиа скотска и похоти. да неоумь имоуще неразоумьнь тоуждимь езыкомь слышеще слово. яко мѣдна звона гласа саншите. се бо свѣты Павль оуче рече. молитвоу свою вьздаю прѣжде богоу. яко хощю словесь петь изрещи. да и ве братиа разоумѣють. неже тмоу словесь неразоумьнь. кыи бо чловѣкь неразоумѣеть. кыи неприложить притче моудрые. сказающа бесѣды правинамь. яко бо тлъ пьтехь настоить. все плещи паче гноа гноещи. егда своего брашна ненмать. тако доуша всака отьпадаеть жизни божиа ненмоуще живота. Егда словесе божиа неслышить. иноуже паки и притчю моудроу зѣло. да глаголюмь человѣци любещи се хотеще расти божиемь растомь. кто бо вѣры сѣ ѥ невѣсть правы. яко сѣмене падающа на нивѣ. тако на срьдцахь чловѣчецѣхь. требоующе дьжда божии боуковь. да возрастеть плодь божии паче. кто можеть притче все. обличающе безь книгь езыки. невьгласѣ смысль нѣглаголюща. ни аще езыки вса оумѣеть. можеть сказати немощь сихь. обаче свою притчю да пристаѩю. многь оумь вь малѣ рѣчи каже. иази бо вси безь книгь езыци. брати се немогоуще безь ороужиа сь противникомь доушь нашихь. готовивь плѣнѣ моукы вѣчные. иже бо езыци нелюбите крага. брати же се мысеще с инымь зѣло. отврьзѣте прилежно оумоу двьри. оружые приеймше тьрьсиа еже коують книгы господние. главоу троуще непрїязни велми. боукви бо сие иже приметь моудрость Христось глаголеть. и доуше ваше крѣпить. апостоли же сь пророкы вси. иже бо сихь словеса глаголюще подобии боудоуть крага оубити. побѣдоу приносеще вь богоу

доброу. пльти бѣжеще ѿ гноєвные. пльтне єже житоть
ꙗко вь снѣ. непадающе. крѣпко же стоєще. богоу ꙗвльше
се ꙗко храбри. стоєще одесноую оу божиꙗ прѣстола. єгда
огнємь соудить єзыкомь. радоующе се сь ангелы вь вѣкы.
присно богословеще милостиваго всегда книжными пѣсми.
богоу поюще человѣкы милоующемоу. ꙗко томоу подо-
баєть всака слава. часть же и хвала божиꙗ выноу. сь оцємь
и сь светымь доухомь. вь вѣки вѣкомь оть ксеє твари.
аминь".

XI.

На крају овога јеванђеља находи се заклетва попа Ђорђа епископу хвостанском.

„Молитва светыхъ отьць. иже хощеть. прикети поповьство:· правило:·

„По правылоу светыхъ апостоль. и светыхъ отаць седми зборовь иже оуставише правила. и законе црькьне. азъ попь Георгие приехъ поповство оть епископа хвостьньскаго Носифа. и обещахъ се цркви светои богородице епископии хвостьньскои. и настоящимь епископомь хвостьньскымь. и записахъ сие обещаные своею роукою. тако оть селе и до сьмрти моее. да сьмь сынь црькоевны. и да дохогю къ епископоу на зборь съ поклономь законнимь (г̃ поуть) оу годищи. о кьскрьсени. и на рождьствѣ христовѣ. и о покладехъ. и да неоудрьжоу законога доходька црькевнога. никонмь оухищьреннемь дитаволимь. и да не нагокорю властелина да ми оть ѿлн (отьмолн) доходьнь црькьви. ны да га силом оудрьжоу ни да се оукрнюшьнимь. тако ли прѣстоуплю сые више писаньние и обещание да есмь проклеть оть господа бога вьседрьжителя. и оть прѣчистые его богомат(е)ре и оть сплыуьстьнаго (?) и животворещаго креста. и оть светыхъ ѥ҃і (12) врьховьныхъ апостоль. и четирехъ евангелисть и оть светыхъ великынхъ патриярьхъ и пророкь. Аврама, Исака и Іакова и проуи иже по редоу. и оть светыхъ проповѣдникь. ѯ҃ (70) апостоль и моученикь. и светитель великыхъ Василия. Григория. Іоана златоустаго. Іоана милостиваго. и Николая и проуихъ же по редоу. и оть светыхъ отьць оть

седьмн ꙁборовь. и да неимамь оучестиꙗ сь праковѣрьнимн
нерѣн. и причестити се прѣчнстаго тѣла и крьвн христове.
нь да нмь оучестие сь Арнею и Несторнемь. и сь Нюдою
прѣдателемь христовѣмь. и да ме неотрѣшн оть сие кастьке
нн папа (?) нн патрнꙗрьхь, нн апостоль (?) нн доуховни
отьць. ꙗко ан ме конмь поутемь. стнгне непископь прѣстоу-
пнвьша сыю обѣть да моу плакю р҃ (100) перьперь".

XII.

Србуља на пергамену 4-а српске реценсије; садржина: црквенонотно „пјеније“ од Цвијети до Тројичина дне.

Осврнуо сам се на њу највише за то, што се зна, да је црквено пјевање пренесено из Хиландара у српску цркву, и, што се у нас до сада није ништа разбирало ни расправљало о томе важном факту.

Очигледно, нов и један више доказ велике важности Хиландара у српској културној историји.

Исписавши једну стихиру 5-га гласа с нотама, која се пјева на вечерњи Васкрса и сваке недјеље за 40 дана, т. ј. до Спасова дне, тачно онако, како је у оригиналу; износим је овдје поглавито за то: не би ли се покренула воља, којега нашега вјештака те струке, да расправи постанак хиландарског и у опће српско-црквенога пјевања; и да изнађе и одреди, колико је модификовано српскијем елементом садашње пјевање у нашој цркви? —

СТИХИРА.

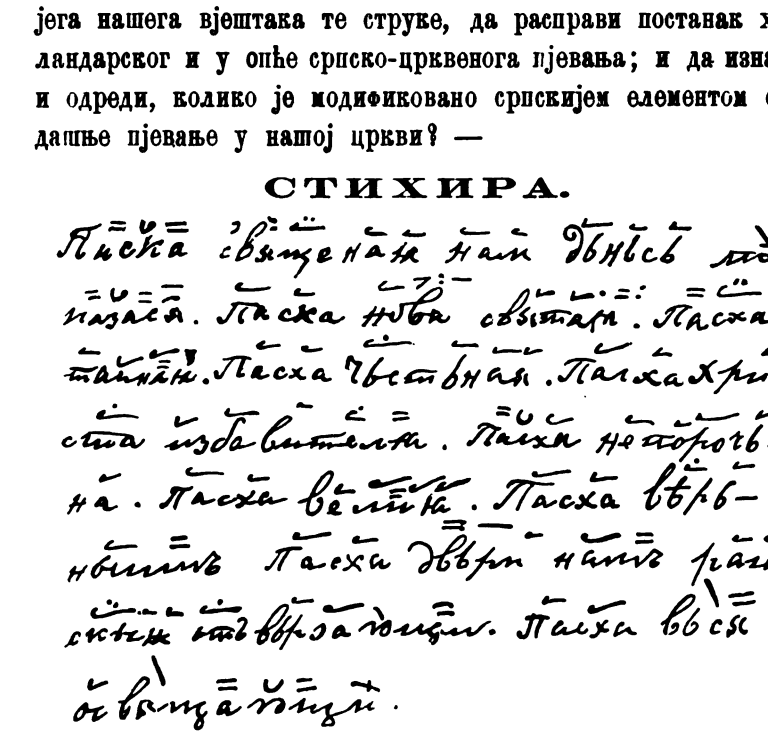

ИЗВЕШТАЈ.

НАПИСАО 1733

МАКСИМ РАДКОВИЋ

Енсарх београдске митрополије.

ПРЕПИСАО И ПРИРЕДИО

Гаврило Витковић.

МОТО,

„Нами не може други родь бити приятель и добротворъ, ако ми сами се међу собомъ не узпазимо, и не одговарамо се, и не држимо се..... Немойте да єдань мислите себи о злу, а други о добру; но свихъ своєму општему добру да будєте єдинь другому вѣрни..... Ви знате, тко су Немци..... Радъ є Немацъ сести за оно наше мало стола, и по реду чупати свакога....

... Ласно є примити господара на главу, али га є мучно скинути..... Те како є мучно скинути съ врата господара, који се силомъ намеће..... И оште нисмо єднога сметнули господара, а други хоће да кидише..... Нека будеть проклеть и проклеть сваки онај, кои би годи што особно, или тайно крио, и чинио супроть општему добру и согласію..... Или є болє, да є гласъ нашега народа српскога..... Нашъ сиромашни народъ у Мажарской земли не има ни за єдну стопу коньску, нити паки какве слободе, него понизни и потурени од свакогь..... Да бисмо не били нихне обуће, веће да смо поредо шнима у свакой правици. Радимо тако, е да би намъ био свитао образъ и нами и нашимъ старима предъ потомцима нашим.....“

Из будимских споменика од 1706—1709 год.

„Ја ћу од угарских народа да начиним робље, за тим просјаке, а најзад добре католике..... Sic ratio status exposcit“.

Изрека арцибискупа, примаса и канцелара угарског Колонића.

Максим Радковић, Ексарх београдског митрополита, по налогу митрополита Вићентија Јовановића, пропутовао је 1733 цео северни и северно-источни крај Србије. Путовао је у тој цели. да испита и опише стање, у ком се налазе цркве, свештеници и народ тих крајева.

Нема сумње, да је овај или који други Ексарх обишао и проучио и остале крајеве српске а и оне, који су стајали под управом главне аустријско-српске администрације у Београду.

Јамачно су ови извештаји у неком архиву скривени, ну даће Бог, да се и они пронађу, и да се публикацијом њиховом, што боље расветли стање свију српских земаља, које стајаху под аустријском владавином од 1718 до 1739; дакле за пуне 22 године.

Ексарх Максим брижљиво је проучио стање, у православних цркава, клира и народа српског, и по свом уверењу написао је савесно у свом извештају све, што је видео и чуо.

Тај веома занимљив и поучан Ексархов извештај износим нашем читалачком свету, у жељи, да се што тачније обавесте и поуче они, који се баве проучавањем наше прошлости.

Максимов извештај посве је важан историјски податак онога времена, о коме до сада немамо ни једног домаћег књижевног споменика, који би нас тако свестрано поучио о стању нашега народа у почетку прошлога века.

У том ексарховом извештају налазимо податке за историју, земљопис и статистику наше домовине, за културно

и материјално стање нашега народа, у првој половини XVIII века.

Из тога извештаја дознајемо за један важан ну за нас жалостан факат, да је у поменуто доба било у целом том северно-источном крају само 3 школе, у Београду, Гроцкој и у Пожаревцу. Како се од турске владавине нашло, тако је остало за 22 године и под владавином аустријском. На жалост, види се, да за то време није подигнута ни једна нова школа у Србији о трошку културне владавине.

Из ексарховог извештаја видимо даље, да је 1733 г. у поменутом крају наше домовине било у 109 места, у којима беше 2549 домова; 28 парохија; 29 мирских и манастирских цркава; 1 митрополит, 5 владика (домаћих), 5 ексарха, 45 свештеника мирских, 17 калуђера, 5 ђакона, и 17 манастира.

Каква је била образованост тих свештеника; то описује Ексарх овим изразима: „Бог во истину истажеть посветившаго неразсудне сицеваго слепца.... Одь слепихь поповь оваков сијасет по људма произрасль....И сије вѣденіе за люту неволю примити се можеть. Аз не би могал нѣга (попа) на своју душу узети..... Жали Богъ оно свештенства, что є на нѣмь..... Ѣеговимь читанѣмь не толико славить се, єлико хулить се Бог.....Изь сего видить се, какови суть учители людеј божијихь....

Такви су били попови поред само 3 школе. Као што дознајемо из споменика јужних Словена, које је из ватиканског архива исписао чувени научник Тајнер, римска пропаганда, под закриљем аустријске владавине, користила се глупошћу тих православних попова, и за 22 године потајно је придобила за унију више но половину тих необразованих попова.

А у каквом је стању био наш народ под том културном владавином? На то питање одговара нам Ексарх речима попа Петра Параћинског: „Свуд једнако сиромаштво, кад му дотежа здје, (под том владавином) бјежит у Турке“.....

Из ексарховог извештаја види се, да је под аустријском владавином наш народ у Србији подељен био на три класе. Било је људи „војинставног чина“, било је Срба „под комором,(1) али је било и „Паора“ или спахинских поданика (јобаџа).

Школа није било, али је било јобаџа.

У Београду, престоници „цесарске Аустро-Српске Администрације“, била је царска камерална управа, која је по свим крајевима српским имала своје чиновнике, који су прикупљали данак, десетак и разне друге намете. У свом изизвештају спомиње Ексарх: „Провизора Смедеревског“, по имену Нађа. Провизор је био управник царских камералних добара. Који су били спахије господари тих „Паора“, неказује Ексарх, тек просто назива неке људе „паорима“.

То је дакле значење оних израза ексарховских: „људи стојат под комором“, „људи сут паори“.

Парохије и општине, о којима овде говори Ексарх, биле су под црквеном управом Ґ-о Митрополита београдског, 2-о пожаревачког владике, и 3-е вршачког владике, или, као што вели Ексарх „под Банатом“.

I.	Под митропол.	било је	8½	парох.,	49	општ. и	1124	дома
II.	„ вршач. влад.	„ „	8½	„	49	„	1035	„
III.	„ пожар.	„ „ „	1	„	11	„	390	„

У 3 ове јепархије било је 18 парохија 109 општ. и 2549 дом.

Под Пожаревачком јепархијом биле су јамачно и ове цркве: Поречка, Мајдан-Печка, Тршка и црква манастира Горњака.

(1) Theiner „Monumenta Slavorum meridionalium“. Свеска II. стр. —

Владичанске столице биле су у Београду, Пожаревцу, Ваљеву, Ужицу, Шапцу, и у Вршцу (изван Србије). Осим тога спомињу се у овом извештају неки Јеврем владика у манастиру Раваници, и владика Михаило у Београду.

У овом извештају помињу се још калуђерице у Гроцкој и у Пожаревцу. Али се из тога не може закључити, да је у Србији било женских манастира.

Осим ових важних бележака, има у овом извештају множина података статистичких, као на пример; одстојања места од главног места у парохији; а колико је било парохија, општина, и хлебова или домова, то је већ горе изложено.

Остављамо читалачкој публици, да се увери о вредности овог ексарховог извештаја. А ја сам срећан, што сам у стању, да принесем и ову патриотску услугу, и по примеру наших старих вредних калуђера, молим читаоце речима тих честитих књижевних радника: исправљајте а не куните.

У Београду 12 марта 1884.

Г. В.

ЧАСТ ПЕРВА.

Пришедше њих. архипастирство, господин Викентије Јоановић, Архи Епископ и митрополит словено сербски и совјетник цесарски, здје ва шанац Нараћин месеца августа 12 дне 1733 год., по својој пастирској должности, церков и содержаније церковноје, по сочиненому тефтеру Ексархом Максимом Радковичем прегледати, и начином јего прегледане церкве в'њешнеје, Сооруженије обрјетајет се точно, само сије јеште оставил, Мунара висока од камена оловом покровена, на неј висјат три малена звона. Обгражденије около цркве јест од растови колаца, једина врата на порти тако и на церкви. Ва нутрије цркве столови ординари, патос већ покварен од широке цигле. Препрата преграждена са нови дасками. Ва јединој страни натоварене ћерамиде треба изнети, да чисто будет. Крстилници не имат никаковије, само при дуваре, како долап учињено, и тамо крстет се дјеца. Треба да се повољет справити, како се может погружат младенец. Пред икони и препрати два свјештника потребна. Пред олтарије дверој не имат, треба да се содјелајут. Осам икон престолних обветшале сут и покварене; треба да се паки помолујут, ибо сице поруганије јест Богу и свјатим јего нецјела изобразителнаго начертанија суште. Стол архијерејски потребно да се устројит, виштшији од прочих, како и на других мести. Олтар потребно јест да се ставит из нова, бесчестије слави божијеј јест. На часној трапези потребан крст бити. Појас за службу потребан. Умиваоница потребна ина, болше да се справит; тако и

проскомидија; једина саксија за ватру и окропац потребан; један сандук, ва чем потребна садржават надлежит.

Крст изображен верху свјатих дверој свјакако потребан. Књиге црковне потребне ове: Октоихон, минеј празнични минеј општи, опште немоштно 12. Литургија московска; Еванђелије на велико коло; Пентикостар. Гдје Турци да су чинили таван, јест од леве стране учињен од олтарја до препрати само греде стојат, потребно било поподити и љествици учинити, гдје би дијаци временом могли стојати. Из внутра сва црков да би репарирала се, предверије ради икон столнија, и дуваре побјелити. Сије ако неби устројило сја и прибавило, велма поне нужног благољепија цркве свјетија не било би.

Ексамен

свештеника Петра Параћинскаго по повељенију њиховог Архипастирства дне и года, јакоже бјаху положено узехом пред сја црковном исправлепији, вјежествје јего, и о парохиском содержанији испитаније сотворити. Јако ва первих вопрошен бист, гдје рожден: родил се во Колашинском предјелу у селу Милоју, учил књигу код њекојег Гаврила Зуграфа од Рисна, и код него проучив псалтир, во Раваницје учил код даскала Стефана једино љето; прочатајуште октоихон. Посље сего во Карловци код Максима Суворова, 9 месецеј учили се десјатословију и граматицје од части, и кад изшел из школи, господин покојни Мојсеј Петровић узел граматику од него, десјатословије и нијe содержит, које на изуст неможет точију из књиги читајет. Посље изшествија од школ карловачких, оженил се здје, и ва Белградје на 1729 лето владика Николај(¹) рукоположил јего во дијакона,

(¹) Димитријевић владика Темишварски, после смрти Митрополита Мојсеја од народа избрани Администратор Митрополије београдске.

и во том чиње јдин месец днеј пребив, тамождe пак, по повељенију господина митрополита Мојсија Петровића госп. владика Максим(1) рукоположил јего на степен свјештенства, и обојим Архијерејом дал по дукат; и 30 днеј учил во Белградје свјештенствовати. По том господин покојни Архијепископ Петровић допустил без сингелији да может свјештенствовати, за что њест дал ни новца, и се нијe од нелиже парохију содершит, имат готово 3 љета. Вопрошен, јегда отпослат во парохију, вопрошал ли он должности свјештеничкој, искусил се ва неј или ни; отвјетовал, да не вопрошал. Вопрошен: јегда послан бил во парохију, что сказано јему од Архијереја пославшаго јего? Отвјетовал: да сам господин Архијепископ покојни по моленију покојног духовника Авакума рекл му, да может поити здје поповат за време, докле и сингелију не примит.

Вопрос. Понеже нијешњи наш Архипастир во својеј паствје љубопитње наклонен јест извјесно знати, ва каковом вјежествје сут свјештеници, кормителствујушти паству јего. Сего ради по сему образу, да ми имаш отвјетовати по реду јеже во первих посљедујет вједати свјештенику, но неже чрез положеније рук власт примил, и тајинствах црковних колико јест? Повјеждал ми отвјетовал: 1. Крештеније. 2. Миропомазаније, прочеже не вједајет. Вину же предлагајет, да њест учил се, ниже од кого предато му.

Вопрошен: аште невједајет на изуст, да каже, која тајна крепчајшу силу имат? Отвјетовал: невједају.

Исправлен. Свјатоје крештеније јест начални сакрамент и кромје сија тајни никтоже споменије и царствије небесноје получити неможет, по словеси господни: аште кто не родит се с више, царствије небесноје не наследит.

---

(1) Максим Гавриловић од 1721 до 1731 год. Епископ Мухачки и Сигетски.

Вопрошен: что плод јест сеја тајни и дља чесого јест перваја зовет се? Отвјетовал: ја то ништа учил, нити могу отвјетовати по сему начину.

Вопрошен: Кад не вјерујеши сије, барем на изустје божественују литургију пујеш, знаш ли, кад се и којим ли словеси совершујут се? Отвјет: На призиваније свјатаго духа.

Вопрос: Којими словеси? Отвјети невједајет.

Исправљен. По триштном глаголенији: „Господи пресвјатаго Духа апостолом твојим ниспослави", глаголет јереј форму или образ над дискосом: „и сотвори убо хљеб сеј честноје тјело Христа Твојего, а јаже во чаше сеј, честнују кров Христа Твојего"; над обојим: „преложив Духом Твојим свјатим". Дијакон. „Амин".

Вопрошен. По освјештенији свјатих даров, како вјерујеш бити сја или образителње или суштествителње?

Отвјет. Вјерујем бити само п свјетоје тјело, и кров Христову.

Вопрошен. Что ко спасенију нашему нужнејше имјети?

Отвјетовал: не ведјају.

Исправљен. Вјеру правују и дјела добраја.

Вопрос. Что јест вјера праваја? Отвјет. „Вјеровати во јединаго Бога во Тројице свјатеј славимаго, си јест Оца и Сина и свјатаго Духа, нераздјелноје Божество и царство", и проча, како свјати Атанасије у својему символу глаголет изповједују.

Вопрошен: колико сел имат под собом? Отвјетовал имат 6.

Которое перво? Отвјет: Параћин.

Колико имат хљебова? Отвјет 28 имат.

Које је друго село к сеј нурији належаште? Отвјет: Мала Мутница. — Колико сахата од Параћина до

Мале Мутнице? Један сахат и фертал — Колико хљебова имат? Отвјет 13 хљебов.

Вопрос. Које је друго село, и колико сахата од Параћина?

Отвјет. Велика Мутница; до ње сахат и пол. Црков имут нову, хљебова имат 18.

Вопрос. Које је третије село, и колико је од Параћина сахата, и којего села најближе? Отвјет: Плана далином сахат и пол, имат 10 хлебов; најближа села: Мириловци(1) и Доње Мутнице. —

Вопрос. Које је четвртоје село, и колико далеко од Параћина; колико в нем хљебов, и кому је селу најближе? Отвјет. Видово, далеко од Параћина 3 фертаља сахата; 11 кућа или хлебов; најближе Параћину.

Вопрос. Које је 5 село? Отвјет, из Видова что су двигнули паоре и здје више Параћина населили, зовут се Видојевци; имат 13 хљебов; најближе Параћина. — Шесто Сталаћ, којег, како немогавши од сјуду послуживат, оставил и не попујет им.

Вопрос. Кад идеши в тоја села причашчавати, крстити и проче тајне совершивати, кого на својем мјестје здје остављајеши? Отвјет. Препоручујем свјештенику Вулети. како га је Ексарх наредил, однелиже поп Стефан побјегл у Турке.

Вопрос. Кад по сели венчајеши и крстиши дјет, на којем мјестје сија дјејствујеши? Отвјет. По сели ниже когда крстил у дому чијем, ни пак вјенчал. Само једино дјете, что се хотело преставити, те га у дому крстил. А друго, что је Параћину близ, то в. Параћини совершава, а что је Мутнице горне, то у оној цркви.

---

(1) Мириловац.

Вопрос. Имат ли које безаконије у твојој парохији? Отвјетовал, да се њест слишало.

Вопрос. У сами сели? Отвјет. Свуд једнако сиромаштво, кад му дотеже зђе, бјежит у Турке, тако пак из Турака овамо.

Вопрос. Колико дал Ексарху на страну митрополита? Отвјет. 24 фор. и њему 1 фор. 30 кр.

Сије испита них. Архипаст. понизње прелагао

Викентије Стефановић с р.,
АРХИДИЈАКОН.

Пришедше ва Пожаревац августа 18-ог 1733 года, первеје црков и стјажаније црковноје начахом преписовати, јакоже посљедујет,

Храм светаго Архистратига.

Црков камено стројнаја, во ва висоту 2 кловтера, ва долготу 12 кловтереј, убјелена кречем, шиндром покривена растовом. Еште јест тврд покров. На цркви 2 крста средња од плеха. Од полуноштније страни врата једина од брестовине дупла са кровом. Такова и на препрати. Около цркве два шуха фластеровано каменом. В нутрије цркве, прво је олтар довољно простран, патосан широком циглом, тако и всја црков. Свод на овој цркви од дасака чамови лепо устројеп. В начаље первопрестолија пенжер један огрезни стаклени окни и катре (Gitter) од гвоздија. Частнаја трапеза на једином столпу устројена од камена не освештена, даска проста на столпу утврждена, на неј перви покров од чита, два од бела чиста платна. Под Еванђелијем нов јастучић од свили шарене. Кутија, в нејже свјатаја стојет, од древа на шраф. Антими(н)с мален покојног митрополита Мојсија Петровића. Два свјештника од туча. Два крста оковата водичарска са стопицами и позлаштена. Један ветх

и порушен. Еванђелије московско ново, кожеју оправлено. Литургија московска нова без типика. Проскомидија при дувару од камена созидата, лепо почернела од горјаштих свешт. На неј три покрова од чита: 1 свјештеник од туча; 6 икон, 1 путир стар, био до звјездица и кашика од сребра; Ајер, (ваздух) и два покровци од свиле чрвене. Звонце од туча. Сојединеницца чаша стаклена. Анафорника од бакара 2, леген и ибрик, један укроп од бакара, једине мумаказе од мједи. Једина завјеса од чита на проскомидији, до проскомодије умивалница од камена созидана, доста умодна од десне стране, од леве стране од мермера устројена, идјеже богојавленска вода стојит. Од десне стране пак један ординар долап од древа, идјеже книги стојат. Преграждениј олтарја јест од липове даске, доста лепо предверије и пред олтарије двери старинске доволно лепе, тракслерскоје дело, позлаштене, катапетасма од богасије. Образ престолни и Спасов средњи вјенец од сребра на нем, таковже богородичен и вјенец на нем од сребра. Икон пак престолних поголемих седм, седм икон мали, верху пак сих икон и пô дувару различне и средне големином 28. Верху олтарја крст изображен и од вњежду образ Богоматере и свјетаго Јоана богослова, 4 цвјета поголема лепа. Испод престолних икон завјесе од златна шпалира; завјесе на иконама од чита, испод икон пост(ав)лано шпалиром. На сјеверними и јужними врати завјесо од чита. Кандила сребрних 8, једино во олтари од туча; а пред образом светије Богоматере једино кандило од стакла. Два велика свјештника од камена; два свјештника од гвоздија поголема. Две округле налоне, гдје се читат на обје стране пјевниц чрвеном кожом пошивене. Иконостац, од десне стране, ординар читом обстрт и покровен. На нем једина икона пак од бакара. Цвјет на среди цркве велики од туча висит на ланцу, на ком четири јабуке позлаштене. Во всеј цркви столов, гдје

људи стојат 32. Предстателски стол од липовине на два степена устројен, не фарбован с озади, обстрт читом. Једина икона малена в нем, од обе стране рафови од древа, где људи капе полажут. Од леве стране ниже врата до препрати, један нов орман окован, гдје црковни синови потребна содержат. Налона, на нејже дијакон Еванђелије чати, прекрита читом. Препрата високо преграждена дасками. Старих икон повисоко стојаштих 16, икона Христова и свјатије Богоматере поголеме, на нех помахрамица, од платна везене завјесе малене од чита. Два кандила од туча. Један иконостац ординар, читом покровен. Једине маказе; 2 свјештника од древа орд(ин)ари. Столов 19; умивалница од левија страни при дувару устројена, довољно лепо может се погружати в неј крестити, но обносити се около не может. Предпретије мало подзидано каменом, проче од древа устројено по тавани само даском, и једино кубешце на среди учињено једина врата сугуба без брави. Окром цркве звоник на четири столпа устројен од древа и чардак ва нем доволно голем шиндром покривен; мердивене сталне и трабозан од вњежду. Два звона осредња, одино од них поменше. Порта около цркве цјело обграждена, на неј троја врата са затвором. Један тетрапод покровен бјелим платном.

Посљедованијем свештених одежд.

Свилена фелона нова 2, од платна фелона 4, једина одежда чрвена од богасије; једина чрна од богасије; 2 епитрахила свилена, један нов а други ветх, стихара свилена 3, стихара од чита 2, сви цјели. Један појас са сребреними павтами, један појас од мједи на ним павти, наруквице двоје, једине свилене а друге од богасије; један орар нов од зелене свиле; 1 санетије, 4 барјака, један од тафета чрвена.

Книги. Два комада октоиха, коначно порушена, србска. Два соборника, апостол московски; 4 Минеја Пролога на

цјели год, московска; један псалтир србски со посљедованијем, један псалтир кијевски, тријод постни и пентикостар московски; 5 Евангелија сербска, рукописна, подерата, петохљебница од бакара, и мазалица од сребра, један минеј сербски рукопис, 1 октојихон рукописни, издерат и разрушен; један сексар; 2 вјенца од мједа за венчање.

Од десне стране цркве келије, идјеже бабе калојерице живут црковне од плоти од древа состројано обветхштали духари, готово да се оборит, покров од ћерамиди. Под тим же истим покровом малена школа, могу се вмјестити за 30 дјетеј, на средиње један стар астал, од вњежду около њета клупе ординар, слабе. Дувари и покров весма слаби. Поред сија школи под покровом исти дувар раздјелил једина келијица кухином, идјеже магистр стојит и покој свој имат.

Сеја цркви нареждени служитељи или црковни синови сут сији: Нешко Соврић нарежден Ексархом покојним Никанором и свими здје живушти кметови пребивал у сеј служби, 6 њет, и болше не имат, него једина седмица, како су га изметнули и од њего њест примлен есап, и что од ове године собирато, код него стојит готова новца 40 фор. од прежде что је собирато и обрјетова се готово код Панде 255 фор. 42 нов. јеште на долгу, како у тефтеру стојит, имат. Други Пантелија Станковић нарјежден ва сију службу уже 6 њета, који нијe. Јоан Таћажија нарежден, имат један год и пол, и до того времене докле се Јоан наредил, что је бил приход и расход црковни, предали есап варошким нареждениим управителем сијим, по имени били при том: Катане: Максим, Огњан Милковић, Мален, Стамат(1) Таћажија, Панда Костић, Момир Милисављевић, како веле,

(1) . . . . Биров Пожаревачки год. 1740.

да имут атестацију од них, како су предали есап. Сад око ови горје именовани в од како је Јоан настал, се година и пол да предадут есап, и како видит се в них тефтер, да су трошак писали, а од куда что приходило не записивали, само кад соберут у неколико крат по 10 фор. пребројет и на једином мјестје, који је од них старши бил со записованијем у тефтер числа остављали су, то јест, код Нешка Совића, и сему посљедујуштаја. како се у тефтери их будет видело при есапу.

Нота 1.

Поп Јоан мали сказал ми сего дне у јутру рано са попом Лазаром, растребљајуште частнују трапезу, обрјели су в ње антими(н)са 3 чести од свјатих тјела владичња, а то јест, са небреженијем приневшаго в чера в суботу свјатују и безкровнују службу господеви. Потребно испитати.

Нотација 2

Сего пак дне поп Јосиф и поп Стефан, бивши у долњеј цркви редни, после утрени ниже часов ниже божественој и безкровној жертви совержили сут, еште же људи принесли, а имено: Стефан Пауновић од бабе Марије калојерице 5 просвори, и по том давши, они рекли: невољајут за службу; и тако не совершила се служба. Сад ваља да попови представет просворе на искушеније. По что пак како њеки Никола Свиленгаћа каже, да су их сњели.

Долно махалска црков свјатаго Николаја Пожаревачкога справљена од древа, дувари од плота блатом о ње и о внутр улепљена не чатловати ничим. Покров на цркви шиндра растова половна; два крста од древа. Внутрије цркве олтар и сва црков до женске препрате учинена на свод од чамови дасака. Во олтаре 2 пенжера омалена, два пармака на них од древа. Частнаја трапеза, камена плоча

на једином столпу утврждена, њест освештена. На неј перви покров од платна, втора два од чита турска и немачкаго. Антими(н)с мален, покојнаго госп. Митрополита Мојсеја. Евангелије сербски рукопис. Стојет тјело владичне в јединој кутији простој. 1 крст Јеросалимски, 2 свјештника од туча; 2 свјештника од древа, тракслерски посал. Литургија типа српска ветха; једино Евангелије попа Јована и зборац праздником и нарочитим свјатим. Проскомидија од древа липова, од леве стране доста прилично сведена, на неј два пешкира проста простртa, со преди читом застртом, путир од жута лима. Дискос од бакара; звјездица од жута тенеђета; кашика од калаја; ајер и два дарка од црвена атлаза; омети од црвене богасије. Звонце од туча прилично; укроп од бакара; један сахан за водоосвештеније; 1 анафорник од калаја, сојединенијца од плеха. 1 свјештник од туча, 4 икони ординар; умивалницу прилично лончар справил, пјатохљебник од земље; 4 бардака потребователна. Једина велика икона, собор свјатаго Архангела.

Одежде беле од платна две, једина од мусула црвена, 2 стихара од чита, један појас са жутими повелики павтами, а други поменши, 2 пара наруквиц, од кадифи. Над двери завјеса од чита, таковеже на сјеверними и јужними врати. Један барјак мален од црвена чита. Олтар прегражден дасками; дувари нове ординар молераја на них. Верху дверој иконе повеликe, моленије верху икон поставлано преко свега олтара шареним читом, 4 престолне иконе, испод них завјесе од шпалира зелена, гране по них златне. Једино сребрено кандило; 4 кандила од туча; 1 кадилница од туча, два свјештника древјана на струг; 2 свјештника входна гвоздена. Један иконостац читом обстрт, на нем три мале иконе ветхе, пак две мале иконе с обе стране пјевнице; у мужеској цркви 19 столова ординар; врата всеј цркви двоја, једина од деснија страни, где људи стојет, без

брави, само клином јединим закључујут, на прегради же с бравом. Преограждениј препрати прилично од древа; таван оздол по гредама подбијен дасками чамови. Два свјештника од древа на струг без свјешт. Девет стол ординар. Умивалница или крстилница, лончарско дјело, покварена, немоштно погружати в нејзе младенци; тако пак пред предпратије мало од древа произведено, и на нејзе врата сугуба брава. В мјесто звона клепало с десне стране објешено.

Книги црковнија. Два комада првогласника и петогласник рукопис и штампа србска, апостол штампа влашка (¹) 1 соборник сербске штампе; 2 триодна постна рукописна; 1 пентакостар Кијевски; 2 Минеја по од два месеца, рукопис сербски; 2 толкованија свјатаго Златоуста на Евангелије Матеово, рукопис сербски; један пролог за месец јануари; књига в нејже сви осмогласов неделнија служби рукопис; један катавасијар сербске штампе. Један цвјет мален од туча. Около цркве порта пространа обграждена растовим кољем, двоја врата на нејзе са затвором. Пред препратом један дом од древа содјелан. дувари плот блатом улепљени, пуст, са малим трошком могло би се покрпити, котори људи на службу цркви справили. Други дом црковни вње порти, что су људи ради свјешт(е)ника правили доста приличан стар, како је пуст не цоправља се, те обветшал. Кухина с ожаком древјаним, соба довољно пространа и лепа. Авлија широка, плотом обграждена, на мјести испропадала. И три з(г)радице јединому свјешт(е)нику удобно живити се, које људи конечно между собоју зактевајут, почто сице не обсјажујеми бивајут. У сеј цркви наредби не имат ни црковнаго сина, него тако просто, како нигдје в хрђавијем селу имат, а здје не. Не вјем с кого људи највише на попове вичут. У Боже црковних нов. 5 фор. у Јоана Јаблановича

(¹) Римничке.

16 фор. и пак неки 12 фор. Припомину да имат воска 17 ока на Стојану кишлегињу(¹) 2 фор. и 30 кр.

Ексатен свјештеников Ексархије Пожаревачке сочинен 1730-го года, августа 20 дне ва Пожаревције.

(ПОД БАНАТОМ И СВА ПАРОХИЈА).

Јереј, Димитрије Поповић, Поречки. Стар 28 љет, родом Поречанин. Учил книгу код својега оца такоже и ва Раваницје два љета код покојнаго даскала Стефана. По сем оженивши се, рукоположил јего на степен свештенства и дијаконства, имат уже десет љет, и од того времене до нијe держал парохију без сингелији. Преставила му се попадија се третије љето за минуло од частнаго поста. Тајне цркве числом ведајет, и именовати же их не может све редом. Форму свјатаго крштенија ведајет, и что потребно приуготовљати к сеј тајни. Миропомазаније мало натуца. Светој Евхаристији форму знајет добре. Четвртој и пјатој тајни форми неведајет. Шестој и седмој ведајет доста добре и свјатоје крштеније умствујет биги нуждњејше ко спасенију. И свјатаја Евхаристија, десет заповједеј божијих на изуст неведајет. В прочем мало искусен, читајет полако из соборника, тако и апостол. Пјети црковноје пјетије србски может. Писати простачки, может се читати. Пристјажаније јего, дом трошан велми. Винограде продал. Покуће и посуђе лепо имат. Готова новца имат сто гроша. Сродних својих: јединаго брата роднаго старша оженил; јединаго сина именом Јоан 9-то љето; учит се Белградје сербској книги. Книги црковних имат својих; два требника кијевска и два сербска; 1 чудо светаго Николаја; један цвјетник московски; 1 десјатословије; 1 буквар; 1 луновник; једину литургију московску;

(¹) Од мађарског Kiss legény млађи момак (слуга).

један полустав кијевски; један петогласник московски на велико коло; два псалтира московска. И то что имат свога добра, именовано и неименовано, с полу со својим братом. Имат намјереније в монастир Раваницу поити. Парохија јего Пореч, 155 хљебов, идјеже не један но два свешт(е)ника али нај честно живети могут. А что пак сих шест сел више к Поречу придато у нурију јест; то у Рибници имат стара црков обрјела се стародревна, ћемер само пропал; дувари стојат цјели, меншим трошком могло би се справит. У тој Рибници имат хљебов 12, к нему же ова села приложити се могут. Перво Орешковица, одстојит од Рибнице један фертал сахата; имат в нај 22 хљеба, људи сут Власи под коморским владјенијем. Друго село Болетин, одстојит од Рибнице пол сахата, имат в нем 9 хлебов, Серби сут под комором. Третије село Мосна, одстојит од Рибнице један сахат. Имат хљебов 11, Власи в нем живут под комором. Село четврто Косовица, одстојит од Рибници један сахат и фертал. Хљебов осм ва нај сут. Село Јастребица, одстојит од Рибници 2½ (сахата). Имат в нем хљебов 14, полак Влаха, а полак Сербаља. Сије село, ако је и подалеко од Рибнице, но верло љеп пут јест од Рибнице до Јастребице, може држат они свештеник, који се в Рибницу наредит. Сва та горња села са својим контентом 35 фор. 20 кр. дал на своју парохију Ексарх.

Јереј Николај Петровић, Голубачки, стар 38 љет, родом од Херцеговини из Мораче, учил книгу в Дробњаци, у монастиру Тушини, код некојега духовника Никодима. Тамо оженив се, рукоположил га на степен дијаконства и свештенства владика Арсеније Херцеговачки. Свидетелство что имјел од него погубил, Онамо содержавал парохију 11 љет, здје пришел в Голубац, амо же покојни господин Архиепископ Мојсеј Петровић допустил му све-

штенствоват, уже совершило се 8 лет. Синђелији не имат, персоном доста је приличан; тајне црковне может редом изговорити. Крештенију форму знајет; миропомазанију, вели, „како мира не имам, тако му и форми неведају". Свјатој Евхаристији по мало зна, и по путу, али не может чисто изговорити. Четвертој и пјатој (тајни форми) неведајет; 6 и 7 ведајет добро; сили же, что која тајна дејствујет, неведајет. Десјат заповједеј божијих не може све на уст. У колико чланов вјера православна состојит, сваки дан чита, а вели, не зна их. Исправлен, сказа, да у 8 членов состојит, исправил, да 12 членов. Читајет книги доста добро, по мало разумева. Појети не зна. И писат может доста добро. Книги својих имат: један требник кијевски мали; један полустав кијевски; једину сербску литургију; 1 епитрахил свилен; крст светогорски водичарски неоковат. Отца и братију имат одјелене од себе. Имат винограда 12 мотика. Покуће и посуђе сиромашко; једипаго сина, именем Марка, 15 летан, преучил до пете Катисме, и сад код нега учит се; и једину девојку од 12 лет, „Оче наш" зна и „Богородице дјево", вјерују не зна. Сеј свјаштеник содержит са Голубцем четири села. Во Голубцу сут Серби хлебов 42. Церков имат справлена не освјаштена. Антими(н)с не имат, ниже литургију појет. Село Војилово и Малешево једино код другаго. У Војилову имат 21 хлеб, а у Малешеву 8; одстојат од Голубца пол сахата. У Голубцу же на 42 куће может један свештеник контендирати се; еште и село Добра да му се приложит, које одстојит врло далеко низ Дунав, имат два сахата и болше; пак ѣест прилика, имјевши в нем 35 домов, церков со свим отправна, појет се литургија, треба да се у мјесто наредит свештеник. Между пак селом Малешевима и селом Двориштем и селом Радошевци јест на средокраћи Војилово. Треба в нем црков правити из нова и попа наредит.

Одстојит же село Двориште од Војилова пол сахата, тако и од Голубца, имат 17 хљебов, људи сут Власи. Село Радошевци одстојат од Војилове такожде пол сахата, тако и од Голубца. Имат в нем 10 хљеб, Серби живут в њем под комором сије и сва проча. Село Малешево, како рјех у једно с Војиловом, имат 8 хљебов; на сија села дал 16 фор. 38 ексархи.

Јерај Илија Димитријевић из Бикотинаца, стар 30 љет родом из Пожаревца. Учил књигу тамо же код Павла мештера. И оженив се, рукоположил јего на дијаконство покојни госп. Мојсеј Петровић, архиепископ, а владика Николај(¹) на свештенство. Свидетелства не имат, содержит нурију по благословенију и допуштенију Ексарха Максима у сему селу Бикотинци, имат два года. Синђелији не имат. Тајинства црковна, вели, да имат седем; которе же сут, невједајет. Десјат заповједеј божије не зна. Саборник доста добро чатат. Самогласно зна појати. Писати не знајет. Ва сиље писанија божественаго и ва вјерје православној ничто не зна, ни же о свјатјеј Тројције что проговорит. Вопрошен: „Дух свјати или од Оца или од Сина исходит". Отвјетовал: да њест учил. И сије вједјеније за љуту неневољу примити се может, кад не имат болших, да сасма људи некрштени не помирут. А аз не би могал њега на своју душу узети, да се состабилноју граматоју утврдит. Имат својих книг: 1 требник мали московски, 1 литургију сербску; 1 полуставмосковски, епитрахил свилен нов; 1 крст водичарски светогорски; 1 фелон од платна и стихар, наруквице од свиле; дом и јединаго коња; попадију и 2 мушке дјеце од 6 љет и нижше. Содержис шест сел. Прво Бикотинци, гдје

(¹) Димитријевић владика Темишварски.

стојит поп, јест на средокрачу јего нурији. Имат в нем 20 хљебов, Серби под комором. Село друго Миљевићи одстојит од Бикотинаца пол сахата; 6 хљебов, Серби под комором. Третије село Мрчковац, одстојит од Бикотинаца један сахат. Хљеба 4. Четврто село Барић, одстојит од Бикотинаца 1 сахат, 12 хљебов, и ту и у Мрчковцу људи Сербли под комором. Село Бикиње пјатоје одстојит од Бикотинаца пол сахата; 8 хљебов, Сербли поо комором. 6 Крушевица од Бикотинаца разтојанијем не имат пол сахата; хљебов 10, Сербли под комором. Между овими сели у Бикотинци била стара црков од древа, разорена. Сад потреба заповједати људем ових свих сел, да подигнут се соградити нову. У ово 6 сел могла би се и 2 свештеника содержавати за невољу. Дал сеј сидоксији на сија села 12 фор. и 15 кр. Људе кад кад собира на литургију у монастир Тумански од Бикотинаца одстојит два сахата, в којем један калојер из Ерцеговине Исаија Јеромонах, и с ним совершује службу.

(СЕЛО ЗЕЛЕНИКЕ ПОД БАНАТОМ А ПРОЧЕ ПОД БЕОГРАДОМ).

Јереј Петар Михајловић из Клења, Рабровске нурије, стар 44 љета; родом од Скопља. Учил книге у Пећи, код њекога Мелентија Скорупановића 6 љет, псалтир преучил. По сем оженивши се, рукоположи га на дијаконство и свештенство Костантин владика Скопљански, кад су Турци на Бендеру Москаље разбили. Држал парохију у Турској земљи 15 љет. Здје пришел имат девјат љет, и по благословенију госп. покојног митрополита, нарежден со синђелијеју у реченоје село. Пробација вједјенија јего. Прво: Тајне црковне не вједајет; форму свјатаго крештенија зна, прочих неведајет редом, и испитан бивши, отвјет (овал) ми, вели, нисам учил. Од седм та-

јинств не ведајет котораја нуждњејша. Силу писанија божественаго не может ни мало, на вопрошеније, казат. Смирен видит се. Читајет книги полако и пипаво. Појати не зна ничто; тако весма слабо и пишет. Имат својих книг: 1 псалтир мали московски; 2 октојиха сербска; 1 апостол сербски рукопис; 1 литургију сербске штампе; један сербски пентикостар; један фелон од платна, епитрахил свилен ветх; крст водичарски светогорски не оковат; један мали московски требник; Попадију, 5 синова, један ожењен, један учил до 6 катисме, а други несут учили; један 17 љет ожењен, други 14 љет, трећи 10 љета, четврти 7 љет; пјати при сиси. Од животних имјејет: 2 вола; 2 краве; 2 телаца; 1 коња; 3 крика; виноград, 3 мотике и сиромашко покуће и посуђе. Содержит 7 сел. Перво гдје сједит Клење; 2-о Раброво; 3-е Зеленике; 4-о Мустапић; 5-о Мишленовци; 6-о Макце; 7-о Чешлева бара. Между ово седам села јест на средокрађу село Раброво, гдје је прежде поп седјел, что се преставил. Имат хљебов 25, Сербли, стојат под комором. Второ Клење одстојит од Раброва једина конска потркалица, на прилику фертал сахата. Имат 21 хљеб, Серби, под комором. 3-е село Зеленике, одстојет од Раброва, пол сахата, имат хљеба 16, полак Сербаља а полак Влаха под комором. 4-о село Мустапић, одстојит од Раброва један сахат. Хљебова 26, Власи, нити пазе поста, вели, ни црковно служеније и повељеније слушајут, него мерсе уз пост како и уз мрс, кромјеу велики пост рибе јадјат. Нити кад что свештенику дајут кромје вјенчанија и знамене. 5-о село Мишленовци одстојат од Раброва један сахат. болше ењест. мат хљебова 17, Сербли и Власи измјешали се под комором. 6-о Макце далеко од Раброва на прилику један сахат. Хљебова 16, под комором Срби. 7-о Чешлева бара,

одстојит од Раброва један сахат и пол. Имат хљебова 61, све Власи, житијем, како и они горе, ако би Сербли били, могла би један свештеник само у то село намјестити се. Али бивше Власи, како и тужит се свештеник, да не имат од њих ничто, подвергнет се под село Раброво, гдје всјачески подобајет сих именованих сел људем повељети, да се подвигнут црков справити, почто за турскаго времена била јест црков, но војска турска запалила и сагорела. Сего же попа таки наредит из Клења, да се преселит у Раброво, гдје јест средина парохије. И један еште свештеник, ако би имјело, да се наредит к нему у помошт, почто имут се с чим живјети, доста би и на три било. Ексархији на ови год дал 36 фор. а у тефтеру пишет 27 фор.

(ПОД БЕОГРАДОМ СВА ПАРОХИЈА).

Поп Николај Десиначки стар 53 љета, родом из Новога-Пазара, учил книгу у Пећи, код некојега Василија за 5 љет, наустицу и псалтир преучил. И оженив се, рукоположил га на свештенство и дијаконство Григорије владика Ваљевски. Имат 35 љет. И во свештеном чину, читајушти октојихон, учил служити литургију. Парохију у Косову држал 28 љет. Здје пришел имат 4 љета ва речено горе село Десине, идјеже покојни госп. митрополит допустил му без синђелији поповати. Пробација ведјенија јего. Первом, тајне црковне числом вједајет колико јест. Крештеније и форму знајет, тако миропомазаније и јего форму, проче не знајет изуст. Десјат заповједеј божији не знајет; у колико членов состојит вјера не ведајет. Из сего видит се, какови сут учители људеј божијих! Читати, читајет книги полако; пише полако доста прилично, старе руке дркћу му. Појати њест учил. Имат црковних својих книги: 1-о Еванђелије сербске

штампе; један псалтир сербски; октојих пјатогласник; и молитавник сербски; и часослов сербски; један крст водичарски светогорског справа; 1 епитрахил од мусула; један фелон од платна белаго; стихар таков подерат; појас тканица, павте од туча на неј. Имат 3 сина, један ожењен, а два не; један, најмлажши, учил книгу, и не хоштет, вели, да се трудит попадају имат. Животних: 2 краве са телци и јединаго коња, кућу и сиромашко покућје. Содержит ва својеј парохији пјат сел. Перво Среднево. 2 Десине. 3 Влашки дол. 4 Пешчаница. 5 Шумово. Между ово пет сел сије парохије на средиње обрјетајет се село Среднево, имат в нем 20 хљебов, Серби и Власи под комором. Десине, гдје ови поп стојит, одстојит од села Среднева пол сахата, имат хљебова 32, Сербли, под комором живут. Влашки дол, одстојит пол сахата од Среднева, хљебов 20, Сербли под комором шивут. Пешчаница, одстојит од Среднева не имат цјело пол сахата, хлебов 17, Сербли, под комором живут. Шумово, одстојит од Среднева пол сахата и мене, имат хљебов 17, Сербли, под комором живут. На сеј год дал Ексархији 16 фор. 30 кр. У сеј парохији, како бивши село Среднево на средне, подобајет повељети црков да справљат всјачески, и јеште јединаго попа сему свештенику могут садржати.

(ПОД БЈЕЛГРАДОМ СВА ПАРОХИЈА МАРИЈАНСКА).

Јереј Радосав Маријански, стар 57 љет, родом из Видина. Учил се по Каравлашкој у Житијану монастиру, код Луки игумана Светогорца, за 4 љета наустицу псалтир преучил, и неколико крат октојихон преучил. По сем оженив се, рукоположи га видински владика во дијакона и свештеника. Држал парохију у турској земљи 8 љета. Здје пришел имат 16 љет, и покојни госп. митрополит дал му парохију Маријанску со синђелијеју. Чи-

тајет полако, не видит без наочали читати. Тајне црковне зна на изуст. Форме не ведајет точију крштенију. Десјат заповједеј божијих не знајет на уст. Разумјеније како и ва тјех предпомјанутих. Својих книги имат: 1 Соборник сербски; октојихон оба два комада; 1 литургију московску; псалтир московски, со посљедованијем; 1 часловац московски; Еванђелије московско; 1 требник московски; 1 фелон од картона, стихар свилен, епитрахил од мусула и наруквици од тогоже. Крст светогорски. Животних: 2 вола 3 краве, 4 јунади, један кон. Домашни: Попадија, дјетеј мужеских три, оженени, а три малени, један оженени изучил книгу, мисли се попити. Содержит три села у својој Парохији. Перво Маријани, идјеже живит. Второ Бискупје (Бискупље). 3-е Кличевац. Ва Маријани имат црков камено здана. Иза села од прва манастир бил храм свјатаго Николаја, хљебова 37, Сербли и Власи помешани коморски. Село Кличевац. одстојит од Маријана 3 фертаља (сахата), хљебова 40, Сербли и Власи коморски. Село Бискупје одстојит од Маријана један фертал сахата, хљебова имат 31, Сербли и Власи под комором. Ексархији дал 16 фор. а у тефтеру пишет 14 фор. 30 кр. У сеј парохији могут се вмјести(т)и два свештеника.

Од ове смолиначке нурије: Батуша, Божевац, Шапина, Лајевица, и Калиште и полак Смолинца под Банатом, а Беране и полак Смолинца и Мало-Градиште под Белградом.

Поп Марко Стајић смолиначки, стар 25 љет, родом из Жабља. Учил се ва Белградје код Стефана Даскала 3 љета, преучил наустицу и до 15 катисме, и ва Земуње совершил катисми, и октојихон читал 4 крат. По сем ожених се, рукоположил га на дијаконство покојни госп. митрополит во свештеника владика Николај. Дал му

синђелију пок. митрополит на сију парохију смоланачку. Содержит села 8. Перве Смолинац. 2 Батуша. 3 Калиште. 4 Божевац. 5 Шапина. 6 Градиште. 7 Лајевица. 8 Беране. 1-ве Смолинцу имат црков освештена владиком Стефаном; служит; имат хљебов 26, Сербли сут коморски. 2-о Шапина, одстојит од Смолинца пол сахата и ближе; хљеб 11, Сербли под комором живут. 3-е Лајевица, одстојит од Смолинца фертаљ сахата; хљебов 9, Сербли под комором. 4-о село Мало Градиште, одстојит од Смолинца пол сахата; хљебов 15, Сербли под комором. 5-о Беране, село, одстојит од Смолинца пол сахата; хљебов, сказујет, да имат 28, а у тефтеру пишет 40, Сербли под комором. У то пјат села, что су у близу, может сеј свештепик и јеште један к нему наредивши се содержавати. А пак ова три села, котора до сле содержавал, далеко би више трудно, между које Калиште јест на средокраћи, треба онде црков да се справит, и свјаштеник да се наредит. Имат 14 хљебов Власи и Сербли војинствени јесут. Друго село Батуша, одстојит од Калишта један фертал сахата; хљебова имат 13. — 3. Божевац одстојит од Калишта пол сахата; хљебова 11, Сербли чина коморскаго. Здје может свештеник један содержавати се, имат лепе земље за дјеланије. Сеј свештеник верло слабо читајет, али что чати, смотрено (?) Седм тајни црковних на изуст знајет, тако и форме полако натуца. Десјат заповједеј божијих не может на уст све очитат. На колико членов догмат вјери православнија располагат се, не ведајет. Појати самогласно может. Писати может доста добро, и протокул, кад би се упутил, может содержават. Книги својих: 1 полустав кијевски; један петогласник сербски; литургију московску с цјелим типиком на мало коло; епитрахил од чрвена мусула; крст водичарски; молитавник московски мали. Домашни: мати, попадија, једино дјетја мушко тролетно. Животних:

1 коња и 2 вола; кућу са сиромашким покућем и посућем. Њиве ораће и косиће имат.

(ПОД БЕЛГРАДОМ СВА ПАРОХИЈА).

Поп Николај Илијин, из Градишта, стар 22 љет. Родом онде у мјесту, тамо и учил се код попа и њеког ондешњега мештера 6 љет, и оженивши се, рукоположил га на степен дијаконства и свештенства владика Максим лане о Петрову дне. Дал му 3 дуката. Намјестял га у парохију, само на време, докле пихово преосвештенство будут определити му нурију. Читати книги может, али лживо. Тајне церковне не ведајет, вели да њест учил. Сему подобајет учити се всјачески, почто јеговим читањем не толико славит се јелико хулит се Бог. Пишет по мало. Домашни јего; два брата оженена, попадију и једино дете мужеско од две године. Книги црковних не имат, само један требник, којего њест јеште платил; 1 крст водичарски. Животних: један кон; 2 вола; 1 крава. Еште со јединим свјаштеником из Градишта содержит 4 села. 1-о. Ва Градишту имат 50 хљебова; људи сут Сербли чина војинственаго и коморскаго. 2-о. село Кусић, одстојит од Градишта три фертаља сахата; 25 хљебов, Сербли и Власи чина коморскаго. 3-е. Село Трибродe (Триброда), одстојит од Градишта један сахат и фертал; хљебова ва нем 15, људи Сербли, чина коморскаго. 4-о. Село Пожежена одстојит од Градишта пол сахата; хљебов имат десјат, људи сут Сербли чина коморскаго. Овим селом служит црков Градишка, идјеже могут два свештеника частно живети и службу одправљати.

(ПОД БАНАТОМ И СВА ПАРОХИЈА).

Јереј Павел из Звижде од села Крушевца. Стар 24 љета, родом Влах из Најдаша. Учил се таможе у Нај-

дашу код попа Бранка влашки и сербски 8 љет. По сем оженивши се, рукоположил јего на дијаконство и свјаштенство Максим владика о васкресенији. Дал владики 25 фор. намјестил јего ва парохију Ексарх Максим, еште њест год совершил се. Читати книги весма худо может. Од тајнах црковних ниже слова может сказат, десјат заповедеј божијих не ведајет на уст; катисме и наустицу может читати. Појати не знајет, како се запопил, њест отпојал, литургији. Имат книги: један псалтир московски; један буквар влашки и словенски. Епитрахил од червена мусула; крст дрвен прост не изображен. Содержит у својеј парохији пјат сели. Перво гдје седит село Крушевица, имат хљебов 13, Сербли паори. Ондје сут људи приправили грађу, цркву стару камено здану да поновет, и начето пословати. Друго село Волуја, одстојит од Крушевице један сахат, хљебова 47 непостојани и само тамо, вели, бежат, Власи чина коморскаго. Третије Дубока, одстојит од Крушевице пол сахата; хљебов 35, Власи чина коморскаго. Четверто Нересница, одстојит од Крушевице пол сахата; хљебова 48, Власи чина коморскаго. Пето Кучајна, одстојит од Крушевице менше од пол сахата. Сијим људем подобајет повељети, да би настојали црков соградит, с малим трошком будет, почто старе цркве дувари више од кловтера стојат не разрушими. Вопрошен: људи смертне чим причаштујет? Ответовал: Ексарх му дал во јединој кутији светоје тјело владичне, и со тим причашћујет. Држит тују кутију у сандуку код своје куће; кад су велики праздници, једини ходјат на службу божију у Витаоницу, а други у Туман. Ексархи дал 30 фор. не зна се за что у тефтеру пишет Ексархије 10 фор.

(ПОД БЕЛГРАДОМ И СВА ПАРОХИЈА).

Јереј Исак из села Затони, стар 32 љета родом из Ђулинскаго поља. Учил книгу у Печки(¹) и ва Бездину 6 љета. По сем оженивши се, рукоположил га владика, Јоанићије Владислављевић, темишварски, имат 13 љет. содержавал нурију Тебеј село. Пришел у Затоњу прошла година днеј, идјеже допустил му владика Максим поповати. За что дал владики пјат дукатов. Читати книги не зна весма, и что может весма лживо. Појати слабо, писати по мало может. Тајне црковне не зна, ниже од них что может проговорити. Жали Бог оно свештенства, что је на нем. Десјат заповедеј божији на уст не ведајет. Книг својих имат: 1 молитавник; 2 Псалтир сербски; два октојиха сербска; литургију сербску; часловац сербски. Епитрахил од богасије; крст светогорски. Од животних: 2 коња болша ни что. Домашних: попадију и 2 дјеце, мушко и женско. Содержит 5 сел. Прво Затоња, идјеже имат хљебов 40; људи су пола Влаха а пола Сербаља. Сад људи за цркву грађу потребователну приуготовили, само за допуштенијем стојит од администрације, да се правит. Друго село Кисиљево, одстојит од Затоне један фертал сахата. Имат хљебов 30; људи сут Власи и Сербли под комором. Третије село Тополовник, одстојит од Затоне један сахат, имат в нем хљебов 67, све Власи, од којих никакове ползе не имат, само за вјенчање и знамење. Ако би Сербли били, могла би се црква у сему селу справити. Четворно Рам, одстојит од Затоне један сахат, куће четири више не имат, и од туда малу фајду имат. Здје могл би се јеште један свештеник наредити.

(¹) Печка, варошица у Угарској близу Арада, у негдашњој поморишкој војној крајини, где је у то доба био командант капетан Пера Сегединац, мученик за народ.

(ПОД БАНАТОМ СВА ПАРОХИЈА КАМЕНОВСКА).

Јереј Димитрије Каменовачки; стар 25 љет; родом из Ресави. Учил книгу ва монастирју ресавском, код покојнаго игумена Јосифа, и код нинешњаго намесника Арсенија. По сем оженивши се, рукоположил га на дијаконство владика Николај, а на свештенство владика Стефан ([1]) костајнчки, нарежден у Каменову поповати архимандрит Исајија, и се нијe, однелиже содержит парохију, сут два љета. Читати может полако, самогласно може простачки појати; писати может. Тајне црковне зна, но не редом, форме зна све. Десјат заповедеј божијих неможет на изуст. Друго од писанија по мало разумјејет. Имат својих книги: 1-о. требник московски мали: 2-о. псалтир сербски, октојих пјатогласник сербски. Епитрахил од мусула; 2 водичарска крста светогорска. Домашни јего: жена, болше никога; јединаго дијака учит 4-ту катисму; прочи сродници остали му у Ресави. Содержит 5 села. Прво. Каменово, имат црков; стојит между сими селами на средокраћи; хљебов 17, Сербли коморски. Второ. Пенавац одстојит од Каменца један фертал сахата; хљебов 20, људи Сербли под комором. Третије село Поповац, одстојит један фертал сахата од Каменова. Имат в нем хљебов 24, Сербли под комором. Ражанци шанац, одстојит од Каменова један сахат; хљебов 30. Здје потребовало би црков да се справит, и свјаштеник да се наредит. Моштно и Калиште приложити, не одстојит далеко, точију пол сахата. Жабари одстојат од Каменова цјела 3 сахата. Хљебова 6. Ово село Хајдуци ни к једној нурији њест

([1]) Стеван Љубобратић, владика Славонијски, рођак Саватија последњег митрополита, херцеговачког, с којим је Стеван заједно прешао, по што Турци на крају XVII века заузеше Херцеговину, прво у Далмацију а отуда због гонидбе вере од стране католичких млетачких попова, дошао у Славонију.

у близ и с великим трудом држит се, к сему попу моштно јеште јединаго свјаштеника наредити, доста имат хљебов.

(под вершцом или банатом ова сва парохија).

Јереј Нешко Стефановић Шетоноки, стар 26 љет, родом из Херцеговине. Учил книгу у Старом Влаху у монастиру Ковиљу код Филипа духовника 6 љет. Преучил у то времја наустицу псалтир и октојихон пречитавал. По сем ожанивши се, рукоположил га на степен дијаконства и свештенства владика Арсеније херцеговачки. Парохију содержал у турској страни пол года. Пришел здје имат пјат љет и пол года. Содержавал парохију омолску, по допуштенију владике Стефана, нијe у Шетоњи. Читати којекако стуца; појати самогласно может, писати помало. Тајне црковне зна, форме им не ведајет. Литургију в Белградје научил појати лепо, тако и форму знајет. Имат својих книги: 1 октојихон воскрсенији гласови и прекодневица, штампе сербске; молитавник сербски. Епитрахила два, један свилен а други од мусула; два крста водичарска. Домашни јего: попадија и једино мушко детја пјатољетно, јеште не учил се. Животних: јединаго коња; 2 краве; 20 пресједа кошница. Дом и сиромашко посуђе; један виноград од 6 мотика. Содержил у парохији 4 села.

Перво Шетоња, на средокраћи сел тоја нуријy имајут црков нову, јеште несовершену. Хљебова 14, Сербли коморски.

Второ Врбовац, одстојит један фертал сахата од Шетоне. Хљебова 17, сербли чина војинственаго.

Третије Лаоле, одстојит од Шетоне један фертал сахата. Хљебови имат 27, људи Сербли живут под комором.

Четверто Ждрело, одстојит од Шетоне један фертал сахата. Хљебов десјат, људи Власи, чина војинственаго. Сему свјаштенику, кад би од мона — — —

Јереј Павал Јоановић, стар 25 љет; родом из Грабоваца ресавске нурије. Учил се в монастиру Раваници, 12 љет, код Стефана даскала наустницу псалтир преучил, октојихон првогласник пречитал неколико крат. И оженив се, рукоположил га на степен свештенства и дијаконства владика Максим. Ниње година совершила се, парохији не имат, Книги нест добро извјестан за једва да может что читати. Бог во истину истјажет посветившаго неразсудње сицеваго сљепца. Имат книги: Евангелије сербско; октојихон сербски; један молитавник сербски рукопис; крст и епитрахил. Сродних и домашних својих: оца, матер и два брата старша оженена, попадију своју. Сему свештенику всјачески, аште парохију содржавати хоштет, подобајет учити се. Никако же по мојему мњенију ва парохију не пуштати од сљепих попов оваков сијасет по људма и произрасл.

Нотација господина архиепископа.

У Шетони црква старинска била прикорпили од дасака, али не потребно. Треба проскомидију разсјећи, и у проскоми, дију поставити трапезу другу, ширу и дужу, четвороуголну на бивши столп поставити, пјевници дувара извадити високо колико сад су врата висока, а врата избацити, клофтир и пол широка.: Женску припрату да се имат до појаса заградити, олтар насути, и женску припрату равно со олтарском висином, где људи стојет поравнити до олтара. Села Врбовац, Лаоле и Ждрело термин остависмо Дмитров дан, да црков и порта будет готова. Титор цркве Стефан кнез даде 2 фор. Никола Бачванин 1 фор.

Јереј Димитрије Несторовић, стар љета 22, родом из Серњака парохије Ресавске. Учил книгу ва Ресави, код покојног игумана Јосифа и нињешњаго намјестника Арсенија 12 љет. Преучил код них наустицу псалтир и октојихон, и проче, нуждно что му је било, онде учил. И оженив се, рукоположил јего на степен дијаконства владика Исајија, а на свјештенство владика Максим. Дал Максиму 2 дуката, а владики Исајији један. Посље сего учил свештенствовати ва Манасији, цјелу зиму. А сад од свјатаго Георгија код духовника Горњачкаго. Ниње не имат пак нигдје парохији. Читати книги веома слабо может, појати такође, тако и писати. Тајне црковне ведајет, а форме не вјем ведаје. Заповеди божија не ведајет. Грехи смертнија и који вопијут на небо не ведајет. Обште решти, простак сиромах подобајет му учити се, аште хоштет парохију содержавати. Книги својих имат један требник сербски, псалтир сербски, часослов сербски, епитрахил од мусула. Домашни јего: отец 2 брата млажша од него, попадију и своје једино дјете. Животних: 2 вола, 2 краве, 4 јунади, 10 кошниц, винограда 6 мотике. Дом у Орашију и покућје сиромашко, болше ничто.

Парохија раваничка

здје ознаменујет се ова сва парохија под Белградом.

1-о. Село Сење одстојит од монастара не имат фертал сахата; хлебов 31, људи Сербли чина војинственаго; может под монастиром остати

2-о. Горње Сење одстојит од монастирја Раванице 1 фертал сахата; хљебов 6, људи сут Сербли чина војинственаго; может под монастиром остати.

3-е. Иванковци (Иванковац), одстојат од монастирја 1 фертал сахата; хлебов 23, људи сут Сербли чина коморскаго; может под монастиром остати.

4-о. Миросава, одстојит од монастирја такожде један фертал; хлебов 10, људи сут Сербли чина војинственаго; может под монастиром остати.

5-о. Ћуприја шанац, некогда град сербски бил. одстојит од монастирја један сахат. Хлебов 30, људи Сербли чина војинственаго. Сије село, ако и не верло далеко од Монастира, и не трудно би било држати, обаче село Чимаре ни пристало тамо ни тамо, одстојит од монастирја два добра сахата, а од Ћуприје један сахат, имат хљебов 14, паори, сад у Ћуприји ваља црков правити и свјаштеника наредити, может се чесно држати.

Монастир Ресаве.

Ова парохија сва под Белградом.

1-о. Орашје, пол паори, пол војинствени, одстојит од монастирја не имат један фертал; хљебов 35. Может под монастиром остати.

2-о. Пањевац одстојит од монастирја 1 сахат; хљебов 12, људи сут Сербли чина војинственаго. Может под монастиром остати.

3-е. Јоховац (Јовац) одстојит од монастирја пол сахата; хљебова 15, људи сут Сербли чина коморскаго. Может под монастиром остати.

4-о. Грабовица, одстојит од монастира 3 фертаља сахата; хљебова 16, људи сут Сербли под комором. Может под монастиром остати.

5-о. Поповићи, одстојит од монастира 1 сахат. Имат (хљебов) 15, људи сут Сербли чина коморскаго. Ово горе предпомјануто 5 сел могут под монастиром остати. Сија же посљедујушта далеко бивша, нареждујут се инако, имено же сија сут: 1-о. Ђонци. 2-о. Грабовац. 3-е. Свилајнци. 4-о. Гложани. 5-о. Војска, Сим селом јест на средокраћи

село Грабовац, которо одстојит од монастира 3 сахата. Имат хљебов 17, људи сут Сербли под комором. Усјекли су њешто грађе за цркву.

Свилајнци (Свилајнац) одстојат од монастирја 3½ сахата, од Грабовца један фертал сахата, хљебов 28, људи сут Сербли чина коморског, остајет под Грабовцем.

Ђонци одстојат од монастирја 2 сахата. Имат хљебов 10; остајет под Грабовцем; људи сут Сербли под комором.

Село Гложани одстојит од монастирја 4 сахата, а од Грабовца 1 сахат и не цјел. Имат хљебов 11, људи сут Сербли под комором; остајет под Грабовцем.

Село Војска одстојит од монастирја 4 сахати, а од Грабовца 1½ сахата. Имат хљебов 9, људи сут паори Сербли, остајет под Грабовцем.

Ово цјат сел, подвргајушти се под нурију Грабовачку, подобајет всјем сих сел људем заповједати, да јелико таштатељејше попекут се сви од своје стране црков у Грабовицу водрузити, и свештаник да се таки после побраиије сидоксији наредит; а до то времја монастир да держит.

Витаоничка (витовничка) парохија.

Ова сва под Банатом.

1. Мелница одстојит од монастира 1 фертал (сахата). Имат хљебов 10, људи сут Власи чина коморскаго, остајет под монастиром.

2. Бистрица одстојит од монастира 1 сахат; хљебов 9, људи сут Сербли чина војинственаго под Видовцем, остајет под монастиром.

3. Рахановац одстојит један сахат од монастира. имат хљебов 60, људи сут Власи под комором; остајут сија сва три села под монастиром. Сија же посљедујуштаја, имено: 1-о. Кула; 2-о. Црљенац; 3-е. Село Велико одсто-

јит од монастира далеко, между којими јест на средокраћу Црлењац, које (село) од монастира 4 сахата. Имат в нем хљебова 16, људи сут Сербли под комором. Кула одстојит од монастира три сахата, а од Црленца један фертал (сахата). Имат хљебов 15, Сербли под комором, остајет под Црленцем.

Село Велико одстојит од монастира 4 сахати, а од Црленца не имат пол сахата; имат 14 (хљебов) Сербли сут под комором, остајет под Црнелцем. Сад ова три села ваља да сја подвигнут црков себје у Црљенци справити, почто и тако јест била црков у Црленци прежде за турскаго времена, сад разорена само познајет се и частнаја трапеза еште на столпу од камена. И свештеник да им наредит се, может добро живети, наши људи сут, а земље ораће и косиће имат доста.

Парохија рукомијска.

1-о. Брдарци одстојат од монастира Рукомије један фертил сахата, 23 хљеба, остајет под монастиром, људи сут под комором владјенија белградскаго.

2-о. Дрмно одстојит од монастира 1 фертал сахата; хљебова 24, људи сут Сербли под комором, владјенија бјелградскаго, остајет под монастиром.

3-е. Костолац одстојат од монастира 1 сахат; хљебова имат 39, Сербли паори под Бјелградом, остајет под монастиром.

4-о. Кленовник одстојат од монастира пол сахата; хљебова 8, Сербли паори под Бјелградом. Та четири села могут се држати из монастира. А пак Петку, что су до сле држали, имат в неј 54 хљеба, од монастира далеко један сахат, ондешни жители приготовали сут сву грађу, да правет црков. За то им еште и повељенија дати ваља, да се болше подвигнут о неј, и свештеник да им се наредит. Место

јест јако, и људи, доста при Дунаву; паори сут под Бјелградом. Еште Дубравицу село моштно приложити, что пожаревачки попови содержет, одстојит од Петке пол сахата, од Пожаревца же сахат и пол. Хљебова имат 35, паори под Бјелградом, и кад се ова два села у једину парохију учине; два свјештеника частно могут живети.

Ексамен свјештеников пожаревачких.

Јереј Лазар Јовановић, стар љети 33, родом Бачванин ил Суботици. Учил се код њекојега мештера Лозана Никополца 7 љет, и что потребовалтелно било код него преучил. И оженив се, рукоположил га на дијаконство покојни Поповић, а на свјештенство покојни Петровић, Свидјетелство имат на свештенство, начел држати парохију здје 1719 года, сингелији не имат. Вопрошен о црковном исправленији, на чем црков своје основаније положила и утвердила, од куду своје почело имат. Отвјетовал: да од самаго Спаситеља имат начело, и на Петровом твердом исповједанији утверждена, и на апостолској проповеди оци светими основата. —

Что јест црков? Отвјет: црков јест собраније правовјерних, по реченому: „Братије ви јесте црква Бога живаго и проч. Колико тајанств црковних имат, чим же правовјерни просвјештајут сја“? Числом повјежд. — Отвјет. Седм. Которија сут; 1-о. Крештеније. 2-о. Миропомазаније. 3-е. Евхаристија. 4-о. Исповједаније. 5-о. Свештенство. 6-о. Закони брак. 7-о. Елеосвјаштеније, Вопрос. Что јест крштеније? — Отвјет: Јест умовеније. Исправлен: еште и отјатије праотечскаго грјеха и проштеније, входа у царство небесноје. —

Вопрос. Что приуготовљајет се к совершенију сија тајни? Отвјет. Чиста вода.

Вопрос. За што њест ина која влага на сије опредјелена, веће вода. Исправлен. Аште и јест њекоја причина

сему, обаче јестеством својим, јако вино, ракија, не сут пријатни ко очиштенију и измовенију јако же вода. —

Что јест форма? Отвјет. Крештајет сја раб божији; имја рек; во имја оца, амин, и сина, амин и светаго духа, амин.

Прочим посљедователним знајет добре форми.

Вопрошен о сих седм тајинства, која јест главњејша, и без које не может се човјек спасти сја? Отвјет. Крештеније, и без сеја тајни не может никто у царство небесноје отити, а без других может, како ти, на примјер, младенци крштени что немогут кромје две тајне на себе примити. — Десјат заповедеј божијих ведјет, сам гдје што смета, ваља да се исправит. — У колико членов вјера наша састојит, не ведајет. Исправлен, во 12 членов, јако: вјерују во јединаго Бога и прочаја. О чем во исповједанији православнија вјери јавно показујет, чему који член учит. Грехове смртне зна, и који вопијут на небо, о отмштенији и проч. Книги читајет средпе. Појет самогласно. Пишет доста добро. Своја домашнија имат: попадију и једину дштер на удадбу, болше никога. Книги: 1 требник кијевски мали; 1 литургију московскују са типиком, отнел му владика Максим. 1 псалтир србски рукопис со посљедованијем; 1 молитвослов кијевски; 1 епитрахил свилеп полован; крст сватогорски нов и други ветх; 1 наруквице ветхе. Дом и покућје по сиромашко. Винограда, что имјел, третији год како туча бијет, веће напустил. Животних: 1 коња; 20 пресједа, 2 ливаде куиил; нив ораћих не имат ниже сјејет.

Јереј Јосиф Савич, родом Белградац, стар 28 љет. Учил таможде код владике Николаја, бившаго Ексарха митрополитскаго србски. По сем код даскала Герасима учил гречески читати, и писати и говорити по гречески, и граматику начел бил. По сем оженив сја, рукоположил га на степен дијаконства владика Максим, а во свештеника

господин покојни митрополит. Свидјетелства не имат. Определен со сингелијеју здје ва Пожарејције поповати, се уже 4 љета совершила сја. Начином попа Лазарја бист редом вопрошен, њест могл отвјетовати. Тајинства црковна ведајет добре, тако и форме знајет. Что же пак, које тајинство силу в себје носит? Того невједајет ни мало. Десет заповједеј божијих зна, гдје что смета. У прочих должности својих мало исправлен јест. Читајет книги словенскија и греческија доста добро за невољу. Појати гречески и сербски самогласно зна. Писати обојим јазиком может. Имат своја книги: 1 требник московски; 1 псалтир московски; часослов московски; 1 епитрахил свилен; крст водичарски светогорски; наруквице свилене. Домовних: попадију и једно детја женско. Дом; виноград 3 мотике. Башчицу малену; 2 коња; 12 пресједа; 1 ливаду од 4 косе; ораће земле не держит.

Јереј Јоан Томић, стар 26 љет, родом из Карловца. Учил сја тамо же код покојног Јоана Бркића до седмија катисми. Оставши же сам, занат учил абажилук. И паки стојал код малаго Стојка Ферфарије (Фехироварије) у фурдажијници, 8 љет торговал. По њечто немецки и талијански знајет, можетсја разговарати. После пак примилсја ученија книжнаго, њекоје времја сам прочитаја. Оженил сја, и покојни архиепископ кратким временом рукоположил на степен дијаконства и свештенства сам, се уже 4 љета и пол совершила сја, здје пак дал му нурију со сингелијеју того же времене. Читати может доста добро, писати такожде, појати такожде, и на литургију греческо потребујуште пјетије. Тајинства црковна знајет, тако и форми зна, ва плодих же тајинстав сих њест извјестен. Десјат заповједеј божијих не ведајет добрје на уст. О догматје православнија вјери поведати недоумјет. Правило црковноје состављати может. Имат својих книги: 1 требник московски; 1 псалтир

кијевски; часослов кијевски; празнично евангелије и апостол Лвовски; 1 часослов гречески; 1 епитрахил свилен полован; крст светогорски; 1 фелон од чита; 1 стихар од платна; једине наруквице по зеленој кадифи златом везене. Домашнија своја: матер и попадија. Дом код цркве близко, покуће и посуђе сиромашко. Честно держит сја. Виноград један 5 мотики, а у Карловци 5 мотики; јединаго конја, болше ни что.

Јереј Стефан Аранитовић, стар 19 љет, родом из Баната. Здје расл и учил сја код мештера Павла 4 љета, преучил наустицу псалтир, тропаре и посљедователно код Софронија Ексарха. После сам читал октојихон код Ексарха Максима. И оженив сја, рукоположил јего на степен дијаконства владика Исаија. Во свештеника же по том кратким временом владика Максим, намјестил јего здје ва парохију Ексарх Максим. Сингелији не имат. Держи нуријy уже година днеј минуло. Всјачески подобајет му Сингелију узети, и за њу да наполнит потребователно. А пак что без вопроса у нуријy поставлен, благословителнија вини не бивши, јест дивно. Читати может доста добро. Појати српски зна самогласно. Писати доста лепо и брзо. Тајне црквене знајет, тако тајинств сих форми, како извјестије из двора послато лепо научил и очитал пред мноју на изуст. Десјат заповједеј божијих знајет добре на уст одчитав. Заповјед црковну не ведајет у колико членов вјера состојит сја православно католическаја ведајет. Књиги својих имат: 1 псалтир сербски; 1 молитвослов кијевски; 1 луновник московски; десјатословије, 1 требник кијевски и епитрахил свилен, крст од древа свјатогорски. Домашнија своја: попадију и једино дјетја женско. Дома својего не имат. Бил добар, да сја пошље у Пореч, докле и друзији приспјејут. Пол мотики виноград сада више не имат; 1 коња; 5 кошници.

Парохија пожаревачка, что них 4 свештеника и пјати Ексарх содержит, здје ознаменујет сја.

1. Варош Пожаревац, људи сут војинствени и коморски, хљебов имат 226 под Бјелградом.

2. Црнићи одстојат од Пожаревца један сахат. Хљебов 29, људи Сербли коморски под Бјелградом.

3. Царина одстојит од Пожаревца пол сахат. Хљебов 40, људи сут Сербли коморски под Бјелградом.

4. Дубравица одстојит од Пожаревца 2 сахата. Хљебов 35. Учињено за прилику како јест кад ва Петку наредитсја свештеник и соградитсја црков, да сије село приложитсја под Петку не одстојит бо болше развје пол сахата. Људи сут коморски под Бјелградом.

5. Ћириковац одстојит од Пожаревца пол сахата. Имат хљебов 33. Онде јест била стара малена црков, од брвана сосјечена. Како сад изволително будет, њест далеко од Пожаревца, могутсја служит. Људи сут паори под Бјелградом.

6. Бобушинац одстојит од Пожаревца пол сахата. Хљебов 11, људи сут Сербли, коморски, под Белградом. Остајет под Пожаревац.

7. Драговци одстојат од Пожаревца пол сахата. Хљебов имат 16, људи сут Срби под комором, Бјелграду подлежит. Остајет под Пожаревац.

Сума 390 хљеба.

Дијакон Василији пожаревачки, стар 23 љета, родом из Баната, Сервијскија епархији, в селу Кули, Учил первјеје книгу в монастирју Раваниције, код покојнаго даскала Стефана; по сем здје у Пожаревац код Павла Мештера и сам помагател бил у школи дјети воспитовајушти, како по сем сам содержавал два љета. И оженив сја руко-

положил га на дијаконство владика Максим Несторович, прошла година днеј од Петрова дне. Читајет книги средн', могл би и болше, кад би трудил сја. Имат писмо доста лепо учено Сербски самогласно појати. Правило црковноје ординари может составити. У званију својему дијаконскому јеште добрје неизвјестен; за љеностију лежит. Тајне црковне знајет, али из њеке унијатске книге учил. Исправлен сице: 1-о. Крештеније. 2-о. Миропомазаније 3-е. Светаја Евхаристија. 4-о. Покајаније. 5-о. Свештенство 6-о. Частни брак. 7-о. Елеосвештеније. Форме седмих тајин зна именовати, но не сваку из уст. Десет заповједеј божијих ведајет, гдје что смета. Догмат светија православнија католическија цркве у колико членов состојит, ведајет и по мало разумјевајет. Книги својих: један псалтир московски и 1 буквар кијевскии; 1 наруквице свилене; 1 крст водичарски. Дома својего не имат, него у келији код цркве стојит. Жену и једино малено дјета. За храну верло мучно идет другому на жотву и ижиња храну Својего другаго не имат ничто. Отец и брат му стојит у Жабари с домом.

Дијакон Стефан из села Дрвна, парохије рукомијске, стар 20 љет. Учил книгу здје код мештера Павла 3 љета, преучил наустицу псалтир, и евангелие 2 крат. Апостол и октојихон пречитал 1 крат, по том ва Белграду код даскала Стефана 1 годину днеј, обучавал сја, после оженив сја, ва горје именому селу, по малом прошлом времени рукоположил га на дијаконство владика Максим, прошла година. Дал владики 1 златник, и ради поповства дал 2 дуката, тако и пропало, нега не запопивши. Од нели же задијаконил сја, здје у вароши учит сја дијаконовати. Квиги читати может полак', али гдје что лажет кад чатит. Что пишет может сја прочитати. Појати не зна. Тајне црковне са формами њест изучил. Десјат

заповједеј божијих не зна. Не зна сиромах по том ничто резумјевати силе что чита. Книге не имат никакве. Домашни јего: брат, матер и попадија. Дом и сиромашно покуће; 4 вола; 2 краве; винограда 3, мотике 12; ливаде и земље ораће, болше ничто.

ВИЗИТАЦИА

Еҕсариата Пожаревачҕог, Церквах и Свештеников. Сочинена Еҕсархом ҕир Маҕсимом Ратҕовичем про љето 1733.

Црков поречка,

Храм свети Николаје, здата лето 1730.

Црков с поља стени од камена, покривена шиндром, убелена кречем. Звопо једно имејет.

Ва нутар ва олтари трапеза од камена, на неј покров од картуна, долни и горни. Чирака од туча 2; Евангелије московско лепо, и летургиа московска. Антими(н)с митрополита Викентија. Проскомидиа у духару, на неј покров од картуна; чирак један од туча. Потир и дискос од калаја; звездица и кашика од сребра. Дарка свилена 3; кадилница од туча; петолебница од калаја; нафорнице бакарне 2; чаши служабније око проскомидије; филцана 2; ибрика за теплоту 2; умивалница имејет.

Одежди црковније. Од платна 3; од мусула црвена 1; стихара од картуна 3; петрахила од картуна и од свиле 4; наруквице од картуна и од свиле троје; појаси с пафтами од пиринча 2;

Споља крст са распетијем велики над дверима апостолов 12, и моленна по среди их. Двери нове, катапетазма 3 од картуна. Икони по 5 са стране, и други које какови икон 12. Кандила мали од туча 6; завеси пред иконами од шпалира немачкога 2; полиелеј од стакла, који прима свешти

6; чирака велика од камена 2; и чирака ваходна од железа 2; стол архијерејски са прочими столови сут (прости).

Книги црковне апостол кијевски 1; октојих московски 1; петогласник 1; псалтир кијевски 1; и псалтир сербски с тропари и кондаци, рукопис 1; пентикостар сербски 1; тријод и поучение московско; пролог московски 1; почине се месеца сектембра, ва себе садржит месеци 6; полустав кијевски 1; катавасија влашка 1.

Препрата женска ни что више само чирака дрвена 2; икона неколико мали; купели не имејут, него једна рупа у земли; миропомазанија не јест; црков неосвештена.

Свештеник. Поп Димитрије Поповић, родил се у Поречу, на дијаконство и свештенство рукоположен господином митрополитом Мојсејом лета 1724 фебруара 23. Сингелије не имејет. Духовника имејет Јоаникије јеромонах и Зуграфац; последни крат исповеди се о рождаству лета 1733. Литургију појет, правило одржават; 7 тајин црковни знајет. И тој јест вадов лета 2, мушко дете имејет једино на име Јоан.

Что имејет своје? Требника московска 3; и октојих московски 2, који примајут гласи ва 8; полустав кијевски; псалтир московски с молитвами 1; саборник сербски 1; минеј обштак московски 1; десетословије 1.

Окрут свој. Фелов и стихар од картуна; петрахил и наруквице од свиле; појас пафте сребрне.

Црков Мајдан-Печска,

Храм свети Арханђел.

Црков ва нутр. Стара сагражденијем од камена; сврху покров шиндром. Ва олтари трапеза од камена даском оперважена, и покривена картуном, и на трапези антими(н)с господина митрополита Мојсеја, којего јест принесал протопоп

Богосав поречки и поставил јего тамо; и кадилнице две и стара и нова од пиринча.

Проскомидија. У духари малена и покривена платном; и потир од меди жут и звездица, и кашика и дискос од бакара; две тепсице анафорнице; и сапан за водицу, и умиваоница имејет.

Одежди. Црковнија одежди од картуна тако и сти(х)ар од картуна; појас павте од меди; наруквице од богасије црвене; епетрахил од свиле зелене.

Споља на предверија. Катапетазми од картуна 2; и са стране по три иконе, и завеси од шпалира немачкога; налона проста од дасака; кандила пред иконами од пиринча 6; црква свода не имејет; и полијелеј од стакла, који прима свећа 6.

Книги црковније. Октојих сербски, осмогласник, минеј московски.

Припрати женске не имејет; звоно имејет скорашне, освештенија није примило.

Свештеник и что своје имејет? Калугер и Зуграфац постављен господином Мојсејом лето 1737,(¹) имејет, полустав кијевски 2, један московски, 1 псалтир кијевски маличак; 1 крст окован; 1 епитрахил од кадифе црвене; један панагијар, 2 окована. А калугер седи у ћелији црковној.

Црков Тршка,

Храм свети Николаје.

Црков стара, сверху обновлена, по крову шиндром, а стени од каменија древне, не знадут человјеци, когда почетак јеј.

Ва нутар ва олтари трапеза од камена покривена платном белим; антими(н)с госп. Мојсија, проскомидија у дувару ма(ле)чка, и умивалница у духару.

(¹) Неће бити 1737, већ 1727, по што је митроп. Мојсије умрьо 1730.

Одежди црковени. Одежде од платна бела и стијар од картона; наруквице од мусула црвена; 1 божогробскаја каница маљечка; епитрахил 1 од мусула; звоно не имејет. А црков освештана рукоју владиком Стефаном; антими(н)с митрополита Мојсија.

А свештеник бил поп Нешко, који јесте затворен у Темишвару, и не зна се, что имејет своје.

Црков монастира Горњака,

Храм Ваведеније Богородици.

Црков стара са једним трулом созданијем од кнеза Лазара, сврху шиндром покривена и неубелена.

Ва нутр ва олтари трапеза сазидатаја од камена и на неј покров од свиле жуте. Антими(н)с госп. патријарха Арсенија. А на трапези чирака мали од меди два имејет. Проскомидија у духари малена, и умивалница. Потир од калаја, кашика од меди; дискос, звездица од бакра; кадилница од меди, 1 петолебница од калаја неосвештата.

Одежди црковније. Од беза бела 2; од мусула црвена 1, и стара од мусула црвена 2; епетрахила два, један од свиле а други од мусула морастог; појас тканица од памука, а павте од меди жуте, и наруквице, 1 од кадифе зелене, а друге од мусула црвена.

Споља над дверма икона, са стране једне 4, а здруге 2; кандила од једне стране два а здруге два, и свега четири и на предверија катапетазме картуна.

Книги црковне. Саборник србски разрушен један; октојих првогласник један и петогласника 2, сва три србски; псалтир србски један и московски 1; један тестамент московска, једна менеја (минеј); један златоуст бугарски; четири рукописа пролога србска 3; једна книга: правило светаго Григорија Синајита родославије, невем од

куду јест; и гробница светаго Григориа Синајита. Звона не имејет. За освештеније не зна се, може бити од пр(в)и времена да јест, за сада није.

Ване цркве. Потребити сасуди, что имејет: котлић бакарни что прима шест оке воде; паки поманши два котлића по од две оке и пол что может примити; и две тенцере с капци; танира дрвени осам; и служебник један од бакара; и две калајлије велике.

Вински сасуди. Каце две код винограда и свака прима по две хиљаде (ока) ва себе; велики хардов(1) један, који прима во себи 800 (ока). Випоград монастирски са свим мотика петнајест, и воденица монастирска код винограда близу, Казанчић малечак, што припече ракију од седам ока бакра.

Свештеник Данило Јеромонах игумен пребивајет и книги своје имејет: псалтир србски; један акатистар кијевски; а мартолон(2) сотирија, наука христијанска. Један епетрахил од свиле жуте, а други од свиле беле; један панагиар стар од кипариса.

Црков Каменовска,

Храм 40 мученика.

Црков саграждена лета 1730 стени од чатме, покров од шиндре, духари неубел(ен)и, свод неимејет.

Ва нутр ва олтари трапеза од камена, покров од картуна, антими(н)с владике Максима Несторовича, и на трапези 1 чирак од туча стар и литургија србска из Ресаве; проскомидија од дрвета; дискос, звездица и кашика од тенећета, дарка сва три од картуна.

Одежде црковне. Одежда од беза бела, и стихар од беза бела из Ресаве, појас од памука, наруквице свилене из Ре-

(1) Хардов од мађар. hordó = буре.

(2) Треба да је написао Мартирологион.

саве, појас од памука, нарувице свилене из Ресаве, и на предверија катапетазме од картуна турска.

С поља икона неколико стари са стране и двери старе, а друго од хартије, имејут неколико образа шанпа (штампана); и кандила од пиринча свега четири али нова.

Припрат женски икона неимејет ни кандила само два чирака од дрвета проста. Крстилнице не имејет но рупа на земли. Освештата црков нест.

Свештеник. Поп Димитрије житељ од Ресаве, из села Гложани, рукоположен на дијаконство владиком Николајем, лета 1731, сингелију не имејет, летургију појет. Духовника имејет поп Арсеније Ресавски, последни крат исповедил се о Васкресенији 1733.

Криги своје: Имејет требник московски, октојих, петогласник србски; псалтир србски. Звона не имејет. Освештенија нест пријела но требујет.

Монастир ресавски.

Храм свети Тројица.

Црков стара стени од каме(н)а и трула на великој цркви пет, а покров од олова стари, и оште кад сагражденa тада и покривена.

Ва нутр ва олтари трапеза од камена, покров на неј од картуна немачка; и чаршав од беза; и један јастук од свиле морасте; и чирака немачка од древета два, и од пиринца два, и крст окован на трапези; проскомидија у духари, покривена ћочем (1) немачким. Потир и дискос од калаја, звездица од бакара. Кашика сребрена; чирака на проскомидији од меда два; дарци од свиле црвене свих три.

Одежди црковни. Фелона од халасте свиле један, и од зеленене један и пручараст један; фелон свилен, и сти-

(1) Управо ћоћем од мађарске речи Gyölcs = фино ланено платно.

хара свиљена четири; велона од беза бела 4; наруквице свилене петоре; и тканице двоје, павте од пиринча.

Споља на двер(и)ма крст са распетијем; и владични престол; и апостолки лик; все иконе, са стране свех и двери нове и над предверија катапетазме од картуна турска, и кандила осам од калаја; једно сребрно, једно од билура пред распетијем; и по(лије)леј од дванаест свешти.

Книги црковне. Евангелије московско; апостол московски; типик московски; тријод московски; октојих кара-влашки штампа(н); минеја 12 московски; поученије неделам московско.

Припрата женска расипана, сврху била мунара турска, а сад обнавља се. Звон(о) имејет једино; крстилнице не имејет. Освештенија требујет; може бит некогда ва преждни времен.

Игумен Јоасаф тамо пребивает са братијама. Игумен Јоасаф покалугерио се у Ресави; родом од Бачке; рукоположен на оба степена владиком Стефаном Љубобратићем, и сингелију имејет господина митрополита Мојсија Петровича. Духовника имејет Данил Горњачки; последњи крат исповедал се о Сашаствн светаго Духа, лета 1732. Летургију појет, правило обдржава.

Книги Игуменове. Книги своје имејет: псалтир србски; требник московски; минеј московски праздником, и општи; канонник; и часловац московски; толкованије евангелскоје, Еврема Сирина. Тастамент московска лепа.

Поп Арсеније, жител од Мораче, подриклом Херцеговац. Рукоположен на дијаконство владиком Арсенијем херцеговачким, а на свештенство госп. митропополитом Мојсијом. Исповедал се духовнику Данилу Горњачкому последни крат о рождаству Христову 1733. Правило обдржава, летургију појет.

Книги своје имејет: псалтира рукописни 2; требник московски; часловац московски.

Поп Виктор, родом од Херцеговине, покалугерио се у Морачи. Рукоположен на дијаконство владика Арсеније Херцеговачки, на свештенство Доситејем Валевски. Исповедал се духовнику Данилу Горњачком последни крат о Успенији 1732. Летургију појет, правило обдержава. Книги своје имејет: часловац московски; псалтир московски; требник московски.

Јосиф дијакон жител од Пореча, покалугерио се у Ресави. Рукоположен на дијаконство владиком Исајијем Антоновићем. Исповедал се духовнику Данилу Горњачком. Летургију појет, правило обдержава, посленди крат исповедал се о Успенији.

Книге своје имајет: један псалтир московски:

Поп Димитрије родом од Херцеговине подриклом Пешић, престригал се у Морачи, рукоположен владиком Арсенијем Херцеговачким на оба степена. Исповедал се духовнику Данилу Гоначком, лета 1730, последни крат о Ваведенију лета 1732, летургију појет, правило држит.

Книги своје имејет: псалтир рукописни и требник кијевски.

Мојсеј монах жител од Будима, постригал се у Ресави. Духовника имејет Герасим Студенички исповедујет се, и пречесчујет се. Книги све не имејет.

Церков Параћинска,

Храм светог Атанасија.

Црков зданијем од ћерпича, покривена црепом, олтар од древени дасака.

Ва нутр ва олтари трапеза од древета и покров на трапези од картуна; чирака од туча два; антими(н)с госп. митрополита Мојсија; олтар (имејет) свода; потир и дискос и звездица и кашика не имејет, од тенећета, и дарци од мусула црвена.

Одежди црковне. Одежда свилена једна, једна од мусула црвена, стиар од свиле један; епетрахил од свиле жуте један; наруквице од свиле жуте једне.

С поља икона са стране по шест и двери старе и кандила од меди пет; на предверији завеси од картуна; полијелеј од туча, који прима свешти дванајест.

Книги црковне октојих, петогласник, један тестаменат московска.

Припрат женска икон са стране по три и свега седам икона. Крстилнице нејест, миропомазанија нејест. Звона имејет два. Црков неосвештата, а била џамија турска.

Свештеник поп Петар, родом од Колашина, рукоположен на дијаконство владиком Николајем, а на свештенство владиком Максимом Несторовичем исповедал се духовнику Арсенију Свето-Павлцу, последни крат о Успенији. 1732, летургију појет, правило держит, синћелију не имајет.

Книги своје свештеник имејет: полустав московски. Псалтир московски; летургија московска; десетословије московско, имејет једино дете мушко именом Јоан. И бил еште један свештеник, пак побегал у Турску са свим домом, а они Параћински, и онај, што је отишао, именем Стефан, заједно су се и задијаконили и започнили једне годнне.

Параћи хљебов	28
Видово	13
Мириловац	12
Плавна	9
Мало Видово	13
	75

Параћану сије надлежи на 2 свештеника.

Велика Мутница и црков осветити и једног свештеника наместити.

Мутница Велика има 32 (хлебов).

Црков Мутничка,

Храм светаја Тројици.

Црков сагражненијем од камена, покривена шиндром, не убелена, ва нутр свод не имејет.

Ва нутр ва олтари трапеза древена, покривена картуном, антими(н)с госп. митрополита Мојсија Петровича. Проскомидија у духари, покров од беза; потир, и кашика, и дискос и зведица свех од тенеђета; и дарци од мусула црвена; Летурђија се не појет; тим људма попује свештеник параћински.

Одежди не имејет, и стиара не имејет, потребна нејест; звона не имејет, освештена не јест.

Припрата женска крстилницу не имејет, миропомазанија нејест.

Црков Сталаћска.

Древна, ничто своје не имејет. Храм не зна се. Книга не имејет, окрута не имејет, а попује поп параћински.

Монастир Раваница,

Храм Васнесеније Христово.

Црков стара од камена са пет трула на великој цркви, покривена цреп м, убелена кречем.

Ва нутар ва олтари трапеза од камена изидата; покривена картуном, и чирака на трапези медени два, и крста окована 3; проскомидија у духару исписата и покривена мусулом; потир и бљудо, звездица и кашика сребрно, и дарци свилени, кадилница сребрна, ручка сребрна.

Одежди црковни. Одежди свилени 6, од мусула три, и стихара свилена пет, и један од беза; наруквица пет пари свилени, једне од мусула црвена, орара два свилени, појаса са павтами од меди четири, панагијара три у кивоту, и чашица сребрна у кивоту, ибрик и леђен у олтару.

Споља иконе нове и крст са распетијем, и шест икона велики, и апостолских дванаест образа и престол Христов по среди их и кандила од сребра четири, и катапетазма на предверија од картуна, и два чирака ваходна од железа.

Црковни книги апостола србска два, и московски један; евангелије московско оковато и летургија московска: минеја 12 на мало коло; пролога два комата, сваки садржит по 6 месеци; и паки пролога четири редом что ходет; и паки друго евангелије московско без окова; псалтира 4, два московски и два србски; и тастамента кијевска; поучениј московско једно; осмогласник московски један, и петогласник србски један, саборник србски један; тријод московски један а други србски; летургије три, две србске; три молитавника србска а један московски; и часловца три србска, један московски.

Припрат женска. У припрати налоне две, и гробница Романова; и чирака два железни, ваходна; и крстилница од камена у духари узидата; миропомазанија не јест. Звона имејет два. Освештена црков не јест.

Сасуди окром цркве казана монастирска два котла велика два, тенцера велика с капком једна; котлића поманши два, и тенцера средни седам; тепсићака служабски два, тенцера мали три, калајлија велики четири и мали танира 25; кашика калајлиски дванајет; тепсије бакарне велика три, сахана бакарни 12; аван что се сол туче један; сланика од калаја. И винограда монастирска 30 мотика.

Нареждени Гаврил калугер, жител од села Бигренице, рукоположен владиком Михаилом пожаревачким на обоји степени; и престригал се у монастиру Раваници духовнику Данилу Горњачкому, правило држит, летургију појет.

Книге своје имејет; полуставъ московски и часловац србски и требник угровалахиски.

Георгије Јеромонах жител од Карловаца, рукоположен на дијаконство госп. митрополитом Викентијем Поповичем, на свештенство владиком Доситијем Валевским.

Книги своје имејет полустав кијевски; требник кијевси; саборник србски; часловац московски.

Исповедил се духовнику Арсенију Свето-Павлцу о Васкресени, лета 1733.

Гаврил јеромонах жител од Шапца, рукоположен госп. митрополитом Викентијем Поповичем на дијаконство, на свештенство владиком Доситијем Валевским. Постригал се у Врбнику; исповедал се духовнику Арсенију ва Љубостини, лета 1733 о Васкресени; правило држит.

Книги своје имејет: полустав кијевски; требник кијевски; часловац србски. Имејет шест мотика винограда своје.

Стефан јеромонах, жител од села Радунице; рукоположен владиком Софронијем Арадским на дијаконство, на свештенство владиком Максимом Несторовичем. Летургију појет, правило обдржават. Исповедал се духовнику Данилу Горњачком последни крат о Васкресенију, лета 1733.

Книги своје имејет; један часловац московски; и три мотике винограда.

Софроније дијакон, жител од села Јазска; рукоположен владиком Николајем Димитријевичем на дијаконство.

Книги своје не имејет. Исповедал се Данилу Горњачком последни крат о Васкресенију, лета 1733; правило обдржава; летурјију појет.

Црков Смолиначка,

Храм свети Петозарни мученик.

Црков зданијем од древета, духари од чатме, не убелена, покривена шиндром; звона не имејет.

Ва нутар ва олтари трапеза од камена, покров од беза и чирака два; један древени а други од пиринца; стар потир дискос, звездица и кашика од калаја, и дарци сва три од морастога картуна.

Одежди црковне. Одежда од мусула црвена једна, од беза бела једна, и стихар од беза један, и наруквице од мусула црвена, појас, павте од пиринча, епитрахил од мусула црвена.

Споља. Иконе са стране по две и кандила свега 4 од туча; на предверима катапетазме од беза.

Книге црковне имејет: октојих, рукопис стар; и саборник вентички([1]), псалтир србски лознаш.

Припрат женска иконе не имејет, крстилник не имејет; звона не имејет, освештеније пријела рукоју владике Стефана Љубобратича.

Свештеник Марко жител од Земуна, на дијаконство владиком Николајем, на свештенство г. митрополитом Мојсијем. Исповедал се духовнику Христофору Студеничком последни крат лета 1733 о Рождаству. Летургију појет.

Поп книге своје имејет: летургију московску, требник московски, псалтир московски. Имејет једно дете мушко, именем Васа; имејет свој виноград.

Монастир марјански,

Храм свети Николаје.

Црков стара зданијем од камена, покровена шиндром, не убелена. Ва нутр свод имејет од камена.

Ва нутар ва олтар трапеза од камена, покривена картуном, и чирака два од белога тенећета, проскомидија у духари и на нем покров од картуна, и чирак један од тенећета, потир, дискос, и кашица и звездица од калаја покровци од картуна.

([1]) Јамачно Венедички = Млетачки.

Одежди црковнија не имејет. Звона не имејет, црков пуста, доста поћи имејет од села.

С поља икона са стране по три, и крст са распетијем, и двери старе лепе. Припрата женска не имејет, крстилнице не имејет, миропомазанија не имејет, книги црковније не имејет, одежди своје не имејет.

Свештеник Радосав жител од Видина, рукоположен на оба степена владиком Симеоном Видинским; и правило држит; исповедал се духовнику архимандриту Василију Пекскому последни крат о Васкресенији лета 1733. Држит правило, летургију појет, окрут имејет, одежду од мусула црвена, и стихар од свиле, наруквице од мусула, и појас павте од пиринча.

Книги имејет саборник србски, октојих и псалтир московски, требник и летургија московска, епитраил од мусула. Синов имејет пет и дштер пет.

Црков Градишка;

Храм свети Архистратиг.

Црков зданијем од древета, покровена црепом, сагражена лета 1720, и убелена кречем. Освештата рукоју владике Стефана. Антими(н)с госп. митроп. Мојсија Петровича.

Ва нутар ва олтари трапеза од камена, покривена мусулом црвеним, и по трапези чирака од меди два, и проскомидија древена, покров од картуна, у проскомидији чирак од туча један, путир и кашика, дискос, звездица од калаја, дарка свих три од свиле црвене.

Одежди црковни фелона два од беза бела, и стихар од беза бела један, и наруквице од свиле црвене, и појас са павтами меденим, петрахила не имејет; него свештеничаски.

С поља преддверија од картуна; икона са стране десне три, а с леве две, и двери старе; кандила медена пет и два чирака древени.

Книги црковнија; псалтир ербски, октојих србски, петогласник србски, требника два србска, апостол србски један.

Припрат женска: крсталница имејет од камена и миропомазанија не јест; звоно имејет.

Свештеник Милић, родом од Лувиковје, рукоположен на оба степена госп. митрополитом Мојсејем Петровичем. Исповедал духовнику архимандриту Василију Пекском посљедни крат о Васкрсени, лета 1733. И правило држит и летургију појет. Книги своје имејет: полуставмосковски, требник московски, евангелије србско, летургија србска. Имејет једино дете мушко. и сингелију имејет од г. митрополита Мојсија Петровича.

Црков Кленска

Храм не зна се.

Црков стара и расипана, а на пустем селишту, не појет, нити что своје имејет.

Свештеник Петар, родом од Скопља, рукоположен владиком скопљанским именом Костандин. ис: правило држит, последни крат исповедал се духовнику Димитрију о Васкресени, лета 1733.

Книги своје: Требник московски, летургија србска, апостол рукопис, октоих првогласник србски, петогласник србски. И синов пет имејет, први лет 18, и други по нему. И сингелију имејет госп. митроп. Мојсија Петровића.

Село Затоње.

Поп Исак у селу седит, цркве не имејет. Поп родом од Ђулинска поља, рукоположен владиком Јоапикијем

Темишварским на оба степена. Правило држит, исповедал последни крат архимандриту Василију Пекскому о Васкрсени, лета 1733.

Книги своје имејет: псалтира два србска рукописа, октоихон рукопис, петогласник, требника два србска, летургија рукопис, епитрахил црвен од мусула. Сингелију не имејет, имејет једино дете мушко, осам лет.

Црков Голубачка,

здата лета 1728, храм није се нарекал, на о посвештенију да наредит се.

Црков зданијем од камена покривена шиндром, неубелена. Антиминса не имејет, црков не освештата.

Ва нутар олтара трапеза од камена покривена картуном, на проскомидији чирак један од туча, а проскомидија у духару, покров од беза, потир, и дискос и звездица од меди, кашика од калаја, и дарци сва три од картуна.

Одежди црковни. Одежда од платна, појас с павтами од пиринча, наруквице од богасије црвене, епетрахила не имејет, кадилнице не имејет.

С поља предверија од картуна, икона са стране по 6 иконица којекакви, двери не имејет, чирак један од камена, један од дрвета.

Книги црковни: Евангелија не имејет; летургија србска имејет, октојиха не имејет, саборник московски један. Женске припрате не имејет, крстилнице не имејет. Звона не имејет. Миропомазанија не имејет.

Свештеник Никола, родом од Херцеговине, постављен на оба степена владика Арсенија Херцеговачким. Исповедал се, правило обдржава, последни крат исповедал се, духовнику Алексију лета 1733 Васкрсени.

Книги своје имејет: полустав московски, требник московски, имејет једина сина од петнајест лет. Сингелију не имејет.

Монастир Рукомија,

Храм Вазнесеније Христово.

Црков. Духари од камена, покривена црепом. Свод имејет, и звоница пред црквом, и звоно једино.

Ва нутар ва олтари трапеза од камена, и покрови оба од картуна немачка, и чирака медни два. Евангелије московско лепо, летургија србска штампа. Антиминс госп. митрополита Мојсија, и јего рукоју освештата, проскомидија у духари безом, и чирак један од дрвета, потир, и дискос и звездица од калаја. и кашика од калаја, дарци од богасије црвене.

Одежди. Црковне одежде од богасије црвене (2); стихара од богасије, наруквице од мусула црвена једне; од кумаша црвена једне; појас павте од пиринча; кадилница од пиринча; умивалница древена; ибрика два теплотна, и чаше службене око проскомидије од стакла, један петрахил од свиле жуте, а други од богасије црвен.

Споља на предверија икон са стране десне три, а здруге две; и кандила 3 од меди, икона које какви 10; старе иконе.

Книге црковне: Саборник србски; апостол московски; и псалтир србски а други московски; минеј общти московски, тријод посни, србска штампа; Лазаревац, рукопис србски.

Припрата женска зданијем од дрвета, имејет на стени написат страшни суд, и гробница светаго Мартирија Синајита.

Игумен Димитрије родом од села Смолинца, рукоположен на оба степени патријархом Калиником

Пекским. Исповедајет се духовнику Висари ону Рукомиском последни крат лета 1733 о Васкрсени, исповедал се духовнику архимандриту Василију Пекскому. И тој игумен Димитрије, человек стар, од неведенија, летургију не појет, у цркву ходит и пречестујет се. Своје ничто не имејет, све монастирско обште.

Гаврил Монах родом од Влашке, исповедет се духовнику Висаријону Рукомиском, последни крат оцу Архимандриту Василију Пекском, лето 1733 о Васкрсени и пречестујет се, у црков ходит.

Сасуди вински: каце 2 велике, по десет хилада (ока) и казан манастирски 1, и винограда манастирска имејет 16 мотика, и хардови има два по 20 хакова; и три ћелије око монастира.

Поп Гаврил из Ливадице. којим јесте попадија жива, и там он стојит и служит летургију и правило држит; а родом јест од Влашке. Рукополсжен госп. Мојсејом на оба степени.

Книги своје имејет: требник угровлахиски и часловец кијевски, епитраил од свиле морасте.

Црков Баричка,

Храм светих 40 мученик.

Црков стара и расипата, летургија не појет се, никакове службе не имејет, книга не имејет, окрут не имејет ничто своје потребно.

Свештеник Илија житељ од Пожаревца, рукоположен на степена владиком Николајеи Димитријевичем 1730; духовника имејет, последни крат исповедал се оцу архимандриту Василију Пекскому, лета 1733 о Васкрсени; правило обдржава, летургију појет, сингелију не имејет.

Окрут свој имејет, одежду од платна бела, епитрахил од мусула црвена; и наруквице од свиле црвене; и треб-

ник московски; и псалтир србска штампа; и летургија србска штампа а из пожаревачке цркве.

Имејет једино своје дете мушко, именем Пантелија лета 6, а друго именем Сава, лета 4.

Свештеник тој седит у другом селу зове се Бикотинци, а где је црков, Барич зове се село.

Монастир Туман,

Храм светог Архистратига.

Црков духари од камена, покривена циглом, стара црков свод од камена.

Ва нутар ва олтари трапеза од камена, покривена безом белим, и друго ничто више не имејет, ни Евангелија, нити летургије на трапези; и проскомидија у духари, на неј покров од беза бјел; потира не имејет, дискоса не имејет, ни звездице, ни кашике, ни дарка, ни кадилнице.

С поља икона Христова и Богородице имејет, двери не имејет, завјеса не имејет, икона други не имејет, кандила не имејет, припрате не имејет, крстилнице не имејет, миропомазанија не имејет.

Одежди. Црковни одежди беле од беза 2, и стихар од беза бела један. Книги друге не имејет, само један октојих србски разрушен, епитрахил не имејет, наруквица не имејет.

Калугер Исајија родом од Херцеговине, рукоположен на оба степена владиком Арсенијем Херцеговачким; духовника имејет, последни крат исповедал се духовнику Алексију. лета 1733, летургију појет.

Книги своје имејет: требник угровлахиски епитраил од мусула црвена, и законик рукопис србски, светогорац калугер писал.

Монастир Витаоница.(¹)

Храм Успеније Богородици.

Црков. Духари од камена покров од црепа, спред цркве шатор од дрвета, црков древна.

Ва нутар ва олтари трапеза од камена покривена мусулом црвеним. Евангелије московско лепо, и литургија србска штампа. Антиминс владике Михаила и освештата владиком Михаилом Пожаревачким; проскомидија у духари покривена безом; умивалница у духари; потир, дискос, звездица, кашика свех сребрно, и чирак железан један, и дарци од свиле сва три.

Одежди црковни од свиле црнене једна, и стихар од свиле зелене један, наруквице од свиле зелене 4, одежди од беза бела три; стихар од мусула црвена један, епитрахила од свиле црвене 3, од мусула црвена оба, појас и павта од сребра.

С поља на предверија катапетазми од картуна икона са стране по две, образ Христов и Богородици, кандила сребрни два, од туча три, и полијелеј од пиринча, који прима свешти 12; и чирика два железни, који садржавајут по три свешти, и два мали ваходна.

Книги црковни: минеја рукописна 10, октојиха 3, псалтира србски пет; Евангелије окром трапезе рукописна два, летургије србске четири, и требника московски четири; тријод постаи један рукопис, и лазаревица два, један рукопис, молебник један московски; саборник србски; библија московска једна, панагијар један, плачевник рукопис, житије светих отец, рукопис, и Златоуст један рукопис, други златоуст московски узет у двор за време госп. митрополита Мојсеја, Ефрем рукопис, Отачник рукопис.

(¹) Витоница.

Особ цркве. Сасуди потребити: казан један, о р а н и ј а(?) једна, и велики котао један; тенцера мали три, аван од туча један; тепсија шест велики, сахана бакарни 27; сахана стари, шест; таблица мали осамнајест, сахана на стлпу, турски шест, калајлије немачки четири; калајлија код господина митрополита Мојсеја, што је узео у наруч за које време 12. Кошница манастирски 150, винограда монастирскаго мотика 40. И в и р н а п о р е ч у трићи (трећи) тал узимају у монастир. И волова пет, говеда 8.

Игумен Д а н и л родом од Р е с а в е, рукоположен госп. митрополитом Мојсејом на оба степена, лета 1713, јунија 24 дне. Духовника имејет, правило држит, летургију појет, последни крат исповедал се духовнику Алексију о Цветоносију. Своје ничто не имејет особ но опште монастирско.

Калугер О н о в р и ј е р о д о м од Б у д и м а, рукоположен на оба степена владиком(¹) Н и к а н о р о м К р у ш е д о л ц е м, исповеда се, правило држит, последни крат исповедал се духовнику Алексију, лета 1733 о Цветоносију. Дијака имејет, јединому П е т а р О г њ а н о в и ћ другому Г а в р и л Р а ј к о в и ћ.

Црков Пожаревачка.

Храм свети Архангел.

Црков зданијем од камена, покров од шиндре, здата лета 1723, звоница на четири стлпа, и шиндром покривена.

Во олтари трапеза стлп издат од цигле, сврху трапеза од даске, прво покривена шпалиром немачким, пак

(¹) Петопркванским (Печујским). Никанор беше последњи владика Печујски, јер је Печујска дијецеза (Печуј, Барања, Мохачко поље) 1733

картуном јенишерским на трапези два крста окована и чирака од пиринча 2; и Евангелије, московско лепо; летургија србска. И проскомидија од камена на свод сазидата, покривена картуном немачким, и завеса од мусула црвена. Потир, дискос, звездица, кашика сребрна, и дарка три од свиле. Умивалница у духари изидата. Над трапезом икона Богородици, и кандило од туча пред иконом. И стара проскомидија од древета стоји у олтару, ста(в)лају книге и стихаре у ну, и леђен, ибрик од бакара, и трапеза стара од камена. Црков не освештата; ан(ти)ми(н)с господина митрополита Мојсеја, хорар дијаконски од свиле зелене.

Одежди црковни. Одежда од свиле црвене једна, а друга од свиле жуте пручараста, и стихара од свиле 3, и два истихара од чита; одежда од беза 4, и једна црна од беза, и наруквице једне од свиле црвене, једне од картуна црвена, тканице памучне, павте од пиринча, петрахил од свиле беле вехат. Кадилнице две, једна од сребра, једна од туча.

Споља двери старе, и предверија од картуна, и на дверима крст са распетијем, и моленије христово, апостолска образа дванајест, са стране десне четири икона, а с леве четири. И кандила сребрни пред иконом 8, и чираци од камена. Свод на цркви од даске. И полелеј од пиринча, који прима свешти 12. Иконостас од дрвета покривен картуном. Столови од крај цркве обадве стране и по среди их архиепископски стол; и орман, что стојит восак црковни и зејтин, и барјаки, сва потребнаја цркви. И налона два од дрвета стари и мали налон, где дијакон чита Евангелије. И чирака од жељеза ваходна два. И сасуд од камена, где адијазма стојит у олтару.

спојена са Будимском, а владика Никанор преселио се у манастир Крушедол, где је умрьо и сарањен у манастирској цркви.

Книги црковни. Евангелије рукопис болгарски; саборник србски. Божидар(ов)(¹); обштак минеј молдовски; псалтир кијевски нов; тријод московски посни, нов; пентикостар московски нов; пролога четири нова, садржавајут месец 12; апостол. нов московски, октојиха два србска расипата, псалтир Божидар(ов) са синаксаром.

Припрат женска. У припрати икона Христова и Богородице, и кандила два од туча, и горе у раву, које какви икона има дванаест, и евангелије рукопис, у припрати и налона где стојит евангелије, и чирак седевом накићени два, и столови од обе стране нови, има и ветхи. Крстилница од камена изидата и убелена кречем, и црков вса убељена кречем.

Свештеник Лазар Јованович родом од Бачке, рукоположен на дијаконство госп. мотрополитом Викентијем Поповичем, а на свештенство госп. митрополитом Мојсијем Петровичем, лета 1721. Правило обдржава, летургију појет. Исповедал последни крат духовнику архимандриту Василију Пекском о Васкресени лета 1733.

Книги своје имејет: псалтир рукопис, требник московски летургија московска, петрајил од свиле беле, крст светогорски. Имејет једну даштер лет 13, походит школу.

Поп Јосиф Савич родом од Видина, рукоположен владиком Максимом, а на свештенство госн. митрополитом Мојсејом лета 1728. Правило обдржава, литургију појет. Исповедал се духовнику Василију Пекском, о Богојавленију, лета 1733 последни крат. Книги своје имејет: псалтир московски, требник москосковски, часловац московски, други часловац кијевски. Крст дрвен, петрахил од свиле, и наруквице од свиле зелене; имејет једино дете женско од лет 4.

(¹) Божидар Вуковић војвода, који је у почетку XVI века о свом трошку печатао многе црквене књиге, српске редакције, заслужује да му потоњи српски народ с хвалом спомиње име, као српског књижевног добротвора.

Пон Стефан Аранитович, родом од Влашке, рукоположен на дијаконство владиком Исајијом Антонијевичем, и на свештенство владиком Максимом Несторовичем лета 1732, маија 1-га ва Белиградје. Правило држит, летургију појет, исповедал се духовнику отцу архимандриту Василију Пекскому последни крат о Васкресенију лета 1733. — Книги своје имејет: молитвослов московски, десетословије двоје језиков влашки србски, и требник кијевски, крст од древета светогорски; петрахил од свиле црвене. Имејет једино дете женско ва лето второ ваходит.

Поп Јоан Томић, родом од Карловаца, рукоположен на оба степена госп. митрополитом Мојсејем Петровичем лета 1729, маија 28 у Белиграду. Правило држит, летургију појет, исповедал се последни крат духовнику архимандриту Пекскому лета 1733 о Васкресенију.

Книги своје имејет: требник московски, псалтир кијевски, тастаменту Лавовску, петраил од свиле жути, крст древен светогорски; фелон од ђоче беле, наруквице од кадифе зелене.

Долња црков пожаревачка,

Храм свети Николаје.

Црков сагражденијем од древета, духари од чатме землом чатловата, не убелена, шиндром цокривена; свод имејет од даске, сагражденa лета 1724.

Ва нутар ва олтари трапеза од камена, покривена картуном немачким, и на трапези, антими(н)с госп. митрополита Мојсеја Петровича. Евангелије рукопис србски; и чирака два немачка од древета. Проскомидија од древета на ћемер справљена, прекривена читом немачким; потир; дискос од лима, звездица и кашика од меди, покровци мали од чита, а велики од свиле црвене, умивалница од земље печена, ибрик топлотни од бакара, петохлебница од земле гледоћана. И звонце

од туча; у проскомидији и копије, нож малечан и свеште старе од древета написате.

Одежде црковне. Одежде од беза бела две, једна од мусула црвена, и стихар пручараст од чита један, један плаветан од памука, наруквице од кадифе црвене, друге од свиле беле издрте, епетрахил од зелене свиле, канице од памука, павте од пиринча жута, и орар од свиле беле.

Споља икона са стране десне три, а с леве две, и горе над дверма Христов образ, и кандила од пиринча и крст велики са распетијем, и двери нове, и завеси од шпалира бечкаго, катапетазме од картуна, и кандила три, једно сребрно, а два од меди; чирака два велика дрвена, један од жељеза ваходни, и полијелеј, који прима свешти 6, од туча.

Книге црковни: октојих прво-гласник рукопис, петогласник штампа србска, саборник србски, апостол кијевски, тријод српски рукопис, пентикостар руски, 2 минеја рукопис, који садржајут месец 4; поучениј е Јоана Златоустаго, рукопис, и предсловије светаго Јоана Златоустаго, слово првоје, и катавасијар србски. Столова здесне стране и с леве осам.

Припрата женска, икона не јест, имејет два чирака од древета, что примајут по једину свешту, и столова десет. Крстилнице не имејет, на и место један дагар? од земле печен, над којим свештаници крстет децу. Звона не имејет; освештата црков нест, и тамо свештеници редом ходет, правило читајут, летургију појут.

— ——— —

ЧАСТ ВТОРАЈА

В НЕЈ ЖЕ СОСТОЈИТ СЈА, ИДЕЖЕ КАКОВА ЦРКОВ ОБРЕТАЈЕТ СЕ, И ЧТО В НЕЈ ИМЕЈЕТ, ЧТО ЛИ ИМЕТИ ПОТРЕБУЈЕТ.

(МАРТА 1733).

Ва диштрикту смедеревском.

Ва вароши смедеревској црков во имја светаго Георгија, не освештата, бивша преждѐ турецкаја џамија, дувари од ћерпића, дужиноју 9 кловтори, ширинoју 4 кловтора и пол, висиноју 2 кловтора дувар држит; олтар из нова согражден ва лето 1726. С поља над олтаром и певницом од дасака, проче прост таван, покривен циглоју, имејет двоја врата, једна од севера другаја од запада. По всеј цркви 6 пенцера, то јест у олтару два, а на пољу четир. Стојет на полудне два а на васток два. Ва олтарје светаја трапеза од бела мрамора долготоју 5 пјади, ширинoју 6 пјади, и столп под неју од мрамора темелно стојит. На трапези пештемали један оздол од бјела платна, верх ње од чита, ниње нечто изменени. Антими(н)с блажено почившаго митрополита Мојсеја Петровича, изображено снетије, освештен ва љето 1719. Спуга (?) на нем оскудна, сверху антими(н)са стојит евангелије, рукопис, на малоје коло оковато, (монастира смедеревског), и једна тестамента кијевска црковна, литургија московска (попа Ѣермана). С верху антиминса кутија древена, идеже части свети стојет, ради болних, но потрошене сут. Јеште стојет 2 чирака од туча на трапези. Проскомидија ѹзидата ва дувару, на неј два пештемала од чита шарена. Тамо стојат

два потира од лима жута, и 2 дискоса, 2 звездице од пиринча, кашика 1 од пиринча, копије прост нож. Дарци над путиром од црвене свиле, зеленом свилом поставлени нови. Над дискосом од ћахме стар ајер од атлаза црвеног, а у среди црвене свиле гране на ћошети везене плаветном свилом, поставлен платном жутим. У проскомидији стојит пет икон образ богородичен, образ светаго Архистратига Михаила, образ Предтеча, образ светаго архидијакона Стевана, образ Христов ваход во град Јерусалим. Умивалница при проскомидији од цигле сазидата; ибрик од бакара, сојединеница од калаја; 1 звонце од туча, 1 петохлебница од тенеђета; кадилнице 2 од туча, 1 пешкир дебел, чим се убрисујет свештеник. Окрут: 2 одежде, од бјела платна једна, друга од чита шарена; 1 епетрахил од атласа; појас од пиринча вес; 1 наруквице од кадиве црвене. Преграда олтарска од дасака изрендејисатих, висотаја стојит 1 кловтер и пола, на неј троја врата: царскаја, северна и јужна. Двери малене дуж(ин)ују 5 цјади, ширинoју три цјади и пол. Над двери Благовештеније пресветија Богородици и четире евангелиста; катапетазма од чита, такожде на врати северни и јужни једнака завеса. Ва иконостасу десному: образ Христов, образ Предтечи, образ светаго Георгија, образ воскресенија Лазарева, образ светаго апостола Петра и Павла, образ Христова распјатија. Сији образи на даски среднаго кола. На левом иконостасу: образ пресветија Богородици; образ архистратига Михаила и Гаврила; образи светаго апостола Петра и Павла апостолов; образ светаго Андреја первозванаго; образ светитеља господња Николаја; образ светих бесребреников Козми и Дамјана, образ светаго Алимпија. И свх образи на даски, једине мере, јакоже и первих среднаго кола. Испод иконостаса завеса шпалир зелен позлаштен; еште пред христовим образом 1 везен пешкир, а пред богородичним једна махрама. Више двери образ нерукотворени христов. Више тога образа

барјак од платна, на нем образ Христа седјашти на престоље. Више барјака крест, распетије Христово, на велико коло образ пресветија Богородици и светаго Јоана Богослова. Над јужними врати други барјак, од бјела платна, на јединој страни образ светаго архистратига Михаила, на другој страни образ светаго велико мученика Георгија победоносца. Над северними врати барјак бјел од платна и на ним образ, на јединој страни: Успеније пресветија Богородици, а на другој светитеља Николаја. Пред волики иконостоси 6 кандила од туча, а једно од ђинђуа. Пред крестом чираци велики стоје на десној страни до полак камен а од полак древо умештено. На левој страни вес од мрамора кречем обелен. На чираци 8 свешта од бјела воска, шарене велике, а у среди од жута воска повеће Мали иконостас на десној страни, на нем пештемал од чита, тамо стоит образ 1, образ празднички и један тепсицак, једне од туча полијелеје малене. На десној страни стол архијерејски доста лепо тишлер соградил и зеленоју бојеју бојадисал. Прочих столов просто сограждени, числом 21 стол. Препрата даском преграждена. На десној страни образ Христов и светаго Георгија на артији. На левој светаго апостола Петра и Павла образ, образ светаго Јоана предтечи, образ светаго архистратига на артији. На иконостасу малом образ светаго Николи, образ светаго Василија, образ светаго Григорија богослова. Крстилнице не имајут, но у једном буџаку поливајут. Напољу звоница и ва неј звоно 1 малено. Книг црковних что обрјетајут се: 1 саборник сербски; 1 минеј московски на празнике служит; 1 триод сербски постни, 1 псалтир московски.

Оваја црков потребујет:

Охтоих, минеје, прологе, крстилницу и освештеније имети, најпаче светаго мира потребујет, и врата, что се кроз них ожа (оца) на мунару пењал, да се затворет, у препрати, почто друга сут отворена на обичном месгје.

Ва селу Ливади

Церков во име светаго Архистратига сагражденa 1724 л.

Дувари од плота, покривена циглоју, долготоју стојит 6 кровтори, ширинoју три кловтора мање 2 стопе, висиноју 1 кловтор и једна пјад Врата на неј једна од запада, три пенцера, један ва олтарју, два у певница, на десној страни и на левој. Тавана и свода не имејут. Во олтарју светаја трапеза од камена, дужиноју 2 пјади и пол, ширинoју три пјади и пол. На неј плаштеница једна од платна бјела дебела, и тамо само кутија стојит, и ва неј у артији чести, ради болних, обрете се у великом праху и непоштењу таја кутија, ничим же не покривене. Проскомидији не имејут, нити умивалнице. Преграда олтарска од дасака, на неј троје двери: царскије, северније и јужнија врата без завеси. Двери старописанаја малени, на них образ благовештенија пресветија Богородици, више тога образа царја Давида и Соломона образ. На двери завеса од мусула. У иконостасу на десној страни образ Христов вѐлики, образ Петра и Павла апостолов, образ светаго велико мученика Георгија победоносца, образ светаго Николаја. На љевом иконостасу образ Богородичен велик, образ светих Мини, Виктора и Викентија, образ светаго велико мученика Димитрија Мироточиваго. Више тјех образов горе стојит образ светаго Сергија на артији, второје пришествоје, образ светаго Јоана предтечи, образ Богородичен московски, образ светаго Николаја, московски: образ светвго велико мученика Димитрија, московски; икона једна, па неј скупа образ богородичен и преподобнија Пјатки Параскеви, образ Христов; образ светаго Стевана перво мученика, паки образ Христов, образ Архистратига Михаила. Испод иконостаса на десној страни седам пешкира заткати дебели, и на левом иконостасу шест пешкира. Чираци од дервета, на нима по једно парче свеште

воштане. Једна налона, идеже читатсја, од дервета, другаја малена за пјатохлебницу пристоитсја. Припрате еште не имејут. У буџаку левом стоит од камена изрјадно истесата на столпу с поклопом; ва њуже аћијазма сохрањајетсја. Крстилнице не имејут. Више речене иконе и крстилницу принесли су из пуста неког монастира, именем Гневотина, који јест близ села Ливаде.

Книг своих црковних имејут: 1 сербску летургију; 1 саборник сербски рукопис; 1 требник сербски рукопис. И те книге од реченог монастира принесли су.

Реченој цркви ливадској потребујет.

Прво свод справити у цркви, светују трапезу већу наћи, справити проскомидију, умивалницу, крстилницу. К тому плаштенице на трапезу светују, и на проскомидију; потир, дискос, звездицу, дарке, одежду, стихар, епетрахил, наруквице, појас.

За које смо приказали и заповедали да скрбет приправи бити.

Ва шанцу Асанпашиној Паланки,

Црков во имја светитеља Господња Николаја.

Дувари од камена, дужиноју 6 кловтори и три стопе, ширинoју 5 кловтори и једна стопа, висиноју 2 кловтора и једна пјед. Таван равно стоит, покривен циглоју. Олтар прошлаго года из нова сагражден од камена с блатом без свода. Не освештена оваја црков, бивши прежда од вундамента турска џамија. Имејет двоја врата од запада и севера. Такожде пенцера 8, ва олтару 1 пенцер, напољу од вастока више олтара два пенцера, на западу 2, на југу 2, на северу 1 пенцер. Во олтарје светаја трапеза од камена, дужиноју 3 пјади и пол, ширинoју 4 пјади и пол; столп од камена темелно стоит. На трапези 2 плаштанице, дојна од платна бјелог, верхна од чита шарена, на неј антими(н)с, преосвештенејшаго ми-

трополита Мојсеја Петровича, освештат ва љето 1719-тоје, којего антими(н)са госп. владика Максим Несторович, бивши архиепископски и митрополитски намјесник прошлаго 1732 года нихма послал и благословил на времја на јего благословенују службу совершивати, (и за сије плаћено три дуката).

На антими(н)су сербско евангелије, попа Петра ондашнего, и литургија, сербска реченаго попа. Хранилницу и чести светија держит у ливадској цркви, и од туда приносјат ради болних; точију еште на светој трапези стојет 2 чирака од туча. Проскомидија у дувар узидата, на нај плаштенице две, једна од бела платна дебела, друга од чита турска. Путир од лима мален, дискос такође од лима жута мален, кашика, звездица и копије од пиринча, дарци над дискосом од платна зелена, над путиром од зелене свиле. Ајер од мусула црвена поставлена бјелим платном. Одежда 1 од црвена мусула, плаветан синцев од платна, 1 појас тканица турска. (Стихар наруквице и једна одежда попа Петра). Један епетраил црковни од жуте свиле вес издрт. Умивалнице не имејет. Кадилница од туча.

Преграда олтарска оздол од дасака до полак, а од полак дувар. На прегради троје двери: царскије, северније и јужније. На двери завеса полак од бјела платна а полак од плаветна, а на северни врати од чита шарена. Двери старописнија, на них образ благовештеније пресветија Богородици. Сверху тога образ Давида царја и Соломонов. Ва десном иконостасу образ Христов на велико коло старописни. До јего образа: воскресеније Лазарево, образ светаго Јоана предтечи. На левом иконостасу; образ пресветија Богородици; на велико коло, образ пресветија Тројици. На горњем иконостасу мали икон: образ пресветија Богородици, други образ воведеније пресветија Богородици; светаго Николаја образ. Сверху тих образ крестнени, писан, само просто древо. Више креста

образ пресветија Богородици. Истод иконостаса завесе једна на десној страни издерта од платна шарена. Чираци пред иконами од дервета, на них по две велике свеште од жута воска. Мали иконостас на десној страни покривен белим платном, на њем образ светаго Николаја, и један тепсицак. Столов не имејет, точију два. Препрате такође не имејет. Звона не имајут, но у клепало клепљут. Книге: 1 саборник попа Петра и један псалтир.

Оваја црква нуждњејша потребујет имети:

Перво: свод над олтару, олтар да кречлејшу; умивалницу да справет. Охтоих и тестаменту купити, и нроче ко освештенију нове плаштенице купити.

Које јесмо заповједали, да скоро со тим приправни будут.

Ва селу Кусатку,

Црков во имја светаго .....

Вертал сахата далеко од села ва шуми стојит, темел старо времени, ниње паки поновлена прошлаго 1732 љета. Дувари од дасака дебели растови, оздол каменом за пол аршина подзидати, без свода шиндрају покривена. Дужинају стојит 6 кловтори, ширинају 2 кловтора и пол; висинају дувари (кромје покрова): 1 кловтор и две пјади; ва олтару од вастока три пенцера малена: напољу један на десној страни, на покрову горе врата једна од запада. Во олтарју светаја трапеза од камена, дужинају 4 пјади, ширинају једнако, стојит темелно на столпу каменом. На трапези покров од платна бела дебела, друго ничто не имејет, точију јесу приготовили нове плаштенице ка освештенију. Проскомидија од дасака, на нај не обрет се никакова покривача. Потир, дискос од лима жута, ново; имејут звездицу од бакара, дарке, ајер. Над дискосом и путиром једнак од беле материје шиком затката. Одежде и стихара не имејут ни на-

руквиц, точију један епетраил. Преграда олтарска од дасака, на них же двоје двери: царскија и северниија; завесе од бела платна, проста. Двери написанија: образ благовештенија пресветија Богородици, и образ Давида цара и Соломонов. У иконостасу десном: образ Христов, образ Предтечи, а ва левом иконостасу: образ пресветија Богородици и светаго Атхистратига. Сија образи на велико коло изрјадно написани и позлаштени, но сут старовремени и порушени. На мало коло образов, у горњем иконостасу образ светаго Николаја, образ светаго Георгија, образ светаго Димитрија, образ светија Петки. Сији образи зјело порушени, точију что познајут сја. На иконостасу 12 пешкира заткати дебели. Чираци од дервета, на них ни јединe свеште не обретајут се.

Овој цркви потребујет нужднејша имјети:

Окрут свештенички, книге правил(н)е, умивалница и крстилница, к томе освештеније, и свештеник.

Ва шанцу Колари,

Црков во имја Воведенија пресветија Богородици.

Дувари од плота, таван од дасака просто стојит, циглоју покривена. Долготоју держит 4 кл втора, ширинoју 3 кловтора и пол, висиноју дувари 2 кловтора; менше 2 пјади. На неј једна врата од левија страни, имејет 2 пенцера, један во олтари од востока, други ва певница на страни десној. Олтар платном прегражден и олеплен блатом. Во олтари светаја трапеза од камена, ширинoју и дужиноју једнако стојит 4 пјади и пол, водружена на столпу каменом темелно стојит. На трапези 2 плаштенице од бела платна, антими(н)с имет изображено Снетије, освештен блаженопочившим митрополитом Викентијем Поповичем, љета 1718 октобра 5 ден. Послат им прошлаго годи 1732, месеца августа, од намесника

бившаго архиепископскаго госп. Максима Несторовича, епископа бившаго, до освештенија цркви да на него служет.

Сверху антими(н)са стојит 1 тестамент типа кијевскаго. (која јест калојера Михаила Раковичкаго). Више антими(н)са стојит кутија древенаја. Више тога два чирака, 1 од туча, други од калаја. (Заповедасмо да имејут тамо на светој трапези крст и покривач. Проскомидија од дасака при дувару; на неј 1 плаштеница од бела платна, и један пешкир шарен; потир од лима жута, такожде и дискос, звездица од пиринча, копије, нож прост, дарци ови како над дискосом, тако и над потиром, и ајер од мусула црвена; поставлени плаветним платном, сојединеница, винцан, упредалница, ибричић, а умивалнице не имејут. (Заповедалисмо да оправет). 2 пешкира бела. Окрут: један фелон бјел од платна (попа ондешнега Василија), стихар плаветан од памука беза, епетраил (попа Василија). Појас тканица турска с павтами од пиринча. Наруквице од црвена мусула (грочанске цркве). На прегради олтарској двоја врата, царскаја и севернаја, на двери катапетазма од чита. Двери новописаније: образ благовештенија пресветија Богородици, и верх тога образ царја Давида и Соломона. Ва иконостасу десном: образ Христов; образ Богородичен; образ вознесенија Лазарева; образ Воскресенија Христова. На левом иконостасу: образ Богородичен на стаклу; архистратига Михаила; образ светаго апостола Петра и Павла на артији; образ светаго Предтечи; образ светаго Пантелеимона; образ светаго пророка Илији; образ светаго Атанасија, атонскаго; образ светаго Лазара праведнаго. Сви ти образи московски на малоје коло, кроме на артији Архистратига и светаго апостола Петра и Павла. Пред иконостасом чираци од дервета, на нихже по три свеште воштане. Мали иконостас при десном чираку, покривен пештемалом од картона, на ним икона празднична. Под велики иконостаси завеса од картона жута. При иконо-

стаси три кандила од пиринча, и један од гвожђа чирак. Столов не имејет и припрате.

Овој цркви потребујет освештеније, книге правилне, умивалница, крстилнива, миро светоје.

Диштрикт грочански.

Во вароши Гроцкој.

Црков храм светаго Архистратига Михаила, освештата богољубивим архијерејом Михаилом. Ване вароши стојит здојне стране. Дувари од черпића, дужинoју стојит 5 кловтори, ширинoју 2 кловтора и 3 фертала, висинoју 1 клофтор и 2 шуха, без свода, шиндрoју покривена, пак по шиндри циглoју. На нејдвоја врата од севера и од запада, зјело сниска и малена три пенцера, два у олтару, један у десној певници, сва три малена. Олтар дасками прегражден. Во олтару светаја трапеза од камена, дужинoју три пјади и једна подланица, ширинoју 5 пјади, на столпу каменом стојит темелно. На нејстојат 6 плаштеница, первајз долнаја од дебела платна, друга од танега платна бјелог, третија од чита шарена, четвртаја од камалота црвена, пјатаја од чита шарена, шестаја пак од бела платна верхнаја, на нејже антими(н)с освештен 1717 љета преосвештеним митрополитом Мојсејом Петровичем. На антими(н)су евангелије сербскоје, рукепис, не оковато. Литургија московскаја на малоје коло. Тјело Христово стојит у другој цркви, рад болних. Јеште на трапези пјат свештников од дервета лепо справлени. Више свете трапезе на дувару образ Христов, пред ним кандила од туча. Проскомидија ва дувару од камена. На нејчетири плаштенице: первија од чита; вторија од платна везена; третија од црвена мусула; четвертија од чита. Потир од коситера, дискос од бакара, кашика од рожана, копије, прост нож калентраш турски, дарци над дискосом

и над путиром од црвеног дамашка, таков ајер, синцев од плаветна платна. Два чирака од туча, сајединеница од калаја, укропац од бакара, ибрик већи такође од бакара, из чега свештеник полива се, два пешкира бела, умивалница сазидата од камена. Кадилница од пиринча, дованште(?) од туча, пјатохлебница од тенећета бела покварена. Одежде из горне цркве служит. Ва прегради олтарској троја врата: царска, севернаја и јужња, на них же завјеса од чита шарена, на двери образ благовештенија пресветија Богородици, и образ Давида цара и Соломона. Ва десном иконостасу: образ распјатија Христова, на средне коло; образ светаго Георгија; образ светаго Јоана предтечи; образ светаго апостола Вартоломеја на мало коло. Сија образи московски. Ва левом иконостасу: образ пресветија Богородици; образ светаго архистратига Михаила. Пред иконостаси завеса од чита шарена. Ва горнем иконостасу: убрус; образ погребеније Христово; еште образ један нерукотворени; образ Преображеније Христово. Више тога два цвета, из между их крст написан распјатије Христово, мален что на барјаки копија постављајет сја. Пред крстом кандило сребрно. На горнем иконостасу: образ, на левој страни, образ Христов; образ архистратига Михаила; образ пресветија Богородици; образ светаго Стефана архидијакона; образ светаго Николаја; образ пак архистратига Михаила, на коњу; два образа светаго великомученика Христова Георгија; образ светаго Сави. Чираци велики, један десни од камена, други од дервета. На чираци по пјат свешта од воска жута велики; два чирака од гвозђа, на них по једина свешта. Иконостас мали од древета, на њем плаштеница од чита шарена. Тамо стојит икона празднична На сред цркве висет полијелеј од 12 свештника од туча, и 12 воштани свешта тамо стојит. Стол архијерејски просто справљен, ва њем икона светаго Николи. Прочих столов число 20, мајсторства проста. Препрата преграждена дасками

до полак, а од полак решетка од дервета. Тамо ва десном иконостасу: образ распетија Христова; образа два светаго Георгија. Ва левом иконостасу: образ пресветија Богородици; образ архистратига Михаила; образ светаго Стефана архидијакона; образ светаго Јоана предтечи. Крстилница на левој страни, укопато буре, и ва нем землани ћуп. На десној страни камен истесат, идеже Аћијазма својит, с поклопцем. У препрати 5 столов. На пољу звоница, на четири столпа растова, висиноју 6 кловтори. Тамо 1 звоно од 60 фунти, лијепа гласа. Порта плотом ограждена, ниње ново измењена. Ова црква стојит ван вароши преко потока Грочице. Верло не с руке у ну ходити; наипаче на злу времену.

Другаја црков во вароши Грочанској.

Наименовата во имја Васнесенија Христова.

Стојит на пијаци ва десној страни сокака. Дувари од черпића, свод просто стојит. Покривена циглоју. Дужиноју держит 7 кловтори; ширинoју 4 кловтора и три пјади; висиноју 2 кловтора. На неј двоја врата; једина од востока, другаја од севера. На неј 4 пенцера; два од востока више олтара, а два од западн, и во олтари један од востока. Ова црков бивши турска џамија, и принц Александр допустио вароши за цркву имјети. И по том олтар преградили су од плота, без свода, циглом покривен. Ва олтари светаја трапеза од камене, дужиноју 4 пјади, ширинoју 6 пјади, на стлпу каменом темелно стојит. Перви покров ћилим, по њему други од танка платна чисто бела. На нем антими(н)с изображен(о) Санетије, освештен ва лето 1719 свето почившим митрополитом. Мојсејом Петровичем. Сврху антими(н)са Евангелије типа сербскога, оковато сребром распјатије Христово и четири евангелиста. Поред евангелија, на десној страни, крст светогорски художествено оковат сребро(м) и позлаштен.

На левој страни литургија московска на средне коло. Сверху тога ћивотић, идеже светија части ради болних стојат, ва чистој артији, лепо ситно раздроблене. Више тога ћивота пјат свешниках дервени, дјело тракслерскоје. Покров по трапези светој од чита. Проскомидија од камене плоча и на каменом столпу стојит из окола дасками ограждена. На нај перви пештемал од бела платна, други од чита. Пако стојет два потира, један од тенећета, други од лима жута. Дискос од лима жута мален, звездица од жута пиринча; копије, калентраш турски. Дарци над дискосом и над путиром од црвене богасије, платном плаветним поставлени. Ајер од свиле црвене везен срмом, поставлен памук-безом. Тамо стојет два чирака дервена, дјела тракслерскаго. Сојединеница од кристала, укропалница, ибричић од бакара; други ибрик велики, из нега полива се свештеник, умивалница од камена, а нафорница од земле. (Заповедали смо од калаја да будут купити). Петохлебница од тенећке. Окрут црковни; четири фелона, 1 од плаветне свиле, по рамени материја шарена свилена; синцев од зелене свиле, поставлена плаветном ћочом. Две од бела платна, 1 од чита пругараста. Стихара свештеничаска два, један од дамашка зелена, други од бела платна. Један стихар дијаконски, од жуте свиле. Епитрахила 4, један од плаветне свиле нов, два стара од богасије црвене, један од алаве. Појаса два, један тканица турска, на њем павте од сребра, такожде и други тканица, но павте од бакара. Наруквице троје, једне од плаветне свиле, друге од жуте, третије од алаве. Преграда олтарска дувар од ћерпића оздол те до верха. На прегради троја врата: царскаја, северњаја, јужнаја. Завеса на двери од свиле зелене, а на северној и на јужној од чита, старе. Двери новија; на них: образ Благовештенија пресветија Богородици, и образ цара Давида и царја Соломуна. Ва иконостасу десном: образ светих бесребрников Козми и Дамјана; образ светаго евангелиста Луки.

Ва левом иконостасу: образ пресветија Богородици; образ Вознесенија Христова; образ светитеља Христова Николаја; образ светаго архистратига Михаила и Гаврила; образ светаго Јоана богослова; образ светаго Димитрија. Под тих иконостаси завеса од чита шарена, подобно шпаниру. Више тјех икон по дувару на двери икона јерусалимска. З десној страни: икона, на неј образов светих ва месецу сектембрију, октомврију, декемврију, генвару, фервару. На левој страни такожде икона, идеже образи светих обретајуштих(се) у месецу марту, априлу, мају, и јунију, јулију, августу. Више тјех образов икона Вознесенија Христова, икона Воскресенија Христова, икона светаго великомученика Димитрија; образ маленија; образ светаго Георгија. На верху један барјак не велики, на нем образ Христов, здругија страни светаго Николаја. Речени образи сви на мало коло московски. Јеште један барјак од жутија свили. На левој страни стојит кандил пред десним иконостасом дојним три, пред левим два: више двери пред барјаком једно, сва од туча. Чираци велики два од дрвета; на них же по три велике свеште воштане. При десном чираку иконостас мали, на њем покров од чита. Тамо стојит образ празднички и један тепсицак. Певнице лијепо справлене тишлером. Стол архијерејски обложен староју артијеју. Прочих столов число 30 просто справљени од дрвета липова. Препрата преграждена простами дасками чамови. Тамо у десном иконостасу: образ праздников пресветије Богородици; образ светитеља Христова Николаја; образ светаго Киријака и Јулити; образ пресветија Богородици. Ва љевом иконостасу образ пресветија Богородици; образ светаго Димитрија; образ светаго Николи. Сви образи московског художества новији, на малоје коло. Завеса пред десним иконостасом од чита, пред левим од шарена везена платна. Крстилница на десној страни један зелени лонац велики. На пољу звоница на четири ступа растова, озгор шиндром покривена. У њој

два звона, једно од 80 фунти лепа гласа, друго од 50 фунти слаба гласа. Порта од пијаце плот, а проче растови диреци. У порти јест школа, идеже дијаци учатсја.

Ова црква зјело трошна, но зактевајут на другом месту да би справили из нова цркну, а њу мислет оставити. Аште будет поправљатисја сему храму паки, всјакому подобајет олтар да сја вес из нова созиждет, и ћемер или свод да будетсја прилично устројил од дасака, почто сице, како ниње весма непотребно зритисја. И кад созиждут олтар; потребно да сја наспет повисоко, како ће од дверај изићи на два степена. Честна трапеза ваља ина да сја справит ширша и должша. Аште не може (се) таков камен обрјести; то и даске орехове, или од цигли да сја созиждет, и сија трапеза камена да сја тако у нутра на среди изиждет, где будетсја светија мошти положити. Тако проскомидија да сја ина содјелајет. И умивалница ова да сја лепо умјестит. Предверије да сја еште мало наспет земљу, како ће из между свештника два степена или један, како и ва Бјелградје стојит. После предверија, људи где стојат, и препрата да сја ујединo ујединит. А од препрате и тако трошан дувар да сја из мјестит из нова препрата да сја содјелајет, ва широту колико јест, а в долготу три кловтера. А ради пак на сије дјеланије мјеста дом Јоана и Лазе да сја под црков узмет. И та њест скупо, 3 возионице кљука више нису дали за њу а цркви под којом стојит. И аште сице устојитсја, то потребно вес покров на цркви измјенити, и начином устројити, како ће јединаго покрова всјуду бити. Инако бо олтар не моштно повисити, ако сја сице не устројет. Унутра у цркви потребно еште свештнике велике инакове сдјелати, почто сице неприлични. Тако амвон да сја свуд попатоше. А аште би моштно било минеје купит, или за нужду обштаке. Крстилница да сја пре експресум онако содјелајет, како у Пожаревцу, обаче не уз дувар, но ка крају на десној страни, како мо-

штно обходитисја. Из нова содјелани сут на олтари апостоли и пропроци (Пророци)? по платну. Два стихарка на свештоносце. Иконостац да сја управит ин. Врата на препрати љепавом манером да сја управет. Евангелије московско ново да сја купит. Школу код цркве управити, почто не имат такови дом при нај за магистра, и рад калуђерица. И порта око све да сја управит. Ова црков имат један виноград од 5 мотика, млад и леп два љета однелиже црква содржит. Узет од Теодора Бећара, по нем нитко не остал, при Јоану Ексарху.

Диштрикт Бјелградски.

Ва селу Великом црков освештата во имја Благовештенија пресветија Богородици рукоју богољубиваго владике Бјелградскога Михаила. Сагражденa ва љето 1705. Дувари од чернића, темел од камене без свода, шиндрају покривена. Сверху два крста од калаја. Имејет дужиноју 5 кловтори; ширину два кловтора и 2 стопе; висиноју 1 кловтор и 2 пјади. Врата једна од востока, пенцер 1 на олтарју, а два на покрову од полудне. Ва олтари светаја трапеза од камене, дужиноју 4 пјади, ширину 5 пјади, на столпу каменом темелно стојит. Која бивши порушена од секеруш([1]), когда Бјелград добијен. По том паки светопочивши господин митрополит Бјелградски, Мојсеј Петрович, ва љето 1721, посвјетил. На нај 2 плаштенице; первија од објела платна дебела, другија верхнија од чита шарена. На нај антими(н)с сонетије Христово (сањетије), освјаштен ва љето 1716, рукоју преосвештеног господина митрополита Викентија Поповича. Ва Далској цркви дароват сај њркви од митрополита Мојсеја Петровича. На нем стојит светоје Евангелије, типа

([1]) Секеруши (мађарска реч) возари.

Србскаго, обшивена кожоју црвеноју. Поред Евангелија крст написано распјатије Христово. Више тога стојит кутија од древета, и тамо ва неј у артији светија части собљудени ради болних; и око крста два чирака од туча. (Јеште на трапези обрете се 1 тестамента Дворскаја, која на послужене им даровата на време). Проскомидија у дувару, на неј две плаштенице, дојна од бела платна, горња шарена бошча, памуком црвеним и плаветним заткана. На неј два потира од калаја жути, такожде и дискоса два малена, звездица од пиринча. Дарак над дискосом од атлаза, около златен галон. Над путиром дарака такожде од атлаза црвена, с пјатми крестови од галона златна, на углови ките од свиле зелене, поставлени платном плаветним. Ајер од дамашка дупловатог; синцев од жутог дамашка, поставлен платном плаветним. Јеште једни дарци стари од црвена мусула, сва три синцеви од плаветна платна, без поставе. Кашика од тенећета, тамо 1 чирак стојит од пиринча. Једна икона преображенија Христова малена. Сјединеница чаша од стакла, анафорница од земље; кадилница од пиринча умивалница, код северни врата, даском заграђена, ибрик од бакара. Окрут: две одежде, прва од мусула црвена синцев плаветан од беза, друга од бјела платна, на неј синцев од црвена мусула. Стихар од ћоче бело танке, два епитрахила, 1 од црвена мусула, други од шарена дамашка дупловатога, около чипка од свиле зелене, и доле ките од свиле; два појаса, перви тканица турска, с павтами од пиринча; други од памука плетен, и на њем павте од пиринча; наруквица 2 пара. једне од свиле пругарасте, друге од чита. Преграда олтарска од дасака, на неј двоја врата, царскија и северниија. На двери завеса од чита шарена. Двери новија, на них образ Благовештениија пресветија Богородици, и образ цара Давида и Соломона. Ва десном иконостасу образ Христов, московски, на мало коло; образ

трех светителеј на артији; образ светаго Стефана краља Дечанског; образ празднически; образ воведенија пресветија Богородици; образ светаго Лазара четвородневнаго; образ светаго Димитрија. Ва левом иконостасу; образ пресветија Богородици; образ светаго Георгија. Испод иконостаса деснаго завеса два; пешкира шарена. А испод леваго иконостаса један пешкир плаветним предкат, по два кандила со стране. На горњем иконостасу образ Христов; образ светаго Николаја; образ пресветија Богородици; образ светаго Теодосија опште житеља; образ светаго Антонија; образ светаго Николаја; образ Христов и пресветија Богородици. Више двери собор светаго Архистратига и Благовештеније пресветија Богородици на јединој икони. Више того крест, који се на барјаку носит, на нем изображено распјатије Христово. Испод тјех икон 1 пешкир од платна стојит долготоју 8 аршина. Једно кандило више двери пред распјатијем стојит барјак од црвена мусула, синцев плаветан три ките црвене од памука. Свештник на десној страни од дервета; на њем три свеште од бела воска, и једна од жута воска велика; на десној страни од гвожђа, на њем 1 свешта бела. Мали иконостас покривен шареним платном, и тамо точију један тепсицан стојит. Столов не имејет точију један на десној страни. Препрата преграждена дасками. Икон на десном иконостасу: образ пресветија Богородици, и два образа светаго Николаја. На левом иконостасу: образ Христов нерукотворени; образ светаго Николаја; образ пресветија Богородици, скупа и распјатије Христово. Порту сего года просћем јесу оградили верло тесно, полак гробов на пољу стојит. Книг црковних не имејут, точију један псалтир Сербски.

Ова црква потребујет: перво крестилницу имети и книге правилне. К тому звоно велико и мало ва олтари. Такожде светаго мира не имејут. Тако и црков веома малена, потребно да поваја созиждет).

Ва селу Вишници.

Црков храм светаго Архистратига Михаила сограждена ва љето 1721 на старом месту.

Дувари од камене, свод преко све цркве од дасака, покривена шиндром, на покрову 2 крста од калаја. Дужиноју держит 7 кловтора и 5 стопа; ширинoју 2 кловтора и пол; висиноју дувари 1 кловтор и пол. На неј троја врата, једна од југа, другаја од севера; третија од запада, имејет 6 пенцера, во олтари два, и на пољу четири, по два са стране. Освештена ва љето 1723 октомбра 25 ден преосвештеним митрополитом Мојсејом Петровичем. Во олтари светаја трапеза од камене, на столпу каменом темелно стојит. На неј плаштенице три; перваја дебела од бела платна; другаја по неј од п а м у к б е з а; третија верхнаја од чита, из окола шпалир зелен, со златним гранами. Антими(н)с изображен санетије Христово. Освештена ва љето 1719, преосвештеним господином митрополитом Мојсејом Петровичем ва Бјелградје. На антими(н)су 1 јастучић од жута атлаза везен златом стар. На томже јастуку стојит Евангелије штампе сербске, оковато, образ распјетије и четири Евангелиста. При њем крст с деснија страни, древа светогорска, оковат сребром и позлаштен, с пјатми, а л е м каменми, и мали камени 26. С левија страни Евангелија, литургија московскаја стојит, на средне коло. Више антиминса стојит кутија од дервета, идеже части светија раздроблене по артији стојат. При том с деснија страни стојит крст јерусалимски, пред тим стојат 3 чирака дервена в а р а к л а и с а т а, на нихже свеште од бела воска шарене. Између свештеника кивотић стојит Јерусалимски со седевом древо изшарато. Више трапезе свете 1 сребрено кандило стојит. Проскомидија при дувару, на столпу каменом п л о ч а обграждена дасками, на неј 3 бошче шарене. Тамо стојит потир сребрен и позлаштен, други потир од лима; дискоса

2 од лима, звездица од бакара позлаштена с четири анин (аник, оник = онух) камени червени; копије бело, ножић прост, лажица сребрена, дарци над дискосом од атлаза везена, поставлени плаветном богасајом. Над потиром од свиле ачикмави(?); ајер од црвене ћахме, синџев од жута атлаза, поставлен плаветном богасијом. Више потира на проскомидији, образ, на дервету, светаго Николаја. Више него два цвета малена, пред образом 1 чирак од древета варакланисат. Сојединеница од лима; умивалница од камена, ибрик, и укропалница од бакара; два бела пешкира, кадилница две од пиринча; пјатохлебница од тенеђета; анафорница једна од калаја, другаја од бакара. Звонце мало од туча.

Окрут: пјат фелон, једна од алаџе, другаја од атлаза црвена, третија од свиле пругарасте, све три старе, четврта и пјатаја од бела платна половне. Стихара два, један од свиле пругарасте, други од чита, оба нова. Епитраила 4, перви од ћахије црвене, на њем 20 дугмета сребрени; други од жута атлаза такође и третији, и на них но 10 дугмета сребрени; четврти од мор свиле з гранами; на них по 4 ките свилене, сви тији епитрахили ветхи. Појаса 2 среб(р)на на навтама по 5 камени. Наруквицо два пара, једне од плавегне свиле дамашка, друге од кумаша црвена ветхе. Преграда олтарска од дасака, на нихже двери и врата јужна и северна, на котори завесе од чита. Двери написане: образ Благовештенија, и образ цара Соломона и Давида цара. Испод тјех образов, четири Евангелиста написана. Даље образ светаго Симеона и светитеља Сави сербских просвјетитеља. На иконостасу дојњем на десној страни: образ Христов седјашти на престоље, венец на глави од сребра, такође и скиптр од сребра. По нему образ светаго Јоана Предтечи и чудеса јего написана и јего вјенец сребром оковат; образ светаго Николи

с чудеси, венец сребром оковат. На левом иконостасу, образ пресветија Богородици, с вјенцем сребрним и позлаштеним; образ светаго Архистратига Михаила с венцем сребреним; еште други образ Архистратига Михаила без окова. Сији образи речени на велико изрјадно написани; на них стојит јединајест махрама везени; а испод них шпадир жутог ворана. На горњем иконостасу више двери: образ пресветија Богородици, на стаклу; образ собор светаго Јоана Предтечи; образ сошествија светаго Духа; образ Христов нерукотворени; образ светаго Димитрија; образ светаго пророка Илији с чудеси; образ светаго Николаја; образ светаго Киријака одшалника; образ светаго Алимпија столпника. На левом горњем иконостасу: образ светаго Атанасија; образ светаго Јоана; образ светаго Димитрија. Више иконостаса горњега, крст велики, на њем образ распјатија Христова; на углови 4 Евангелистов. Око распјатија: образ пресветија Богородици, и образ Јоана Богослова; око них два цвета стојит 1 кандило пред распетијем. Испод кандила два свештника вараклаисата. на них по једна свешта од бела воска. Око тјех свештника стојет шест орлића од древета вараклаисати. Испод орлов висет 25 свешта од бела воска шарене. Пред горњим иконостасом висет 4 кандила сребрна, два од туча. Чираци велики од дервета кречлеисати, на них по пјат велики свешта и по 6 мали. Два чирака од гвожђа, что дијаци на воход носет. Иконостас мали од дасака чамови, на ним покривач перви од зелена шпалира; други бошча шарена. На том иконостасу; образ пресветија Богородици на стаклу; други светаго Михаила; третији образ празнички. При том иконостасу налона од чамови дасака, кожом озгор обшивена. Стол Архијерејски просто стојит од дервета; прочих столов число 27.

Препрата преграждена дасками. Ва десном иконостасу: образ Воскресенија Христова; образ Предтечи Јоана; образ

на стаклу пресветија Богородици; образ светаго Николаја. На левом иконостасу: образ пресветија Богородици; образ светаго Георгија с чудеси; образ светаго Димитрија; Предтечи; (пред) образов два свештника дервєна, на них по пјат мали свешта; испод тјех образов завесе од шпали(ра) зелена варакласисат. Крстилница од камене изидата; једна налоница, на њуже постављајут пјатохлебницу. Један барјак на левој страни стојит од атлаза црвена. Два цвета, један од туча, на њем 15 свештник, други од тенећета; једна кандило од стакла.

Книга црковних, једно Евангелије сербско, рукопис; 1 псалтир московски, на мало коло; 1 охтоих лавовски, на осм гласов ветх; један саборник сербски; 1 апостол московски; један минеј сербски рукопис, месеца октобра.

Порта црквена од плота, на неј троја врата покривена; порта патосата. Звонара вон порте на четири дирека, висиноју 6 кловтери звоно од 60 фунти, цена јему 16 форината.

Ва селу Жељезнику.

Црков неосвештата, назнаменована во имја светаго Вознесенија Христова, созижде на прошедшаго лета 1733.

Дувари од камене со землоју муровани еште без свода, покривена дасками; дужиноју держит 5 кловтори и пол; шириноју 2 кловтора мање 4 стопе; висиноју 1 клофтор и две пјади. Врата двоја: од севера једна, другаја од запада, 6 пенцера, то јест 2 на олтару, два у пјевници, два у препрати.

Во олтари светаја трапеза, астал с ножицами, на њем два пештемала, дојни од платна бела, верхнаја од чита шарена. Антими(н)с, сонетије изображено, осветил јего, благословенијем преосвештењејшаго митрополита Мојсија, вла-

дика Николај Темишварски, месеца јулија 4 дан. 1729 љета ва Бјелградје. Послат же ва сији храм 1732 месеца августа од владике Себинскаго (Сибинскаго?) Максима Несторовића, бившаго тогда намјесника архијепископскога. Верху Антими(н)са стојит мален јорганчић, на (и)стом Евангелије московско (монастира Раковице). Литургија Ливовска (Лавовска) (свештеника Марка овдашњега). Крст неоковат светогорски. Сверху трапезе покривач од памукбеза. Јеште тамо три чирака од туча, на ним свеште од воска бела шарене.

Проскомидија ва дувару, по неј једна бошча шарена. Путир од лима жута; такожде и дискос жут од лима, доволно широк, звездица и лажица. Дарци над дискосом од црвене свиле; на нем синцев од свиле плаветне; над потиром од кадифе црвене. Синцев од атлаза црвена, на среди крст од галона златна. Ајер од дибе црвене. Синцев од зелене свиле, на ћошкови ките, од жуте и плаветне свиле, и то је монастира Раковице. Кадилнице две, једна нихна, друга је монастира Раковице. Анафорница од калаја, укропалница од бакара. Сојединеница, винцан, умивалнице не имејут, но у један лонац свештеник умивајетсја, и онују воду ва реку изсипљут. (Заповедали смо јаже би что скорије умивалницу справили).

Одежда, стихар, појас, наруквице монастира Раковице. Преграда олтарска од чамови дасака. На прегради троја врата, двери северније и јужније, на нихже завесе од чита шарена. Двери не имајут. Ва иконостасу десном образ нерукотворени; више тога образ Воскресенија Христова; еште таковаја стојит поред убруса образ пресветија Богородици. На левом иконостасу: образ пресветија Богородици; образ светаго Архистратига Михаила; образ первомученика и Архидијакона Стефана; образ светаго Димитрија; образ светаго Георгија, све на малоје коло, иконе московске. И на

двери образ Христов на мало коло. Пред образи 3 кандила од туча. Барјак од свиле стојит на десној страни. (Того барјака послал им господин владика Максим из двора). Два свештника танка од дервета, на њему по 4 свеште беле и по једна жута велика. Поред них два чирака од гвозђа. Мали иконостас на десној страни, на ним покривач од чита шарена; еште и два пешкира шарена. Тамо стојит образ празнички московски, на мало коло, и један тепсицак бакаран. Налона од дервета озгор кожом пошивена. Препрате еште не имејут, такожде ни столов. Книг црковних не имејут, точију монастира Раковице. Токмо имајут: соборник сербски и Лазаревац на послужењу.

Оваја црква что потребујет:

Перво свод, и да се кречлејише. Потир, дискос, звездицу, ложицу, дарке, окрут вес. К тому умивалницу и крестилницу, и светују трапезу да справет, по том освештеније. За које јесмо заповедали, да скорбејет со тим приправни бити.

Ва селу Лесковцу,

Црков освештата неведајетоја которим епископом, храм светаго великомученика Христова Димитрија.

Дувари од растових дасака, свод од буксви дасака, шиндрају покривена. Дужинају держит 5 клофтори и 3 стопе; ширинају два каофтора и пол; висинају 1 клофтор и 2 пјади дувари держет. На неј 1 врата од запада; два пенцера: један ва олтари, други у певница на десној страни. Светаја трапеза од камена, дужинају и ширинају једнако держит по 4 пјади, на столпу каменом темелно стојит. На неј два пештемаља, перви дојни од беза бела, други на њем од чита. На нему антими(н)с изображено Санетије Христово; дал тој цркви покојни духовник раковачки ажи Висарион. Тај антими(н)с

не надписан, кто јего посветил. Первши пред овим что бил антими(н)с, простаја крпа без образов, и на тој не подписан, кто јего осветил и дал. На антими(н)су стојит евангелије, штампи сербској, не оковато, (које јест манастира Боговаће). Литургија црковна, од левија страни евангелија стојит крст од ћипариса не оковат; на десноној страни евангелија светија части раздроблене правилно рад болних во артији чистој, у кутији дервеној собљудајутсја. Више светаго евангелија, на светој трапези, стојет више тјела Христова два чирака од лима са свештами жутими стојет верх них покров на светој трапези од чита.

Проскомидија од дервета на нај 2 пештемала, перви дојни од беза, други по њем од алаце. Путир и дискос од лима жута; звездица од пиринча; кашика од дервета; копије, ножић прост; дарци сва три од дибе, нови. Кадилница од пиринча; укропалница, и из чега своштеник умивајетсја од бакара. Умивалница од четири даске.

Окрут: одежда од мусула црвена (манастира Боговаће). Стихар од чита; наруквице такожде тканица од свиле зелене; навте од пиринча; епетрахил стар од црвена дамашка. Прегради олтарска од дасака, на на нај троја врата: царска, севернаја и јужнаја. Завеса на двери од чита, а на северни врати од платна бела. На двери образ: Благовештеније пресветија Богородици; и више тога образ цара Соломона и Давида. Ва десном иконостасу: образ Христов; образ архистратига Михаила; образ светаго Николаја; образ светаго евангелиста Марка; образ светих врачев: Козми и Дамјана. Ва левом иконостасу: образ Богородичин; образ светаго Василија; образ светаго Пророка Илији. Више тих иконостас, шест икон и непознајутсја, котори светих образи јесу. Горе крст мален, на њем образи: распетија Христова и четири евангелистов.

1733 года.

Ексемираније свештеников и преп..... смедеревском, грочанском и бјелградском.

(МЕСЕЦА МАРТА ДНЕ 6-АГО).

Свештеник Ђерман Ђукић имејет 24..... Срему, у селу Нерадину, воспиталсја у..... ми Земунац 50-о љетан, художества земљед..... Анастасија имејет љет 40. Имејет еште (је)динаго..... (име)нем Јефрем, котори прошадшаго года 1732 дија..... епископа ибишкаго кир Максима Несторович.... архие(пи)скопски и митрополитски намјесник, за ко..... платил, нити какова дара дал, к тому..... младша, но преставили се сва три, точију јед..... не удату именом Стоја. Он поп Ђерма(н)..... ми при љету 14-том у Земун мештеру Томи п..... пребивши 2 года, преучил наустицу и пса(лтир)..... ти. После дат у Крушедол почившему Белому ав..... јего бил 5 год; прочитал 12 минеј, тр..... крат, Лазаревац један крат. Пости..... Акатист и молебен неколико крат пресветија..... појати самогласно гласове сербски научил. Херу... (гре)чески, реченијами србскими, које појати нави..... тну еште слабше. После тога са всем домом реч..... бјегли, које код Крушедола, које у Белграду, в Круше.... ченому духовнику 5 љет на служби пребива(л)... (роди)тели јего сочетавши јего браку, при 17 љете ра..... ком и помоштенијем реченог духовника. Којегоже на.... 1726, и на дијакоство од блажено-почившаго ми(трополита... поставлен. В којем чину пребивши и поучившисја.... благословенијем реченаго господина митрополита на свештенство.... Николајем Димитријевичем епископом тамишварским... пребивши ва резиденцији у Бјелграду 2 месеца поучивс.... одпуштен со сингелијеју ва Смедереву свештенствовати.... ти, за које до-

пуштеније речени духовник плати ..... и ниње пола года како во Смедереву непремено попу ..... но своје детја од јединаго году мужеска полу. М .... живут в дому и пазетсја. Свободни од порције ... ка и десетка. Својих црковних ствари .... тир кијевски на мало коло; 1 десјато-словије мос .... московску; 1 требник кијевски на мало коло. Је ..... крест Светогорски не оковат, једне наруквице од зе ..... домовска имат 3 мотике винограда сад ..... и ланскаго сада имејет четири мотике ..... кошнице. Дом свој не имејет, до ниње под ..... мађарском и сад погодилсја с газдом и новцем ..... пускајет провизор смедеревски именем Нађ ..... штенику купити. За того свештеника пон ..... људи писмо дали госп. митрополиту Мојсеју кад ..... ит ... ли да му хоштет дом сами справити.

ВОПРОС.	ОТВЈЕТ.
..... достоит ..... посвештен ..... седам ..... и проче до ..... вјетујеш ..... дом.	Не зна на уст казати.

Исправленије.

..... рукоположеније примих седам тајин црковних совер ..... лено же 1 крештеније, 2 миропомазаније, 3 евхаристија ..... 5 покајаније, 6 брак, 7 елеосвештеније.

ВОПРОС.	ОТВЈЕТ.
..... шисја о сиље их .... који словами која ..... јетсја.	Крештајетсја раб божији во имја отца амин, и сина амин, и светаго Духа Амин.

Исправленије.

..... јери јест на ред сице отвјетовати: крештеније савершујет се.... има чрез триштноје погруженије во водје Отца, амин, и Сина, амин, и светаго Духа, амин..... Воспријемник должен глаголати, амин. И по сем примиреније.... Богом бивајет и проштајетсја ва ход ва царство небесноје... тсја прародителни грјех Адамов. Сија тајна јединa..... тса.

ВОПРОС.	ОТВЈЕТ.
....светаго крештенија ....мат своје почело?	Нисам чатио.

Исправленије

Тајна светаго крештенија имат своје почело од самога Спаситеља Христа преклоншаго пречисти верх под длан Предтечи на Јордане; јуже својим учеником повелително предал, глагоља: идите во вас мир приповједите Евангелије већи твари: всјак иже вјеру имет и крститсја спасен будет: невјеровави же осужден. И индје шедше научите всја јазики, крешташте их во имја Отца, и Сина и светаго Духа. И паки увјештателно; аште кто неродитсја водоју и Духом, не может ванити ва царствије небесноје. И од тоље апостоли начали и свети отци, и даже до сего времене над верними совершујетсја.

ВОПРОС.	ОТВЈЕТ.
Ову тајну светаго крештенија может ли простојe лице савершити?	Может за нужду да... ... во водје погрузит, и ..... крештајетсја раб божији..... раба божија, именом, во имја отца..... и Сина амин; и светаго.... .... и после свештеник...

..... молитве а не погр.
..... живо останет.

ВОПРОС.

Аште детја умрет без поповски молитав, јест ли совершено крештено?

ОТВЈЕТ.

Јест, зашто је ..... женије.

ВОПРОС.

Од кога тајинство сије совершујетсја, такожде и проча тајинства?

ОТВЈЕТ.

Совершујутсја од је(реја).

Исправленије.

Сија тајна светаго крештенија такоже и проче тајне .....ника, ниже од простаго совершујутсја; но благодат ..... Духа. По словеси апостолском: всјак дар совершен .... дјај од тебе Отца свјетов; убо тако крештеније и опр ..... совершену силу имат, како и свештеник да соверши ..... нужди случитсја кому крестити, по образје више речен ..... вје что после очитајет свештеник, точију церемон ... да исполнит.

ВОПРОС.

Тајни второј миропомазанија что јест форма?

ОТВЈЕТ.

Печат, дар Дух .... да говорит св. ..... мажет удеса .....

ВОПРОС.

Сија тајна миропомазанија может ли сја над ким повторити?

ОТВЈЕТ.

Может јегда одностит седмицу.

Исправленије.

Сија тајна миропомазанија јединожди над вјерним пријемљетсја. Но аште кому случитсја од вјери одступити, и

паки обратитсја; потребно јест ова тајна над пим совершитисја. И јегда кто од вјери одступит, тогда благодат божија од њего одимитсја, и чрез сију тајну пак дајетсја.

ВОПРОС.

....и Евхаристији, третијеј..... что јест форма?

ОТВЈЕТ.

Господи иже пресветаго твојего Духа во третији час апостолом низпослави, того благи не отими од нас, но обнови, мољаштихтисја; со стихи: и сотвори убо хљеб сији, честнује тјело Христа твојего; а јеже по чаши сеј честнују кров Христа твојего; предложи је Духом твојим светим, тогда вјерују несумниво, јако светија дари совершени сут, и Христос невидимо на престоље предстојит.

ВОПРОС.

...(Евх)аристија когда.... ... своје почело, и когда....?

ОТВЈЕТ.

Јегда речет свештеник или дијакон; станем добре, станем со страхом вонмен светоје возношеније ва мирје приносити. А кончатсја; јегда возгласит свештеник: Изрјадно о пресветјеј, пречистјеј, преблагословенеј и прочаја.

ВОПРОС.

....(Ф)орма свештенству четвер....ни?

ОТВЈЕТ.

Божественаја благодат.

ВОПРОС.	ОТВЈЕТ.
. . . . ја тајни комо власт . . . . ?	Архијерејом дана власт.
ВОПРОС.	ОТВЈЕТ.
. . . . форма пјатој тај . . . . ?	Исповједаније.

Исправленије.

Форма јест, јегда духовник над исповедавшимсја очитајет молитву сију: Господи Бог наш Исус Христос благодатију и штедротами својего чловекољубија: и прочаја, како ва требнику.

ВОПРОС.	ОТВЈЕТ.
Что јест форма браку, шестој тајни?	Испитав вољу и хотјеније жениха и невјести, и дајут јединo другоме руки, и заклнутсја до смерти једино другаго неоставити, и такови согласије јегда благословит јереј, тогда бивајет брак честан и ложе нескверно.
ВОПРОС.	ОТВЈЕТ.
Что јест форма јелеосвештенија, седмој тајни и од колико свештеников сија тајна совершујетсја?	Оче свети, врачу душ и тјелес, и проча: совершујетсја од седмих свештеников.

Пробујетсја како читајет. Не вришко читајет но доста право. Пишет средне. Појати ведајет гласове сербски самогласно, Херувику и причестну на глас перви гречески, а србскими реченијами појет к о ј е к а к о.

ВОПРОС.	ОТВЈЕТ.
Јеште вопрошајешисја; когда последни крат исповедалсја	Сего года месеца ферфара исповједио сам сја ду-

јеси и кому, имјејеш ли од него цедуљу?

ховнику Ажи Прокопију Хоповцу, цедуљу није ми дал.

Исправленије.

Ва напред заказ јест вихова Архипастирства каждому свештенику цедуљу имати од духовника, и тији да будеш узимати.

ВОПРОС.

Правила на кажди дан читаши ли, и божественују литургију часто појеш ли?

ОТВЈЕТ.

Правила свагда обдержујемо, а и литургију кад ми је неделштина, ва суботу, недељу и ва празници, никогда не остављам, кроме какова припјатија.

ВОПРОС.

Имјејете ли протокол, и записујете ли крштештихсја младенци, и тјех родителеј; и воспријемника хто бил и свештеника хто крестил?

ОТВЈЕТ.

Обдржавали смо протокол и тако записували за онога митрополита, а сад не пишемо.

Исправленије.

По указу нихова преосвештенства заповеда се вам таки од овога часа протокол да справите и по указаному да записујете. Под велики штроф подпасти будете, аште преступите.

ВОПРОС.

Ходјат ли парохијали твоји каждија недели и во праздничнија дни во црков?

ОТВЈЕТ.

Који ходјат који не ходе, више их не иду него који иду.

Исправленије.

Да учиш всегда во цркви, и сказујеш, да се Бог зјело гневајет на онога чловјека, котори најипаче светом недељом во црков неходит.

ВОПРОС.

Обрјетајет ли сја који безаконик ва тој парохији?

ОТВЈЕТ.

Имјејут два: једно Теодор, еште како се Бјелград узео, вјенчал јего покојни поп Вујица, и духовници допуштаја јему и причаштајет сја. Други безаконик Станоје Шаула еште за турског обдержавања ожењио се.

ВОПРОС.

Обретајет ли се котори од Христијан, котори никогда не исповједујутсја и не ходјат во црков?.

ОТВЈЕТ.

Има Ранисав Живковић, Неделко Бугарин, и оште један именем Атанацко, који держит своју сваст, и ни један духовник није му попустил причеститисја.

Месеца марта 4 дне 1733 во Асан-пашиној Паланки.

Свештеник Петар Нинковић из Асан-пашине Паланке, рожденијем и воспитанијем Шанца Беркасова. Родител јего бил Нинко Шилковић, художеством терзија, имат 2 брата, један слеп код себје. Отац јего преставил се. Мати јего и није жива. Он поп дат родителми својими осмаго љета возраста својег во Чалму, даскалу Веселину учитисја книзје. Код којега 5 љет (бивши), преучил наустицу всју, псалтир, Мојсејове песме, акатист Богородици и молебен Исусу сладкому, акатист неколико крат пречитал, и по мало писати, јегоже не употребљушти, заборавил. После того во манастиру Петковици, код игумена Георгија, за три љета: охтоихон, саборник, апостол, евангелије, књиждо по 10 крат пречитал, појати подобија и самогла-

снице. Ниње подобија поборавил; херувику и причастну, које како стуца перваго гласа. Јеште же и вечбину црковну во Петковици учил. После тога братије јего во Адашевце преселившасја из Беркасова, браку сопрегли јего 16-то љетну сушту. По том јесу сја преселили во Крагујевац со свом кућом, идјеже дјетем наставник (бил) 2 љета, за коју службу јего не хотевше људи исправљати, годину днеј празан бил. По том блаженејшему светопочившему патријарху Мојсеју Пећскому во Нови-Пазар ошавши дјети учити, јегоже патриарховим повељенијем, владика Григорије Пећски 1728-го года поставил во дијакопа и свештеника, во јединој седмици обоја совершил, идјеже пак по том соверши, идјеже пак по том служил код којего годину днеј и возјамавши сведелствованоје писаније, пришел ва Асанпашину Паланку со свом кућом. И се четвртоје љето како јест. И лани владика Арадски, бивши намјестник, допустил онде му свештенствовати; јемуже за таково допуштеније дал 4 дуката. Сингелије не имат. Имат двоје малечке дјеце своје, мужеско и женско, мирно и поштено на дому пазјатсја. Од порције и прочега датка и кулука сут свободни. Својих црковних ствари имат: 1 саборник сербски, евангелије сербско, литургија сербска, 1 фелон од бела платна, и стихар и епирахил од червена атлаза. Појас Јерусалимска тканица со простима копчима. Наруквице од мусула црвена. Крст Светогорски, водичар, не окован. Опште домовско: 1 виноград од 3 мотике; 2 коња; 2 вола; 3 краве; двоје јунади; десет преседа пчела; 1 воденица на Јасеници, од дервета, оправлена еште њест. Дом свој имајут и прочи своје грунтове: ливаде, земље ораће, баште и подрум од камене.

ВОПРОС.

Јакоже једину свештенику достојит ведати, на что и

ОТВЈЕТ.

Власт чрез рукоположеније примих 7 тајин црковних со-

посвештен јест, дејствовати 7 тајин црковних и проче должносте да ми отвјетујеши во прошавшисја рјадом.

вершивати; именоже; 1 крештеније, 2 миропомазаније, проче не помњу на уст.

Исправленије.

1. Крештеније, 2 миропомазаније, 3 евхаристија, 4 свештенство, 5 покајаније, 6 брак, 7 елеосвештеније.

Вопрошашисја о сиље сих тајин, и којими·који совершивасја словами од првој первих?

Не знајем.

Исправленије.

Тајна светаго крештенија истинаго имат своје почело од самаго Спасителја Христа, преклоншаго пречисти верх под длан Предтечи на Јордање, јуже својим учеником повелително предал, глаголја: идите во вес мир проповедите евангелије в сеј твари. Всјак иже вјеру имет и креститсја спасен будет. Невјеровавши же осужден. И индје шедше научите всја јазики, крстетше их во имја Отца и Сина и светаго Духа. И паки увјештателно: Аште кто не родитсја водоју и Духом, не может внити во царство небесноје. И од толе апостоли начали и свети Отци предали, и даже до сего времена над вјерними совершујетсја. Форми же и образи сија тајни јест сија: Крештајетсја раб божији, или раба божија, во имја Оца и Сина и светаго Духа, амин, амин амин. Вјеждже, сије амин не свештеник, него воспријемник, или кум должен глаголати трижди. Сија тајна точију један крат дајетсја, и кад онаја реченија изговоретсја; во имја Отца и Сина, и светаго Духа, свештеником, јест совершена тајна; и проштајетсја ва ход во царство небесноје и греха праотечески омивајетсја, и будет истином Син по благодати божијој.

ВОПРОС.

Ову тајну светаго крештенија может ли просто лице совершити?

ОТВЈЕТ.

По правилом отеческим, кад се свештеник не прилучит, может совершити овако, да три крат погрузит у воду, говорећи: крештајетсја раб божији во имја Отца, амин; и Сина, амин, и светаго Духа, амин. И после свештеник само молитве да очатит редом, не дјејствујушти. И то по нужди, ако дете хоће да умре.

ВОПРОС.

Аште ли детја без попови молитва умре; је ли совершено крештеније од простаго лица дјејствованоје?

ОТВЈЕТ.

Нест.

Исправленије.

Сија тајна ниже од свештеника ниже од мирскаго человјека; тако и проче тајне совершујутсја; но по благодатију пресветаго Духа, по словеси апостолскому: Всјак дар совершен свише јест, сходјај од тебе Отца светов. Убо таково крештеније јест совершено, и такову силу имат, како и свештеник да совершит. А молитве что после очитајет, само точију церемонију црковну да исполнит.

ВОПРОС.

Тајни миропомазанија что јест форма?

ОТВЈЕТ.

Помазујетсја раб божији во имја Отца и Сина и светаго Духа.

Исправленије.

Није тако како ти велиш: него ево јест истинаја форма, кад на опредељеними удесами мажеши, ваља да говориш ова словеса: Печат дара Духа светаго, амин. И чрез сију тајну лијутсја во крештајемаго плоди и дари Духа светаго. И сија тајна јединашти пријељетсја над вјерним. Аште ли кому случитсја одрештисја својеја вјери, и паки обратитсја, должна ова тајна над ним савершатисја. За что кад одступит од вјери, благодат божија од него отимитсја, и чрез сију тајну паки дајетсја.

ВОПРОС.	ОТВЈЕТ.
Третијеј тајни светој Евхаристији что јест форма?	Дар Духа светаго.

Исправленије.

Јест форма овој тај(ни) после призиванија светаго Духа, глагољушту јерејy сверху хлеба: И сотвори убо хлеб сеј честноје тјело Христа твојего. (Приразумевајетсја Господи). Над путиром: А јеже во чаши сеј честнују кров Христа твојего. Над обојим: Предложив Духом твојим светим. Тим совершившимсја, да сије пресуштествена сут дари свештеник твердо и несумњено да вјерујет, и Христос невидимо суштествене предстојит на престоље.

ВОПРОС.	ОТВЈЕТ.
Что јест форма свештенства тајни четвертој?	Не знајем.

Исправленије.

Сверху ове тајне имут Архијерији власт совершиват а не попови. Форма јест: Божественаја благодат, всегда немоштнаја врачујушти: и прочаја.

ВОПРОС.	ОТВЈЕТ.
Что јест форма пјатој тајни покајанија?	Не знам.

Исправленије.

Кад човека по последованију исповједаш и епитимију даш му по сиље молитвих прочих, ова молитва јест форма: Господ и Бог наш Исус Христос, благодатију и штедротами: и проч. како ва требнику.

ВОПРОС.	ОТВЈЕТ.
Что јест шестој тајни браку форма?	Не знам.

Исправленије.

Јест форма жениха и невести вољу и хотјеније испитав, аште објештајутсја и заклнутсја до смерти једино другаго не оставити ни ва какој нужди, и сије им објештаније, јако устав положен благословити; и по сем бивајет брак честан и ложе нескверно.

ВОПРОС.	ОТВЈЕТ.
Что седмој тајни форма Елеосвештенију?	Не знам.

Исправленије.

Сија тајна совершајетсја од 7 свештеников по словеси Апостолскому; Болит ли кто во вас, да призовет пресвитери црковнија и молитву да сотворјат и проч. форма же јест: Оче свети врачу душ и тјелес послави јединороднаго Сина твојего, ва мир и проча.

Пробовати како читајет; весма слабо читајет, треба да се обучавајет.

Марта 4-го дне 1733 года

Во Асанпашиној Паланки.

Свештеник С(т)ефан из Асанпашине Паланке. Имејет 35 љет, родилсја у Драгашеву и васпитал. И отец бил Арсеније Ђурђевић, художеством земледјелац, котори исполнивши љет 40, престависја. Такожде и мати јего, имјевши 70 љет, прошлаго года починула. Он поп, еште јун, принесен родителми својими у Бачку ва Шанац Сомбор, идјеже пребивши 2 љета, прибјегли о ребелије Куруцке ва Сечуј. И тамо дат маткоју својеју некојем Аши(ји) учитсја книзје, код којего пребил 3 года, преучил наустицу всју. По том преселивши сја ва Кобилски шанац, празан 6 љет пребивши. Пак дат у Кобиљу свештенику Ђурици учитисја. Код којего за 7 љет преучил псалтир; к тому молебен и акатист пресветија Богородици; читати навикал и мало писати, и гласове самогласно појати, и охтојих прочитал 5 крат. И тогда мати јего браку сочетавши 20-то љетну сушту. По том преселенијем учинивши ва Бјелград, и њега вазал светопочивши митрополит Мојсеј Петрович ва двор на службу и ва научениј е, идјеже мало 2 месеца престојавши поставил јего дијаконом, ва којем чину цјелоје љето ва дворје архијепископском учившисја дијаконисати и вэчбинам црковним. По том ва љето 1719 поставил јего свештеником. И тако престојавши и свештенствовати учившисја за три месеца одпуштен и нарежден у селу Великом свештенствовати јенуријy држати. За које допуштениј е дал господину Архијепископу 2 дуката, јексархи Николају 4 марјаша, Дијакону Георгију, Јоану Дијакону мирском по два марјаша. Сингелије не имјел, и тако свештенствовавши 12 љет. По том начали људи слабо му исплаћивати бир и проча. Такожде досаду имјел и клевету

од Сланачких калуђер, оставил Велико село, и просилсја пак у Асанпашину Паланку, идјеже речени госп. митрополит Мојсеј допустил му, и нијe 4 года, како тамо свештенствујет.

На дому мирно и поштено живут и пазет се. Од порције, кулука и прочег датка сут свободни. Црковни ствари своји имејет 1 епитрахил; 2 крста водичња светогорска; 1 требник московски, 1 часослов московски. Грунта имејут 10 мотика винограда (у Великом селу), 1 башчу. Марве; 2 коња; 1 краву; 1 јуне. Дом не имејет, но ва чуждем домје седит.

ВОПРОС.

Јакоже једину свештенику достојит вједати, на что и посвештен јест: дјејствовати 7 тајин црковних и проче должносте, да ми отвјетујеши во прошавшисја рјадом.

ОТВЈЕТ.

Власт чрез рукоположеније примих 7 тајни црковних совершивати, именоже ови: крештеније, исповједаније, вјенчаније, миропомазаније, причаштеније, рукоположеније. Нисам учио, онако у типику находим како ваља.

Исправленије.

Не пише тако у Типику, нити тако ваља, како у твојој глави стојит. Него 1 јест тајинство Крештеније. 2 Миропомазаније. 3 Евхаристија. 4 Свештенство. 5 Покајаније. 6 Брак. 7 Елеосвештеније.

ВОПРОС.

Вопрошајешисја о сиље сих тајин, и којими која совершивасја словами. О првој первих?

ОТВЈЕТ.

Не могу знати.

Исправленије.

Тајна светаго крештенија истинаго имат своје почело од самога Спаситеља Христа, преклоншаго пречисти верх под длан Претечи ва Јордање, јуже својим учеником повелително предал, глагоља: Идите во вес мир проповједите Евангелије всеј твари, иже вјеру имат и креститсја, спасен будет; невјеровави же осужден; и индје шедже, научите всја језики, крештеште их во имја Оца и Сина и светаго Духа. И паки увјештателно; аште кто не родитсја водоју и Духом не може внити ва царство небесноје. И отоље апостоли, начали и свети отци предали, и даже до сего времене над верними совершујетсја. Форма же или образ сија тајни јест сија: Крештајетсја раб божији, или раба божија, имја рек: во имја Оца и Сина и светаго Духа, Амин. Амин. Амин. Не свештеник но кум должен глаголати трижди. Сија тајна точију један крат дајетсја. И кад она реченија изговоретсја: во имја Отца и Сина и светаго Духа свештеником; јест совершена тајна и праштатсја ва ход во царство небесноје, и грјех праотечески омивајетсја, и будет истини Син по благодети божијеј.

ВОПРОС.	ОТВЈЕТ.
Ову тајну светаго крештенија может ли просто лице совершити?	Не может.

Исправленије.

Может за нужду. И тако својим парохијаном да сказеш и научиш их. Аште не крештено при смрти будет, а свештеник не случитсја: то да и простоје лице ва чистују воду три крат погружит и говорит: крештајетсја раб божији, аште ли женскаго пола, раба божија (како изволит име нарешти) во имја Отца, амин и Сина, амин, и светаго Духа, амин. И убо таково крештеније јест совершено, и

такову силу имат, како и свештеник да је крестил. Понеже тајинство ниже од свештеника, ниже од мирскаго совершујетсја, но благодатију пресвјатаго Духа. По словеси апостолскому: всјак дар совершен с више јест, ходјај од тебе Отца свјетов. Точију аште жив младенец останет надобну свештеник церемонију црковну над ним да исполнит, и молитве да очитат.

ВОПРОС.	ОТВЈЕТ.
Миропомазанија тајни второј что јест форма?	Не знам.

Исправленије.

Кад мажеши над опредјелеными удеси и глаголеши: печат дар Духа светаго. Сија тајна јединошти пријемљетсја над верним. Аште ли кому случитсја одрештисја својеја вјери, и паки обратитсја; должна ова тајна над ним совершитисја. За что, кад одступит од вјери; тогда благодат Божија од него отимитсја, и чрез сију тајну дајетсја.

ВОПРОС.	ОТВЈЕТ.
Светој Евхаристији, тајни третијеј, что јест форма?	Тјело и крв Христова.

Исправленије.

Форма јест овој тајни, после призиванија светаго Духа, глагољушту јереју сверху хлеба: И сотвори убо хлеб сеј честноје тјело Христа твојего; (приразумјевајетсја Господи) А јеже во чаши сеј честнују кров Христа твојего. Над обојими: предложив је духом твојим светим совершившимсја. Да сије пресушествене сут дари, Свештеник твердо и несомњено да вјерујет: и Христос невидимо суштествен предстојит на престоље.

ВОПРОС.	ОТВЈЕТ.
Свештенству, четвртој тајни что јест форма?	Летургија служба.

Исправленије.

Сверху ове тајне, имут Архијереји власт да совершујут, а не попови. Форма јест: божественаја благодат всегда немоштнаја врачујушти; и проч:

ВОПРОС.	ОТВЈЕТ.
Что јест форма покајанију пјатој тајни?	Исповједаније.

Исправленије.

Кад човека исповједаш и јепитимију даш му по сиље молитав прочих, ова молитва јест форма: Господ и Бог наш Исус Христос, благодатију и штедротами својего човекољубија; и проч. јакоже ва Требнику.

ВОПРОС.	ОТВЈЕТ.
Браку, шестој тајни, что јест форма?	Нисам провечбао.

Исправленије.

Жениха и невести вољу и хотјеније испитав, аште објештајутсја, и заклнутсја до смерти једино другаго не оставити ни во каквој нужди, то јест форма, и сије нихно објештаније, јако устав положен, благословити, и по сем бивајет брак честен и ложе не скверно.

ВОПРОС.	ОТВЈЕТ.
Јелеосвештенију, 7-ој тајни что јест форма?	Оче свети врачу душ и тјелес, послави јединороднаго твојего Сина ва мир и проча. Кад може свештен. чувств(ом) да говори.

ВОПРОС.	ОТВЈЕТ.
Од колико свештеников сија тајна совершујетсја?	Совершујетсја од седмих свештеников.

Пробовавши како читајет, весма слабо, треба да се обучавајет.

ВОПРОС.

Јеште вопрошајешисја когда последни крат исповједалсја, и кому?

ОТВЈЕТ.

Исповједалсја јесам покојному духовнику Авакуму ово третије љето.

ВОПРОС.

Чесо ради оволикоје времја духовника ниси имјел?

ОТВЈЕТ.

Незнам ништа на себе что ћу исповједати.

Исправленије.

Указ њихова Преосвештенства како мирски и свештени кажди духовник, да се исповједат често и цедуљу од него да имјејет ва које времја.

ВОПРОС.

Правило обдержујете ли и божественују литургију често служите ли?

ОТВЈЕТ.

Кад смо код куће обадва никогда литургију недјелом и свеци не остаљамо, такожде и правило.

ВОПРОС.

Парохијали твоји ходјат ли добро во црков, и обрјетајет ли сја који безаконик, и који нехоштет исповједатисја?

ОТВЈЕТ.

У цркву сви добро идут, кромје сељани; а за безаконика и који нехоћу да се исповедају, такога чловјека незнам.

ВОПРОС.

Имјејете ли протокол и записујете ли имена крештештихсја, и брачештихсја и преставлшихсја?

ОТВЈЕТ.

Не имамо.

По указу нихова преосвештенства заповедасја вам од овога, да протокол имате, и ва перву част да впису-

јете имена крештештихсја и тјех родителеј, и васпријемника и свештеника, кто крестил и ва које времја. Такожде брачештихсја и преставлшихсја, и всја по уставу и чину да бивајет.

Месеца марта 7-го дне 1733 года.

Ва Колари Шанцу.

Свештеник Василије Антонијевић из Колари. рожденијем и васпитанијем ва Скендрији ва граду Подгорици, под државоју Турецкоју. Родитељ јего Антоније Мирковић, художеством тувекција, имејет 70 љет, и ниње жив. Мати јего прошлаго года преставиласја. Имејет шест братији. Перви именем Петар имејет 27 љет, ожењен сего года; втори Михаило имејет 25 љет; третији Андреј имејет 22 љета; четверти Тодор од 18 љет; пјати Костадин, од 12 љет; шести Алекса од 9 љет. Он поп дат родителми својими при 9-ом љете возраста јего ва манастир Остров (Острог?) писменем учитисја, идјеже пребил 3 љета, изучил наустицу, псалтир, молебен пресветија Богородици и Акатист. Јеште прочитал октои(х) 6 крат, саборник и минеј три крат, и мало писати навикал. И од туду пресељившисја у Ерцеговину у варош Препоље, и тамо браку сопрегли јего 16-ту љетну сушту. По том другаго года, повељенијем блажењејжаго патријарха госп. Мојсеја на дијаконство поставил јего владика Јефрем у Студеници, ва којеј седмици и свештеником јего поставил. И тамо поучившисја служити два месеца, отпуштен са сингелијеју блажењејшаго Патријарха у варош Приполи и околним селам свештенствовати. За које допуштеније платил 6 дукат. И тамо свештенствовавши 14 љет, и од туду со всем домом преселившисја ва љето 1723, под цесарскују државу, у диштрикт Крагујевачки, идјеже без нурије пребивши један год. По том пришли ва шапац Ко-

ларе, идјеже благословил јему госп. митрополит Мојсеј Петрович свештенствовати и јенурију држати. Сингелије не имејет. Ниње девјат љет, како ва реченом шанцу попујет.

Имејет своји дјети, троје мужеска пола, а троје женска Перво дјета мужеско од 17 љет, изучил при њему наустицу, псалтир, акатист, молебен пресветија Богородици. Други од 11 љет, и он при њему изучил наустицу до псалтира. Третији од 8 љет, ниње начел учитисја.

Ва дому својем мирно и пошгене живут и пазетсја. Од порције, кулука и прочег датка мирни су.

Својих црковних ствари имејет: један псалтир србскија штампи; један сербски требник; 1 соборник сербски; 1 октојих; 1 пјатогласник сербски; 1 литургију сербску; једно Евангелије сербско неоковато. Један фелон бели од платна; 1 епитраил од мусула на в е р е н г и ј и(?). Један крст светогорски неоковат. Обште домовно им јест: 1 виноград од 4 мотике; четири вола; 2 коња; 2 краве; десјат коза; осамнајест оваца; 30 свиња мали и велики; 20 кошница. Ливаде 2 косе. Нива 4 дне орања. Дом дат им од шанца.

ВОПРОС.

Јакоже једину свештенику достојит вједати, иа что и посвештен јест, дјејствовати 7 тајни црковних и проч. должност, да ми отвјетујеши вопрошавшисја редом.

ОТВЈЕТ.

Власт чрез рукоположеније примих, седам тајин црковних совершивати, именоже 1 Крештеније. 2 Миропомазаније. 3 Светија Евхаристија. 4 Свештенство. 5 Покајаније. 6 Брак. 7 Елеосвештеније.

ВОПРОС.

Вопрошајешисја о сиље сих тајни и којими словами која совершивасја, и во перви крштенију что јест форма?

ОТВЈЕТ.

Во имја Отца и Сина и св ;таго Духа.

Исправленије.

Крештеније совершујетсја словеси сими, чрез трижднује погруженије во водје свештенику глаголушту: крештајетсја раб божији, име рек, во имја Отца, амин; и Сина, амин, и светаго Духа, амин. Воспријемник должен глаголати трижди амин. И по сем примиреније человјека со Богом бивајет, и проштатсја ваход ва царство небесноје. Сија тајна точију јединажди над крештајемим бивајет.

ВОПРОС.	ОТВЈЕТ.
Сија тајна светаго крештенија од куду имат своје почело?	Не знам.

Исправленије.

Имат своје почело од самога Спаситеља Христа преклоншаго пречисти верх под длан Предтечи на Јордање, јаже својим учеником повелително предал, глагоља: идите во вес мир приповједите Евангелије всеј твари, всјак иже вјеру имејет спасен будет, невјеровавиже осужден. И инде шедше научите всја јазики крштеште их во имја Отца и Сина и светаго Духа. И паки увјештателно. Аште кто неродитсја водоју и Духом, не может ванити ва царствије небесноје. И од толе Апостоли начали и свети Отци предали, и даже до сего времене над вјерними совершујет се.

ВОПРОС.	ОТВЈЕТ.
Ову тајну светаго крештенија может ли простоје лице совершити?	Может за нужду да три крат погрузит во водје и говорит: Крештајетсја раб божији, име рек, во имја Отца, амин, и Сина, амин, и светаго Духа, амин. И ако дјетја живо останет, ваља свештеник да очатат молитве.

ВОПРОС.	ОТВЈЕТ.
Аште детја умрет без молитви поповски, јесте ли совершено крештеније пријал?	Невјеи.

Исправленије.

Јест совершено крештено; ибо сија тајна светаго крештенија ниже од свештеника ниже од простаго чловјека, тако ни проче тајне совершујутсја, но благодатију пресветаго Духа, по словеси апостолскому: всјак дар совершен с више јест, ходјај о тебе Отца светов; убо таково крштеније јест совершено, и такову силу имат, како и свештеник да совершит; а молитве что после читат, само церемонију црковну да исполнит.

ВОПРОС.	ОТВЈЕТ.
Тајни 2-ој, миропомазанија, что јест форма?	И то јест: во имја Отца, и Сина и светаго Духа.

Исправленије.

Форма јест, јегда над определеними удесами мажеши да глаголеши: Печат дар Духа светаго, амин. И чрез сију тајну лијутсја ва крештајемаго плоди и дари Духа светаго. И сија тајна јединожди пријемљет се над вјерним. Аште ли кому случитсја отверштисја православнија вјери, и паки обратитсја, должно ова тајна над ним совершитисја. Ибо когда одступит од вјери, благодат божија од њего одимитсја, и чрез сију тајну пак дајетсја,

ВОПРОС.	ОТВЈЕТ.
Светој Евхаристији, третијеј тајни, что јест форма?	Во имја Отца, и Сина, и светаго Духа.

Исправленије.

Јест форма призиваније светаго Духа, глаголушту јереју сверх хлеба: и сотвори убо хлеб сеј честноје тјело

Христа твојего; а јеже во чаши сеј, честнују кров Христа твојего. Над обојими: предложив Духом твојим светим. Тим совершившим всја, да сије пресуштенствене сут дари. Свештеник твердо и несумњено да вјерујет, и Христос невидимо суштествено предстојит на престоље.

ВОПРОС.	ОТВЈЕТ.
Что јест форма свештенству, четвертој тајни?	Христос.

Исправленије.

Сверху сеја тајни имут Архијереји власт, да совершујут, а не попови. Форма же јест: Божественаја благодат всегда немоштна врачујушти и прочаја.

ВОПРОС.	ОТВЈЕТ.
Что јест форма покајанија, пјатој тајни?	Христос.

Исправленије.

Когда чловјека исповедаш по следованију, јепитимију даш му, по сиље молитав прочих, ова молитва јест форма: Господ и Бог наш Исус Христос, благодатију и штедротами својего чловекољубија и прочаја, как во требнику.

ВОПРОС.	ОТВЈЕТ.
Что јест форма браку шестој тајни?	Толкованије није учио.

Исправленије.

Јесте форма жениха и невјести вољу и хотјеније испитав свештеник, и аште објештајутсја и заклнутсја до смерти једино другаго не оставите ни ва каквој нужди, и сије их објештаније, јако устав положен, благословити, и по сем бивајет брак честен и ложе нескверно.

ВОПРОС.	ОТВЈЕТ.
Елеосвештенију, 7-о, тајни, что јест форма?	Не знај м.

Исправленије.

Сија тајна совершујетсја од 7 свештеников, по словеси апостолскому: Болит ли кто во вас, да призовет презвитери церковнија, и молитву да сотворјат. и проча. Форма же јест: Оче свети врачу душ и тјелес; послави јединороднаго Сина твојего во мир, и прочаја.

Пробовавши како читајет; полагано; појати ни мало; писати слабо, треба да се поучит.

ВОПРОС.	ОТВЈЕТ.
Јеште вопрошајешисја когда посљедни крат исповедалсја јеси, и кому, и имјеш ли цедуљу?	Исповедалсја јесам сего года фервара месеца духовнику Ђерасиму, а цедуљу није ми дал.

Исправленције.

Указ нихова преосвештенства јест: сваки свештеник цедуљу да узмет, когда исповедитсја, зато и ти ва напред да имјејеши.

ВОПРОС.	ОТВЈЕТ.
Правило обдержујеши ли, наипаче божествену литургију колико крат ва седмици појеш?	Правило држимо сваки ден, а летургију неделом и празници служимо.

ВОПРОС.	ОТВЈЕТ.
Парохијали твоји ходет ли ва церков, и не обретајет ли сја котори безаконик, и који	У цркву више неходе него ходе, а безаконика неима, него у десној мали

не хоће исповедитисја и причестити.

ВОПРОС.

Имјејеш ли протокол и записујеш ли по начину крштештихсја, брачештихсја и преставлшихсја?

ОТВЈЕТ.

Не имам.

Исправленије.

Указ нихова преосвештенства у напред да будет и да написујете.

Месеца фервара 28-го дне 1733 году.

Ва Гроцкој.

Свештеник Стојан Вучићевић ва Гроцкој, љет јему 39. Рожденијем и воспитанијем из речене вароши Гроцке. Родител јего бил Вучић, художеством бил свилар, котори исполнивши 80 љет, прошлаго љета 1732-го преставилсја. Такожде и мати јего, имјевши 40 љет, ва 1715 љет почила. Имјел три брата, котори еште млади суште преставилисја. Он поп дат родителми својими, при 8-ом љете возраста својего, у Гроцкој попу Григорију учитисја књизје, код којего пребивши 4 года, преучил наустицу и псалтир до седмој катизми. И од того попа Григорија прешал у Војловицу монастир попу Теофану, и код него преучил од седмој катизми вес псалтир, и пјесне Мојсејове, к тому параклис пресветија Богородици, и мало писати научил, и сербски појати самогласно навикал, Херувику гречечки и причестну перваго гласа по просто појет. По том родители јего браку сопрегли при 17-ом љете возраста јего. По којем прошавши три седмици, на дијаконство рукоположен преосвештеним митрополитом Бјелградским Мој-

сејом Петровичем. Во јединој седмици и свештеником јего поставил. И мало тамо 3 дни поучившисја свештенствовати, отпуштен со сингелијеју у Гроцку свештенствовати и нурију држати. За које допуштеније платил 35 фор. К тому јексархи даровал 1 дукат, и дијакону 1 грош. И тако поповавши у Гроцкој 14 љет. По том задржан бил од ексарха Софронија 1 год, за узрок что поп Стојан негова слугу избил. И после послат у Смедерево поповати. И тамо 3 года бивши, пак повраћен у Гроцку, и од селе 4 года ва Гроцкој непремено попујет. Имејет дјети мужеска пола троје. Перви од 9 љет, втори од 7 љет, учитсја у Гроцкој; третији од 18 месеци. Женскаго полу двоје. Перва дјевица од 14 љета; вторија од 4 љета. Мирно и тихотно ва дому живут. Од порције, данка, кулука свободни сут. Својих црковних ствари имат; 1 епитрахил од алаце. Крст светогорски; молитавник Кијевски; часослов Лавовски; Грунта имјејет; дом над подрумом од дервета; 1 виноград од 20 мотика; 1 ниву 2 дни орања; четири косе ливаде; 1 краву; 2 јунади.

ВОПРОС.

Јакоже једину свештенику достојит вједати, на что и посвештен јест дјејствовати 7 тајин црковних и проче должносте, да ми отвјетујеши вопрошајешисја редом.

ОТВЈЕТ.

Власт чрез рукоположеније примих 7 тајин црковних совершивати. Имено же: 1 Крештеније. 2 Миропомазаније. 3 Евхаристија. 4 Свештенство. 5. Покајаније. 6 Брак. 7 Елеосвештеније.

ВОПРОС.

Вопрошајешисја о сиље сих тајин.

ОТВЈЕТ.

Крештајетсја раб божији во имја Отца, амин; и Сина, амин: и светаго Духа, амин.

Исправленије.

Сице недобно знати и огвјетовати. Тајна светаго крештенија истинаго имат своје почело од самаго Спаситеља Христа приклоншаго пречисти (верх) под длан Предтечи на Јордање, јаже својим учеником повелително предал, глагоља: Идите во вес мир, проповједати Евангелије всеј твари; всјак иже вјеру имат и креститсја, спасен будет; невјеровавиже осужден. И инде шедше научати всја језики, крстеште их во имја Отца, и Сина, и светаго Духа. И паки увјештателно: аште кто неродитсја водоју и Духом, не может ванити ва царств небесноје. И од толе свети Отци предали, и даже до сего времене над вјерними совершујетсја. Форма же или образ сија тајни јест чрез триждноје погруженије во водје, свештенику глагољишту: крештајетсја раб божији, во имја Отца, амин, и Сина, амин, и светаго Духа, амин. (Јакоже и сам сказал јеси, точију воспријемник должен глаголати амин трижди. И по сем примереније чловјека са Богом бивајет, и проштајетсја воход ва царствије небеспоје.

ВОПРОС.	ОТВЈЕТ.
Ову тајну светаго крештенија может ли простоје лице совершити?	Может по нужду да три крат ва водје погрузит, и говорит: во имја Отца, амин, и Сина, амин, и светаго Духа, амин. И свештеник после да читат молитви, а не погружујет.
ВОПРОС.	ОТВЈЕТ.
Аште детја без попови молитвах умрет, јест ли совершеноје крештеније?	— — — —

ВОПРОС.	ОТВЈЕТ.
Од кога тајна сија крштенија совершујетсја, такожде и проче тајне?	Од јереја.

Исправленије.

Сија тајна светаго крштенија ниже од мирскаго тако и проче тајне благодатију пресветаго Духа, по словеси апостолскому: всјак дар свршен с више јест с ходјај од тебе Отца светов, убо таково крштеније јест совершено и такову силу имат, како и свештеник да совершит; а молитве, что после очитајет свештеник, точију церемонију црковну да исполнит.

ВОПРОС.	ОТВЈЕТ.
Тајни миропомазанија что јест Форма?	Печат дар Духа светаго.

ВОПРОС.	ОТВЈЕТ.
Когда словеса сија, печат дар Духа светаго, потребујет говоритисја?	Когда мажутсја определена удеса.

ВОПРОС.	ОТВЈЕТ.
Может ли сја сија тајна повторити над которим?	Может, кад одпостит седмицу.

Исправленије.

Сија тајна миропомазанија јединожди над вјерним употребљајетсја. Но аште кому случитсја одврешти својеја вјери, и пак обратитсја, должна ова тајна над ним совершитисја. Зачто, кад одступит чловјек од вјери, тогда благодат божија од нега отимитсја, и паки чрез сију тајну дјетсја.

ВОПРОС.	ОТВЈЕТ.
Светој Евхаристији, четвертој тајни, что јест форма?	Господи иже пресвјатаго твојего Духа во третији час

апостолом твојим низпослави, того благи не отими од нас; но обнови молештихсја со стихи трижди: и сотвори убо хлеб сеј честноје тјело Христа твојего; а јеже во чаши сеј, честнују кров Христа твојего предложи је Духом твојим светим, по словеси сими: вјерују јако Христос невидимо на престоље предстојит.

ВОПРОС.

Светаја Евхаристија когда имат своје конечноје начело и когда кончитсја?

ОТВЈЕТ.

Имат своје конечноје начало јегда речет свештеник или дијакон: станем добрје, станем со страхом; вонмен светоје возношеније, ва мирје приносити. Кончитсја, јегда возгласит свештеник: Изрјадно о пресветјеј, пречистеј, преблагословеној: и проча.

ВОПРОС.

Что јест форма свештенству четвертој тајни?

ОТВЈЕТ.

Божественаја благодат.

ВОПРОС.

Сверху сија тајни кому власт дата?

ОТВЈЕТ.

Архијерејом дана власт оваја.

ВОПРОС.

Что јест форма пјатој тајни Покајанија?

ОТВЈЕТ.

Исповједаније.

Исправленије.

Кад чловјека по последованију исповедаш, и јепитимију даш му, по силе молитав прочих; ова молитва јест

форма: Господ и Бог наш Исус Христос, благодатију и штедротами, и проча, как ва требнику.

ВОПРОС.

Что јест форма Елеосвештенију седмој тајни?

ОТВЈЕТ.

Оче свети врачу душ и тјелес, и прочаја.

ВОПРОС.

Од колико свештеник сија тајна совершујетсја?

ОТВЈЕТ.

Од седам свештеников.

Пробујетсја како читајет. Читајет доста добре. Пишет средње. Појати ведјет серпски самогласно. Херувику и причастну гречаски перваго гласа по просто појет.

ВОПРОС.

Јеште вопрошајешисја когда последни крат јеси се исповедал, и кому, и имјеши ли цедуљу?

ОТВЈЕТ.

Сего года 1733 фервара масеца исповедал се јесам духовнику Ажи-Прокопију Хоповцу, цедуљу нисмо узели.

ВОПРОС.

Правило обдержујеш ли кажди ден и литургију често служиш ли?

ОТВЈЕТ.

Правило нигда неостављам, а литургију празници и недељом, кад ми је недељштина, појем свагда, кромјебољезни и каковог припјетија.

Исправленије.

Указ нихова преосвештенства, идеже сут три свештеника, на каджди ден литургија да будет. Такожде и вас три свештеника јесу зато ва напред сваки ден, кад недељштина твоја придет, да појеш литургију.

ВОПРОС.

Парохијали ходјат ли добро ва црков, и обретајет ли

ОТВЈЕТ.

Докле ви нисте дошли у варош, слабо су и у цркву

сја безаконик, и котори не исповједајутсја ни причештујут?

ишли, и причештивалисја. А сад хвала Богу добро ходе, како сами видите. И не знам, је ли који остао, да се није исповједио и причестио овога года. А безаконик имјејет, Ђураћ Раниловић, держит четвертакињу. Ја сам га и венчао, натерали ме Турци.

ВОПРОС,

Имејет ли протокол и записујете ли, по начину предложеному, имена крштештихсја, и тјех родителеј, воспријемника и свештеника, хто крестил и ва које времја?

ОТВЈЕТ.

Имјејемо и записујемо.

Марта месеца 9 дне 1733 љета,

Ва Гроцкој.

Свештеник Василије Станојевић ва Гроцкој, имејет 29 љет. Рожденијем и воспитанијем вароши Карловца. Родител јего бил Станоје, художеством земљеделац; котори исполнивши 60 љет, преставилсја љета 1720-го. Такожде и и мати јего, имјевши 50 љет, погинула ва љето 1726. Братији и сестар не имјејет. Он, поп, дат више реченима родителима при 8 љете возраста својего, Мошковиту Василију ва Карловци учитисја книзје, код којего бивши пол года, научил повечерницу, до вјерују во јединаго Бога. И даскал отшел во страну своју. И он (поп) после јединаго месеца попу Станоју у Карловци, код којего поборавил, и что бил научил. И тогда наставши

Варадински бој, Турци, они прибјегли в шанац Варадински (Нови Сад). И тамо без ученија пол года пребивши, пак дат попу Суботи карловачком. Код којего за пол года поправил повечерницу, и изучил полуношницу. Ва тоје време пак у Карловце повратилисја к дому својему, и од реченаго попа Суботе извађен и дат попу Стојку Панићу. Код којего у Карловци учивши 4 года, преучил јутрењу, часове, псалтир, пјесне Мојсејове. К том навикал читати из книге акатист пресветија Богородици, и молебен и тропаре. Потом празан ва дому стојал 1 год. Родители јего браку сочетали при 11 (18) љете возраста јего. И по сем, на 1 год, благословенијем преосвештењејшаго митрополита Викентија Поповича ва дијаконство произведен рукоју богољубиваго епископа Јоанополскаго Софронија Раванича-нина. У којем чине служивши 5 год и 8 месецеј. И по том по указу преосвештењејшаго митрополита пришел во Бјелград, идјеже поучавшисја 3 месеца, паки повратил јего во Карловце. И тамо ва љето 1728 на Воскресеније Христово поставил јего свештеником. По којем четвертаго дне оправил јего у Белград учитисја, и тамо служивши до светаго Кирила Одшелника без прихода. По том нарежден бил, за дијаконе Јоана и Живана свештенствовати, и да имат од них 60 фор. плаће за годину. Коју службу он обдержавши, и своју мазду 60 фор. примил. Ва тија дни случившисја смерт преосвештењејшему митрополиту Мојсеју, он празан пребивши и тамо послуживши до Успенија пресветија Богородици. По том оправивши јего владика Исајија во Гроцку за време поповати, до пришествија госп. Архијепископа; и ниње второје љето, како у Гроцкој свештенствујет, и исе имат, а сингелију не имат. За које допуштеније дал владики Исајији 2 фор.

Имат своје двоје малене деце; мушеско од 10 месеци, женско од 6 љет. Мирно и поштено живит, у дому пазитсја. Од порције, кулука и прочег датка свободни сут. Својих цр-

ковних ствари имат: 1 требник московски; 1 часослов московски; епетраил од црвена дамашка; наруквице од зелена кумаша; 1 крст Светогорски водички; 1 стихар од бела платна; 1 појас јерусалимски. Грунта или Милка никакова не имјејет, нити дома, но сједит по тужди домови; и нијна пустил га нећак Ексарха Софронија у свој дом без кирије да сједит, точију у Карловци имат виноград својих од седам мотика.

ВОПРОС.

Јакоже једину свештенику достојит вједати, на что и посвештен јест дјејствовати седам тајин црковних и проче должносте, да ми отвјетујеши вопрошавшисја редом.

ОТВЈЕТ.

Власт чрез рукоположеније примих седам тајин црковних совершивати, именоже: 1 крештеније. 2 Миропомазаније. 3 Евхаристија 4 Свештенство. 5 Покајаније. 6 Брак. 7 Елеосвештеније.

ВОПРОС.

Вопрошајешисја о сиље сих тајин, и којими која совершујетсја словами. О првој первих.

ОТВЈЕТ.

Крештеније совершујетсја словесими, чрез трижднoје погруженије во водје свештенику глагољушту: во имја Отца, амин, и Сина, амин, и светаго Духа, амин. И по сим бивајет примиреније чловјека с Богом, и проштајетсја ваход ва царство небесноје. И сија тајна точију јединожди на вјерним бивајет.

ВОПРОС.

Тајна светаго крштенија истинаго од куда имат своје почело?

ОТВЈЕТ.

Није ли начало водом кад се погрузи.

Исправленије.

Тајна светаго крштенија истинаго имат своје почело од самаго Спаситеља Христа, приклоншаго пречисти верх под длан Предтечи на Јордање, јеже својим учеником повелително предал глагоља: Идите ва вес мир протовједите Евангелије всеј твари; свјак иже вјеру имат и креститсја, спасен будет; невјеровави же осужден. И инде шедше научите всја јазики, крсташте их во имја Отца и Сина и светаго Духа. И паки увјештателно: аште хто неродитсја водоју и Духом, неможет внити ва царствије небесноје. Од тоље апостоли начали, и свети Отци предали, и даже до сего времена над вјерними совершујетсја.

ВОПРОС.

Может ли сију тајну совершити простоје лице?

ОТВЈЕТ.

Может да погрузит три крат у води чистој, и говорит именом, како му надене: крештајетсја раб божији, во имја Отца, амин, и Сина, амин, и светаго Духа, амин. По том аште жив будет отрок, свештеник само молитви над ним да очати.

ВОПРОС.

Аште детја без поповских молитав умрет, јест ли совршено крштеније од простаго лица дјејствованоје пријал?

ОТВЈЕТ.

Јест совершено.

ВОПРОС.

Дажд свидјетелство како и без поповскаго дјејствија од простаго лица крштеније совершено јест?

ОТВЈЕТ.

Не знам.

Исправленије.

Имаш сведетелство оноје слово апостолско: Всјак дар совершен свише јест сходјај о тебе Отца светов. Того ради како тајинство светаго крштенија, тако и друге тајне ниже од свештеника ниже од мирскаго чловека совершујутсја, но благодатију пресветаго Духа; а молитва, что свештеник читајет, да исполнит точију церемонију црковну.

ВОПРОС.

Тајни второј миропомазанију что јест форма?

ОТВЈЕТ.

Печат дар Духа светаго, аки би решти, чрез сије мазаније изливајутсја на отроча тије дари светаго Духа. И сија тајна еште во времја светих апостол установлена и сије јединожди вјерни пријемљет.

ВОПРОС.

Может ли сја сија тајна над которим повторити.?

ОТВЈЕТ.

Не может.

Исправленије.

Может над таковим повторитисја, аште которому случитсја од вјери одверштисја, должна ова тајна над ним совершитисја, ибо когда од вјери одсупит, тогда благодат божија отимитсја од него, и чрез сију тајну паки дајетсја.

ВОПРОС.

Светој Евхаристији, тајни четвертој, что јест форма?

ОТВЈЕТ.

Призиваније светаго Духа, глаголушту јереју сверху хлеба: и сотвори убо хлеб сеј честноје тјело Христа твојего; а јеже во чаши сеј,

честнују кров Христа твојего. Над обојими, предложив Духом твојим светим. Јегда јереј службу Господеви приносит, да вјерујет известно и несумнено, јако светија дари совершени сут, и Христос Спасител невидимо суштествене на престоље предстојит.

ВОПРОС.

Свештенству, четвертој тајни, что јест форма?

ОТВЈЕТ.

Божественаја благодат и проч. Сверху сија тајни Архијерејом дана власт.

ВОПРОС.

Исповједанију, пјатој тајни, что јест форма?

ОТВЈЕТ.

Молитва: Господ и Бог наш Исус Христос благодатију и штедротију својего човекољубија, да простит те, чедо моје, (име рек) всја согрешенија твоја. И аз недостојни јереј, властију јего мње даноју, проштају и разрјешавају тја од всјех грехов твојих, во имја Отца, и Сина, и светаго Духа, Амин.

ВОПРОС.

Јест ли еште что потребно имјети, исповедавшисја, за отпуштеније грјехов, точију речену молитву: Господ и Бог наш . .

ОТВЈЕТ.

Ничто друго не треба.

Исправленије.

Надобно дати му епитимију, пост, молитву и милостњу; и на лице смотрити, что может исполнити; а не налагати бремена не удобносимаја, с којим во очајаније јего приведет, а не во исправленије. А покајаније јест истиноје престати од грјеха, и всегда сокрушеноје сердце имјети о согрешенији, чим је Бога увредио, и таково серце сокрушено и смиренс Бог неуничижит.

ВОПРОС.

Женитби, шестој тајни, что јест форма?

ОТВЈЕТ.

Жениха и дјевици воља и хотјеније испитав свештеник, аште согласни суште, во јеже љубити друг друга, и даже до смерти да објештајутсја не искати разрешенија, и вјерност супружества хранити. И дајут један другому руку, како сија сохранити. И тогда сије согласије јерај по обичају цркве благословљајет, читаја последователнаја. По конције бивајет брак честан и ложе не скверно.

ВОПРОС.

Что јест форма Елеосвештенију седмој тајни.?

ОТВЈЕТ.

Оче свети врач душ и тјелес, по словеси јединороднаго твојего Сина Господа нашего Исуса Христа, всјаки недуг избављајуштаго, и проча. Свештеник кад мажет чувста, и совершит тују молитву, то јест форма. Сија тајна од

седмих свештеников совершујетсја.

Пробујетсја, како читајет, појет и пишет. Читајет весма худо појати, и писати ни мало, треба да се обучавајет.

ВОПРОС.

Јеште вопроштајешисја, когда последни крат исповедалсја јеси, и кому, имјејеши ли цедуљу?

ОТВЈЕТ.

Исповедал се јесам сего года месеца фервара духовнику Ажи-Прокопију, и рекал он цедуљу дати, кад се из села поврати.

ВОПРОС.

Правило всегда обдержајеши ли, и божественују литургију частно служиши ли?

ОТВЈЕТ.

Правило свагда држим, литургију појем, кад ми је неделштина сваки ден, како је заповест.

ВОПРОС.

Ходјат ли парохијали твоји добро у цркву, и обретајет ли се који безаконик, и који неће да иде у цркву и не исповедасја?

ОТВЈЕТ.

Добро саде иду у цркву, а за друго не знам.

ВОПРОС.

Имјејете ли протокол, и вапишете ли имена крстјаштисја, и тјех родителеј, и васпријемника, кто крестил, и ва које времја, тако брачаштих сја и преставлшихсја.

ОТВЈЕТ.

Имјејемо протокол, него јоште из цедуља нисмо у нега записали.

Месеца марта 13-го дне 1733 года,

Ва Гроцкој.

Свештеник Јанко Радојевић имат љет 27, из Гроцке, рожденијем и воспитанијем вароши Карловца. Родитељ јего јест Радивој, тикач, љет 57, мати јего 45-то љетна. Обоје живи ва дому својем у Карловци седјат. Јеште имјејет два брата, Стеван и Сава, первому 17 год, другому 14. Оба два при именоватим родитељем у Карловци сут. Он поп дат родители својими, при 10 лете возраста својего, духовнику Онофрију ва Карловци учитисја книзје. Код којего бивши 2 года, преучил наустицу, и псалтир до 8 катисми. И кад речени духовник почил, он дат попу Марку Цве(ји)ћу карловачкому, код којего за три года стојашти и пол, научил вес псалтир од 7 катисми, акатист, молебен пресветија Богородици неколико крат, и тропар прочито вас. К тому охтојих, пјатогласник прочитал три крат. Јеште самогласне гласове по сербски појати научил. Херувику и причастну перваго гласа добро навикал. По том родители јего браку сочетали 16-ту летну сушту. По којем минувши два месеца, блаженопочившим господином митрополитим Викентијем. Поповичем и благословенијем ва лето 1722. на дијаконство поставлен бист, рукоју богољубиваго Софронија Раваничанина, епископа Јоанополскаго. Ва којем чину пребивши и болше поучившисја пјат лет. И кад наставши госп. митрополит Мојсеј повељел и благословил владики Максиму Несторовићу, и јего свештеником ва љето 1728 поставил у Бјелграду, идеже поучившисја свештенствовати 5 днеј, отпуштен ва Гроцку свештествовати јенуријy држати, за које допуштеније нити что платил нити сингелију дали. И тако пјат љет во Гроцкој и до нијe свештенствовал, точију један год ва задержанију пребил код владике Исајије, бившаго наместика архиепоскопског ва Белградје (за срамо-

словство и безчинство јего, о којего нија мало јест уступил). Свог дома неимат, ниже штититсја јего достати, но ва чужији дом пребивајет. Милка свога имат точију 1 виноград од 4 мотика. У дому пазитсја и мирно живит. Од кулука, порције, десетка и прочего датка свободен јест. Имат своје једино детја женскаго пола од 10 месецеј. Црковних својих ствари имат један епетрахил; 2 крста Светогорска, водична, не оковати; 1 требник московски; ничто више не имат.

ВОПРОС.

Јакоже једину свештенику достојит ведати, на что и посвештен јест дејствовати 7 тајин црковних и проче должности, да ми отвјетујеши вопрошајешасја редом.

ОТВЈЕТ.

Власт чрез рукоположеније примих, 7 тајин црковних совершивати; Крштеније. 2 Миропомазаније. 3 Евхаристија. 4 Свештенство. 5 Покајанија. 6 Брак. 7 Елеосвештеније.

ВОПРОС.

Вопрошајешисја о сиље сих тајин, и којими која совершивасја словами, о первој первих.

ОТВЈЕТ.

Крштеније совершујетсја словеси сими, чрез трижднује погруженије во водје, свештенику глаголушту: крештајетсја раб божији, или раба божија (име рек), во имја Отца, амин, и Сина амин, и светаго Духа, амин. Воспријемник должен глаголати амин. И по сем примиреније човека с Богом бивајет, и проштајетсја ваход во царство небесноје. Сија тајна точију јединошти над крештајемим бивајет.

ВОПРОС.	ОТВЈЕТ.
Тајна светаго крштенија од куду имат своје почело?	Почело јест, како Христос подклонио свој верх под руку претечи. Више не знам.

Исправленије.

Тајна светаго крештенија истинаго имат своје почело од самога Спаситеља Христа приклоншаго верх пречисти под длан Претечи ва Јордање, јаже својим учеником повелително предал глагоља: Идите ва вес мир проповједите евангелије всеј твари. Иже креститсја и вјерујет спасен будет; не вјеровавиже, осужден. И индје шедше, научите всја јазики крестеште их во имја Оца, и Сина, и светаго Духа. И паки увјештателно. Аште кто не родитсја водоју и Духом, неможет внити во царство небесноје. И од толе апостоли начали, и свети отци предали, и даже до сего времена над вјерними совершујетсја образом, јако више сказал јеси.

ВОПРОС.	ОТВЈЕТ.
Миропомазанија, тајни второј, что јест форма?	Печат и дар Духа светаго, аки би решти чрез сије мазаније изливајутсја на отроча сије дари духа светаго. И сија тајна еште во времја светих апостол установљена, јединожди над вјерними пријемљетсја. Но ако кому случитисја; да отидет у други закон, пак возратитсја, потребујет миропомазаније. —

Исправленије.

Аште кому случитсја својеја вјери одврештисја, и паки обратитсја; должна ова тајна совершитисја. Ибо јегда од-

ступит од ове, тогда благодат божија отимитсја од него, и паки чрез сију тајну дајетсја.

ВОПРОС.

Светој евхаристији, третијеј тајни, что јест форма?

ОТВЈЕТ.

Призиваније светаго Духа, глагољушту јерају сверху хлеба: И сотвори убо хлеб сеј, честноје тјело Христа твојего; а јеже во чаши сеј, честнују кров Христа твојего. Над обојими предложив: Духом твојим светим.

ВОПРОС.

Что јест форма свештенству, 4-тој тајни?

ОТВЈЕТ.

Молитва: Божественаја благодат. И сверху сија тајни архијерејом дана власт.

ВОПРОС.

Что јест форма покајанију, пјатој тајни?

ОТВЈЕТ.

Молитва: Господ и Бог наш Исус Христос благодатију и штедротами својего чловјекољубија, да простит ти, чадо моје, (име рек), и прочаја, јакоже во требнику, и јепитимију дати му.

ВОПРОС.

Браку, шестој тајни, что јест форма?

ОТВЈЕТ.

Вољу и хотјеније жениха и невести испитав, и аште обоји согласни сут љубити друг друга, и даже до смрти неоставити, и тако согласији јегда благословит свештеник, по уставу цркве: тогда би-

вајет брак честен, и ложе не скверно.

ВОПРОС.

Елеосвештенију, 7 тајни, что јест форма, и од колико свештеник совершујетсја?

ОТВЈЕТ.

Форма јест: Отче свети врачу душ и тјелес, и проча. И од седам свештеник совершујетсја.

Пробујетсја, како читат, Доста вришко, точију самоучно. Појати зна самогласне гласове, и херувику причастну гречески первим гласом добре појет. Пишет средње.

ВОПРОС.

Јеште вопрошајешисја, когда последни крат исповједалсја јеси, и кому, и имјејеши ли цедуљу од него?

ОТВЈЕТ.

Исповједалсја јесам сего года 1733, месеца Марта, духовнику, Ажи-Прокопију, и цедуљу имам.

ВОПРОС.

Правило всегда обдержиш ли и божествену литургију часто служиш ли?

ОТВЈЕТ.

Правило сваки ден обдержујем, а литургију, кад ми је неделштина појем, кромје каковаго припјаствија, да не могу појати.

ВОПРОС.

Парохијали твоји ходет ли часто во црков, и не обретастли сја који безаконик, и који нехоштут исповедатисја и причестивати?

ОТВЈЕТ.

Саде иду доста добро у цркву, и сваки ове године јесте се исповедио, и причестио. Него имат један безаконик, зове се Ђурађ Раниловић.

ВОПРОС.

Имјејет ли протокол и записујете ли, по начину предложеному, имена крстјаштих-

ОТВЈЕТ.

Имјејемо и записујемо.

сја, и тјех родителеј, и воспријемника, и Свештеника, хто крестил, и во које времја, такожде брачештихсја и преставлшихсја?

Месеца марта 21 дне 1733 года

Во Вишници.

Свештеник Живота Илијевић из Вишнице, имјејет љет 32, рожденијем и воспитанијем во реченој веси Вишници. Родител јего бил Илија, зовоми механџија, художеством такожде, котори имјевши 40 љет, преставилсја во љето 1716. Мати јего именем Кумрија, 50-то љетна и нијe жива обретајетсја. Јеште имјејет 2 брата: Петра и Марка. Петар имјејет 27 љет, ожењен. Марко имјејет 21 љета, и тој ожењен. Оп, поп дат родители својими, при 9-том љету возраста у манастир Војловицу учитисја књизје код јеромонаха Никанора, код којего бивши 6 љет, преучил наустицу, псалтир, и пјесне Мојсејеве. К тому охтојих прочитал 4 крат. По том дому својему пришедши, мати јего браку сочетала 17-то љетну сушту. По том призван бил од ексарха Николаја во Бјелград послужити и научитисја. Код којего канерати, појати самогласне гласове и подобија, херувику, причастну 1-го гласа и алилар научил. И по једином љете преосвештенејшим митрополитом Мојсејом на дијаконство ва љето 1720 постављен бист, и по том еште 2 года послуживши тамо и дијаконовати и вечбине црковне навикавати, и свештеником јего више речени госп. митрополит поставил. По којем не више но седницу ондене литургију појати научил. И видјевши јего искусна, отпуштен у Вишницу поповати јенурију држати первеје на пол исета, држал без сингелије 1 год. По том дата јему сингелија, за коју платил 47 фср. Тогда целују власт у јенурији и исе воспријел.

И нијe 11 год, како по Вишници непремено свештенствујет. Имат своје двоје дјети женска пола; јединоје од 7 лет, другоје од 5 лета. Мирно и поштено во дому живут и пазетсја. Од порције, кулука, десетка и прочег датка свободни сут. Својих прковних ствари имат: 1 тестаменту московску; један псалтир московски на средње коло; 1 литургију и требник московски; 2 часловца кијевска; 1 букварчић; 1 житије св. Николаја; 1 епитрахил од ћаме црвене; 3 крста светогорска, водична неоковата; 1 катихизис. Опште им домовско јест: 3 парчета виноградах од 27 мотика; три дни орања; 1 коња; 3 вола; 1 краву; 1 јуне. Дом свој с подрумом од камене.

ВОПРОС.

Јакоже једину свештенику достојит и прочаја.

ОТВЈЕТ.

Власт чрез рукоположеније примих 7 тајин црковних совершивати. Имено же: 1 крештеније, 2 миропомазаније, 3 евхаристија, 4 свештенство, 5 покајаније, 6 брак, 7 елеосвештеније.

ВОПРОС.

Вопрошајешисја о сиље тјех тајин, и којими словами која совершујетсја?

ОТВЈЕТ.

Не знам, нисам пропојао.

Исправленије.

Тајна светаго крштенија истинаго имат своје почело од самого Спасителја Христа, приклоншаго пречисти верх под длан Претечи на Јордање. Јаже својим учеником повелително предал, глаголја: Шедше во вас мир проповједите евангелије всеј твари. Всјак иже вјеру имјејет и креститсја спасен будет, не вјеровави же осужден. И индје шедше, научите всја јазики, крестјаште их во имја Отца и Сина, и светаго Духа.

И паки увјештателно. Аште кто неродитсја водоју и Духом, не може внити во царство небесноје. И од толе апостоли начели, и свети Отци предали, и даже до сего времене над вјерними совершујетсја. Формаже или образ сија тајни јест сија: крештајетсја раб божији, или раба божија, во имја Отца, амин, и Сина, амин, и светаго Духа, амин. Должен воспријемник глаголати амин. И јегда таја реченија изговоретсја, јест совершена тајна, и проштајетсја ваход во царство небесноје, и грјех праотечески отимајетсја, и будет совершени Син по благодати божијеј. Сија тајна јединожди дајетсја.

ВОПРОС.

Тајну светаго крештенија может ли простоје лице совершити?

ОТВЈЕТ.

Может, кад погрузит три пут: да говорит: крештајетсја раб божији, во имја Отца амин, и Сина, амин, и светаго Духа, амин. Него то бивајет, ако не случитсја поп, а дете хоће да умрет, по том ако живо дете остане, да свештеник молитве очати ваља, да совершитисја церемонија црковнаја.

ВОПРОС.

Миропомазанију, тајни второј, что јест форма?

ОТВЈЕТ.

Отче свети врачу душ — — — — —

Исправленије.

То јест форма седмој тајни елеосвештенију. А миропомазанију јест форма, јегда свештеник мажет опредјеленија удеса, и глаголет: Печат дар Духа светаго; аки би решти чрез сије мазаније изливајутсја на отроча сије дари Духа светаго, и сија тајна јест јеште во времја светих апостол установљена, јединошти над вјерним пријемлетсја. Но аште кому

случитсја вјери отрештисја, и паки обратитсја; должен ова тајна над ним совершитисја. Ибо когда одсупит од вјери, тогда благодат божија од него отимитсја, и чрез сије паки дајетсја.

ВОПРОС.	ОТВЈЕТ.
Светој евхаристији, тајни третијој, что јест форма?	Призиваније светаго Духа, и паки: и сотвори убо хлеб сији, честноје тјело Христа твојего; а јеже во чаши сеј, честнују кров Христа твојего. Над обојими предложиви Духом твојим светим. И по изречнији том: вјерују јако Христос невидимо на престоље предстојит.
ВОПРОС.	ОТВЈЕТ.
Что јест форма свештенству, тајни четвртој?	Не знам.

Исправлениј е.

Свештенству форма јест онаја молитва: Божественаја благодат. Сверху сија тајни Архијерејом власт дана совершивати; а не поповом.

ВОПРОС.	ОТВЈЕТ.
Что јест форма, пјатој тајни, покајанију.	Исповједаније.

Исправлениј е.

Јегда чловјека кајуштагосја исповједиш, и јепитимију даш му по сиље молитав прочих, ова молитва јест форма: Господ и Бог наш Исус Христос, благодатију и штедротами својего чловјекољубија, и проча, како во требнику.

ВОПРОС.

Браку, шестој тајни, что јест форма?

ОТВЈЕТ.

Вјенчајетсја раб божији.

Исправленије.

Вољу и хотјеније жениха и невјести свештеник испитав, и аште обоји согласни суште, јеже љубити друг друга, и даже до смрти да објештајутсја неискати разрешеније, и вјерност супружества хранити, и дајут једино другому руки, како сије сохранити. И сије согласије јереј по чину цркве благословјајет, читаја последователнаја. По концје бивајет брак честен и ложе нескверно.

ВОПРОС.

Елеосвештенију, седмој тајни, что јест форма?

ОТВЈЕТ.

Отче свети, врачу душ и тјелес, јегда свештеник мажет удеса, и говори.

ВОПРОС.

Сија тајна елеосвештенија, од колико свештеник совершујетсја?

Пробујетсја, како читат, појет, пишет?

Читат средње, појет добре како самогласне гласове, тако и подобија, такожде херувику и причастну перваго гласа добро знајет појати и алилар. Пишет средње.

ОТВЈЕТ.

Од седам свештеник.

ВОПРОС.

Јеште вопрошајешисја когда последни крат исповедалсја, и кому, имјејеши ли од него цедуљу?

ОТВЈЕТ.

Исповедао сам сја сего 1733 года, марта (месеца) архимандриту Атанасију, сланачком, цедуљу није нам дао.

ВОПРОС.

Правило кажди ден совершујете ли, и литургију часто служители?

ОТВЈЕТ.

И држимо сваки ден правило, и кад ми је недеље-штина, никогда не остављамо, него појем литургију.

ВОПРОС.

Парохијали твји ходјат ли добрје ва црков, и не обретајетлисја котори безаконик, и да не хоштет у цркву ходити и исповедасисја?

ОТВЈЕТ.

У цркву неделом, праздници, и во дне светковне добро у цркву ходет. А безаконик имат Велко Бугарин не причештујутсја, али анафору узимљу. А други сви јесу се исповедали и причастили.

ВОПРОС.

Имјејете ли протокол и вписујете ли се крстајештихсја, и брачаштисја и преставлшихсја предложеному формулару?

ОТВЈЕТ.

Имјејемо и записујемо.

Јесмо протокол смотрили, и добре записујут.

1733 љето месеца мартија 21-го дне.

У Вишници.

Свештеник Николај Петровић из Вишнице, отуду рожденијем и воспитанијем. Родитељ јего Петар Радивојевић, художеством кормчија на ладија, и није жив, љет имејет 50. Мати јего преставила се. Имјејет јединего брата, од 27 љет. ожењен. Он, поп, јеште мален својими реченими родители приселен у Карловце, и тамо дат, при 8 љету возраста својего, Мошковиту Василију учитилисја книзје. Код которог за два года и пол преучил

наустицу до 6-ој катизми, и мало писати. По том Мошковиту одшавшу, он пак дат свештенику Станоју, код којего за 1 год преучил псалтир од 6-ој катизми до 15. Ва то време, гредушту Турчину на Варадин, они прибјегли у Шанац (Нови Сад); идјеже празан без ученија пребил, 1 год. И пак возвратившисја у Карловце и тамо.... крсти приставши на учениј е, и код него изучил од 15 катизми вес псалтир, и песне Мојсејове, и писати болше. По том ва 1717-аго љета из Карловаца преселившисја у Вишницу на завичај свој; и онда дат попу Григорију у Гроцкој, и код него бивши 1 год и пол, навикал акатист и молебен из книги пресветија Богородици читати, тропаре и вечбине нрковне. По том дошал дому, где празан стојашти годину и пол; родители јего браку сочетали 16-то љетну сушту. По том одшал во разиденцију у Бјелград попу Теофану, и тамо послуживши 1 год, научил гласове и подобија сербски појати, и болше писати, правило састављати, и канерат, и проче вечбине црковне. По том преосвештенејши господин митрополит Мојсеј Петрович поставил јего дијаконом, и тамо послужавши пола года во резиденцији, одслат владики Темишварскому, господину Јоаникију на послуженије. Код којего пребивши 8 месеци, паки взал га митрополит Мојсеј во резиденцију у Бјелград. Идјеже после пол года, ва љето 1724 свештеником поставлејет љету сушту 22-ом. И по том поучившисја свештенствовати 15 днеј; одслат со сингелијеју у Вишницу поповати, јенурију држати. За које допуштеније платил 40 фор. госп. митрополиту. И ниње 9 љет, како во Вишници непремено попујет. Попадија јего сего года, марта 12 преставила се. Имат своје детја, једно мужеског пола од 2 љет. Мирно и поштено на дому живит. Од порције он свободен, а отец јего, при нем живушти, плаћат по 10 фор. и десетак, точију кулук что не обдержавал, и то зактева се од сељана. Својих црковних

ствари свешеник имат: 1 требник московски; 1 луновник; 1 исповједаније православнија вјери; 1 петрахил; 1 наруквице; три креста светогорска водична, не оковата.

Опште домовско: 2 вола; 1 коња; 1 виноград од 25 мотика; кућу од плота, трском покривену, подрум од камене.

ВОПРОС.

Јакоже једину свештенику и т. д.

ОТВЈЕТ.

Власт чрез рукоположеније примих 7 тајин црковних совершивати. Имено же оне: 1 Крштеније. 2 Миропомазаније. 3 Евхаристија. 4 Свештенство. 5 Покајаније. 6 Брак. 7 Елеосвештеније.

ВОПРОС.

Вопрошајешисја о сиље тјех тајин, и којими словами која совершујет сја.

ОТВЈЕТ.

Не знам, нисам пропојао, али ћемо скоро пропојати.

Исправленије.

Тајна светаго крштенија имат своје почело од самаго Спасителја Христа приклоншаго пречисти верх под длан.....

ВОПРОС.

Тајну светаго крштенија может ли простоје лице совершити?

ОТВЈЕТ.

Может за нужду три пут да погрузи и говори: Крештајетсја раб божији, во имја Отца, амин, и Сина, амин, и светаго Духа, амин. По том, ако живо буде, свештеник молитве да очати, да се церемонија црковна соверши.

ВОПРОС.	ОТВЈЕТ.
Миропомазанију, тајни второј, что јест форма?	Оче свети, врачу душ и тјелес.

Исправленије.

То јест форма седмој тајни елеосвештенију и т. д.

ВОПРОС.	ОТВЈЕТ.
Что јест форма светој евхаристији, тајни третијој?	Призиваније светаго Духа. свештенику сверху хљеба глагољушту: И сотвори убо хљеб сеј, честноје тјело Христа твојего; а јеже во чаши сеј, честнују кров Христа твојего. Над обојими, предложив Духом твојим светим. И по сем дари пресуштествени сут и Христос невидимо на престоље предстијит.

ВОПРОС.	ОТВЈЕТ.
Что јест форма свештенству, тајни четвертој?	Не знајем.

Исправленије.

Сверху сија тајни архијерејом власт дана совершивати, а не поповом. Форма јест молитва: Божественаја благодат, и прочаја.

ВОПРОС.	ОТВЈЕТ.
Покајанију, тајни пјатој, что јест форма?	Исповједаније.

Исправленије

Јегда чловјека кајуштагосја исповедиш, и јепитимију даш му, по силе молитав прочих, она јест форма: Господ и Бог

наш Исус Христос благодатију и и штретодами својего чловјекољубија, и прочаја, како ва требнику.

ВОПРОС.	ОТВЈЕТ.
Браку. шестој тајни что јест форма?	Венчајетсја раб божији?

Исправленије.

Вољу и хотјеније жениха и невјести свештеник испитав и т. д.

ВОПРОС.	ОТВЈЕТ.
Елеосвештенију, седмој тајни, что јест форма?	Оче свети, врачу душ и тјелес, јегда свештеник мажет, да говорит. Сија тајни од 7 свештеников совершајетсја.

Пробујетсја како читајет, појет, и пишет.

Читајет средње. Појет добро, како самогласне гласове, тако и подобије. Херувику 1-ог гласа, и причасту, и алилар добро знајет. Пишет средње.

ВОПРОС.	ОТВЈЕТ.
Јеште вопрошајешисја, когда последни крат исповједалсја јеси, и кому, и имјејеши ли од нега цедуљу?	Исповједао сам се сего 1733 года, марта 5, архимандриту Атанасију Сланачком. Цедуљу није нам дао, али ћемо узети.
ВОПРОС.	ОТВЈЕТ.
Правило црковно кажди ден совершујете ли, божественију литуртију часто појете ли?	Правило совершујемо сваки дан, а литургију, кад ми је неделштина; неделом, свеци, и празници, појемо.
ВОПРОС.	ОТВЈЕТ.
Парохијали твоји иду ли добро у цркву о свјатци и праздници, и неделом; и обре-	У цркву светковини дни ходит добро. А безаконик имат, Велко Бугарин, који

тајет ли сја котори во них безаконик, или који се не исповједа и у цркву не хоштет да идет никогда.

ВОПРОС.

Имјејете ли протокол, и вописујете ли во него крстјаштихсја, и брачаштихсја и преставршихсја, по указаном формулару.

не причештујет сја. А прочи сви јесу се исповедали и причестили.

ОТВЈЕТ.

Имјејемо и записујемо.

Јесмо протокол смотрили и добре записујут.

Месеца марта 21-го дне 1733 года.

Во Жељезнику.

Свештеник Марко Станисављевић из Жељезника села, рожденијем и воспитанијем из села Вранића, у диштрикту Бјелградском. Родитељ јего бил Станисав Ђурић, художеством земљеделац, котори, имјевши лет 80, прошлаго года (представилсја). Мати јего љета сушту имјејет 60, и нија жива. Имјејет еште 2 брата, један од 28 лет ожењен; други од 19 лет. Имјејет 2 сестри, старша при нему вдова; другаја у Пожаревцу удата. Он, поп, дат родители својими, при 10 лете од рожденија својего, у Врањевцу, попу Георгију учитисја книзје, код којего 6 лет, преучил наустицу до 17 катизми. По том одшел дому својему, пасал свиније за 2 года, и наученоје све готово поборавил. И отец јего на дому један крат другоја вини избил. Он на отца разсрдилсја, побјегал во манастир Раковицу духовнику Ажи-Висаријону. Код којего за 2 года заборавлено поправил, и јеште оставше 3 катизме и песне Мојсејове научил. К тому молебен пресветија Богородици, и мало писати и пејати самогласне гласове сербске, херувику

и причастну 1-го гласу. По том владика Стеван Љубобратић канил га, да се покалуђери, и он не хотјевши, но побјегал у Бјелград ва школу сербску, Стефану Даскалу. Од куду пак господин владика јего истерал. По којем одшал у Карловце, пристал Малом Стојчину у болту, и тамо не свидело му се. Но по том јест месјац дне повратилсја дому својему, и тамо 9 месеци празан стојашти, пак одшал у Раковицу монастир реченому духовнику. Котори милосердствовал о њем, и јего примил и научил како канерати, правила состављати, и проче вечбине црковне. И по једином љете родители браку сочетали 19-ту љетну сушту. И паки у манастиру пребивал код реченога духовника и училсја. Којего же настојанијем преосвештенејши господин митрополит Мојсеј јего во дијакона поставил у Бјелграду. По том во резиденцији задржал дијаконствовати учити се за 1 месец. Пак и на свештенство тогоже 1729 љета јего поставил речени госп. митрополит, благословнл владики Николају Темишварскому, и јего запонил. И тамо свештенствовати поучившисја за 15 днеј, отпуштеп со сингелијеју у Железник и Лољане(?) свештенствовати. За које допуштеније платил 12 дукат. И нања 3 года како непремено реченима селма попујет. Имат своје једино дете мужескаго пола, од 11 месецеј. На дому мирно и поштено живут и пазетсја. Од порције, десетка, датка, кулука свободни.

Својих црковних ствари имат 1 требник руски; 1 часослов серпски и један руски; 1 десјатословије; 1 епитрахил, и крстић оковани; 1 октојих сербски. Опште домовско: 1 виноград у Дражевцу од 2 мотике и код дома у Железнику 1 мотика винограда; 4 дна орања; 4 косе ливаде; једнога коња; 2 вола; 3 краве; 5 јунади; 35 кошница. Кућу нову имат без подрума.

ВОПРОС.

Јакоже једину свештенику и т. д.

ОТВЈЕТ.

Власт чрез рукоположеније примих 7 тајин црковних совершивати. Имено 1 Крштеније. 2 Миропомазаније. 3 Евхаристија. 4 Свештенство. 5 Покајаније. 6 Брак 7 Елеосвештеније.

ВОПРОС.

Вопрошајешисја о сиље чих тајин, и којими која совершујетсја?

ОТВЈЕТ.

Крштеније совершујетсја словеси сими, трижднује погруженије во водје, свештеннку глаголушту: Крештајетсја раб божији, име рек, во имја Отца, амин, и Сина, амин, и светаго Духа, амин. Воспријемник должен глаголати амин. И по том примиреније бивајет човека с Богом, и проштајетсја ваход ва царство небесноје. И сија тајна јединожди над вјерним совершујетсја.

ВОПРОС.

Тајна светаго крштенија од куду имат своје почело?

ОТВЈЕТ.

Одрицаније дијавола.

Исправленије.

Имат своје почело од Спаситеља Христа и т. д.

ВОПРОС.

Ову тајну светаго крштенија может ли простоје лице совершити?

ОТВЈЕТ.

Может да три крат погрузит у чистој води, и говорит: Крештајетсја раб божији

во имја Отца, амин, и Сина, амин, и светаго Духа, амин. После свештеник молитве ваља да очати.

ВОПРОС.

Аште дете без свештенически молитав умрет, јест ли совершено крештенније прије́л?

ОТВЈЕТ.

Јест совершено благодатију светаго Духа.

ВОПРОС.

Тајни второј Миропомазанију, что јест форма?

ОТВЈЕТ.

Печат дар Духа светаго, кад мажет свештеник пад опреде́лениими удеси, да говори. И сија тајна јединошди над вјерним совержујетсја. Но аште кто од вјери одвержетсја, и паки повратитсја, ваља ова тајна над ним да совершитсја. Зачто кад одступит од вјери, тогда благодат божија од него одиметсја, и паки чрез сију тајну дајетсја.

ВОПРОС.

Светој Евхаристији, тајни третијој, что јест форма?

ОТВЈЕТ.

Призиваније светаго Духа со стихи свештинику глаголушту сверху хлеба: и сотвори убо хлеб сеј честноје тјело Христа твојего, а јеже во чаши сеј честнују кров Христа твојего, над обојим предложив. Духом твојим светим. И по сем нејест прости

хлеб и простоје вино, но тјело и кров Христова.

ВОПРОС.

Светаја Евхаристија когда имат своје конечноје начело и когда кончитсја?

ОТВЈЕТ.

Имат своје конечноје начало, јегда речет свештеник или дијакон: Станем со страхом вонмен светоје возношеније. Кончитсја јегда свештеник возгласнт: Изрјадно пресветјеј в прочаја.

ВОПРОС.

Свештенству, пјатој тајни, что јест форма?

ОТВЈЕТ.

Божественаја благодат. Сверху сија тајни Архијерејом власт дана а не поповом совершивати.

ВОПРОС.

Покајанију, пјатој тајни, что јест форма?

ОТВЈЕТ.

Често исповједаније, и јепитимије обдержаније, по том молитва: Господ и Бог наш ... јакоже во требнику.

ВОПРОС.

Браку шестој тајни, что јест форма?

ОТВЈЕТ.

Једино другаго кад милују, да благослови свештеник по обичају цркве.

ВОПРОС.

Елеосвештенију, седмој тајни, что јест форма?

ОТВЈЕТ.

Оче свети, врачу душ и тјелес, и прочаја. Од седам свештеников совершујетсја.

Исправленије.

Пробујетсја како читајет, пишет, и појет. Читајет не брзо но право. Пишет слабо. Појет самогласне гласове

добро, херувику и причастну перваго гласа добро знајет појати.

ВОПРОС.

Јеште вопрошајешисја, когда последни крат јеси се исповедал, и кому, и имјејешси ли цедуљу од њего?

ОТВЈЕТ.

Исповедао сам се сего 1733 года Фервара 10 духовнику Данилу Ремећанину, цедуљу не хотјел ми дати.

ВОПРОС.

Кажди ден правило црковноје обдержујеш ли, и литургију часто појеш ли?

ОТВЈЕТ.

Правило, кад сам дома, не остаљам, и летургију часто неделом и празници појем.

ВОПРОС.

Парохијали твоји ходјат ли добро ва црков и исповедајут ли сја и прочаштујут ли; и необретајут ли сја котори безаконик, или да не хоштет ходити во црков, ни исповедати сја.

ОТВЈЕТ.

У цркву добро ходет, који су овде у селу, а исповедујутсја и причештујут. Него јест један у Дражевцу безаконик, Влајко именем, неће да каже кога је венчао.

ВОПРОС.

Имјејете ли протокол и ва писујете ли ва него крстјаштихсја, брачаштихсја, и преставлшихсја по предложеному формулару?

ОТВЈЕТ.

Имам и записујемо.

Јесмо смотрили протокол, и добро записујут.

Месеца априлија 10-го дне 1733 года.

Во Гроцкој.

Свештеник Арсенија Јосифовић из села Лесковца имјејет лет 40, рожденијем и воспитанијем из

реченаго села. Родитељ јего бил Јосиф художеством земљеделац, котори исполнивши лет 50, преставилсја 1691 года. Мати јего имјевши 70 лет, и она ва 1721 љето преставила се. Јеште имјел јединаго стрица, свештеника, именем Григорија; и он стар 60 летан, ва лето 1718 почил. Братији и сестар не имјејет. Он, поп, дат матерју својеју од 10 лет у монастиру Боговађу духовнику Јанићију учитисја книзје, Код којего за 6 љет преучил наустицу, вес псалтир, молебен, акатист из книги навикал читати. К тому самогласно на „Господи возвах“ појати, и на „Бог Господ“, херувику 1-го гласа, и причестну. Још прочитал Евангелије, Апостол, Охтоих по 4 крат. Јеште навикал мало писати. Потом возвратив се дому својему у Лесковац, идјеже један год празан стојашти, мати јего браку сочетала јего 17 љетну сушту. После јединаго года госп. владика Михаил Бјелградски во 1710 љето во дијакона поставил. Ва тојже седмици поставил јего и свештеником. И по сем 7 днеј поповати и литургију појати поучившисја, отпуштен со сингелијеју у Миријево свештенствовати, и јенурију држати. За које допуштеније и сингелију платил 25 гроша. Тамо поповавши 6 годин, и јегда цесарскоје војинство обступивши Бјелград; тогда преосвештени госп. митрополит Мојсеј оправил јего у Лесковац село свештенствовати. Ва којем и до ниње непремено 16 љет стојит и попујет. Попадију имат ово 18-о љето слепу. Имат своје дјети, мужескога пола, троје. Први од 9 љет учитсја при нему павечерници. Втори од 3 љета, третији од 5 месецеј. Женскаго пола две даштери; једина од 15 љета, другаја од 6 љет. Мирно и поштено на дому живит и пазетја. Од порције, кулука, десетка, и прочега датка мирни сут и свободни. Црковних својих ствари имат: 1 псалтир, московски; 1 охтоих сербски; 1 требник кијевски; 1 епитрахил; крест водични художества светогорскаго. Грунтов

1 виноград од 6 мотика; 1 коња; 2 вола; 2 краве; 30 кошница; дом од плота стојећи.

ВОПРОС.

Јакоже једину свештенику достојит и т. д.

ОТВЈЕТ.

Власт чрез рукоположеније примих 7 тајин црковних совершавати. Именоже оне: 1 Крештеније . . . . . и т. д.

ВОПРОС.

Вопрошајешисја о сиље сих тајин, и којими која совершујетсја словами?

ОТВЈЕТ.

Крештеније совершујетсја чрез триждноје погруженије во водје, свештенику глаголушту: крештајетсја раб божији или раба божија, имја рек, во имја отца, амин, и Сина, амин, и светаго Духа, амин. Должен воспријемник глаголати амин. И по сем примиреније бивајет човека с Богом, и проштајетсја вход во царство небесноје. Сија тајна јединошди над крештајемим бивајет.

ВОПРОС.

Ову тајну светаго крштенија может ли простоје лице совершити?

ОТВЈЕТ.

Может да погрузит три пут у води, и говорит: Крештајетсја раб божији, во имја Оца, амин, и Сина, амин и светаго Духа, амин.

ВОПРОС.

Аште детја живо будет, что еште потребујет над ним совершити?

ОТВЈЕТ.

Призвати кума и попа и испрва ваља да се крестит.

Исправленије.

Не мнит ми сја тако братац: но аштеживо детја будет, принести свештенику, да последовителне молитве токмо очитајет, да исполнитсја токмо церемонија црковнаја; а погруженија друга не творити, нити онаја словеса форме сего тајинства говорити, ни другаго имена нарицити. И аште случитсја детету и умрети, без поповских молитав, оноје крштеније од простаго лица дејствованоје, совершено јест, и такову силу имат, как и свештеник да совершит. Понеже како тајна светаго крштенија, так и проча тајинства ниже од свештеника, ниже од мирскаго совершујетсја но благодатију пресветаго Духа, по Апостолу (глаголушту): всјак дар совершен с више јест — — — —

ВОПРОС.	ОТВЈЕТ.
Тајна светаго крештенија од куду имат своје почело?	Јакоже у требнику: Благословен Бог наш.

Исправленије.

Имат своје почело од самога спаситеља Христа, преклонжаго пречисти верх и т. д.

ВОПРОС.	ОТВЈЕТ.
Тајни второј, Миропомазанију, что јест форма?	Печат дар Духа светаго, или што решти, чрез сије мазаније изливајутсја на отроча сије дари Духа светаго. Сија тајна јединошти над вјерними бивајет.
ВОПРОС.	ОТВЈЕТ.
Может ли сја сија тајна повторити?	Не может.

Исправлениј̂е.

Может. Аште кому случитсја од вјери одверштисја, и паки обратитсја, должна ова тајна над ним совершатисја, ибо јегда од вјери одступит, тогда благодат божија од њега отимитсја, и паки чрез сију тајну дајетсја.

ВОПРОС.

Светој Евхаристији, тајни третијој, что јест форма?

ОТВЈЕТ.

Призиваније светаго Духа со стихи. И паки сверху хљеба свештенику глаголушту: и сотвори убо хљеб сеј, честноје тјело Христа твојего; а јеже во чаши сеј. честнују кров Христа твојего; над обојими: предложив Духом твојим светим. И тим совершившимсја дари присушествене сут, и Христос невидимо на престоље предстојит.

ВОПРОС.

Светаја Евхаристија когда имат своје начало, и когда кончитсја?

ОТВЈЕТ.

Имат своје конечноје начало, јегда речет свештеник или дијакон: „Станем добре, станем со страхом, вонмен светоје возношеније“, и прочаја. Кончитсја, јегда возгласит свештеник: „Изрјадно о пресветеј, пречистеј“, и прочаја.

ВОПРОС.

Свештенству, четвертој тајни, что јест форма?

ОТВЈЕТ.

Дана власт Архијерејом; „Благодат божија“.

Исправленије.

Форма јест: „Божественаја благодат“. Сверху сија тајни Архијерејом власт дана.

ВОПРОС.	ОТВЈЕТ.
Покајанију, пјатој тајни, что јест форма?	„Господ и Бог наш“ молитва. К тому канон дати да обдержит кајуштихсја.
ВОПРОС.	ОТВЈЕТ.
Браку, шестој тајни, что јест форма?	Вољу и хотјеније мужа и невјести свештеник испитав, и аште обоји согласни суште во јеже љубити друг друга, и даже до смерти да објештајетсја не искати разрешенија, и вјерност супружества хранити; а дајут једно другому руки, како сија сохранити. И тогда сије согласије јереј по обичају цркве благословљајет читаја последователнаја. По конције бивајет брак честен и ложе нескверно.
ВОПРОС.	ОТВЈЕТ.
Елеосвештенија, 7-ој тајни, что јест форма?	„Отче свети, врачу душ и тјелес“. Сија тајна од 7 свештеник совершујетсја.

Пробујетсја, како читајет, пишет, појет.

Читајет полако. Појати не знајет; Херувику и причесту ни мало. Писати такожде слабо. Треба да се обучевајет болше.

ВОПРОС.

Јеште вопрошајешисја, когда последни крат јеси се исповједал, и кому, и имјејеши ли цедуљу од него?

ОТВЈЕТ.

Исповедао сам се ове године марта духовнику Данилу Ремећанину; цедуљу нектел нам дати.

ВОПРОС.

Правило каждиго дне обдержајеш ли, и литургију часто служиш ли?

ОТВЈЕТ.

Празници и неделом правило држим, а летургију на празнике појем, не имам с ким други пут.

ВОПРОС.

Обретајет ли сја ва парохији твојеј котори безаконик, или који не хоштет исповједатисја и причестити?

ОТВЈЕТ.

Безаконика не имамо; него има, који се неће да исповеде у Лесковцу Јоан Илић, у Борку Сганоје Симеоновић у Хану кнез.

ВОПРОС.

Имјејеши ли протокол и вписујеши ли крсташтихсја имена, и брачештихсја, и преставлшихсја по предложеному формулару?

ОТВЈЕТ.

Имамо, како сте нам Ваше господство казали, записујемо.

Месеца априла 26 ден, 1733 года.

Во Гроцкој.

Свештеник Планоје Радојевић из села Сибнице имјејет љет 43. Родилсја код мора ва земљи Дробначкој, у селу Прзвишу, под властију Турецкоју. Васпитан ва нахији Бијорској, у селу Вишневи, ва нахији Бијорској, ва пашалуку босанскому. Родитељ јего бил Радоје, художеством Кириција; котори исполнивши 90 љет, преставилсја ва љето 1731-го. Имат 3 брата. Два

ва државе цесарској, код Рудника живут, а један ва турској области и нијe јест. Између та три брата најстарши један јест свештеник, именем Војин, попујет код Рудника у Станову селу. Он, поп Планоје, од десјатог лета код својего брата свештеника Војина начел учитисја книзје. Код којего непремено 10 лет учивши, преучил наустицу, псалтир, молебен пресветија Богородици, октоих неколико крат прочитал. По том родители јего сопрегли летну сушту 20-ом. Тогоже лета, по указу блаженејшаго господина патријарха Мојсеја, Пећскаго, приведен братом својим, попом Војином во Пећ, идјеже речени господин патријарх поставил јего во дијакона, тојаже седмици и свештеником. За које платил јесмо седамнаест гроша. По којем поучившисја тамо днеј пети на десјат, отпуштен и својему дому (одшел), идјеже празан, без јенурије стојал 2 года. По том одшел во Стари Вла, у монастир Ковиље, поучитисја вечбинам и литургију служити. И тамо стојашти 2 месеца, дал јему сингелију патријархов Ексарх, во селу Берскову поповати. Идјеже исполнивши лет 8, прибегал во державу цесарскују, во Рудничку нахију у село Таково и тамо стојаљ цјел год без јенурије. По том пришел во више речено село Сибницу, со всјем домом својим. Идјеже преосвештенејши господин митрополит Мојсеј Петровић допустил и благословил јему свештенствовати јенурију држати. Сингелију јему не дал, нити что за допуштеније таков взјал. И нија шест лет и пол, како тамо непремено попујет. Имат својих дјетеј троје мужеска пола. Первиот 14 лет; други од 11 лет, и пол; третији од 9 лет. — Заповедасмо, да једно детја отправит учитисја книзје во Бјелграду. — К тому јеште имјејет четири дјевице, све четири младше од своји братији. На дому својему мирно и поштено живут и пазетсја. Од порције, десетка кулука и прочег датка мирни сут.

Својих црковних свари имат: 1 псалтир, часловац, литургију, охтојих, требник, све сербскија штампи. Стихар од платна бела; наруквице од мусула; крст водични светогорски неоковат. Проче 1 виноград; од једне мотике; 1 вола; 1 краву; 1 јуне; 5 коза: 3 овце; 5 кошница; дом свој.

ВОПРОС.

Јакоже једину свештенику достојит ведати и т. д.

ОТВЈЕТ.

Власт чрез рукоположеније примих, и т. д.

ВОПРОС.

Ведајеши ли силу тјех тајин, и којими која совершивасја словами, и вопрошајешисја о првој перви?

ОТВЈЕТ.

Крештеније совершујетсја словеси, и т. д.

ВОПРОС.

Тајна светога крештенија од куду имат своје почело?

ОТВЈЕТ.

Нисам то учио.

Исправленије.

Имат своје почело од Самаго Спаситеља Христа, и т. д.

ВОПРОС.

Ову тајну светаго крштенија, может ли простоје лице совершити?

ОТВЈЕТ.

Может да погрузит у води и говорит: „крештајетсја раб божији, или божија, во имја Отца, амин, и Сина, амин и светаго Духа, амин“. После свештеник молитве да очита, а да не говори: „крештајетсја раб божији“, и да не погружујет.

ВОПРОС.

Аште без поповски молитава умрет, је ли совершено

ОТВЈЕТ.

Јест совершено крштеније примил.

оно крштеније од простаго лица дествујемоје? -

ВОПРОС.

Дажд свидјетелство од божественаго писанија, како јест совершено крштење, аште од простаго лица при нужди дејствовало?

ОТВЈЕТ.

Богме незнам, нисам чатио, него сам чуо, да може за нужду и прост човек крстити.

Исправленије.

Имаш сведетелство словеса апостолскаја: „Всјак дар совершин с више јест, сходјај од Тебе Отца свјетов". Ибо таково крштеније јест совршено, и такову силу имат, како и свештеник да совершит. А молитве что после очита, само церемонију црковну да исполнит.

ВОПРОС.

Тајни миропомасанија что јест форма?

ОТВЈЕТ.

Печат и дар Духа светаго, аки би решти чрез сије мазаније изливајутска на отроча сије дари Дуда светаго. И сија тајна јест еште во времја светих апостол устављена.

ВОПРОС.

Может ли сја сија тајна повторитсја над вјерним?

ОТВЈЕТ.

Может.

Исправленије.

Сија тајна миропомазанија јединожди точију над вјерним пријемљетсја. Но аште кому случитсја од вјери одверштисја, и паки обратитсја, должна ова тајна над ним совершитисја. Ибо јегда од вјери одступит, благодат божија од него отиметсја, и чрез сију тајну паки дајетсја

ВОПРОС.

Третијеј тајни, светој евхаристији, что јест форма?

ОТВЈЕТ.

Светаја евхаристија имат своје конечноје начело јегда речет дијакон или свештеник: „Станем добре“ и т. д.

ВОПРОС.

Свештенству, четвертој тајни, что јест форма?

ОТВЈЕТ.

Сверху сија тајни архијерејом дана власт. форма јеј: „божественаја благодат“.

ВОПРОС.

Покајанију, тајни пјатој, что јест форма?

ОТВЈЕТ.

Господ и Бог наш Исус Христос благодатију и штедротами својего чловјекољубија, да простит чадо моје всја согрешенија твоја, И аз недостојни јереј властију јего мње даноју проштају и разрешајутја од всјех грјехов твојих, во имја Отца и Сина и светаго Духа, амин.

ВОПРОС.

Браку, шестој тајни, что јест форма?

ОТВЈЕТ.

Жениха и дјевици вољу и хотјеније извјестно испитав свештеник, и т. д.

ВОПРОС.

Елеосвештенију, седмој тајни, что јест форма?

ОТВЈЕТ.

Елеосвештенију од 7 свештеников (совершајемому) јест форма: „Оче свети врачу душ и тјелес, послави јединороднаго твојего Сина, Господа нашего Исуса Христа, всјаки

недуг исцјељајуштаго," и прочаја, јакоже во требнику.

Пробовавши како читајет, слабо, појати не знајет, писати такожде треба да се обучевајет.

Назнаменованије

из визитацији Ексаријата Пожаревачког, по прегледанију, которије еште исправленије надлежит по визитацији 1733 љета, да по разсужденију их архиепископата госп. Ексархи наредбу учинитсја сице.

1. Мајданпек свештеника не имат, и црков неосвештенаја, а может се освештати.

2. Пореч свештеника потребујет поставити втораго. Может бити школа изреднаја, понеже имејет млогих отроков, доволно может се прикупити за једну стотину. Такожде и црков освештати се может, само точију ко освештенију да приуготовит се.

3. Трг црков потребујет свештенија, одежди и потир са надлежаштими потребами, и црков да оградит се. С помоштију окрестних сел и црковни (е)питроп и сини да се поставет. За што нису хотјели у визитацији послушати, но јесу оставили по васкресенију попу Јанку парохијалному онде одредити указ ва наученије у Пожаревац, а за преселеније јему никако недопустити, которије просит. И втори свештеник Димитрије сингелију да примит. Исе свештенику јест дато препис о таинстав црковни, да ва вторије визитацију отвјетвујет за всја.

4. Параћин црков да осветит се, и Христијаном указ да дадет се приуготовати себе ко освештенију. Од црковног сина Грека Михаила есап примити, пре десет љета, како је био црковни син, и није својега есапа никому предал, и ва то време визитацији побјегал. Свештеник парохи-

јални Петар да вазмет сингелију, и добро се имат. И поп Стефан да идет ва Пожаревац ва школу учити се известију свештеничкому, и о тајинстав црковни јему надлежаштаје знати. И јегда изучит се, да примит сингелију на Мутницу, тамо поповати, понеже тамо јест фамилија и дом.

5. Каменово надлежи црков освештати, вазможно јест, и поп Димитрије Каменовачки сингелију да вазмет.

6. Смолинац, црков да покрпет, и потир да вазмет нов са надлежаштими, такожде и крстилницу да справет. Поп Марко Смолиначки да вазмет себје сингелију.

7. Градишка свештеник Никола Градишки да возмет себје сингелију.

8. Барич, по објештанију својему цркву да направит с прочими сели окрестними.

9. Бикотинци цркву по објештанију да направит с прочими сели окрестними. Поп Илија Бикотински да возмет себје сингелију.

10. Маријани село са окрестним сели чрез монастира Нимника оставља се нарежденије или у монастиру да служит или у селу Маријани цркву да правит. И свештеник маријански Радосав да прими сингелију, а јего син поп, котори се запопил у турској страни, код владике Софијског са осведелствованим писмом, и поп млад 18 љета у школу Пожаревачку ходит учитсја са прочими ученици.

11. Крушевица село да дајет се им писаније за ради цркве за помошт собрати милостињу. А свештеник да примит сингелију. И сказал нам, да је дао новце Ексарху Максиму за сингелију. И Ексарх Максим сам сказал; да је дал 20 фор. и десет форинти остал дужан. Ваља гледати у тефтеру.

12. Грабовац село. Ексарх да им отидет у место поставити (е)питропа црковнога и синове. И дати им писаније за помошт милостини ради. Ва време визитацији нису могли изабрати људе, него јесу оставили по васкресенију. А за свештеника Грабовачког Павла, што немирна фамилија, и дајут ђару порцију и кулук, и сваку нужду трпет, и то освободити се неможет, дондеже не сотворите како и у Градишкој острим писанијем на них. И свештеника дигнути за време, док не ослободит се с фамилијом, како и прочих свештеници привилегија издали за нихову икономију.

13. Голубац. Црков освештати и порти огражденије справити. И еште јединаго свештеника дати; од тал поп Николај не ексаминироват причин ради тоје, что болезновал, потребујет јего ексаминирати, и ва протокол метнути, и попу Николају Голубачкому сингелију дати.

14. Затоња, да приуготовит цркви ново созидатој и ка концу приведеној потребујуштаја ко освештенију. И свештеник затонски остал не преписат, тоје ради причине, да је онда на последњему концу бил, и сада болезнствујет. И тако сказаше Христијани, да болест јегова јест од премногаго питија вина и ракији, и велми молет се за јединаго свештеника имати.

15. Клење село, цркву нову хоће да правет. Да им изађе Ексарх, да покажет место, и писаније да им се дајет за помошт милостињу просит. Инструкција издата јест, и поп Петар Кленски да возмет себје сингелију.

16. Острово село, цркву имјејут, а свештеника не имајут. Калуђер попујет за време. И сада јесу се покорили и наредили црковног сина.

17. Мутница горња, да обградит се црква и свештеник да дадет се им.

18. Шетоња. Црков лепо справљена сада на ново, и порту исправил. Да приуготовљат се освештенију. Поп Нешко болезни ради оста не ексаминират, и сада велми болујет. И просет Христијани себје свештеника имети.

Назнаменованије потребитаго дјела ради, котори по вазочиштенију визитацији сингела Андреја Јоакимовича ва ексархијату Грочанском надлежит исправленије. А наипаче:

Прво варош Смедерево приправна за освештеније црков, кутија за светоје тјело да се начини и крстилница, обграда око цркве.

Поп Ђерман да примит сингелију.

И поп Јоан да примит сингелију.

Второ: Село Ливада, црков неосвештата. Да се настоји освештати, и свештеник да им се даде. Црква да се обгради, крстилница и умивалница да се справи; а кутија за светоје тјело, и книги нуждњејши.

Третије. Шанац Хасан-пашина Паланка. Црков за освештеније, книги нуждњејши, и да се обргради црков.

Поп Стефан сингелију да вазмет, и да житије своје исправит од пијанства. Да приде на учеиије.

Поп Петар сингелију да вазмет, правило да им се да.

Четверто. Ва селу Кусатку црков неосвештата, обграда цркви, и книги нуждњејше потребујушта. И весма на непотребном месту спралена у шуми.

Пето. Ва Колари церков неосвештата, треба настојати да се освештајет, книги нуждњејше.

Поп Василије сингелију да вазмет. И протокол да имат, да се подвиже вписивати крештеније, венчаније, преставленије.

Шесто. Ва селу Еменикућа црков неосвештата; потребно: свод, умивалница, крстилница, книги нуждејше, и проча.

Поп Станко није ексамиран узрока ради, что је био побјегал, но треба да се ексаминира.

Седмо. Во вароши Грочанској црков надлежи освештати, или нову правити. Крстилницу да справе, и да се болше обгради.

Друга црква Грочанска освештата.

Поп Василије сингелију да вазмет.

Поп Стојан није ексамиран бил ва Белградје на учениј у. Сингелију да вазмет, и да се од пијанства чува.

Поп Јанко, котори вадов, по указу ниховаго архипастирства треба да прими иночески чин.

РЕГИСТАР

ПОЈЕДИНИХ ПАРОХИЈА У ПОЖАРЕВАЧКОМ, ГРОЧАНСКОМ И БЕОГРАДСКОМ ЕКСАРХАТУ 1733 ГОДИНЕ.

	БРОЈ ХЛЕБОВА ИЛИ ДОМОВА	ДАПАШЊИ БРОЈ ПОРЕСКИХ ГЛАВА			ПРИБЛИЖНА ДАЉИНА ОД ГЛАВНОГ МЕСТА
Параћин. .	28	1006			
Мала (Доња) Мутница	18	148	од	Параћина	$1^1/_4$ сах.
Вел. (Горња) Мутница .	32	114	„	„	— „
Плана	9	208	„	„	$1^1/_2$ „
Мириловица (Мириловац)	12	96	„	„	— „
Видово Доње.	11	165	„	„	—$^3/_4$ „
Видово Горње	13	76	„	„	— „
ПАРАЋИНСКА ПАРОХИЈА	123 СРПСКИ ДОМ.				

Поречка парохија под Банатом.

Пореч	155				
Рибница . . .	12				
Орешковица .	22	Власи комор.	од	Рибнице	—$^1/_4$ сах.
Болетин . . .	9	Срби „	„	„	—$^1/_2$ „
Мосна	11	Власи „	„	„	1— „
Косовица . .	8	Срби „	„	„	1— „
Јастребица. .	14	Срби и Власи	„	„	$2^1/_2$ „
РИБНИЧКА ПАРОХИЈА . .	231 ДОМ.				

	БРОЈ ХЛЕБОВА ИЛИ ДОМОВА	ДАНАШЊИ БРОЈ ПОРЕСКИХ ГЛАВА		ПРИБЛИЖНА ДАЉИНА ОД ГЛАВНОГ МЕСТА
Голубац. .	42	244	под Банатом.	
Војилово . .	21	99	од Голубца	—½ сах.
Малешево . .	8	64	„ „	—½ „
Добра	35	171	„ „	2— „
Двориште . .	17	83	„ „	—½ „
Радошевци (Радошевац)	10	69	„ „	—½ „
ГОЛУБАЧКА ПАРОХИЈА. . .	133 Срба.			
Бикотинци	20 Срби ком.	191	има цркву.	
Миљевићи (Миљевић) .	6 „ „	125	од Бикотин.	—½ сах.
Мрчковац . .	4 „ „	86	„ „	1— „
Барић (Барич)	12 „ „	130	„ „	1— „
Бикиње . . .	8 „ „	86	„ „	—½ „
Крушевица .	10 „ „	95	„ „	—½ „
ВИКОТИНАЧКА ПАРОХИЈА	60 „ „			
Клење. . .	21 Срби комор.	115		
Раброво . . .	25 „ „	229		
Зеленике . .	16 Срби и Власи	90	Раброве	—½ сах.
Мустапић . .	26 Власи	274	„	1— „
Мишљеновци (Мишљеновац)	17 Срби и Власи	163	„	1— „
Макце (Макци) . . .	16 Срби	293	„	1— „
Чешљева Бара . .	61 Власи	170	„	1½ „
КЛЕЊСКА ПАРОХИЈА . .	182			

	БРОЈ ХАЕВОВА ИЛИ ДОМОВА		ДАНАШЊИ БРОЈ ПОРЕСКИХ ГЛАВА		ПРИБЛИЖНА ДАЉИНА ОД ГЛАВНОГ МЕСТА
Средњево.	20	Срби и Власи	128	под Београдом.	
Влашки До.	20	Срби	136	од Средњева	—1/2 сах.
Десиње (Десина) . . .	32	Срби	195	„ „	—1/2 „
Пешчаница (Печани)	17	Срби	121	„ „	—1/2 „
Шумово. . .	17	Срби	—	„ „	— „
СРЕДЊЕВСКА ПАРОХИЈА	106				
Маријани.	37	Срби			
Кличевац . .	40	Срби и Власи	333	од Маријана	—3/4 сах.
Бискупје (Бискупље) .	31	„ „ „	98	„	—1/4 „
МАРИЈАНСКА ПАРОХИЈА .	108				
Смољинац.	26	Срби	434		
Шапина (Шапино) . . .	11	„	274	од Смољинаца	—1/2 сах.
Лајевица. . .	9	„		„ „	—1/4 „
Мало Градиште	15	„	104	„ „	—1/2 „
Беране. . . .	40	„	95	„ „	—1/2 „
Каљиште. . .	14	Срби и Власи варничког реда	128	„ „	— „
Батуша . . .	13	Срби	144	од Каљишта	—1/2 „
Божевац. . .	11	„	474	„ „	—1/2 „
СМОЉИНАЧКА ПАРОХИЈА	139		1653		
Градиште . .	50	Срби војн. и ком.	618		
Кусић (Кусићи) . . .	25	Срби и Власи ком.	142		—3/4 сах.

	БРОЈ ХАЕБОВА ИЛИ ДОМОВА		ДАНАШЊИ БРОЈ ПОРЕСКИХ ГЛАВА		ПРИБЛИЖНА ДАЉИНА ОД ГЛАВНОГ МЕСТА
Триброде (Триброда)	15	Срби комор.	121		1¼ сах.
Пожежена	10	„ „	191		—½ „
ГРАДИШКА ПАРОХИЈА	100				
Крушевица	13	Срби паори	253		
Волуја	47	Власи ком.	217		1— сах.
Дубока	35	Срби „	524		—½ „
Нересница	48	„ „	367		—½ „
Кучајна	—	„ „	145		—½ „
КРУШЕВИЧКА ПАРОХИЈА	143		1560		
Затоња (Затоње)	40	Срби и Власи	120		
Кисиљево	30	„ „	182	од Затоње	—¼ сах.
Тополовник	67	Власи „	256	„ „	2— „
Рам	4	„ „	74	„ „	1— „
ЗАТОЊСКА ПАРОХИЈА	141		632		
Каменово (Камијево)	17	Срби комор.	86		
Пенавац	20	„ „	—	од Каменова	—¼ сах.
Поповац	24	„ „	51	„ „	—½ „
Ражанци (Ражанац)	30	„ „	318	„ „	1— „
Жабари и Хајдуци	6	„ „	234	„ „	3— „
КАМЕНОВАЧКА ПАРОХИЈА	97	„ „			

	БРОЈ ХАЉБОВА ИЛИ ДОМОВА		ДАНАШЊИ БРОЈ ПОРЕСКИХ ГЛАВА		ПРИБЛИЖНА ДАЉИНА ОД ГЛАВНОГ МЕСТА
Шетоња. .	14	Срби комор.	247		
Врбовац (Врбица) . .	17	Срби војн. чина	157	од Шетоње	—¼ сах.
Лаоле	37	Срби комор.	—	„ „	—¼ „
Ждрело . . .	10	Власи војн.	231	„ „	—⅓ „
ШЕТОЊСКА ПАРОХИЈА. . .	78				

Раваничка парохија (манастирска).

Сење (Доње) .	31	Срби војн. чина	177	од манаст.	—¼ сах.
Сење (Горње).	6	„ „ „	—	„ „	—¼ „
Иванковци (Иванковац)	23	„ комор.	43	„ „	—¼ „
Миросава . .	10	Срби војн. чина	—	„ „	—¼ „
Ћуприја . . .	30	„ „ „	592	„ „	— „
Чимаре . . .	14	„ паори	—	од Ћуприје	1— „
РАВАНИЧКА ПАРОХИЈА. . .	114				

Манастир Ресава.

Орашје. . . .	35½	Паори ½ војн.		од манаст.	—¼ сах.
Пањевац. . .	12	Срби војн.	59	„ „	1½ „
Јоховац (Јовац?). . .	15	Срби комор.	—	„ „	—½ „
Грабовица. .	16	„ „	139	„ „	—½ „
Поповићи . .	15	„ „	165	„ „	1½ „
Ђонци. . . .	10	„ „	—	„ „	2— „
Грабовац . .	17	„ „	194	„ „	3— „
Свилајинци (Свилајинац)	28	„ „	894	„ „	3½ „
Гложани. . .	11	„ „	233	„ „	4— „
Војска	9	„ паори	190	„ „	4— „
РЕСАВСКА ПАР.	168				

Витаоничка (Витовничка) парохија.

	БРОЈ ХЛЕБОВА ИЛИ ДОМОВА		ДАНАШЊИ БРОЈ ПОРКСКИХ ГЛАВА		ПРИБЛИЖНА ДАЉИНА ОД ГЛАВНОГ МЕСТА
Мелница . . .	10	Власи комор.	683	од манаст.	—¹/₄ сах.
Бистрица . .	9	Срби војн. чина	172	„ „	1— „
Рахановац (Рановац?) .	60	Власи ком.	589	„ „	1— „
Кула	15	Срби ком.	229	„ „	3— „
Црљенац . .	16	„ „	257	„ „	4— „
Велико село.	14	„ „	241	„ „	— „
ВИТАОНИЧКА ПАРОХИЈА	124		2171		

Рукомијска парохија (монастира Рукомије).

Брдарци (Брадарци)	23	Срби ком.	141	од манаст.	—¹/₄ сах.
Дрмно	24	„ „	118	„ „	—¹/₄ „
Костолац . .	39	„ паори	152	„ „	1— „
Кленовник. .	8	„ „	122	„ „	—₁/₂ „
Петка. . . .	54	„ „	216	„ „	1— „
Дубравица .	—	„ „	—	од Пожар.	2— „
РУКОМИЈСКА ПАРОХИЈА	148				

Пожаревачка парохија.

(Владика, Ексарх и 4 свешт. 2 цркве).

Пожаревац. .	226	Срби војн. чина	1570		
Црнићи . . .	29	Срби комор.	203	од Пожар.	1— сах.
Царина . . .	40	„ „	—	„ „	—¹/₂ „
Ћириковац .	33	„ „	203	„ „	—¹/₂ „
Бобушинац (Бубушинац)	11	„ „	118	„ „	—¹/₂ „
Драговци (Драговац)	16	„ „	181	„ „	—¹/₂ „
Дубравица. .	35	„ „	222	„ „	2— „
ПОЖАРЕВАЧКА ПАРОХИЈА	390				

Црква Поречка св. Николе. Свешт. Димитрије Поповић родом из Пореча.

Црква Мајданпекска св. Арханђела.

Црква Тршка св. Николе. Свешт. Нешко, ког су Аустријанци оковали и затворили у Темишварском граду.

Црква монастира Горњака, Ваведенија Богородице. Свешт. Данило јеромонах и игуман.

Црква Каменовска, 40 мученика. Свешт. Димитрије од Ресаве, родом из Гложана.

Пожаревачка Горња црква св. Арханђела, сазидана 1723 год. Свешт. Лазар Јовановић и Јосиф Савић.

Пожаревачка Доња црква, св. Николаја.

Општи преглед домова.

		ПЛАЋАЈУ ЕКСАРХУ	БРОЈ МЕСТА
1.	Параћинска парохија има	123 дома	7
2.	Рибничка „ „	231 „	7
3.	Голубачка „ „	133 „	6
4.	Бикотиначка „ „	60 „	6
5.	Клењска „ „	182 „	7
6.	Средњевска „ „	106 „	5
7.	Маријанска „ „	108 „	3
8.	Смољиначка „ „	139 „	8
9.	Градишка „ „	100 „	4
10.	Крушевачка „ „	143 „	5
11.	Затоњска „ „	141 „	4
12.	Каменовачка „ „	97 „	7
13.	Шетоњска „ „	78 „	4
14.	Раваничка „ „	114 „	7
15.	Ресавска (манаст.) пар. „	168 „	10
16.	Витаоничка парохија „	124 „	6

	ПЛАЋАЈУ	ЕКСАРХУ	БРОЈ МЕСТА
17. Рукомијска парохија има	148	дома	6
18. Пожаревачка, Мајданпечска св. Арханђела пар. има	390	„	7
У ових 18 парохија има свега	2585	домова	109

Од којих су српски домови . . 2197
Влашки домови. 388

По томе влашки домови износе само $^1/_7$ србских домова.

	ЧИСТО СРПСКИХ	ЧИСТО ВЛАШКИХ	МЕШАНИХ
Од 109 места има	93	8	8

По томе број чисто влашких села чини од прилике $^1/_{13}$ део од 109 м.

Број места где су Власи са Србима у пола $^1/_{26}$ део од 109 места.

Ови су статистички податци на жалост обележени само у пожаревачком ексархату; а у извештају о грочанском, смедеревском и београдском ексархату нема таквих статистичких података.

Школа било је само у Београду, Гроцкој и у Пожаревцу, и то: у Београду била је једна основна школа и 1 велика школа, а у Пожаревцу једна основна и једна већа школа за попове и богослове.

У Београду било је два учитеља а у Гроцкој и Пожаревцу само по један.

По манастирима калуђери поучавали ђаке и спремали их за свештенички чин. У овом извештају помиње се Стеван Даскал у манастиру Раваници; игуман Јосиф у манастиру Ресави (Манасији); и неки Герасим Даскал.

Из ових података видимо, да је за време аустријске окупације од 1718 до 1739, дакле за 22 године аустријске владавине, било у северном и северо-источном крају, а на име у 109 места на 2585 домова било је само 3 редовне школе, и то о трошку народном подигао је и издржавао те школе митрополит београдски и владика пожаревачки, а ћесарска влада о државном трошку није подигла ни једну школу. Такве благодети било од владавине културне државе.

Манастири

који се спомињу у овом Ексарховом извештају.

Боговоља у ваљевском скругу.
Витовница манастир Успенија Богородице. Пожар. окр.
Врбник, манастир.
Гњевотиња (смедеревски манастир) близу села Ливаде у смедеревском окр.
Горњак манастир у пожар. окр.
Житијани у Каравлашкој.
Ковиље, манастир у Старом Влаху.
Љубостиња у краг. окр.
Маријани, манастир св. Николе у пожар. окр.
Морача у Црној Гори.
Нимник, манастир у пожарев. окр.
Острог, у Скендерији.
Петковача у шабачком окр.
Раваница (у Србији) манастир Вазнесења Христова.
Раковица, у београдском окр.
Ресава (Манасија) манастир св. Тројице.
Рукомија манастир Вазнесења Христова.
Смедеревски манастир (Гњевотиња?).
Студеница манастир.

Туман, манастир св. Архистратига.
Тушиње „ у Дробњачкој земљи.

Од ових манастира 17 су у Србији, 3 у Црној Гори, а 1 у Каравлашкој.

Имена

архијепископа, јепископа и јепископија у Србији 1733.

Виђентије Јовановић архијепископ српски и митрополит београдски.
Виђентије Поповић (Неми) архијеп. и митроп. карловачки.
Димитрије владика ваљевски.
Доситије „ „
Михајило „ београдски.
Михајило „ пожаревачки.
Јеврем „ у манастиру Студеници.
Максим Несторовић владика вршачки и неких прекодунавских покрајина у Србији.

Осим ових владика у Србији помињу се још и ови:
Григорије владика пећски.
Исајија Антоновић владика арадски.
Јанићије Владисављевић владика темишварски.
Костантин владика скопљански.
Максим Гавриловић владика мохачки, сечујски и сигетски.
Мојсије Петровић архијеп. српски и митропол. београдски. Он је подигао у Београду Велику школу 1727, по закључку српског народног Сабора у Карловцима 1726.
Никанор Крушедолац, бивши владика мохачки, по што је ова јепархија 1733 спојена са будимском, настанио се у Крушедолцу, од куда му и назив Крушедолац.
Никола Димитријевић, владика темишварски, који је по препоруци честитог митроп. Мојсија и по жељи народа био администратор митроп. а доцније народни кандидат за митроп. београдског. интригом цар. комесара и неког

владике дошао је на митрополитску столицу Вићентије Јовановић, који је први дао писмено уверење у Бечу, да ће унију потпомагати.
Себишки (себешки или сибињски) владика.
Симеун владика видински.
Совроније Раваничанин, владика арадски.
Стеван Љубибратић, владика славонијски.
Совроније Подгоричанин архијеп. српски и митрополит београдски.

Патријарси српски:

Арсеније Чрнојевић 21 патријар српски.
Калиник 22 патријар српски.
Мојсије 24 патријар српски.

Имена школа и учитеља,

који се помињу у овом извештају.

Београдска Велика школа.
Београдска српска школа.
Василије Мошковит учитељ у београдској Великој школи.
Веселин Даскал у Чалми (Срему).
Герасим Даскал.
Грочанска школа.
Јован Бркић. учитељ карловачки.
Јосив Игуман манаст. Ресаве и учитељ.
Лозан Никопољац, учитељ.
Максим Суворов, учитељ у карловачкој богословији, родом из Москве.
Павле Мештер, учитељ пожаревачки.
Пожаревачка школа за свештенике.
Стеван Даскал, учитељ српске школе у Београду.
Стеван Даскал, учитељ у манастиру Раваници.
Школа у манастиру Ресави за свештенике.
Филип духовник и учитељ у Старом Влаху манаст. Ковиљу.

Имена Ексарха.

Јован Ексарх Грочански.
Никанор Ексарх.
Максим Несторовић, архијеп. митроп. Ексарх.
Максим Радковић архијеп. митроп. Ексарх, писац овог извештаја.
Совроније Ексарх пожаревачки.

Имена свештеника

оба реда.

Авакум, духовник митроп. Мојсеја.
Алекса, духовник.
Андреја Јоакимовић, сипљел.
Арсеније Јосивовић свешт. лесковачки.
Арсеније, намесник и свешт. манастирске нурије у Ресави.
Арсеније Свето-Павлац, калуђер.
Богосав, протопоп поречки.
Василије Антонијевић, свешт. коларски.
Василије, свешт. смедеревски.
Василије Станојевић, свешт. грочански.
Василије, ђакон пожаревачки.
Виктор, свешт. ресавски.
Вујица, свешт. смедеревски.
Вулета, свешт. параћински.
Гаврило Рајковић ђакон манастира Витовнице.
Гаврило, монах } нурује монастира Рукомије.
Гаврило свешт. }
Гаврило Јеромонах, свешт. раваничке манаст. цркве.
Георгије духовник манаст. Раванице.
Георгије, јеромонах манаст. Раванице.
Георгије, свештеник у Врањевцу.
Георгије, ђакон београдски.

Герасим, духовник манаст. Студенице.
Герман Ђукић свешт. смедеревски.
Григорије, свешт. грочански.
Данило, игуман и свешт. нурије манаст. Горњака.
Данило, игуман манастира Витовнице.
Димитрије, игуман и свешт. нурије манаст. Рукомије.
Димитрије, свешт. каменовски.
Димитрије Несторовић, свештеник без парохије.
Димитрије Поповић, свешт. поречки.
Димитрије Пешић, свешт. нурије манаст. Ресаве.
Димитрије, свешт. пожаревачки.
Живота Илијевић свешт. вишњички.
Илија Димитријевић, свешт. бикотиначки.
Илија, свешт. из Борка (београдски округ).
Исајија, јеромонах манаст. Тумана.
Исак, свешт. затоњски.
Јанићије, јеромонах и Зографац.
Јанићије, духовник манаст. Боговађе.
Јанко Радојевић, свешт. грочански.
Јанко, свештеник тршки.
Јоасаф, игуман и свешт. нурије манаст. Ресаве.
Јован (мали) Томић, свешт. пожаревачки.
Јосив ђакон манаст. Ресаве.
Јосив, јеромонах ресавски.
Јосив Савић, свешт. пожаревачки.
Јосив, ђакон параћински.
Калуђер Зографац, свешт. мајдан-пекски.
Лазар Јовановић, свешт. пожаревачки.
Марко Станисављевић, свешт. жељезнички.
Марко Стајић, свешт. смољиначки.
Милић, свешт. градишки.
Мојсеј монах манаст. Ресаве, родом из Будима.
Нешко Стевановић, свешт. у Шетоњи.

Нешко, свешт. тршки, сужник у Темишвару.
Никола, духовник из манастира Тушина.
Никола Илијин, свешт. градишки.
Никола, свешт. голубачки.
Никола Петровић, свешт. вишњички.
Онофрије јеромонах манаст. Витовнице родом из Будима.
Павал, свешт. звиждски.
Павал Јовановић, свештеник без нурије.
Павал, свештеник грабовачки.
Петар, свешт. рабровачки.
Петар, свешт. параћински.
Петар Николић свешт. у Асан-пашиној Паланци.
Петар, свешт. у Смедереву.
Петар, свешт. у Клењу.
Планије, свешт. у Гроцкој.
Радосав, свешт. маријански.
Совроније ђакон у манаст. Раваници.
Станко, свештеник у Неменикућама.
Стеван, поп, „побјегал у Турке".
Стеван Аранитовић, свешт. пожаревачки.
Стеван, ђакон пожаревачки.
Стеван, јеромонах манаст. Раванице.
Стеван, ђакон у манаст. Рукомији.
Стеван, свештеник у Асан-пашиној Паланци.
Стеван Вучићевић, свешт. грочански.
Теофан, свештеник у Београду.
Филип, духовник и учитељ манаст. Ковиља у Старом Влаху.

Свега дакле има 84 духовних лица, од којих су 58 мирски свештеници, 26 калуђера, и 5 ђакона.

Црква у поменутом крају Србије, било је у овим местима:
У Мајдан-Пеку црква св. Арханђела.
„ Тргу „ св. Николаја.

У манастиру Горњаку црква Ваведења Богород. сазидата од кн. Лазара.

У Каменову црква 40 мученика.

„ манастиру Ресави (Манасији) црква св. Тројице.

„ Параћину црква св. Танасија.

„ Мутници „ св. Тројице.

„ Сталаћу „ стара, пуста и неосвећена.

„ манастиру Раваници црква Вазнесења Христова.

„ Смољинцу црква св. Петозарних мученика.

„ манастиру Маријани црква стара св. Николаја.

„ Градишту црква св. Архистратига.

„ Клењу стара црква, храм не зна се.

„ Голубцу црква не освећена.

„ манастиру Рукомији црква Вазнесења Христова.

„ Баричу црква 40 мученика.

„ манастиру Туману црква св. Архистратига.

„ манастиру Витовници црква Успења Богородице.

„ Смедереву црква св. Георгија.

„ Ливади (смедеревском окр.) црква св. Архистратига.

„ Хасан-пашиној Паланци црква св. Николаја.

„ Кусатку црква не освећена.

„ Коларима црква Ваведења Богородице.

„ Гроцкој „ св. Архистратига Михаила.

„ Гроцкој „ Вазнесења Христова, на пијаци с десне стране сокака.

У Великом Селу (беогр. округ) црква Благовештења Богородице.

У Вишњици црква св. Архистратига Михајила.

„ Жељезници црква неосвећена.

„ Лесковцу „ великомученика Димитрија.

У поменутом крају Србије било је 1733 год. 29 цркава мирских и манастирских.

Цео северни и северо-источни крај Србије, у ком је било 18 парохија 109 општина, стајао је под управом митрополита београдског, владике вршачког (под Банатом) и владике пожаревачког.

I. Под митрополитом београдским биле су ове парохије и плаћале су митрополитовом Ексарху јамачно према броју домова овако:

Рабровска } Клењска }	парохија на	182	дома	36	фор.	
Десиначка	парохија „	106	„	16	„	30 кр.
Маријанска	„ „	108	„	14	„	30 „
½ смолиначке	„ „	70	„	30	„	30 „
Затоњска	„ „	141	„	не зна се.		
Раваничка	„ „	114	„	„	„	„
Ресавска	„ „	168	„	„	„	„
Рукомијска	„ „	148	„	„	„	„
Параћинска	„ „	123	„	„	„	„

под митрополијом 8½ парохија . . . . . 1160 дома.

II. Под вршачком јепархијом или Банатом:

Поречка	парохија на	231	дом	35	фор.	20 кр.
Голубачка	„ „	133	дома	16	„	38 „
Бикотиначка	„ „	60	„	12	„	15 „
½ смољиначке	пар. „	69	„	—	„	— „
Звиждска или крушевичка	парохија на	143	„	30	„	30 „
Каменовска	„ „	97	„	—	„	— „
Шетоњска	„ „	78	„	—	„	— „
Витовничка	„ „	124	„	—	„	— „
Градишка	„ „	100	„	—	„	— „

под вршачком јепархијом 8½ пар. на 1035 дома.

III. Пожаревачка јепархија:

У Пожаревцу . . . . 390 дома.

Цркве: поречка, мајдан-печска, тршка и горњачка и парохије јамачно су биле под јепархијом пожаревачком. У овом ексарховом извештају није забележен број домова.

РЕГИСТАР

ИМЕНА ЛИЦА И МЕСТА.

Авакум, духовник. 125.
Алекса, духовник. 181.
Александер, принц виртембершки. 197.
Андреја Јоакимовић сиђел. 284.
Антоније Мирковић, туфекџија у Подгорици (у Црној Гори), отац попа Василија свештеника коларског. 230.
Азашевац (Адашевац?) у Срему, црква св. Николаја. 219.
Арсеније (III) Чрнојевић, патријар српски у Пећи. 164.
Арсеније владика херцеговачки. 136, 149, 168, 176.
Арсеније, намесник манастира Ресаве (Манасије). 148, 151, 166, 167.
Арсеније Ђурђевић, отац попа Стевана, свештеника у Асан-пашиној Паланци, родом из Бачке. 224.
Арсеније Јосифовић, свешт. у Гроцкој, род. из Лесковца. 270.
Арсеније Свето-Павлац, калуђер. 169, 172.
Арсеније свештеник у манастиру Ресави. 168.
Асан-пашина Паланка, црква св. Николаја. 190, 218, 224.
Атанацко из Гроцке. 199.
Аџи-Прокопије, духовник из манаст. Опова. 241, 249 254.

Бабе калуђерице у Пожаревцу. 130.
Баба Марија, калуђерица у Пожаревцу. 132.
Барич, село у београдском округу. 178, 282.
Баричка црква св. 40 мученика. 178.
Батуша, село у пожаревачком округу. 143.

Бездин, манастир у Банату, (у темишварској јепархији), задужбина Бранковића и Јакшића), подигнут је у XV веку, храм Воведење Богородице. 147.
Бендер, град у Бесарабији. 139.
Бјелградски диштрикт. 201.
Бераље, село у пожаревачком округу. 143.
Беркасово, село у Срему, црква св. Петра и Павла. У овом месту живео је деспот Јован Бранковић. У прошлом веку беше оно својина породице Дијаковића Павла чувеног јунака и цесарског хусарског пуковника. Под Маријом Терезијом одузеше од ове породице Беркасово и Шид, што се нехтеде поунијати, и дадоше унијатском владици Беркасово и Шид. 218.
Бикиње, село у пожаревачком округу. 139.
Вигреница, село у пожаревачком округу. 171.
Бикотинци, село у пожаревачком округу. 171, 282.
Бијорска нахија. 276.
Бискупје (Бискупље), село у пожар. окр. 143.
Бистрица, село у пожаревачком округу. 153.
Бобушница (Бубушница) село у пожаревачком округу. 158.
Боговађа манастир у ваљевском округу. 271.
Богосав протопоп поречки. 163.
Божевац, село у пожаревачком округу. 143.
Болетин, село у пожаревачком округу. 136.
Борак, село у београдском округу. 277.
Бранко, свештеник најдашки у Каравлашкој, зна српски. 145.
Брдарци (Брадарци) село у пожаревачком округу. 154.
Берсково, село у Старој Србији. 277.

Варадин, град у Срему. 261.
Варадински шанац (Нови Сад) 243, 261.
Варадински бој. 243.
Василије, архимандрит пећски. 141, 174, 178.

Василије ђакон пожаревачки, родом из Баната. 159.
Василије, свештеник смедеревски. 186.
Василије Антонијевић, свештеник коларски, родом из Подгорице у Скендерији (Црној Гори). 194, 230.
Василије Станојевић, свештеник у Гроцкој, родом из Сремских Карловаца. 242.
Василије Мошковит, учитељ карловачки. 242, 260.
Велико Село, у округу пожаревачком. 153.
Велико село, у београдском округу, црква Благовештенија Богородице, саграђена 1705. — 224.
Вељко Бугарин из Вишњице. 260.
Веселин, даскал у Чалми (у Срему). 218.
Видин, варош на Дунаву. 142.
Видински владика Симеон. 174.
Видово Велико, село у ћупријском округу. 127, 169.
Видово Мало, село у ћупријском округу. 169.
Видојевци село близу Параћина. 127, 169.
Виђентије Јовановић, архиепископ српски, и митрополит београдски од 1730 до 1737 — 123
Виђентије Поповић; (Неми) архијепископ српски и митрополит београдски од 1730—1722. — 155, 161, 172, 193.
Виђентије Стефановић, архиђакон. 128.
Виктор, јеромонах и свештеник ресавског манастира, родом из Херцеговине; постриженик манастира Мораче. 168.
Висаријон, духовник монастира Рукомије. 178.
Хаџи-Висаријон, духовник монастира Раковице. 265.
Витаоница (Витовница) манастир Успенија Богородице. 180.
Витовничка парохија у пожаревачком округу, срезу млавском. 180.
Вишњица, село у београдском округу, црква св. Арханђела Михајила, саграђена 1721. — 204, 255, 260.

Вишњево, село у бијорској нахији. 276.
Владика Себински, Себишки. 208.
Влајко, безаконик у Дражевцу. 270.
Влашки-До, село у пожаревачком округу. 142.
Војилово, село у пожаревачком округу. 137.
Војин, свештеник и брат попа Планоја из Сибнице. 277.
Војска, Село у ћупријском округу. 153.
Војловица, манастир у вршачкој јепархији, близу Панчева. Храм је цркве св. Аранђео, а задужбина Високог Стевана, манастир је зидан 1383. — 236, 256.
Волуја, село у пожаревачком округу. 146.
Врањевац, село у пожаревачком округу. 265.
Вранић, село у београдском округу. 265.
Врбник манастир. 172.
Врбовац, село у пожаревачком округу. 149.
Вујица свештеник грочански. 218.
Вулета, свештеник. 127.
Вучић свилар у Гроцкој, отац попа Стојана. 236.

Гаврило, монах из Влашке. 178.
Гаврило Зограф у Рисну. 124.
Гаврило, јеромонах у Раваници манастиру, родом Шапчанин. 171.
Гаврило, јеромоних манаст. Рукомије, род. из Ливадице. 178.
Гаврило Рајковић, ђакон манастира Витовнице. 181.
Георгије, духовник у манастиру Горњаку. 151.
Георгије, духовник у манаст. Раваници, Карловчанин. 172.
Георгије, игуман манастира Петковице. 218.
Георгије, ђакон београдски. 224.
Георгије, свештеник у Врањевцу 265.
Герасим, даскал у Београду 156.
Герасим, духовник у манастиру Студеници. 168.
Гложани, село у ћупријском округу. 153, 166.

Гњевотиња стари порушен манастир, близу Ливаде у смедеревском округу. 190.
Голубац, варошица у пожаревачком округу. 136, 283.
Голубачка црква, саздата 1728. — 176.
Горњак, манастир Ваведенија Богородице, „црква саздата од кнеза Лазара“. 151, 164.
Грабовица, село у ћупријском округу. 152.
Грабовац село у Ресави. 150, 152, 283.
Градиште Мало, село у округу пожаревачком. 143.
Градиште Велико, варошица у округу пожарев. 145, 282.
Градишка црква св. Архистратига. 174.
Григорије, владика ваљевски. 141.
Григорије, владика пећски. 219.
Григорије, свештеник у Гроцкој. 236, 261.
Григорија Синајите родословије. 164.
Гробница Романова. 171.
Гробница св. Григорија Синајита. 165.
Гробница св. Мартирија Синајита у манаст. Рукомији. 177.
Грк Михајило из Параћина. 281.
Грочански диштрикт. 195.
Грочанска црква св. Архистратига Михајила. 195.
Грочанска црква, Вазнесења Христова. 197.
Грочанска школа. 197.
Грочица поток протиче кроз Гроцку. 197.
Гроцка, варошица, столица Ексарха. 197.

Данило, јеромонах манаст. Горњака. 165, 167, 171.
Данило, игуман манаст. Витовонице, родом из Ресаве. 165, 181.
Данило, духовник манастира Ремете, у Фрушкој Гори. 270.
Двориште село у пожаревачком округу. 137.
Десиње, село у пожаревачком округу. 142.
Димитрије, игуман манаст. Рукомије, род. из Смољинца. 177.

Димитрије Поповић, свештеник пожаревачки 135.
Димитрије, свешт. каменовачки, родом из Ресаве. 148, 166.
Димитрије Несторовић, свештеник у манастиру Ресави. 151.
Димитрије Поповић, свештеник тршки у Поречу. 162.
Димитрије Пешић, јеромонах манастира Ресаве. 168.
Димитрије, епископ ваљевски. 174.
Добра, село у пожаревачком округу. 137.
Доситије, епископ ваљевски. 168, 172.
Драгашево, 224.
Драговци (Драговац), село у пожаревачком округу. 159.
Дражевац, село у београдском округу. 224.
Дробњаци у Црној Гори. 136, 276.
Дрмно, село у ћупријском округу, близу манастира Рукомије. 154.
Дубока, село у пожаревачком округу. 146.
Дубравица, село у пожаревачком округу. 155, 159.

Ђерман Ђукић, свештечик смедеревски, Сремац из Нерадина. 186, 211.
Ђерман, свештеник смедеревски. 186.
Ђонци, село у ћупријском округу. 152.
Ђулинско поље. 147, 175.
Ђурађ Раниловић, из Гроцке. 242.
Ђурица, свештеник ковиљски. 224.

Еменикућа (Неменикуће). 284.
Ефрем рукопис српски. 180.

Жабаљ, село у Бачкој (у шајкашком баталијону). 143.
Жабари, село у округу пожаревачком. 148.
Ждрело, село у округу пожаревачком. 150.
Жељезник, село у београдском округу, црква Вазнасења Христова, саграђена 1733. — 207, 265.

Живан, ђакон беотрадски. 243.
Живота Илијевић, свештеник у Вишњици, родом из истога места. 255.
Житијани, манастир у Каравлашкој. 142.

Законик, стари српски рукопис, светогорац калуђер писал. 179.
Затоња, село у пожаревачком округу. 147, 175. 283.
Зеленике, село у пожаревачком округу. 140.
Земун варош у Аустро-Угарској 143, 211.

Иванковци (Иванковац), село у ћупријском округу. 151.
Илија Димитријевић, свештеник у Бикотинцима. 138.
Илија, свештеник у Борку, београдском округу. 276.
Илија, свештеник барички родом из Пожаревца. 178.
Исајија Антоновић, владика арадски. 151, 243.
Исајија, јеромонах у манаст. Туману, родом Херцеговац. 179.
Исак, свештеник затоњски, родом из ђулинског поља у Банату. 147, 175.

Јанићије Владисављевић, владика темишварски. 147, 175, 261.
Јанићије, јеромонах и зуграфац. 162.
Јанићије, духовник у манастиру Боговађи. 271
Јанко Радојевић, свештеник у Гроцкој, родом Грочанин. 250
Јанко, свештеник тршки. 281.
Јасеница река. 219.
Јастребица, село у пожаревачком округу. 136.
Јеврем, владика у манастиру Студеници. 230.
Јоасаф, игуман манастира Ресаве, родом из Бачке. 167.
Јован Мали, свештенок пожаревачки. 132.
Јован Таћанија. 131.
Јован, Ексарх грочански. 201.

Јован Томић, свештеник пожаревачки, родом из Сремских Карловаца. 157, 184.
Јован Јаблановић из Пожаревца. 134.
Јован Бркић, учитељ карловачки. 157.
Јован Илијић, из Лесковца у београдском округу. 276.
Јован, ђакон београдски. 224.
Јосив Савић, свештеник пожаревачки, род. из Београда. 156, 183.
Јосив, ђакон параћински. 168.
Јосив, игуман и учитељ у манастиру Ресави, 148, 151.
Јосив, ђакон у манастиру Ресави. 168.
Јоховац (Јовац), село у ћупријском округу. 152

Калиник, патријар пећски. 177.
Каљиште, село у пожаревачком округу. 143, 148.
Калуђер и Зуграфац свешт. у Мајдан-Пеку. 163.
Каменово, село у пожаревачком округу. 148, 282.
Каменовачка црква св. 40 мученика. 165.
Кисиљево, село у пожаревачком округу. 147.
Клење, село у пожаревачком округу. 140, 283.
Клењска црква, храм се не зна. 175.
Кленовник, село у пожаревачком округу. 154.
Кличевац, село у пожаревачком округу. 143.
Кнез Лазар подигао је цркву Ваведења Богородице у манастиру Горњаку. 164.
Кобиљски (Ковиљски) шанац, у потоњем шајкашком баталијону. 224.
Ковиљски манастир у Старом Влаху. 149, 277.
Коларска црква. 193.
Колари, шанац у смедеревском округу. 193, 230.
Колашин предјел у Херцеговини. 124.
Косовица, село у пожаревачком округу. 136.
Косово, у Старој Србији. 141.

Костантин, владика скопљански. 139, 175.
Костолац, село у пожаревачком округу. 154.
Крагујевачки диштрикт. 219, 230.
Крагујевац. 219.
Крушевица, село у пожаревачком округу. 145, 282.
Крушедол, манастир Благовештења Богородице у Фрушкој Гори, задужбина Максима (Бранковића) митрополита, подигнут у поливини XV века. 211.
Кула, село у пожаревачком округу. 153
Куруцка ребелија (устанак мађарски под војводом Ракоцијем II. од 1700 до 1711). 224.
Кусатак, село у смедеревском округу. 192.
Кусић, село у пожаревачком округу. 145.
Кучајна, село у пожаревачком округу. 146.

Лазар Јовановић, свештеник пожаревачки, родом Бачванин из Суботице. 132, 155, 183.
Лазаревац, стари српски рукопис. 177, 180, 209, 211.
Лајавица, село у пожаревачком округу. 143.
Лаоле, село у пожаревачком округу. 149.
Лесковац, село у београдском округу, црква св. Димитрија. 209, 270.
Ливада, село у смедеревском округу. 189.
Лозан Никопољац, учитељ. 155.
Лоњани, село у београдском округу. 166.
Лувиковје, село у пожаревачком округу. 175.
Лука, игуман у Светој Гори. 142.

Љубостиња, манастир у крагујевачком округу. 172.

Мајдан-Пек, село у пожаревачком округу. 162, 281.
Мајдан-пекска црква св. Арханђела. 162.

Максим Радковић ексарх београдског митрополита и писац овог извештаја од 1733 год. — 123, 146, 158, 161, 282.
Максим Гавриловић, епископ мухачки, сечујски и сигетски. 125.
Максим катана из Пожаревца. 131.
Максим Несторовић епископ вршачки. 145, 151, 156, 160, 165, 169.
Максим Несторовић архијепски и митрополитски намесник. 191, 208.
Максим Суворов родом из Русује, учитељ у карловачкој богословији. 124.
Макце, село у пожаревачком округу. 140.
Мален, катана из Пожаревца. 131.
Малешево, село у пожаревачком округу, 137
Мали Стојче бакалин у Сремским Карловцима. 266.
Манасија (Ресава) манастир. 151.
Манастир Ковиље у Старом Влаху. 149.
Маријани, село у пожаревачком округу. 148, 282,
Маријански манастир св. Николаја. 173.
Марко Стајић, свешт. смољиначки, род. из Земуна. 143, 173.
Марко Цвејић, свештеник карловачки. 250.
Мелетије Скорупановић, учитељ у Пећи (патријаршији). 139.
Марко Станисављевић, свештеник у Жељезнику, родом из Вранића. 265.
Мелница, село у пожаревачком округу. 153.
Миљевићи, село у пожаревачком округу. 139.
Милић, свештеник у Градишту из Лувиковја. 175.
Милоје, село у колашинском пределу. 124.
Мириловци (Мириловац), село у пожаревачком округу. 169.
Михајило јепископ пожаревачки. 171, 180.
Михајило, јепископ београдски. 195, 201, 271.
Михајило, калуђер из манастира Раковице. 194.

Миријево, село у београдском округу. 271.
Миросава, село у пожаревачком округу. 152.
Мишљеновци, село у пожаревачком округу. 140.
Мојсије Петровић, архијепископ српски и митрополит београдски. 124, 128, 136, 155, 167, 170, 172, 174.
Мојсије, монах, из Будима. 168.
Мојсије, XXIV патријарх Пећски. 219, 230.
Момир Милислављевић из Пожаревца. 131.
Мошковит Василије, учитељ у карловачкој богословији. 242, 260.
Мосна, село у пожаревачком округу. 136.
Морача, манастир у Црној Гори. 136.
Мрчковац, село у пожаревачком округу. 139.
Мустапић село у пожаревачком округу. 141.
Мутница Велика, село у ћупријском округу. 127.
Мутница Мала, село у ћупријском округу. 126, 283.
Мутничка црква св. Тројице. 170.

Најдаш, село у Каравлашкој. 145.
Недељко Бугарин из Гроцке. 218.
Нерадин село у Срему. 211.
Нересница, село у пожаревачком округу. 146.
Нешко, свештеник тршки, затворен у Темишвару. 164.
Нешко Соврић, црквени син у Пожаревцу 131.
Нешко Стевановић, свештеник у Шетоњу. 149.
Никанор Крушедолац, последњи владика мухачки, сечујски и сигетски. 1733 потпала је Барања под будимску јепархију, а мухачка је укинута. 181.
Никанор Ексарх. 131.
Никанор, јеромонах манастира Војловице (у Банату). 255.
Никодим, духовник у манастиру Тушини. 136.
Никола Бачванин, тутор цркве у Ждрелу. 150.
Никола Свиленгаћа, из Пожаревца. 132.

Никола Петровић, свештеник у Голубцу, родом Херцеговац из Мораче. 136, 160, 283.
Никола Димитријевић, владика темишварски, после смрти митропол. Мојсија народом изабрани администратор митрополије београдске. 124, 138, 156, 166, 169, 172, 178.
Никола, свештеник у Десинцу. 141.
Никола Илијин, свештеник у Градишту. 145,
Никола, свештеник у Голубцу. 176.
Николај, Ексарх београдског митрополита. 156, 224.
Никола Петровић, свештеник у Вишњици. 260.
Нинко Шиљковић, отац попа Петра Нинковића, свештеника у Хасан-пашиној Паланци. 218.
Нимник, манастир у пожаревачком округу, близу села Маријана. 282.
Нови-Пазар у Старој Србији. 140.

Огњан Миљковић, катана у Пожаревцу. 131.
Омоље, село у пожаревачком округу. 149.
Онуфрије, духовник манаст. Витовнице, род. из Будима 181.
Онуфрије, духовник карловачки. 250.
Остров (Острог?) 230.
Острово, село. 283.
Орашје, село у ћупријском округу. 152.
Орешковица, село у пожаревачком округу. 136.
„Отачник“ српски старински рукопис. 180.

Павле, мештер (учитељ) у Пожаревцу. 158.
Павле, мештер (учитељ) бикотиначки. 138, 158, 159.
Павал, свештеник у селу Звижду. 145.
Павал, свештеник грабовачки. 283.
Павал Јовановић, свештеник без нурије. 150.
Пањевац, село у округу ћупријском. 152.
Панта Костић, из Пожаревца. 131.

Панта Станковић, из Пожаревца. 131.
Параћин, (Шанац Параћински). 123, 126, 281.
Параћински свешт. „побјегал у Турке“ са својим домом. 169.
Параћинска црква св. Атанасија. 168.
Пенавац, село у пожаревачком округу. 148.
Петар, свештеник у Параћину. 124, 169.
Петар Радивојевић „кормџија на ладија“, отац попа Николе вишњичког. 269.
Петар Михајловић, свештеник у Раброву. 139.
Петар, свештеник у Клењу, родом из Скопља. 175, 283.
Петар, свештеник смедеревски. 186.
Петар Нинковић, свештеник у Хасан-пашиној Паланци. 218.
Петар Огњановић, ђак у манастиру Витовници. 181.
Петка, село у пожаревачком округу. 154.
Пећи, варош у Старој Србији, где је била столица српских патријараха. 140.
Петковача, (Петковица) манастир у шабачком округу. 218.
Печка, варошица, близу Арада, у негдашњој Поморишкој крајини војничкој, ту је био у оно доба командант славни капетан Пера Сегединац, који је погинуо као народни мученик 1736. — 147.
Пешчаница, село у пожаревачком округу. 142.
Планоје, свештеник у Гроцкој, родом из села Прзвиша, у Дробњачкој земљи. 176.
Плавна, село у ћупријском округу. 127, 169.
Плачевник, стара српска рукописна књига. 180.
Пожаревац, варош и столичкно место владике и ексарха. 128, 159.
Пожаревачка парохија. 159.
Пожаревачка горња црква св. Арханђела. 128, 181.
Пожаревачка доња црква св. Николаја. 184.
Пожаревачка школа. 131, 282.
Пожежена, село у пожаревачком округу. 145.

Пореч, село у пожаревачком округу. 136, 281.
Поречка црква св. Николаја, сазидана 1730. — 161.
Поповац, село у пожаревачком округу. 148.
Поповићи, село у ћупријском округу. 152.
Препоље (Пријепоље) варош у Херцеговини. 230,
Прзвише, село у Дробњачкој земљи. 276.

Раброво, село у пожаревачком округу. 140.
Раваница, манастир у Србији. 170.
Раваничка парохија. 170.
Радосав, свештеник у манастиру Маријани, родом из Видина. 142, 282.
Радошевци, село у округу пожаревачком. 137.
Ражанци (Ражанац) шанац у округу пожаревачком, срезу млавском. 148.
Раковица, манастир у београдском округу. 208.
Ранисав Живковић, Грочанин. 218.
Рам, село у пожаревачком округу. 147.
Рахановац (Рановац). 153.
Ресава, (Манасија) манастир св. Тројице. 148, 152, 166.
Романова гробница. 171.
Рисан у колашинском пределу. 224.
Рубница, село у пожаревачком округу. 136.
Рукомија, манастир Вазнесења Христова. 177.
Рукомијска парохија. 154.
Рудник село у рудничком округу. 277.

Свилајнци (Свилајинац). 152.
Свиленгаћа Никола. 132.
Себишки (Себешки? Сибински? у Ердељу. У Себешу била је столица митрополита ердељског Саве Бранковића у половини XVII века. 208.
Сење горње, село у ћупријском округу. 151.

Сење Доње, село у ћупријском округу. 151.
Серњак, село у ћупријском округу. 151.
Сервијскаја епархија. 159.
Сечуј, село у Барањи на Дунаву. Ту је био народни Сабор 1700, на ком је патријар Арсеније III, завладичио Данила црногорског владику. 224.
Сибница, село у београдском округу. 276.
Симеон, владика у Видину. 174.
Скендерија (Црна Гора). 230.
Скопље, варош у Старој Србији. 139.
Сланачки калуђери. 225.
Смедерево, варош на Дунаву. 186.
Смедеревски диштрикт. 186.
Смедеревски манастир (јамачно стари порушени манастир Гњеотина). 186.
Смедеревски провизор (кимерални економни чиновник) Нађ. 213.
Смедеревска црква св. Ђорђа. 186.
Смољинац, село у пожаревачком округу. 143, 144, 282.
Смољиначка црква св. Петозарних мученика. 172.
Совроније, Ексарх у Гроцкој. 158, 236.
Совроније, ђакон у манастиру Раваници, родом из Саска (у Срему). 172.
Совроније Раваничанин, владика, арадски. 172, 243.
Сомбор, шанац у Бачкој, сада слободна краљевска варош. 224.
Средњево, село у пожаревачком округу. 142.
Сталаћ, село у ћупријском округу. 127.
Сталаћска црква старинска. 170.
Станимир, момак из Колара. 236.
Станисав Ђурић, земљеделац, отац попа Марка жељезничког. 265.
Стинко, свешт. из Неменикућама. 285.
Станоје, свештеник карловачки. 142.

Становo, село у рудничком округу. 277.
Станоје Симеоновић, из Бачке. 277.
Станоје Шаула, Грочанин. 218.
Стамат, таћацијa у Пожаревцу. 131.
Стари Влах, предео у ужичком округу. 149, 277.
Стеван, кнез и црквени син у Ждрелу. 150.
Стеван, свештеник пожаревачки. 135.
Стеван, даскал у манастиру Раваници. 135.
Стеван Аранитовић, свештеник пожаревачки, родом из Баната. 158, 184.
Стеван, јеромонах у манастиру Раваници, родом из села Радинаца. 172.
Стеван, поп, „побјегал у Турке". 127.
Стеван, даскал српске школе у Београду. 143, 159, 266.
Стеван, ђакон у манаст. Раваници, род. из села Дрмна. 160.
Стеван Љубибратић, владика славонијски (пакрачки), синовац Саватија последњег митропол. херцеговачког. 163, 173.
Стеван Пауновић из Пожаревца. 132, 167.
Стеван, свештеник у Хасан-пашиној Паланци, родом из Драгашева. 224.
Стеван, поп, побјегал у „Турке". 127.
Стеван, свештеник параћински. 281.
Стојан Вучићевић, свештеник у Гроцкој. 236.
Стојан Кишлегиљ (млађи момак). 153.
Стојко Панић, свештеник карловачки. 243.
Стојко Фехирвари (Мали) фурдацијa из Карловаца Сремских. 157.
Стојче Мали, бакалин карловачки. 266.
Студеница манастир. 230.
Субота, свештеник карловачки. 243.
Суботица, варош у Бачкој 155.
Суворов Максим, учитељ у карлов. богословији 124.

Таково, село у рудничком округу. 177.
Тебеј, село у пожаревачком округу, близу Затоња. 175.
Теофан, калуђер у манастру Војловици. 236.
Теофан, свештеник боеградски. 261.
Тодор Бећар из Гроцке. 201.
Тома мештер (учитељ) у Земуну. 211.
Тополовник, село у пожаревачком округу. 147.
Трг, село у пожаревачком округу. 163, 281.
Тршка црква, храм св. Николе. 163.
Триброде (Триброда), село у пожаровачком округу. 145.
Туман, манастир св. Архистратига. 179.
Тушина, манастир у Дробњацима. 136.

Ћириковац, село у пожаривачком округу. 159.
Ћуприја, шанац, негдашњи град српски. 152.

Филип, духовн. и учитељ у манаст. Ковиљу Стар. Влаху. 149.

Хајдуци, село у пожаревачком округу. 148.
Христофор, духовник у манастиру Студеници. 173.

Царина, село у пожаревачком округу. 159.
Црнићи, село у пожаревачком округу. 159.
Црљенац, село у пожаревачком округу. 153.

Чалма, село у Срему. 218.
Чешљева Бара, село у пожаревачком округу. 140.
Чимаре, село у ћупр. окр., 1 сахат хода од Ћуприје. 264.

Шапина (Шапино), село у пожаревачком округу. 143.
Шетоња, село у пожаревачком округу. 149, 283.
Школа српска у Београду. 159, 266.
Шумово, село у пожаревачком округу. 142.

РЕЧНИК

СТРАНИХ ИМЕНА И НАЗИВА, КОЈИ СЕ НАЛАЗЕ У ОВОМ ИЗВЕШТАЈУ.

Адијазма = Аћијазма = света водица.
Ајер, грчка реч, значи ваздух, са њиме се покривају св. дарови.
Алаца, полусвилена турска материја пругаста.
Алилар, појање (вешто) „алилуја“ после прочитаног апостола.
Анафорник, значи послужавник за нафору.
Антиминс значи освећено платно, на ком је изображена смрт Христова.
Ачикмава = боја отворено плава.

Без = платно.
Безкровнаја жртва = тајна причешћа.
Богасија, материја памучна, која се у старо доба израђивала.
Број хлебова значи овде број домова.

Вентички (Венетички = Мљетачки) псалтир.
Вехат = стар.
Винцан = шоља.

Галон златан = златан ширит.
Грунт = Мњак = пољско добро.

Дагар.
Даскал, грчка реч, значи утитеља.

Дискос = бљудо = тањирић.
Доканиште од туча.
Дамашка свила турска из дамаска.
Диба = кацифа.

Ђоча од мађарске речи Gyòlcs, значи платно.

Ексарх = намесник патријархов, архијепископа и епископа.

Иконостас значи преграду, што дели олтар од храма.

Јенурија = нурија = парохија.

Калај = коситер.
Калентраш нож = турски нож.
Камалот = камелот = материја за одело од памука.
Канерати = појати грчким начином.
Картун, материја памучна углачена, а са бојадисаним сликама обасута.
Катепетазма, грчка реч, значи завесу на царским дверима.
Катер = Gitter = ограда.
Келије = ћелије = собе калуђерске.
Кречлејше = окречи.

„Људи под комором“ значи људе, који живе на тако званим крунским или државним добрима под управом краљевске или царске коморе.
„Људи војинственог чина“ били су под војничком управом и на позив власти вођене, вршили су војничку дужност,
„Људи паори (Bauern) = тежаци спахински поданици или јобађи (jobágy) или невољници.

Магистер = учитељ.
Мартирологион = књига о мученицима.

Минеји = Минеје = књиге црковне, у којима су песме за све свеце једнога месеца.

Мурована земљеју = зидано блатом.

Мусул = материја кончана од финога ткања.

Налон = налоња = склапајући сто, са кога се чита јеванђелије, апостол или паримеји.

Од пиринца значи од туча.

Октојих = осмогласник, книга црковна обично у два дела сложена; а у свакој су песме од 4 гласа, које се у седмичне дане поју од једне до друге недеље.

Омети = убрус, са њиме се бришу уста причестника.

Оранија = велики казан на дну округао, служи за црквену потребу.

Панагиар, грчка реч, значи дарохрањилницу, у њој се чува свето причешће за болне.

Пентикостар, књига црквена, из које се поју песме за 50 дана, од Ускрса до св. Тројице.

Первопрестолије, место у зачељу олтара, више часне трапезе, где седи архијереј, кад се чита апостол.

Пештемал = чаршав.

Препрата, место у цркви, где стоје жене.

Проскомидија, место на левој страни у олтару. где се спрема св. тајна причешћа.

Сборник = општи минеј или оштак = скраћен минеј у ком су песме главних светаца преко целе године.

Свештник параклаисат (позлаћен варком).

Сексар.

Синђелија, писмено које даје владики свештенику, кад га шиље на парохију.

Сидоксија, данак што дају свештеници владикама.
Синцев постава на дну одела.
Снетије = скидање Исуса Христа са крста.
Сједињеница значи двоцевни стаклени суд за вино и воду, (при причешћу).
Сотирија, грчка реч, значи спасење.
Сугуба врата = двокрилна врата (на олтару).

Таћажија = Таћација.
Тепсицак = мали послужавник (тепсија).
Тетрапод = сто на четири ноге.
Тракслер (Drachsler).= стругар.
Тријод посни, црквена књига, из које се пији кроз цели ускршњи пост.
Тутори = црквени синови.

Укропалница, леген за освећење воде.

Фелон = одежда.

Хранилница види дарохранилница.

Цвет на сред цркве значи полијелеј.

Чит = ћитајка фино исткана вунена материја.

Шпадир (појас) жутот корана (кордована).
Шпалир златан = златоткана свилена материја.

Исправке.

Приметба, која је погрешно дошла на 121 стр. ваља да се премести на страну 120 а односи се на име Тајнера.

А на 121 страни ваља да стоји ова приметба: Комора или Комара значи царску и краљевску финансијску управу (Caesareo-Regia Administratio Cameralis), која је управљала крунским спахилуцима. По томе поданици под комором, били су непосредно под управом финансијских чиновника.

На страни 145 место Крушевца ваља да стоји Крушевица.
« « 153 « Свилајнци « « « Свилајинац.

БЕЛЕШКЕ И НАТПИСИ

ПРИБРАО ИХ

Ђ. Ковачевић.

ДРУГА РУКОВЕТ(1).

Знајући од каке користи може бити испитачима наше довољно непроучене прошлости свака и јоле важнија белешка из старијега доба, — прегледао сам, пре две године, редом све рукописе и штампане србуље, које сам тада нашао у Народној Библиотеци у Београду и у библиотеци Српског Ученог Друштва, и исписао сам из њих све важније белешке.

---

(1) Прва руковет старих бележака и натписа објављена је у Starinama X, са многим погрешкама, од којих најглавније исправљам овом приликом. Тако:

на страни	259,	ред	19	овго	изостало је, после	оусненіе,	годъ	лето	
»	»	261	»	6	овдо	стоји Катановца,	а треба	Карановца	
»	»	261	»	16	»	»	гахцъ	»	»	гахуъ.
»	»	262	»	20	овго	»	Крево	»	»	Кчево
»	»	262	»	20	»	»	Бечир	»	»	Бећир
»	»	265	»	7	»	»	.ърми.	»	»	.ърми.
»	»	265	»	9	»	»	.и.	»	»	.и.
»	»	265	»	12	»	после	митрополитоу	изостало је:	херцегоскомь, кръ Догмиѣ, и кръ Паѵсею, митрополитоу
на страни	265,	ред	9	овдо	стоји	.ахїи.	а треба	.ахїи.	
»	»	265	»	9	»	»	сапцоу кроугъ и	а треба	сапцоу кроугъ .и.
»	»	265	»	12	»	»	приложите	а треба	приложише
»	»	265	»	11	»	»	Басилїа	»	»	Василїа
»	»	266	»	4	овго	»	гаѡуѕ.	»	»	гаѵуѕ.
»	»	266	»	19	»	»	Докрѣте	»	»	Добрѣте
»	»	267	»	21	»	»	од трага	»	»	од града
»	»	268	»	8	овдо	»	„dadkal“	»	»	„daskal“
»	»	268	»	11	»	»	Брикнѣъ	»	»	Брикнѣъ
»	»	269	»	21	овго	»	га хаѣи	»	»	ш хаіи

Овим белешкама додао сам јоште неколико бележака и натписа, које сам преписао у књижници београдске богословије, манастиру св. Ђорђа у Темској и другим местима, и предајем их све скупа јавности са жељом да се њима многи користе.

I.

Народна књижница у Београду.

1. Минеј на кожи под бројем 66.

На шестом листу тринаестог кватерниона писац је казао своје име речма:

Поспѣшан грѣшни Синадине граматиже, дои'де же не постигнет' те сьмрьтное посѣщение.

На последњем листу шеснаестог кватерниона забележено је:

Прогнева се господь въ лѣто .ѕ.ѡ.п (мисли се, без сумње, српска погибија на Марици).

2. Еванђеље под бројем 102.

На крају Јованова еванђеља има белешка:

Сию книгу ѡбнови Страхина и брать му Братошъ въ лето ,ѕ тисештно .р. и .ѯ. и .а. (1653), **у манастирь Дечане. Богь да га прости, при їгуменѹ Христофорѹ** (1).

3. Слова светих отаца под бројем 104.

На једном листу има овакав запис из XIV века:

Боже, прости грешнаго и недостоинаго възрети на небо ѡчиа Ранчин(а) Сѹдника и Ки(е)вца, ере прискрьбна ни есть дѹша до сьмрти: дрьжа ни кесарь (2) **у пиргу за петь месець нинчинь кривехь, кладника Христось кесть, да ни на кога оупование възлагамо, тькмо на Бога, сьтворшаго небо и землю и море и вса иже сѹть въ нем, тьи**

(1) Упореди Star. X, 266.

(2) Овде се мисли, без сумње, ћесар Војихна.

да ни изведе (1) изъ рова пренсподнѣго, ере прави светое писание: не оуповаите на кнезе ни на сини чловѣчские, вь нихже несть спасенїе, изидеть дѫхь ни вьзвратит се вь землю свою, вь тьи дьнь погибнѫ вса помишленїе ихь, блажень мѫжь оуповае на господа Бога. Ѡх, ѡх, што ми е тѫжно (2) въ тескоте сеи и въ сирадѫ сеи! Тѫго, тѫжице, та сию немамь комоу исповеда(ти), тькмо тебе Косенице, ма(и)ко божиа, изнеси и се напхсти, ере ни потворише некером правехь, зна Христось, не даде ми правинѫ соудь или белега, нѫ ни правех оудави с Кнекцем оу пиргѫ оу Гнебах (3), да Богь види, а инь никто.

4. Минеј (Фебруар) под бројем 113.

Има на последњем листу овај запис:

Си месеч'никь писа се въ храмѣ чьстнаго и славнаго пророка прѣдтече крьстителя Їована вь подкриване планини Ѡвчара и Каблара, близь рѣкы Моравы, повелѣнїемь игоумена Аѳанасїа кермонаха и вьсего братства его. И то лѣто прїеть кон'ць житїа сего, вѣч'на мѫ паметь!

И съврши се сїа книга мѣсеца Септембра .з. дьнь, вь срѣд(ѫ), вь лѣто ҂з и .пд. (1575).

5. Минеј (Октобар) под бројем 115.

Има белешку на последњем листу:

Сїа книга писа се при игоумену кир Матею въ лѣто ҂зѯѳ (1561).

6. Еванђеље под бројем 126.

Имају у њему ове три белешке:

На првом листу: Пишем азъ дїакъ црьвѣнобрѣш'ки въ лѣто ҂зрпв (1674) а тѫрски отъ Мѫхамеда ҂апд (нејасно).

---

(1) У оригиналу: тьида инзведе.

(2) У оригиналу: тожно.

(3) не је написано над гб (не / гбахь).

Пишем азъ Митръ, дїак црвенобрешки, да се знае кога бех изъцна прї сибаша црвенобрешкого Хусаїнъ-бегъ а воївода Шахїнъ-ага Арнаутинъ. Та беше(1) золъ. Беше христианом самоштенїе келико и вергии тешки, въ лето ,зрпи (1680)(2).

На крају Матијева еванђеља:

Въ лето ,зрнз (1619) да се зна: купи Бела и Караванда сїи тетръеванґелїе за .рн. аспри и приложише ю цркве храму светому архїерею и чудотворцу Христову Николае, да нему служи за нихну душу. И ко ю ће отинимити отъ светаго Николе, да му будетъ съпърникъ въ д'нъ страшнаго суда Христова. Село Црвени Брегъ(3).

7. Осмогласник под бројем 130.

На предњој корици ове књиге забележено је, да су је приложили храму светаго отца Николае, въ село Махала, хтиторъ Стоуа и Пенуниъ, Куманови синови, отцу Куману, матери Бошни, ,зскф (1720). месеца Октовріа въ .а. д'нъ.

8. Псалтир под бројом 131 има овај запис:

Сїю божствную книгу душеспасни ѯалтїрь съписа смѣрен'нїи скештен'ноинокь Еудокиме къ устиѣмъ мѣсте и светѣме монастирѣ зовомаа Вранова Глава, свештен'нику попу Радосаву од села Лоукнаго Дола и т. д.

9. Молабник под бројем 133.

Написали су га, као што је на последњем листу забележено, „їгуменъ Захарїа(4) и Нахомие въ монастиру Благовештенїю, настоанїемь и подвигомь їгумена кир Дамаскина и въсего братьства. И пакы монахїа Ефимїа отъ села Чю-

(1) После ове речи има још једна, која се не да прочитати.

(2) Годину као да је друга рука писала.

(3) Св. Николи црвенобрешком поклонили су, 1736 године, Цветко, Пејчо, Атанас и мати им Гопа један триод посни бугар. редакц., који се сад налази у Нар. Библиотеци под бр. 123.

(4) На једном листу забележено је, да је Захарије родом из „Лах'ча".

мнѣа платн писцемь за ѡка светы мол'бинкь и приложи Благовѣштенїю".

10. Слова и животи светих отаца под бројем 151.

У овој књизи има више бележака, које гласе:

Да се зна, каде се ѡгради град на Никшнѣе, ѡгради га Ресепаша (Рецеп-паша). **И до лета ктораго погибе паша на Дробнтке, и збн га земла къ лѣто ҂з.с.** (трећа цифра неразговетна).

Да се зна, каде изиде Ѡсман паша на Рожае, и пожара и попали — не ѡстаде ништа жико, месеца октомврїа дан .нї. ҂зсок (1763).

Въ лѣто ҂зсд (1696) **изидоше проклети печати зовѡми тескере оть проклетога рода измаилатска. Тогда изидоше на Херцеговину. Увїн, увїн, велїа бѣда христїанскому народу, не ѡстае ни стара ни немоштна!**

Да се зна, каде се градиѡ Колашинь, ѡбретох у летопису морачкому, лето ҂зрне (1647).

Въ лѣто ҂зскг (1715).

Да се зна, каде изиде Ѡсмань-паша Ћупрїлїнѣ на Босну, и скупи .з. паша оть седамь саньчака и конске множьство много, и похара Урьму Гору и пороби и посече, и домове христїанске попали и цркве разрушн.

И того лѣта посекоше Турци Наїю Косорића на Єзерїех.

На последњем листу још се спомињу владика Арсеније и морачки игуман Михаило, за којег се каже да је умр'о **.зсиз.** (1719) године.

11. Минеј на кожи (Мај, Јуни до 25, Јули до 21 и Јануар до 7) под бројем 155.

На првом листу има запис:

(И)аписахъ сию книгу подь Борчомь градомь грѣшни Никола (и) приложи (въ) храмь Архандела (тако) Михаила,

да чтете и поминоаете а не кльнете, и поминоанте, а вась Богь да прости.

На дну првог писаног листа пише:

Сиѧ книгѧ Анъгела и (нъь?) Дреннце.

На једном листу забележено је:

Написа се сиѧ книга минен и приложи в трьстенинककоѩ цркве.

На другој страни истог листа пише:

Господинв ми мило(мв) и драгомв попв Богданв, мило(мв) и вьсерьдачномч. Да знашь, кере приставпи Тврькран (тако) в цркви(1) в Трьстеннкв, вбн Ратаѩ по прьств, в(а)ми да знате(2), попе. Отиде к Саве, да мч види прьсть, за што га иска. Да ли сада ти си томв сведокь....

На другом месту има белешка:

Ч'сномв икономв трьстеннчкомв кчр Макарню госпога Млара(3) сьмереннѥмь метание ч'сноѩ ти светини.

У истој књизи долазе и две летописне белешке:

Вь лѣто ѕ тисоуштно (ц изостављено) .м.а. (1433) мѣсеца Нюна слоунце (тако) помрче .ѕї. дьнь. Попь Богдань записа.

Вь л. ѕцни (1450) мѣсеца Нюль. .нг. дьнь оуби градь в сѫкотв и в недѣлю не мало, нь по всоѩ земли. Записа попь Ѳеѡфань (лист 240).

12. Пролог од Септембра до Фебруара под бројем 157.

Има много бележака, које долазе овим редом:

На првом листу:

Да се зна, каде доће Мвшо Дервишевичь в манастирь Добриловинв, и ш нимь доће Мамвть Шого и Маша Абазовићь и Мвмин, братвчедь Мвнѡвь, и Алиа Голе. И доће

(1) У оригиналу: прюкки.

(2) У оригиналу: знати.

(3) Ово ће бити, по свој прилици, жена Вука Бранковића.

сва жупа, те ѹватише Мѹж Дервишевића и свезаше му руке на ѡпако, и Мамута Шога — и немѹ руке на ѡпако, али Голе ѹтеуе на Корито, и Мѹмиинь ѹтеуе на врата гологлавь, бес капе, по главе ѡбрнѹте а по неѡбрнѹте. И те зиме не би снега, но би лепо зима.

Колико оть рож(д)аства Христова ,аѯзд, месеца Анѹар

ићъ са Стръменїце, и Радво с-Моковъца и Радво Лукићъ ис Козице.

За овим има запис како су се 7220 (1712) године десили на путу калуђери Теодор и Филотеј, када су се потопили: **Костенаць, Сестрима, Белеко** (150 кућа), **Пазарчикъ** (4000 кућа), **Филипа** (12.000 кућа) и **Ѥдрене** (30.000 кућа).

А испод овога:

Село Подборово. Да се знл, како продаше и приложише доню лукв Конновића: Радое и Дукое и Томашъ Конновићи, и даше и приложише монастирв светомв Геѡргїю, паки се опетъ раскаише и не даше, и взеше лукв в свою рукв, и не бистъ имъ добро.

И пакы прїнде Раинъ Малешевићъ в монастиръ Добриловинв от све браће догоборно и своего сарод'ства, и приложи доню лукв ѡпет мнастирв, и писа Радою про. и Томашв про, и Милошв про., и Малешв про., и Ѡканв и Раѡсавв про., и Миланкою и Милованв про.. и Пею про., и себе Раинъ и братв Станою про., и Саки братвчедв про. И то писаше васи догоборно и рекоше: тко ће ѥ отнимити от се доба от сего храма, да ѥс проклеть от Бога и от светаго Геѡргїа въ си векъ и въ будвшти. И тв бистъ, кадъ се то писа, сведокъ Ѡканъ Марковићъ и Богданъ Радоилновићъ и Андрїа из Бистрице и Веселинъ вивкъ Драгишићъ и терзїа Станое Ранчетићъ из Тушимле и Лавшъ Малешевићь из Бистрице.

Паки приће Вукое Раиновићъ и пис(а) домъ (тако) **Анѣели(и) и себе велики сандаръ и свое име вписа како св иста** (?)

Писа се въ лѣто ѕзрпа (1673) **при игвменв Василїю и прогвмену Ѳеѡдосїю са братїами.**

На другој страни истога листа:

Село Кодно. Писа Радое кнезь себе в про., попь Ивань, Дрлкво, Радона, Радила, Аньдрилшь, Раѡсавь, Ра-

доклнь, Матько, Кончинь, Авраамь, Вукнѣь, Степько, Дукое и Ранчь Вукьмановнѣь себе у про.

Другом руком: И приде Радуѡ ѡд Воднога, Миловъ брать, и писа себе у про.

Испод овога:

Въ лѣто ҂зрод (1666) бис(ть) гладна година, и расели се западна страна.

За тим:

Да се зна, над ѥ се гради(ла) поата код монастира трудомь и подвигѡмь и платою Геѡргїа їермонаха въ лѣто ҂зсиз (1719). И то да се зна, како и Геѡргїе узех у Їсане Косорнѣа єдну купу и дадох за ну .д. хилѧде .ѵ. аспри готовїех. Тому сведокь игумань Ѳеодорь и прогумень Герасим и прогумень Филотїе, Іевлогїе и Филотїе и Маѯимь и Михаило. И тако да се зна.

Даље:

Да се зна, каде се престави Ѳеодорь въ лето ҂зрѯ (1652).

На дну је белешка, коју као да је писала иста рука која и прилоге из Воднога, и која гласи:

И приложише вси договорно землу доне Добриловине и рекоше: кто ће ту землю узети, да є прокаєть от Бога и от манастира и от нась браће. И паки рекоше на васако лето по сирь у прилогь. Въ лето ҂зрї (1602).

На стражњој корици пише:

Сиа книга глаголемаи прологь монастира Добриловине, храмь светаго Гѡргиа, на лето зсі (1702).

13. Типик јерусалимски св. Саве.

На последњем листу има оваку белешку:

Да се зна, како принесе Макарїе їгумень от манастира Рав'нѣ Рѣке (¹) .ві. минеи и типикь оу монастирь До-

(¹) На предњој корици овог минеја записано је, да га је донео из Равне Реке неки Аврамије и приложио ман. св. Ђорђа.

бриловнмъ ігѹменѹ Маѯимѹ, и ѕалож(и) их ѕа .ѻг., а то приложи те аспри ігѹменъ Маѯимъ ѕа свою дѹшѹ оу монастиръ Добриловнмъ и даде ѕа минен .ѻг. И томь книше свѣдоци Ан'дра Ѵаниѵѹлинъ и Сава из Ѹлетнѣх и Радоие и Хиилотіе Алексиѣь и Лаѕо Стоѧновиѣь спали(?) И принесе нхъ месеца Дек. .в. дьнь.

И престави се ігѹменъ Маѯимъ іер'монахъ того месеца .и. дьнь, кеѵма емѹ паметь. И то писа се ѡ рождествѹ Христовѹ вь лѣто ѻѕрѯѕ (1656), кругъ са'нцѹ .кѕ. лѹни .д., ѕлато ѵисло .ѕ., темелїонъ .іѕ., епахта .д., того месеца .кѕ. дъньь.

На предњој корици забележено је:

Въ лето ѻѕсмг (1735) да се ѕна, каде се престави монах Мелентїе, месеца Мартїа навечерїе .м. мѹченникъ, иже беше крстопоклонена неделѧ.

14. Минеј (Септембар) под бројем 159.

На последњем листу има запис:

Благоволѣнїе ѡтца и поспешенїе сїна и съвршенїе светаго дѹха, съписа се сїа книга, глаголеми минан, въ храме пресветїе Богородице, глаголеми Шоѹдикова, на реце Лиме, въ днїи смѣреного игоумена кѹр Васїлиѧ іер'монаха и вьсе ѡ Господи братие, троѹдѡмь исписахь ѕа благословенїе сїню книгоу грѣшнїи и ѡка(ѧ)ни паче всех митрополить ѕе(т)ски Герасим. И паки молѹ се и мнан се дею, ѡци и братие, аште есть погрешено, исправаланте а не кланите, ер не бехь прѣжде писаль ни оу манстора ѹчиль, тере не бих кѣшть словоу да лепо направим.

И съвршн се ѡт битїа въ лето ѻѕпг, ѡт рожд. Христова ѻафог, кругъ слнцѹ .кѕ., лѹни .ді., ѕлато ѵисло .ѕі. индиктон .г., епахта .г. (?), темелїе .ѕ.

15. Минеј (Октобар) под бројем 160.

На последњем листу записано је:

Да се ꙁна, кѧде се ѡгради Гарек-паша прокѣлети, проклета мѹ дѹша и ѡвога света и ѡнога света, аминь.

16. Еванђеље под бројем 169.

Писано је у 16 веку, као што се види из овог записа:

Сьписа се си свети и божствьнїи тетрьеѵаѓль вь лѣто ҂ꙁм (1532), месеца Авгоуста .ді. дьнь, при въсеѡсвештенемь архїепископе кѵр Вьсилїю въ лѣта люта и напрасна обдрьжеште Исмаилтенѡм ꙗцарствѹюштѹ царѹ сѹлтан Сѹленьманѹ.

Писа многогрешни рабь Христовь дїакь Їѡань повелѣнїем и трѹдом їермонаха игѹмена Гер'мана, Богь да га прости.

17. Молитавник под бројем 172.

Има овај запис:

Сиа книга молитакникъ попа Марка Роупнїа из Ѡногошта. Написа се настолнїемъ преѡсвештенаго владике Ѣерасима .... старца Аѵн-Гавра ва лето ҂ꙁска ѡт Христа ҂аѯгі, а подписа попъ Марко своиѡм рѹком.

18. Псалтир и часловац под бројем 173.

На једном листу побројани су турски султани до Мухамеда III, за којега се каже:

И по томь подстѹпи град Єгарь вь лѣто ҂ꙁрѕ (1597), месеца Сектемврїа .кѳ.

Испод тога долази ово:

Да се ꙁна(ю) конаци цариградскы: Єнипаꙁарь, Дмитровица, Вѹнтрьнь, Приштина, Пасьтань, Страцинь, Игриндере, Ѣюсте(и)динь, Самокоѵы, Дѹпница (1), Влашкы Ѣюстенче (Бїѡбѹшка Баня) (2), Татарь-пазарьцинь, Фїнанка, Папаꙁлїа, Кастаїа, Оѵꙁѹнце, Харманлїа, Мѹстан-пашина Ѣоупрїа, Єн-

(1) Дупница би имала доћи пре Самокова.

(2) Ћустендин је Биобушка Бања, а не Костенац (Ћустенце). Види Star. X, стр. 254.

дрене, Хапса, Ескибаба, Брьгазь, Калиштрань, Уорьлїа, Сланкрїа, Биоуть Уекмеуе, Подьдоть (1).

19. Служабник под бројем 185.

На 153 листу има овакав запис:

Почеши (тако) са сїе стыа литургїа съ поклѣнїемь господина Стефана (тако), епископа рыбнаускаго (2) стоал, ему же бѣди вѣчна память.

Трѹди же са ѡ семь смѣренны мних и сїтенныть Епїфанїе, еросхимонахъ, лѣто ҂зрпз (1679).

По дну листова 17—26 има влашки забележено, да је ову књигу писао, за владе војводе Јо. Шербана и митрополита Теодосија, 1679 године, речени Епифаније „от Кѡзїа“.

20. Псалтир под бројем 190.

Имају у њему ове белешке:

Повеза се сїа рекомла книга ѱал'тирь и неизю чес(ть) прѣписахь вь лѣто от създанїа всего мира и от вѣка див'наго ҂зрѣ и ф (1661), в монастирь Вїѳеѡнци, при игуменѹ Кусарїѡнѹ їеромонахѹ, самь себе книгѹ изпи в келїю.

Ведомо да есть когда придохь азъ грешни їеромонахъ Никонъ Радотнѣь от села Кѹта оу монастирь Жѹпѹ на чуналиште при игуманѹ кирь Ревнимь, и бехъ до моега пос(т)рига четири года. — Сїи (п)салтирь да се зна ерромонахъ кѹръ Никона Жѹпѧнина, даде мѹ дѹховникъ еговъ кирь Іеротиме, Богъ да га прости.

Ва лѣто ҂зско. а от рождества Христова ҂аѱка. (са стране, истом руком).

У овој књизи има белешка о Дечанима од 1742 године, а писао ју је калуђер Ѣерасим.

---

(1) Тешко да сам добро прочитао, јер је врло неразговетно и избледело.
(2) Рибник се сада зове Римник.

21. Псалтир под бројем 196.

На последњем листу има запис:

Сїа к'нига глаголюми ѯал'тиръ ѡцемь ѡца игоумена кѵр Ѳїмотеѡ їер'монаха, въ монастирїи глаголюми Шатор'ма дона, прїи храмѹ светаго ар'хїерѣѡ Христова Николи (1).

22. Октоих под бројем 210.

На предњој корици находи се ова белешка:

Сїа книга расипа се листъ по листѹ от некогдашна времена ѡктоих ѹ Банѧне светаго Геѡргїа. И наѹчи Богъ Димитра Сръбина Михаиловика, направи и ѹвѣза, Богъ да га спасетъ и родителе его и чеда и подрѹжїе ꙗсис (да није ꙗѯке ?) **аминь.**

23. У призренском поменику под бројем 227 једна летописна белешка гласи:

. . . . **ѯд** (т. ј. **въ лѣто ꙗѕцѯд** = 1456) **трѹс быс(ть) вь понед.** . . . . . .

24. Под бројем 239 чува се један лист од живота св. Гаврила Лесновског. У томе се листу казује, да је Грк „Мавраганъ“ победио „кнеза“ бугарског Михаила Бориса у Злетову, али га је овај, доцније, убио.

25. Пролог под бројем 264.

Писан је крајем 16 века, као што се види из записа:

Въ име ѡца и сина и светаго дѹха, написа се сїа светодьхновенна и пользна книга, глаголюми прологъ, повелѣнїемь дѹховника крьчскога кѵр Исаїе, въ д'нїи ѡбласти агарѣнскых чед, азь окланиын едва бѣзбьноѹхь от злаго и оубогаго оума моего, и дрьзноѹх на сїе и великое и пользное дѣло иже и многашти от него поноѹждаемь. Нь молю вы, отци и братїе моа бѣзлюбленнаа, иж(е) проѹчтаюштен сїю богодьхновенноѹю и пользноѹю книгѹ, аште что ѡбрѣте(те) вь нѣи погрѣшно и неисправлено, праштанте и благоса(а)-

---

1 Овај је манастир обраћен у цркву, која и сада служи.

клѧнте, не ѩко дꙋхъ свѣты писа, нь рꙋка прьстна и тлѣнна и непотребна небоу и ѕемли, дрьжеште ѫ(є) и прѣроднителнаго падѣнїа.

Въ лѣто ꙗѕре (1597), крꙋг санцꙋ .кл., лꙋни .ні. мѣсеца Нюл. ф дьнь, грѣшнїи и потребни дїакь Дамїан.

Друга белешка гласи:

Сїа книга пролог глаголеми манастира Грабовца, иже єс(ть) къ кꙋдимскои краини, вь ꙗѕсѕ, а от рождастка Христова ꙗхти.

26. Диоптра Михаила Псела и шестоднев.

На последњем листу диоптре забележено је:

Сїа к'ныга ѕ҃дневник' и дїѡптра митрополїта Пахомїа, да се ѕна.

Остале белешке гласе:

† Ѡ колика (т)ꙋга беше по ѕемли ѕа кнеѕа ѕа Ла(ѕа)ра до(ка).

Кеꙋна ти паметь Никола кепална, иерѣ кꙋпи сию книгꙋ, вѣꙋна ти паметь, амнинь.

† Помени ме свете, помени ме спасе, помени ме Христе, помени ме владыко господи, егда придеши на сꙋдь сꙋдити рабомь своимь, т'гда помени и мене грешнаго раба своюго Николꙋ кепалню, кꙋпившаго сию книгꙋ, в си век и кꙋдꙋшти, амни.

а .рр. д.де мм .дд. нм.а. лидд .іі. мл .єіеі ддца.

Ова врста тајнога писања до сада је непозната. После разних комбинација испало ми је за руком, те сам пронашао, да овде улогу игра бројно значење писмена. По што је:

рр	= 100 + 100 = 200	= с		лк	= 30 + 20 = 50	= н
дд	= 4 + 4 = 8	= н		іі	= 10 + 10 = 20	= к
мм	= 40 + 40 = 80	= п		мл	= 40 + 30 = 70	= о
нм	= 50 + 40 = 90	= ц		єіеі	= 15 + 15 = 30	= л

— то цела белешка значи:

А сие писа Николица.

Уз Пселову диоптру повезан је један лист од друге неке књиге, коју је писао јермонах Варнава. На томе листу имају ове две белешке:

..... гь грѣшни поп Мокакь, да ѥ ведомо всакомъ

..... ѹ колика тѹга беше по ѕемли кади' се' ѹби кнезь.

..... вѣлики цѣрь тѹрски (1).

27. Минеј (Јуни) са записом од 1716, да је био својина полошког манастира и да је пренет у манастир „Моклишта“ (2).

28. Поуке Дамаскина инока, писао их је у посници Јована Рилског, при игумну Ѣерасиму, 1742 године 3 Септембра, неки Јосиф, „**непотребни ни Богѹ ни чловѣкѹ**“.

29. У збирци старих рукописа Стевана Верковића, која се находи у народној књижници, има пет кожних листа од неке србуље, писате крајем 14 века, као што сведочи овај запис:

Христось ѕа́чело̀ и̑ конць̀. А̑ѕь многогрѣш'ни їе̑рьмонахь Да́нил' и̑списах' сїю̀ пасиланю̀ и силксар' си̑н дописах' мѣсеца фер. .аі. д'нь в лѣт(о) ,ѕцв (1394), исписах' рабоу божию Николѐ. И' рцѣте чта̀щии: кѣч'наа̑ ни̑ памет'. аминь.

Испод овога, рекао бих истом руком, записано је:

Прѣстави се рабь божи Гюрге Рѣпош, мѣсеца фервраара .ѕі. дьнь.

30. Скадарски триод (штампан).

Имају у њему ове две белешке:

---

(1) Ради језика помињем на истом листу белешку: **А̑ко колько дадоше жита: .е. кѣбь(ль) пшенице, .д. препроста, кѣбль смесна, кѣбль чиста** (по други пут: **кѣбль смесна, к'бль чиста**) и т. д.

(2) У округу пиротском има село Моклишта.

В лѣт(о) ҂зргі (1605) бис(ть) моръ (в)елѣн по въсеи земли.

(Пенти)костаръ мнѣ смѣренномꙋ архиепископоꙋ Паисеꙋ пекскомꙋ (оштећено) (и)стеꙋенїи лет по прѣстакленїи свегеншаго господина ми (оштећено) кꙋр Паисеа аз грешни иже не съмъ достоинъ нарє(шти се а)рхїепископъ пек(ски) Маѯимъ, нъ (въ) велицеи нꙋжди въспрнехъ сви (оштећено) ски прѣстолъ, ѡбрѣтох сию книгꙋ ꙋ Скопъю и откꙋпих ю (летꙋ) минотекꙋштꙋ ҂зрѯд (1656).

31. Триод на кожи, на 21 листу има забележено:

Помени, Господи, Агꙋпа, граматикова зета, приложи си трнѡть за дꙋшꙋ светомꙋ Ѡканꙋ, Богь да га прости.

32. Типик на хартији са записом на последњем листу:

Сїа книга глаголюми типик манастира арѣхиалскога близ Морави; егда запꙋстеѡ манастир Ар'хиалє от насилїа агаренскога, отнесена же била ꙋ Овъчаръ, ꙋ манастиръ Срѣтение, паки же манїемъ владики Христа моего възведенꙋ ми бив'шꙋ (на) срѣбски прѣстол мнѣ смѣрен'номоꙋ Гаврилїлꙋ ар'хїепископꙋ пескомꙋ и егда пꙋтъ творах от великїе цркви на Стари Влах, паки же придох ꙋ манастиръ Срѣтенїе и ꙋзех сїю книгꙋ и дадох дрꙋгꙋ книгꙋ типик ꙋ замеиоꙋ, а сии типик донех великїе цркви пескїе, и никим же да бꙋдет отемлюма, да нес(ть) просто ми благословено. Се же бис(ть) вь лѣто ҂зрми (1650), иѯ да слꙋжи зде код' прѣстола ꙋ велике цркви.

Друга белешка гласи:

Писанїе мою рꙋкꙋ арх(ї)ерею дебрански и кичавски Ѩкимъ ва лето ҂зсѕ (1698), месеца Маратъ .ко.

33. Требник из 16 века, као што сведочи овај запис:

Списа се сїа книга вь лѣт(о) ҂зми (1540) въ много(и) нꙋжди, азъ иермонах Пахомїе, простите ме, аште съгрѣших где.

Другом руком записано је ово:

Послѣдн се ѕвѣзда прѣзвитером Маркѡм за скою душѹ, бѹдї емѹ вѣчна памет, амин. Ѹвѣзда се въ лѣт(о) ,ѕог (1564) месеца Дек. .д. д'нь.

А на 69 листу, чини ми се Пахомијевом руком, записано је ово:

Богъ да простит кои каков се намѣри: даде нѣкто аспрѹ, дрѹги две, а дрѹги .є. и .ѕ. аспри — въсе село, оставих га светомѹ монастирѹ епископїе за .п. аспри.

II.

Књижница српског ученог друштва (¹).

1. Еванђеље на кожи писано под бројем 1.

На првом листу, од којега је већи део оцепљен, има записано:

„Кроткомѹ, драгомѹ ми братѹ Мирославѹ, архїепископѹ скопьскомѹ“ и т. д.

2. Поуке св. Јеврема, писате на кожи, под бројем 60.

На другој страни првог листа има овај запис:

Сиѥ свєтыѥ и божьствьны книги доѹшепользныѥ, поѹчениѥ светаго и прѣподобнаго ѿца нашего Ѥфрема, почеше се повелѣниѥмь христолюбиваго и богомь избран'наго и смѣренаго ѹрьнорнзьца прьваго игоѹмена дѣчаньскога Ар'сѣниѧ.

(¹) У белешкама, које је пок. Даничић објавио у Radu I, имају неколике погрешке. Тако:

1. У запису. извађеном из беседа златоустових (број 20), треба да стоји „Оѹнинѣѣ“ и „к (2000) а не „Отнинѣ“ и „к“ (Rad I, 179).

2. Други запис из Хиротоније (бр. 16) свршује се „на Ноки“ (Rad I, 181) т. ј. у Херцег-Новоме (Castelnuovo), а не „на ноко“.

3. У запису рукописа бр. 26, треба читати „Ѕанмокѹ“ и „кѹнѹса“ а не „Ѕакмокѹ“ и „кѹкѹсі“ (Rad I, 180). Споменућу још

4. Да у рукоп. бр. 8 има на три места забележено, да је 1609 године била лута зима, што Даничић није нашао за вредно да препише (уп. Rad I, 178).

Поуєше се въ лѣто ҂ѕ.ѡ.ме (1337), **иньдикта .і. кроуга сл'ну'наго. въ .к. лѣто. мѣсеца Нюна. въ .к. дьнь.**

На првој страни истог листа има:

Грїгорїє Боугарнинь искоуси неро и роукоу.

3. Избране беседе под бројем 62.

На другој страни последњег листа има белешка из XVI века. Казав како беда не оставља род људски од Адама, писац белешке наставља:

Тъмже симъ искусом подвиже царствующтаго, якоже богомрьскаго законопрѣступнаго дреклє Іулїана ѡного, въ еже ратовати и низлагати божественїє монастире и поместнїє храме неконъуне разарати ни на цѣне ѡтдавати, еже немоштно бѣ комꙋ искусити, многїє ради нищетеи. Низде бо такокоє повелѣнїє ѡт самодръж'ца, султана ѡного Селима, сына султанъ Суленмѣна, да аште кто немоштанъ бѣ къ искуплєнїю, своего си монастира и мѣста ѡтгонимъ беше. Тогда и съ светы и божствии монастиръ, многою ..... рекоми Милешева (даље недостаје).

4. Еванђеље под бројем 69.

На последњем листу пише:

Въ лѣто ҂зрві (1604) **купи сїю душеспасную книгꙋ глаголюми тетроеуаггелїє Захарїа їермонаха цѣн'ною злата за хилядꙋ аспри, при їгоуменꙋ Григорїю їермонахꙋ съ братїами, и приложи є вышереуеии їермонах храмꙋ архаггла Михаила и т. д.**

5. Псалтир под бројем 145.

На последњем листу забележено је:

Сы ѱалтир' сьписа се ѡт бытїа въ лѣто ҂зр и .на. (1643), **мѣсеца фер. .si. дньвъ уек** (четвртак), **а ѡ сеньтрꙋдних се азь мьниш къ иноцех Аѳанасїє, хꙋди и грѣшии и т. д.**

6. Диоптра под бројем 56.

На другој страни седмог листа има једна белешка, коју је писао неки Вук Лаповић, 1624 године, 1 Марта „в Ѡрловица на покладе“ (у запису се спо́миньу, између осталих, три брата Драганића).

На врху истог листа има тајном азбуком овај запис:

Ѯвоѳѕвеъ книнѯъ, клеъ жви ѡѯъ т. ј. Миладинъ (пишемъ понъ жив смъ?).

7. Еванђеље под бројем 65.

На крају долази овај запис:

Гаврїилъ милостїю божїею архїепископъ пек(ски).

Сїа светаа и душеспасна книга глаголиеми тетрѡїевангелїе мнѣ смѣрен'наго послѣднаго прїиставн'ныка вѣанкые црькви пек(скые) и дах' ю на благословѣнїе и просвештенїе монастыри своеми светаго ар'хистратига Михаила и Гаврїила къ пѡдкрилїе горн зовѡм Ковиле въ новую цр'ковь светаго ар'хїереа и чюдотвор'ца Христова Николаа въ прѣдѣлыних и островїих (тако) Старѡга Влаха. Елма же мыи смѣрѣнны, когда же бѣх'мо (кь) раш'кѣи епар'хїи, обрѣтохѡм' сїе светое мѣсто запустило ѡт многыих' времѣнъ и ныкни' брѣгѡмо въ лѣто ,зрнв (1644), и въжделех' трудолюбазнѣ имѣхмо любѡв' къ светыни' божїимъ архїстратигѡм, и въдрузних'мо некое келїе и воденице, и монастыр'ску землю ѡскобѡдихѡм иже прѣжде запустѣла и незнаема беше, и еште прїиклупихѡм неколико нивъ и ливад' и прилѡжихѡм къ светѣи обитѣли, и прѣбихѡм' тоу нѣкое времѣ, и пакы иже манїем' прѣблагагѡ владикыи моего Христа възидѡхѡмъ на сы светыи престолъ срѣбскые ар'хїепископїе. Въ ѡтцїи и братїе, кого благы богъ пронзколит' по нашем' ѡтхожденїю, не забудете светую обитѣлъ молби ради и заступленїа светыних' божїих' архїстратиг', понѣже днїи вѣка сегѡ преходет' ѩко злак' травнїи .... на семъ свѣте ѩкоже и не бих'мо. Писах' въ лѣто ,зрнѳ-є (1651).

По белешци пред Марковим еванђељем види се, да је манастир био читав 1776, а 1772 беше у истоме манастиру монахиња Јевросима.

8. Еванђеље под бројем 5.

На другој страни 66 листа има оваку белешку:

Сие евангеліе приложи рабъ божи Никола Богу и светому Ге(о)ргию иже въ Расе, близъ Новаго Пазара, зовоми Гурѣеви Ступови, и приложи га за скою душу и своего родителиа Димтра и свое мат(ере) Неде (и) свое старице Граціе (Богъ да им душу прости) и за Филипову душу. Лето ҂зрѯд (1656).

9. Типик под бројем 59, који је 1725 био у Благовештењу.

На последњем листу пише:

Сіи типик писа се въ лето ҂зпз (1578) при Арсенію иер'монахоу яко быти емоу в'торому стар'цу въ обители сеи, мѣсеца Ноем'(врїа) .з. дни в Ломници.

Друга белешка гласи:

Сїа книга монастира Олнъекра т. ј. Ловъница.

У трећој белешци (с краја 18 века) казује се, како су калуђери из Студенице пребегли у Враћевшницу и подигли Благовештење и Вољавчу.

10. Зборник под бројем 146.

Има запис од 20 Фебруара 1690, који гласи:

Си патерикь мне грѣшнаго прогумена Анѯентїа Милошевъца.

11. Зборник под бројем 147.

На листу 314 (211 сада) говори се, да су св. Срђ и Вакхо пренети у Венецију „од српске земље“ 1572 године.

12. Минеј (Септембар) под бројем 67.

Испися се сїа светла и доушеполъзная книга, глаголюма минеи сектевріа мѣсеца, повелѣнїем и настоянїем и иждивенїем сребрьникь господина кир Филарета иеромонаха,

юже и приложи въ свештениую обитѣль его Милешеви, любве ради, да служить въ цркви благословенїа ради братнаго. Писа же сїа рука многогрѣшнаго и худаго въ иноцѣх Пахомїа иродїакона ..... ,ахми (1648), хрвть слнцв .si., а лвнѣ .ві., ѕлатое число .еі., мѣсеца Мартїа .ві. днъ. Въ Светѣи Горѣ Аѳона, въ светѣи Лавръ на келїици светаго Онвфрїа Великаго и Петра Аѳонскаго.

На стражњој корици стоји:

Сїа книга манастира Милешеве, ако ли е тко ѿтиниши, да мв е свпарѣникъ свети Сава и Симеѡнъ. Писа месеца Марта .а. днъ лето ,ѕрпе (1677).

13. Службе св. Луци, кнезу Лазару, Симеуну и другима.

На крају службе светом Луци пише, да је то писао 1694 године у Св. Андреји, више „славнога града Будима“, јермонах Ћипријан (код службе Лазареве прибележена је година 1692).

14. Номоканон под бројем 28.

На листу 141 долази „лист духовни“, писат ,ѕрлѳ (1631), 13 Маја у Грачаници.

15. Минеј под бројем 148.

На последњем листу има:

Сен светын и божственныи минеи написах или рещи малаших аѕъ многогрѣшни Мїхаилъ иеромон. оу свети Ан'дреи выше столнога града Бвдима при духовникв Кврилв иеромон. въ лѣто ѿт рожд. Бога слова ,аѫд (1704). Некогда се калвѣерїо в монастирв ѕоком Милешева и т. д.

16. Једна србуља, у којој су службе Јованова и Василијева и хиротонија.

На крају исте пише:

Съписа се лѣто ѿт рожд. Христова ,аѫві Дек. .ві. въ мѣсте Сараеве, поселенїем преоскештенненшаго митрополита кир Мелетїа Ѕахарїискаго.

17. Једна србуља, у којој су псалми разређени по празницима, а на крају опело епископа или архијепископа.

На претпоследњем листу има:

Антоніе бивши еклисиархъ пекски 1765; испод тога:

Да се знна када поновн наш господинъ патріархъ српски кир Моусеи и обнови град вас' и са полатами, са потрошком и трудом и настојаніемъ многиу ва тешка и мнуна времена, на господъ Богъ и света дева унстаа богородица бистъ тому делу сапомагателница и свети(х) српски просветителы сапоспешници, лето ѕ҃ски, от рожд Христова ѕ҃ѧѯ (неки знак), месеца аугс. .іе., у патриарши(и) Іосифъ іеромонах іеканисаръхъ светіе цркви пекскіе.

На другој страни 42 листа:

Сіа книга божественна и благопотребнаа многих изредних кештен светен велицен црквіи пекском, подписахъ азъ сиирениіи Діонусіи от Никшиу'ского племене, іеканисіарх светен велицем цркви пекском, по том. ѕ҃ѧѯ. пакі игуман .к.: .ц.: пекском, по том митрополит' Дабробосански Діонусіи (1).

ѕ҃ѧѯѯ (1762), новем. 24, у Пећи.

На другој страни 19 листа забележено је:

Придо азъ грешни и нареуени еродіаком Михаил, служителъ прежде бившаго господина митрополита кир Мелетіа босанскаго. Престави се лето господне 174(0) ѕ҃ѧѯ. После же бисмо слуге господина патріара српскаго.

Испод тога:

Знати се когда възведенъ бистъ на српски престолъ патріхаршие инекскіе светеиши(х) господинъ патріхаръ Афанасие, лета господна ѕ҃ѧѯ: го и добро стреже.

18. Молитавник, који је купила за $2^1/_2$ талира баба Латинка и дала га храму Ваведења пресвете Богородице 1735.

(1) Овај се Дионисије не налази у списку дабробосанских митрополита у Гл. XXXVIII, стр. 188.

На другој страни претпоследњег листа има:

Ꙁнати се когда Турци воевлше на Беуь въ лѣто тисштное ҂ꙁруа (1683).

Ꙁилти се када изодн цесарова вонска на Босну лѣта ҂ꙁсме, от рождаства Христова ҂аѯаꙁ (1737), іюа .ꙁї. изнѣоше на Банталуку и Турци Немце разбише.

На последњем листу има овај запис:

Лѣта господни ҂аѯмг (1743) ѡк. .а. тогда бившу келїю належештв (?) даждв, по томв патиу снегв и сломившу горв и овоштїю млогѡ тогда бившу и смртоносїю келїю по васеи ꙁеман и твга келїа чловеком. Тогда бише гради пвсти и доми млоги пвсти и свака скрьбь на люди от госпоствующтих, тако решти старимь людем: ꙗко никогда мвчна врѣмена вꙁнахом.

На стражњој корици:

Лѣта господни ҂аѯмг (1743), мѣсеца іюна .а., бисть повелѣнїемь божїимь потрѣсти се ꙁеман и пасти се градв (ста)ром (?) Ливну и по нинимъ местомь, и тако бисть (ꙁе)мли колѣбанїе, ꙗко решти старим чловѣком: ꙗко тако никогда видехом. Тогда приде и морїа ка Ливно град лѣта бише писаного.

19. Номоканон под бројем 29.

Има у њему једна белешка, да је био попа Тадије Стојановића из Витинице и да му га је поклонио Асан-бег Соколовић 1744 године.

20. Великопосник под бројем 136.

Писао га је Гаврило Венцловић, Ћипријана Рачанина ученик, 29 Маја 1741. Са стране стоји:

Тога лѣта оу Бѣчу оумьре цѣсарь Кароль .s. и неста мв рода мужка.

Од истога Гаврила Рачанина имају још две књиге: беседе (под бројем 133) и зборник (под бројем 135), који је почео у Коморану а довршио у Ђуру 3. Септембра 1734.

21. Стихологија под бројем 17.

На првом листу записано стоји:

Смирени митрополитъ нишки Геѡргїи подписах ва лето ҂аѯлѕ (1736), сек. .ке.

На листу 296 има:

Патриархъ ѵатенне егда литургисаетъ.

Васесветеншемъ и васеблаженненшемъ ѡцѹ же и господинѹ нашемѹ архиепископѹ пекскомѹ, прьвне Нѹстинианне, патриархѹ же васемь Срьблемь и Багаромь, Поморне, Далматне, Травѹнне и вретанискимь ѡстрокомь и северниимь странамь и белаго подѹнлена, господамь господинѹ, господинѹ кѵр, кѵр, кѵр Арсениѡ, многа емѹ лета.

Митрополитъ ѵатенне:

Преѡсвештененшемѹ и словесьненшемѹ ѡцѹ и господинѹ нашемь, митрополитѹ же богоспасаемне епархне нишкне са окрестиими странами, господамь господинѹ, господинѹ ѡцѹ и ѹчителю нашемѹ кѵр, кѵр, кѵр Геѡргию, многа емѹ лета.

22. Богородичник под бројем 66.

На првом чистом листу пише: ҂аѯме (1745).

Ѕнати се когда бисть рано пролеѣе: прее того года бисть лѹтаѩ ѕима, паки егда наста месецъ Мартїа, тогда ѕаѵе се и пролетїе са великимъ добрымъ посешениемь, гора и трава расти и напредѡвати ѩко подъ месеца Марта ѵловечнма от вара ѕакаламати се и хлада ѕлѹисковати и горамъ листати — ѩко бити гори ѡ благовештенїю подъ сасирати се, и тогда Турци с великимь посешениемъ поидоше на Аусма, не кемъ ѵто тамо приѡбрештѹть. Писа сие грешни иеромонах Герасимь ва светомь манастироѵ Девичаскомь, месеца Априлїа .ѳі. дань 1745.

На другој страни истог листа има:

҂аѯме месеца октомврїа .аі. дань.

Ѕилти се когда паде синегь по Дренници и по Косову и по Метохи(и), и великы фортуны ими се, и синегь скуѣь ѡбиеле, и на мѣста до члаики ногама сакриилти се. И того лѣта бисть срѣдне изобилїе ка ѕемлних плодех.

Паки ѓаѯи (1750) месеца ок. .кз. дан паде снїегь на тех прежде реченних ѕемлах на мѣста дѡ средь ноге или педъ и поль.

Писа сїе ѯелаѕа ѕиншек Ѕицфѡвѯ вѯхѯнеъ зиникїик т. ј. многогрешни Герасим игуменъ деки(ч)ски.

На последњем листу:

Су молебникь декичански, принесень от монастира патриархи(е), чртах аѕ грешни їеромонах Герасимъ ѓаѯиг (1743).

На корици стоји, да је Ђерасим био жупљанин. У служби св. Јаницију девичком (под бројем 71) каже се, да је писата 1 Јануара 1757 при игумну девичком Ђерасиму.

На претпоследњем листу девичког молабника спомиње се село Горња Сидимна.

23. На штампаној србуљи под бр. 6 има ова белешка:

В лѣто от сотворенїа мира ѓѕсое от рожд. ѓаѯи прїидох аѕъ їгумен Никодим їером. трончанни в село ѕовомо Ѡпаленикъ, в дом честнѣишаго свештенноїереа кир Їсаие Никочнѣа, и препитан бих честно .єі. дни, люто мучимъ от болезни, еле жик ѡстах от ѡтрок(а), что владика (хер)-цеговачкїи Антимъ (отр)ова ме на правди божїен, била му светаа троица сипарница в сен и в' будушти вѣкъ.

Сїе писах своеручно Марту (тако) 19, ч смиштенїю от болѣзныи моеи, что проклети Гр'ци содѣаша многом человѣку ва оно време.

24. Опис боја косовског под бројом 30 има ову белешку:

Поп Богдан из Букора послужителе новаго манастира Добрине оу реци Добрави 1798.

во власти босанскои(1) глаголет-ца (т. ј. глаголет-са) Папрата, про свои родители и про свою душу, а посала' сь игуменом ѕъ Григорьем ѕ' брат(ї)ею, да никтоже дръзнать възъти от того манастыра того скатаго еуаггелїе толковаг(о).

2. У књижници нишке гимназије има зборник Божидара Вуковића, печатан 19 Јануара 1538 у Млеткама, а писао га је јерођакон „Моуси от монастыра глаголемаго Деуанох иже ес въ странах македонскыих, близъ великыих горь, отьуьством' же от мѣста нарицаемаго Боудим'ак, близъ монастира Шоудиковъ". На њему имају ове две белешке:

Да се зна, каде би Илїа ћакъ у Донон земли са Стеканомъ Доволцемъ: по южнуком нахи(и) и скуђъ по Моравн(2), и би лепа зима, и би бехара ѡ муеницима лѫже, 1764 (тако), месеца Нюлїа д'нъ 28 (нејасно).

Ми от племене рода Дреехаловића от Кастрїотовиуа, придосмо зде у благоговѣннаго попа Станислава у Пешуере ... года господна 1765, рукою собственною.

Григорїи архїмандр.
Γρηγορ αρχιμανδριτις
Grigorius arhimandritis
et patriarho (3) Servias (тако).

3. У мене има једна србуља с овим записом:

Въсевидци (тако) и прѣблагому Богу слава и величїе, дающтому въсакому дѣлу благу съкрьшити еже о нѥмь начинаемому, тому слава въ вѣкы, аминь. Исписа се сїа божьствна книга въ области града Пирота, а въ хорѣ Зненолю, аміїнь, при архїепископѣ нашемь Софи кир Дѡмидїе, и при духовника ер'монаха Гаврила и при

(1) Као да је написано: босанскои.
(2) То јест Србији. В. В. Караџ. Нар. песме, IV, 320.
(3) Ваља да се надао да буде то, јер није био.

протопопе Конхне. Аѕ же вы се молю старемь ѩко оцемь, съвъзрастныѭ ѩко братїамь, ѵьтоуште нан прѣписоуюште, погрѣшена исправлѩ(н)те, и мене не кльнете, да и вы оуслышите владиѵныи благы и неланцемѣрны ѡнь ѡтвѣть сѹштїимь о десную его: прїидете благословени отца моего, наслѣдѹите оуготован'ное вамь царство небесное ѡт сложенїа мирѹ, егож(е) бѹд(и) въсемь намь оулѹѵити коупно славештих отца и сына и светаго дѹха, и нынѣ и присно и въ вѣкы вѣкѡм'. Писа рѹкою многогрѣшнаго и прѣѡкаанаго, хоудаго въ ѵловѣцѣх и послѣднаго въ дїацѣх, грѹбаго телѡм ѵловѣѵьскым подобїемь, дѹшею же ѡт множьстка грѣховь моих таха (1) наѵрьта дїакь Бѡгдан' сию книгѹ оу селѹ Глоговици, сынь попа Дмїтра, оѵченик' дїака Дмїтра.

4. У мене има једна рукописна књига различног садржаја. На последњем листу (138) долази овако пророштво:

Писанїе сїи реѵ слова арапскаа, ѵто се обрѣтоше оу темелиѡнѹ высоѵаншаго стльпа вь цркви светаго Диѡнисиа арѡпагїтскаго, истьлькованна на еѕыкь латинскїи повеленїем господина френскаго. Бехѹ ме написанна на едином мѣрмерѹ, иже имѣше дльготѹ .кі. педїи, ширинѹ же .и. педїи, и сие бѣ написанно·

Лѣта от рожд. Христова ҂ахѵ (1690) да бие Френца, Ѥнгантера, вьса Аламанїа, и хоштѹт ѡскѹдети от кѣри Христови.

Лѣто ҂ахѵа (1691) велика брань хоштеть быти по вьсѹдѹ и гладь и раѕорение градовом, жѹпель и град боудет.

Лѣто ҂ахѵв (1692) домь не имат ѡбрѣсти се цѣль.

Лѣто ҂ахѵг (1693) гнѣвь хоштет быти по въсемѹ мироу.

Лѣто ҂ахѵд (1794) по мале, по мале хоштет Христос поѕнати се.

---

(1) У оригиналу: ꙗ.

Лѣто ҂ахує (1695) великь троус хоштет быти по вьселѣнинѣ.

Лѣто ҂ахуѕ (1696) Барбарїа хоштет ѕападити се божїим огнем и рѣки хоштут испльнити се крьве нхь.

Лѣто ҂ахуѕ (1697) великь уловѣк хоштет вьстати и кајити се.

Лѣто ҂ахуи (1698) ѕапад и вьстокь и Барбарїа хоштет опустѣти и погибути от глада.

Лѣто ҂ахуѳ (1699) едина вѣра хоштет познати Бога трисльнаунаго.

Лѣто ҂аѯ (1700) огьнь от мира хоштет погибути и хоштеть быти оу единого пастыра пасовна.

Испод овога пророштва долази ова белешка;

Ѕнати се, когда помърує слъмце месеца Нюнна .в.-го дѣне, уасъ .г., и бисть тма от уаса втораго до четвртаго уаса, лѣта господна ҂аѯѯ-го (1760).

5. У рудничком Благовештењу има један штампан минеј с овом белешком:

Си минеи Агусть купихъ азъ грешни попь Анд(р)ија Грегориѣ у Радосака (биће изостало: слуге) патриарха Баркиѣа, лето ҂аѯ.ѕ (¹), приложихъ у (х)рамъ светаго про(ро)ка Илие на Кастиѡ.

IV.

Натписи на старим црквама и др.

1. У старој цркви више Смедерева, за коју Каниц погрешно мисли, да је зидана пре Немање, има унутра на зидовима више бележака од разних походилаца.

Споменућу ове три:

Ѕнати се када долаѕи пецки (т. ј. пећски) патрїархъ Иоанникие (²), месеца Новемврија 1745, данъ 8.

(¹) Трећа је цифра непоуздана, а личи на д.

(²) У М. Милићевића нема му имена. Кнеж. Срб. 155.

Їосиф Шакакемть, епископь вершлуки, мѣсеца Септ. 14, 1791.

На једном месту записано је, да је 1807, 30 Јула, долазио у Смедерево Родофиникин, и 31 Јула и 1 Августа доходио у ту цркву.

2. На три часа од Пирота, у селу Темској, има манастир св. Ђорђа с неколико познијих натписа.

Над вратима мушке цркве изнутра има овакав:

Изволеннем' ѡца, съпоспишѣннем' сина и съвршѣннемь светаго дѹха исьписа се сие (тако) **божестакни храмь побѣдоносца Христово** (тако) **Геѡргие, исьписа се вь лето ҂зпд** (1576), **поуе се писат' мѣсеца Мат .і. и съвршї се месеца Іулїа .ка. и сь трѹди їгѹмѣн' Зах . . . .**

Над вратима мушке цркве:

Изволеннемь ѡца и поспишеннемь светаго дѹха исьписа се сие . . . . храмь побетоносца Христоко (тако) **Геѡргїе** (наставља се над прозором женске цркве), **и поуѣ се мѣсеца Септемврна .е. ден и съвршин мѣсец Ѡктоврїи .іе., и настолтель игоумен Симеон и зїда и писа ка лето ҂зрѯг** (1654).

Испод другог дела овог натписа долази други, у ком се казује како се неки Партеније из Темњанице, округа пиротског, покалуђерио у манастиру Ксенофону у Светој Гори, за тим, услед плена, дошао у манастир Иливник(¹) близу Софије, а одатле прешао у Темску 1699, подигао чесму 1700, покрио цркву 1703, за владике Анастасија и цара Ахмета. Натпис се завршује: **то лето станѹ царь ма цара, .к. брата.**

Пред вратима женске цркве има ово:

Ка лето ҂зрѵѕ (1688) **плени се Ѵнпоуровци оу хандоукь Єгеньпашино**(²) **време. Ахь неколе Агареномь уедомь, поако** (нејасно) **оупрежехоу те бежехоу.**

(¹) Неразговетно (да није Сливник?).
(²) Види Гл. LIII, 125.

1692 донде владика ѹ манастирь светаго Георгие Ѳеѡклитъ софиски, месецъ Мартъ .кд. д'нъ, ї тогда прїнде Влаѵа от влахиском ѕемли, и тьгаш беше всъ ѡпустиль манастирь от Маѵаре въ лето ѕ тисѹштно и .с. Ахъ, много ти се крьви пролиташе ѹ градъ ѹ Темьць (1) ѡ(т) сиромаси христиани гладом и Маѵаромъ! Писах азъ многогрешни, ѹбогъ, ѹнилъ Любенъ .... грешни поп (?).

3. У селу Космачу, два часа од Куршумлије, на десној страни Топлице, близу села Дединца, има стара црква. На левој страни до црквених врата узидан је камен с натписом који је преписао и препис мени уступио г. Коста Ђорђевић, чиновник у министарству финансије. Натпис гласи:

... лѣ(то) ѕыг (1535) саѕида се црква светии а(архиерен?) Никола.

4. У старој нишкој цркви чува се камен с испупченим натписом. Тај су камен Турци извадили из цркве св. Николе, кад су је окренули у џамију, и однели га у град, где се налазио све до освојења Ниша. Натпис има два у неколико различна дела, српски и грчки. Први гласи:

Иѕволение ѡца и сьпоспешение сына и сьвршение светаго дѹха сьѕда се си божствии храмь светаго ѡца Николае трѹдомь и подвигомь преѡсвештененшаго господина и митрополита нишкаго кнрїю кнр Їѡаннкїа и служителеи (2) и архидїаконь Серафѡи, помоштию всемъ христианом и настоатель кнр Стоань, въ лето ѕсл ѡт рожд(ства) ѕаѣки (3).

5. У Немањиној задужбини, у манастиру св. Николе у Топлици (Куршумлији), откопане су две надгробне плоче,

---

(1) Град Темац час је хода од манастира. Из Темца се може отићи за осам часова у Ћипровац. Овај Темац и Темьска, коју је, по казивању Костантина Философа, освојио султан Муса, биће један исти град.

(2) На камену: служитеи.

(3) Од освојења Ниша црква св. Николе опет служи.

с којих је добавио натписе г. М. Ђ. Милићевић и мени их је уступио. Натписи су певешто снимљени, а гласе овако:

Въ лѣто ҂ѕѡм . . . ѡктєбра въ .к. прѣстави се раба божиѧ Агрипина а ѕовома мирьскимь Мирослава и . . . . слава . . . . . льшима дьшти, Милѣна жоупана жена, кѣуна паметь.

Въ лѣто ҂ѕѡнѕ (1349) **мѣсеца Ноуда .є. дань прѣстави се . . . . . Никола а ѕовомь Братко, синь Уи(х)орика Братка, и оутоноувь оу рѣцє** (!) **Нишавѣ. Братиє, поменєте, а васъ Богь!**

6. На ћивоту св. Стевана Првовенчаног краља има натпис, који ми је послао г. Димитрије Петровић, учитељ из Краљева. Натпис гласи:

Изволеніємь ѡца и поспешеніем сына и съвршеніємь свєтаго доуха съдела се сън кивоть въ лѣто ҂ѕрѕі (1608). **И бысть хтиторъ митрополит' кир' Симеѡнъ.**

7. На овоме ћивоту има покров, који се погрешно сматра за поклон царице Милеве, као што о томе сведочи натпис, који сам преписао с покрова.

Сї свети покровъ понових' (?) **азъ многогрѣшни Мисаилъ иерѡмонахъ нарєуєнни, дѣли же далѣує ѿ сиє** (тако) **акы небо ѿ ѕємлє, їєканснаръ Ур'ниє Рѣкы, поташтаниємъ и иждївени(є)мъ срєбра, за любов' и благословєніє свєтомь первовєнчан'номь кралю Стєфань Сопоканскомь** (тако), **въ лѣто ҂ѕсгі:· мѣсеца Іюлиѧ .кв. дни:· ҂аѯд.**

При патриархь кир' хажи Калиникь (1).

8. Испод куле, а више врата манастира Жиче, поред слика краља Стефана Првовенчаног и сина му Радослава, имају две слике. Над оном с леве стране има натпис (у четири реда):

---

(1) Овај запис с малим разликама објавио је М. Милојевић у Путопису I.

Сава прѣѡсвештени архиепископь все српске земле и поморске.

Над оном с десне стране (у седам редова):

Стефань краль Ѹрошь и самодрьжьць к(се) србск(ие) земле и поморске (¹).

(¹) Упоредив натпис у Жичи с преписом објављеним у Mon. Serb., уверио сам се, да су умесне примедбе, које је учинио на тај препис пок. А. Вукомановић у Гласн. XI, стр. 158, и нашао сам у њему још и ове погрешке:

На стр.	11,	врста	1	оздо	стоји	**Доуѓоко, Гаѥ**	на	зиду	је	**Доуѓокогане** *)
»	»	12	»	15	озго	» **Братень**	»	»	»	**Братешь**
»	»	12	»	24	»	» **Сращинь**	»	»	»	**Сращинь**
»	»	12	»	6	оздо	» **Толькь**	»	»	»	**Только**
»	»	12	»	3	»	» **Црьномоуѫь**	»	»	»	**Ѵрьномоуѫь**
»	»	13	»	2	озго	» **Ѵкрьнѣга**	»	»	»	**Ѵрьнѣга**
»	»	13	»	6	»	» **Братимирь**	»	»	»	**Братимирь**
»	»	13	»	7	»	» **Вокосавь**	»	»	»	**Влкосавь**
»	»	13	»	11	»	» **Юльшаница**	»	»	»	**Юхошаница**
»	»	11	»	8	оздо	» **Ѵрьнаке**	»	»	»	**Ѵрьнаке**
»	»	12	»	5	»	» **Драгоуинь**	»	»	»	**Драгоуи**
»	»	14	»	8	озго	» **никоре**	»	»	»	**никоере**
»	»	15	»	10	оздо	» **нѣуто**	»	»	»	**нѣкто**
»	»	11	»	7	озго	» **по божие**	»	»	»	**по божиеи**
»	»	12	»	2	»	» **пламние на**	»	»	»	**пламена** (**пламние на**?)
»	»	12	»	7	»	» **по оно срѣнѣ**	»	»	»	**а по оно срѣнѣ**

Непоуздано је **Брана**, **Предило** (12 стр. врста 28), **Драгоушла** и **Тоусь** (стр. 13 врста 4).

---

*) У Вуком., без сумње штам. погрешком, стоји „**Доуѓокогане**“.